

TEORIJA IR PRAKTIKA: STUDENTIŠKOS ĮŽVALGOS

THEORY AND PRACTICE: STUDENT INSIGHTS

Tarptautinė studentų konferencija

International Students Conference

2017 11 16

Tarptautinė studentų konferencija “Teorija ir praktika: studentiškos įžvalgos”
International Students Conference “Theory and Practice: Student Insights”

KONFERENCIJOS ORGANIZACINIS KOMITETAS:

Pirmininkė -

Evelina Darulienė, Studentų paslaugų centro koordinatore, Kolpingo kolegija

Nariai:

Dalia Gineitienė, Tarptautinių ryšių vadybininkė/Erasmus programų koordinatore

Milda Ulevičiūtė, konferencijos koordinatore (KOK SA), Kolpingo kolegija

Vilma Blaževičiūtė, konferencijos koordinatore (KOK SA), Kolpingo kolegija

Ramunė Bagdonaitė-Stelmokienė, Socialinės gerovės centro vadovė, Kolpingo kolegija

doc. dr. Rūta Meištė, Ekonomikos ir verslo centro vadovė

doc. dr. Iveta Vanagirytė – Kabašinskienė, Ekonomikos ir verslo centro lektorė

Gintarė Trakelytė, Patirtinio mokymosi centro koordinatore

THE ORGANIZING COMMITTEE:

Chairperson:

Evelina Darulienė, Coordinator of Student Service Center, Kolping University of Applied Sciences

Members:

Dalia Gineitienė, International Relations Coordinator/Erasmus Program Coordinator

Milda Ulevičiūtė, Conference Coordinator (KOK SA), Kolping University of Applied Sciences

Vilma Blaževičiūtė, Conference Coordinator (KOK SA), Kolping University of Applied Sciences

Ramunė Bagdonaitė-Stelmokienė, Head of Center of Social Welfare, Kolping University of Applied Sciences

Ass.prof. dr. Rūta Meištė, Head of Economics and Business Centre, Kolping University of Applied Sciences

Ass.prof. dr. Iveta Vanagirytė – Kabašinskienė, Lecturer of Economics and Business Centre, Kolping University of Applied Sciences

Gintarė Trakelytė, Coordinator of Experiential Learning Center

Autorių tekstų kalba ir stilius neredaguoti.

Authors' papers were not edited.

PRATARMĖ

Šiame leidinyje pristatoma tarptautinės studentų konferencijos „Teorija ir praktika: studentiškos įžvalgos“ medžiaga. Konferencija vyko 2017 m. lapkričio 16 d. Kaune, Kolpingo kolegijoje.

Duoti – dar nereikia suteikti džiaugsmą. Džiaugsmas atsiranda tuomet, kai duodama su džiaugsmu. (Kunigas Adolfas Kolpingas).

Prieš šešiolika metų Kolpingo kolegijoje pradėtos organizuoti studentų konferencijos, kuriose studentai dalinasi atliktų tyrimų, projektinės veiklos rezultatais, įgyta akademine patirtimi Lietuvoje ir užsienyje. Šiais metais jau šeštojoje tarptautinėje studentų konferencijoje „Teorija ir praktika: studentiškos įžvalgos“ sveikinome mūsų kolegas (studentus) iš Utenos, Panevėžio, Kolpingo kolegijos, Kauno technologijos universiteto, svečius iš Catholic University Of Eichstätt-Ingolstadt, svečius iš Rumunijos ir Portugalijos.

Konferencijos metu įgyta patirtimi ir teorinėmis įžvalgomis studentai dalijosi 3 darbo grupėse: „Socialinio darbo bei Vaiko gerovės ir socialinės apsaugos programos studentų patirtys ir perspektyvos šiuolaikinėje visuomenėje“, „Teisės, verslo bei turizmo programos studentų patirtys ir perspektyvos šiuolaikinėje visuomenėje“ bei „Užsienio studentų patirtys ir perspektyvos šiuolaikinėje visuomenėje“.

Leidinyje pateikiami studentų straipsniai, kurie susiję su žinių ir įgūdžių taikymu analizuojant įvairias temas.

Konferencijos metu Lietuvos ir užsienio šalių studentams suteikiama galimybė susipažinti, pasidalinti turima patirtimi, tinkamai pasirengti dalyvauti kituose moksliniuose – praktiniuose renginiuose bei smagiai praleisti laiką drauge.

Konferencijos organizatoriai dėkoja konferencijos dalyviams už bendradarbiavimą ir tikisi, kad leidinys pateisins skaitytojų lūkesčius.

FOREWORD

This publication presents international student conference „Theory and Practice: Student Insights“ material. The conference was held in 2017 16 November, in Kaunas, at Kolping University of Applied Sciences.

To give - does not mean to give joy. The joy comes when it comes with joy. (Priest Adolph Kolping).

Sixteen years ago Kolping University of Applied Sciences began to organise student conferences. During those conference students shared the results of their research and academic experience in Lithuania and abroad. This year in the sixth international student conference „Theory and Practice: Student Insights“ we welcomed our colleagues (students) from Utena, Panevėžys, Kolping University of Applied Sciences, Kaunas University of Technology, guests from Catholic University Eichstätt-Ingolstadt, guests from Romania and Portugal.

During the conference students shared their experience and insights in 3 different groups: „Experiences and Prospects in the Contemporary Society of Social Work Program Students, Child Welfare and Social Security Programme Students“, „Experiences and prospects in the contemporary society of the low, business and tourism programme students“, „Students Experiences in the Intercultural Context“.

The publication presents students articles that are related to the application of knowledge and skills in different areas.

During the conference students from Lithuania and abroad had an opportunity to share their experience, to prepare to participate in other scientific – practical activities and to have a good time.

Conference organizers would like to thank the conference participants for their cooperation and hope that publications will meet readers' expectations.

TURINYS/CONTENTS

TEISĖS, VERSLO BEI TURIZMO PROGRAMOS STUDENTŲ PATIRTYS IR PERSPEKTYVOS ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE

EXPERIENCES AND PROSPECTS IN THE CONTEMPORARY SOCIETY OF LAW, BUSINESS, AND TOURISM PROGRAMME STUDENTS 7

1. Vaida Bakutytė, Živilė Lapėnaitė

AKCIJŲ RINKOS IR MAKROEKONOMINIŲ RODIKLIŲ RYŠYS: LIETUVOS ATVEJIS 7
*RELATIONSHIP BETWEEN STOCK MARKET AND MACROECONOMIC INDICATORS: LITHUANIAN
CASE*

2. Aurelija Jankutė

VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ PARTNERYSTĖS ESMĖ IR REIKŠMĖ ŠALIES VYSTYMUISI 15
*PUBLIC AND PRIVATE SECTORS PARTNERSHIP CONCEPTION AND IMPACT ON COUNTRY'S
DEVELOPEMENT*

3. Evelina Jasaitytė

DRUSKININKŲ VIEŠBUČIO „PUŠYNAS“ TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS IR KLIENTŲ 22
PASITENKINIMO LYGMENS TYRIMAS
*SERVICE QUALITY AND CUSTOMER SATISFACTION RESEARCH AT DRUSKININKAI HOTEL
„PUŠYNAS“*

4. Kotryna Nagytė

SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ ANALIZĖ: 2015 – 2017 METŲ VILNIAUS IR EDINBURGO MIESTŲ 30
SAVIVALDYBIŲ ATVEJAI
BUDGETS ANALYSIS OF MUNICIPALITIES OF VILNIUS AND EDINBURGH CITIES IN 2015 – 2017

5. Raminta Sadauskaitė

VDU KAUNO BOTANIKOS SODO TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS IR KLIENTŲ PASITENKIMO 41
LYGMENS TYRIMAS
*RESEARCH ON QUALITY AND CUSTOMERS' SATISFACTION LEVEL OF SERVICES PROVIDED BY
KAUNAS BOTANICAL GARDEN*

6. Monika Skaržinskaitė

DEMOGRAFINIŲ VEIKSNIŲ ĮTAKOS LIETUVOS EKONOMIKAI VERTINIMAS 48
EVALUATION OF DEMOGRAPHIC FACTORS IMPACT ON LITHUANIAN ECONOMY

7. Gabrielė Skiecevičiūtė

LIETUVOS LIAUDIES BUITIES MUZIEJAUS TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS IR KLIENTŲ 57
PASITENKINIMO LYGMENS TYRIMAS
*RESEARCH ON QUALITY AND CUSTOMERS' SATISFACTION LEVEL OF SERVICES PROVIDED BY
THE OPEN-AIR MUSEUM OF LITHUANIA*

8. Karina Stašinskaitė

PVM ĮTAKA VALSTYBIŲ BIUDŽETAMS 2014 – 2016 METAIS LIETUVOS IR PRANCŪZIJOJOS 66
ATVEJU
*IMPACT OF VAT ON GENERAL GOVERNMENT BUDGET OF 2014 – 2016 IN THE CASE OF
LITHUANIA AND FRANCE*

9. Vita Šarlauskaitė

VIZUALIOSIOS PREKYDĖSTOS PRIEMONĖS 77
VISUAL MERCHANDISING ELEMENTS

10. Rosita Šiaulytė

MOKĖJIMO KORTELIŲ PALYGINAMOJI ANALIZĖ 84
COMPARATIVE ANALYSIS OF PAYMENT CARD

11. Milda Ulevičiūtė EKOLOGIŠKŲ VIEŠBUČIŲ PATRAUKLUMO KRITERIJAI TEORINIŲ ASPEKTU FASCINATION CRITERIA OF ECOLOGICAL HOTELS BY THEORETICAL ASPECTS	93
SOCIALINIO DARBO BEI VAIKO GEROVĖS IR SOCIALINĖS APSAUGOS PROGRAMOS STUDENTŲ PATIRTYS IR PERSPEKTYVOS ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE EXPERIENCES AND PROSPECTS IN THE CONTEMPORARY SOCIETY OF SOCIAL WORK PROGRAMME STUDENTS, CHILD WELFARE AND SOCIAL SECURITY PROGRAMME STUDENTS	99
12. Rita Bagdonavičiūtė TĖVŲ MIGRACIJOS ĮTAKOS LIETUVOJE LIKUSIEMS VAIKAMS ANALIZĖ ANALYSIS OF FAMILY MIGRATION INFLUENCE ON CHILDREN IN LITHUANIA	99
13. Andra Daniūnaitė VAIKO GLOBOS ŠEIMOJE YPATUMAI PECULIARITIES OF CHILDREN'S CARE IN FAMILY	106
14. Irma Galiauskaitė PAKELIUI Į TĖVYSTĘ SU „GIMK“ PROGRAMA THE WAY TO THE PATERNITY WITH „PRIDE” PROGRAM	113
15. Daumantė Gėrutė SMURTAS PRIEŠ VAIKUS: GALIMA PAGALBA, REKOMENDACIJOS SPECIALISTAMS VIOLENCE AGAINST CHILDREN: POSSIBLE HELP, RECOMMENDATIONS FOR SPECIALISTS	123
16. Vaida Kairytė, Silvija Lilytė SOCIALINIO DARBUOTOJO PAGALBA TĖVAMS, AUGINANTIEMS VAIKĄ SU NEGALIA SOCIAL WORKER'S HELP FOR PARENTS RAISING DISABLED CHILD	131
17. Ieva Kaupaitė, Daiva Ivanauskienė MOTERŲ BEDARBYSTĖS VEIKSNIAI KAIMO VIETOVĖJE THE FACTORS THAT DETERMINE WOMEN'S UNEMPLOYMENT IN RURAL AREAS	142
18. Aleksandras Krikštapaitis SOCIALINIO DARBUOTOJO VEIKLA VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE SOCIAL WORKER'S ACTIVITIES IN CHILD CARE HOME	151
19. Julija Lukšytė, Greta Gražienė VAIKŲ GLOBA ŠEIMYNOJE CHILDREN IN FOSTER FAMILIES	156
20. Airina Pacevičiūtė IMIGRANTŲ INTEGRACIJOS PROBLEMOS LIETUVOJE IMIGRANT INTEGRATION PROBLEMS IN LITHUANIA	162
21. Gabrielė Veismanaitė VAIKŲ ĮSIVAIKINIMO LIETUVOJE ASPEKTAI ASPECTS OF ADOPTING OF CHILDREN IN LITHUANIA	170
22. Evelina Zutkytė JAUNIMO NEDARBO LIETUVOJE SITUACIJOS ANALIZĖ ANALYSIS OF YOUTH UNEMPLOYMENT SITUATION IN LITHUANIA	177
23. Simona Žiūkaitė PRIVATŲ SENELIŲ GLOBOS NAMAI LIETUVOJE PRIVATE OLD PEOPLE'S HOMES IN LITHUANIA	184

STUDENTŲ PATIRTYS TARPKULTŪRINIAME KONTEKSTE <i>STUDENTS' EXPERIENCES IN THE INTERCULTURAL CONTEXT</i>	191
24. <i>Sabrina Biechele</i> SOCIAL WORK WITH CHILDREN AT RISK IN SOUTH AFRICA	191
25. <i>Vilma Blaževičiūtė</i> THE IMPORTANCE OF SOCIAL WORK IN LITHUANIA	202
26. <i>Dinah Bohn</i> THE WAY OUT OF THE HELPLESSNESS - A CASE STUDY IN THE FIELD OF SOCIAL- PSYCHIATRIC SERVICES	208
27. <i>Clemens Schiegerl</i> THE LIFE-WORLD-ORIENTED-CONCEPT FROM HANS THIER SCH	215

**TEISĖS, VERSLO BEI TURIZMO PROGRAMOS STUDENTŲ PATIRTYS
IR PERSPEKTYVOS ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE
EXPERIENCES AND PROSPECTS IN THE CONTEMPORARY SOCIETY OF
LAW, BUSINESS, AND TOURISM PROGRAMME STUDENTS**

**AKCIJŲ RINKOS IR MAKROEKONOMINIŲ RODIKLIŲ RYŠYS:
LIETUVOS ATVEJIS**

VAIDA BAKUTYTĖ, ŽIVILĖ LAPĖNAITĖ

Kauno technologijos universitetas
Vadovė Jurgita Stankevičienė

ANOTACIJA

Norint investuoti į akcijas, pirmiausia reikia suprasti kas lemia akcijų rinkų pokyčius. Jau yra atlikta nemažai tyrimų, kurių metu nustatytas makroekonominių rodiklių ir akcijų rinkų ryšys bei jų sąveikos stiprumas. Remdamiesi OMX Vilnius (OMXV) indeksu ir pagrindiniais Lietuvos makroekonominiais rodikliais siekėme nustatyti ar šie rodikliai keičiasi viena kryptimi, ar priešinga. Gauti rezultatai parodo, kad šalies bendrasis vidaus produktas ir OMXV indeksas kinta ta pačia kryptimi. Nustatyta, kad infliacija anksčiau sureagoja į ekonominius pokyčius nei akcijų rinkos ir kinta priešinga kryptimi. OMXV indeksas ir nedarbo lygis kinta priešingomis kryptimis.

IŠVADAS

Atlikta daug tyrimų, kurių metu nustatyta, kad egzistuoja ryšys tarp makroekonominių rodiklių ir finansų rinkų. Šie tyrimai buvo atliekami įvairiais metodais: Boreika ir Pilinkus (2009) atliko koreliacijos tyrimą, Laskienė ir Pekarskienė (2007) atliko statistinių duomenų regresijos analizę, Danilenko (2009) atliko faktorinę analizę. Visi tyrimai parodė, kad tarp makroekonominių rodiklių ir akcijų rinkos ryšys yra, tokius rezultatus gavo ir kiti panašius tyrimus atlikę autoriai. Egzistuojant ryšiui tarp makroekonominių rodiklių ir akcijų rinkos, šalies makroekonominių rodiklių stebėjimas padėtų investuotojui priimti pagrįstus sprendimus. Dėl šios priežasties, atlikdamos savo tyrimą siekėme nustatyti ne ryšio tarp akcijų rinkų ir makroekonominių rodiklių egzistavimą, o kaip kinta šie rodikliai: ta pačia kryptimi, ar priešinga.

Tyrimo tikslas. Palyginti Lietuvos akcijų rinkos ir makroekonominių šalies rodiklių kitimo kryptį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti mokslinėje literatūroje analizuojamus makroekonominių rodiklių ir akcijų rinkų pokyčius;
2. Palyginti OMXV indekso ir Lietuvos bendrojo vidaus produkto kitimo kryptį;
3. Palyginti OMXV indekso ir Lietuvos infliacijos kitimo kryptį;
4. Palyginti OMXV indekso ir Lietuvos nedarbo lygio kitimo kryptį.

Tyrimo metodai. Literatūros šaltinių ir statistinių duomenų analizė.

Makroekonominių rodiklių ir akcijų rinkų pokyčių mokslinių tyrimų apžvalga

Akcijų rinka yra viena iš rizikingiausių ir nepastoviausių rinkų, kurią veikia ne tik ekonominės sąlygos, bet ir investuotojų psichologija. Sudėtinga prognozuoti tiek viso pasaulio, tiek atskiros šalies, regiono ar segmento akcijų rinką, nes investuotojų strategijos ir lūkesčiai yra skirtingi. Pagal tyrimus, 30-50 proc. atskirų akcijų kainos pasikeitimų sukelia bendrosios rinkos efektai, kurie gali kisti dėl ekonominių procesų (Kancerevyčius 2006). Kuomet valstybės ekonomikos rodikliai yra geri, ekonominės sąlygos verslui, o tuo pačiu dažnai ir investavimui yra palankios. Todėl investuotojai domisi makroekonominių rodiklių pokyčiais ir jų prognozėmis, siekdami priimti tinkamus sprendimus. Pagal Valakevičių (2008), akcijų kaina priklauso nuo įmonės pelningumo, augimo perspektyvų ir bendros akcijų rinkos būsenos. Įmonės finansinę būklę ateityje galima prognozuoti pagal įmonės finansinius rezultatus praeityje bei planuojamus pokyčius, tačiau akcijų rinkos pokyčius prognozuoti nėra lengva. Akcijų rinką geriausiai apibūdina akcijų indeksai. Visame pasaulyje gausu indeksų, kurie apibūdina tam tikras akcijų rinkas, todėl investuojant į akcijas svarbu domėtis tais indeksais, kurie apima dominančių įmonių akcijų rinką pagal regioną, segmentą ar įmonės dydį. Pavyzdžiui, „Dow Jones Industrial Average“ (DJIA) apibūdina 30 JAV pramonės stambiausių ir populiariausių bendrovių akcijų kainų pokyčius, o „S&P 500“ skaičiuojamas pagal pirmaujančias 500 įmonių, apimant visus JAV sektorius. Norint investuoti į Lietuvos rinką, vertėtų atkreipti dėmesį į OMXB ir OMXV indeksus, kurie apibūdina Baltijos šalių ir Lietuvos akcijų rinką. Indeksai priklauso ne tik nuo listinguojamų įmonių vertės, bet ir investuotojų sprendimų, kuriems įtakos turi šalies ekonominė padėtis, investavimo strategijos, lūkesčiai.

Besikeičiant šalies ekonomikai keičiasi ir akcijų rinka. Norint nustatyti ar makroekonominiai rodikliai ir akcijų rinkos kinta ta pačia kryptimi pasirinkome akcijų kainas lyginti su šiais makroekonominiais rodikliais: bendrojo vidaus produktu (toliau – BVP), infliacija ir nedarbo lygiu.

BVP yra itin svarbus rodiklis, rodantis šalies ekonomikos išsivystymo lygį ir priklausantis nuo daugybės veiksnių. BVP įvertina visas šalies teritorijoje pagamintas prekes ir suteiktas paslaugas, naudojant šalies ekonominius išteklius. BVP gali būti apskaičiuojamas gamybos, išlaidų arba pajamų metodu. Gamybos metodas apibendrina visų pagamintų prekių per tam tikrą laikotarpį rinkos kainų sumą, į kuriuos yra įtraukiamos tik galutinės, tiesiogiai vartotojams skirtos prekės. Išlaidų metodas susumuoja visų ekonomikos sektorių išlaidas, tarp kurių yra namų ūkių vartojimo išlaidos, įvairios investicijos, vyriausybės ir kitos išlaidos. Tačiau šis metodas neįvertina investicijų į finansinius instrumentus. Pajamų metodu nustatytas BVP parodo visas šalyje uždirbtas pajamas, gautas gamybos procese (Nellis ir Parker, 2004).

Akcijų kainų ir BVP vienos krypties judėjimą visų pirma galima vertinti pagal pajamų pokytį. Kai šalyje didėja BVP, galima teigti, kad gyventojai gauna didesnes pajamas, kurias gali skirti investavimui. Išaugus akcijų paklausai, didėja ir akcijų kaina. Priešingu atveju mažėjant BVP, pastebimas ir investavimo sumažėjimas, kuris paskatina akcijų paklausos, o tuo pačiu ir akcijų kainų kritimą, todėl BVP ir akcijų kainos kinta vienoda kryptimi. Pagal Laskienę ir Pekarskienę (2007) BVP augimas parodo, kad šalies įmonės gamina vis daugiau prekių ir išauga jų rezultatai, todėl įmonių akcijos tampa patrauklesnės ir tos šalies, ir užsienio investuotojams. Dėl šios priežasties kyla ir akcijų kainos. Tačiau dažnai literatūroje analizuojamas ir akcijų kainų ir BVP kitimas kitu požiūriu. Kai akcijų kainos auga, tai reiškia, kad tų akcijų paklausa didėja, o tuo pačiu didėja ir bendras vartojimas, kuris paskatina šalies BVP augimą. Tai įrodo, kad akcijų kainos ir bendrasis vidaus produktas kinta viena kryptimi.

Prie pagrindinių makroekonominių rodiklių taip pat priskiriama infliacija. Pagrindinis infliacijos rodiklis – vartotojų kainų indeksas, kuris parodo vidutinį prekių ir paslaugų kainų kitimą šalyje. Jis gali būti skaičiuojamas dabartines kainas lyginant su praėjusiu laikotarpiu, pavyzdžiui, mėnesiui, arba su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu. Į šio rodiklio skaičiavimą įtraukiamos tik vartojimo prekių ir paslaugų kainos. Infliacijai parodyti skaičiuojamas ir gamintojų kainų indeksas, į kurį įtraukiamos gamintojų šalyje parduotų prekių ar suteiktų paslaugų kainos. Kadangi į akcijų rinkos investuotojai yra vartotojai, todėl infliacijos lygiui nustatyti tikslingiau naudoti vartotojų kainų indeksą.

Besikeičiantis infliacijos lygis turi neigiamą poveikį šalies ekonomikai, kartu paveikdamas ir akcijų rinką. Didėjant infliacijai, mažėja lėšos vartojimui, investicijoms. Dėl trūkstamų lėšų ir perkamosios galios sumažėjimo, akcijų kainos tampa nepatrauklios investuotojui (Cleary, 2001) ir tai lemia akcijų paklausos mažėjimą. Pagal Valakevičių (2008), akcijų pasiūla ir paklausa lemia jų kainas. Akcijų paklausai sumažėjus akcijų kainos krinta, mažindamos ir akcijų indekso reikšmę. Tvaronavičienė ir Michailova (2006) atlikusios tyrimą taip pat nustatė, kad infliacijos lygis ir akcijų kainos kinta priešingomis kryptimis.

Taip pat yra išskiriama ir kita nuomonė, kad infliacijos lygis ir akcijų kainos gali kisti ta pačia kryptimi. Pagal Laskienę ir Pekarskienę (2007), jei infliacijos augimo metu įmonės spėja padidinti parduodamos produkcijos ar teikiamos paslaugos kainą, padidinama įmonių vertė ir akcijų kursas didėja. Tokie įmonių vertės, kartu ir akcijų kainų svyravimai dažniausiai vyksta tik trumpuoju laikotarpiu, tačiau rinkoje gausu nepatyrusių investuotojų, kurie investuotų į tokias įmones, tikėdamiesi ateityje uždirbti. Tačiau šių rodiklių vienos krypties judėjimas pastebimas rečiau.

Augantis nedarbo lygis yra viena svarbiausių makroekonominių problemų, nes gali sukelti ir kitų makroekonominių rodiklių svyravimą. Šis procentinis dydis dažnai išreiškiamas kaip nedirbančių, tačiau norinčių ir galinčių dirbti asmenų santykiu su visais darbingais asmenimis (Nellis ir Parker, 2004). Nedarbo lygis įvertina šalies gyventojų užimtumą ir gali svyruoti dėl sezoniškumo, gamybos pasikeitimų. Nedarbo lygis atspindi ekonomikos aktyvumą, nes didžiausias nedarbo lygis pasiekiamas krizės piko metu, mažiausias – pakilimo bumo metu. Ekonomikai smunkant, finansinių sunkumų patiria ir įmonės, kurios negalėdamos išlaikyti turimo darbuotojų skaičiaus jį mažina. Augant nedarbo lygiui šalyje mažėja ir gyventojų pajamos, todėl anot Bagdono ir Klimašausko (2005) mažėja gyventojų galimybės investuoti laisvas lėšas į akcijas. Sumažėjusi akcijų paklausa lemia akcijų kainų kritimą. Nedarbo lygiui mažėjant, vis daugiau gyventojų gali skirti dalį savo lėšų taupymui ar investavimui ir dėl padidėjusios akcijų paklausos išauga akcijų kainos.

Marcišauskienė ir Cibulskienė (2013) pabrėžia ir kitą ryšį tarp akcijų kainos ir nedarbo lygio. Investuotojai priimdami sprendimus vertina esamą ekonominę situaciją ir bando nuspėti ekonomikos pokyčius, dėl šios priežasties kinta ir akcijų kainos. Sprendžiant pagal istorinius akcijų rinkos ir nedarbo lygio duomenis, buvo nustatyta, kad akcijų kainos mažėja dar prieš pradėdant didėti nedarbo lygiui (Carlson, 2017). Nedarbo lygis sureaguoja vėliau ir tada, kai akcijų kainos auga. Tai rodo, kad kintančios akcijų kainos dėl investuotojų priimamų sprendimų gali parodyti, kaip kis ekonomikos būklė ateityje, o tuo pačiu ir nedarbo lygis. Taigi, galima teigti, kad akcijų kainos ir nedarbo lygis šalyje kinta priešinga kryptimi.

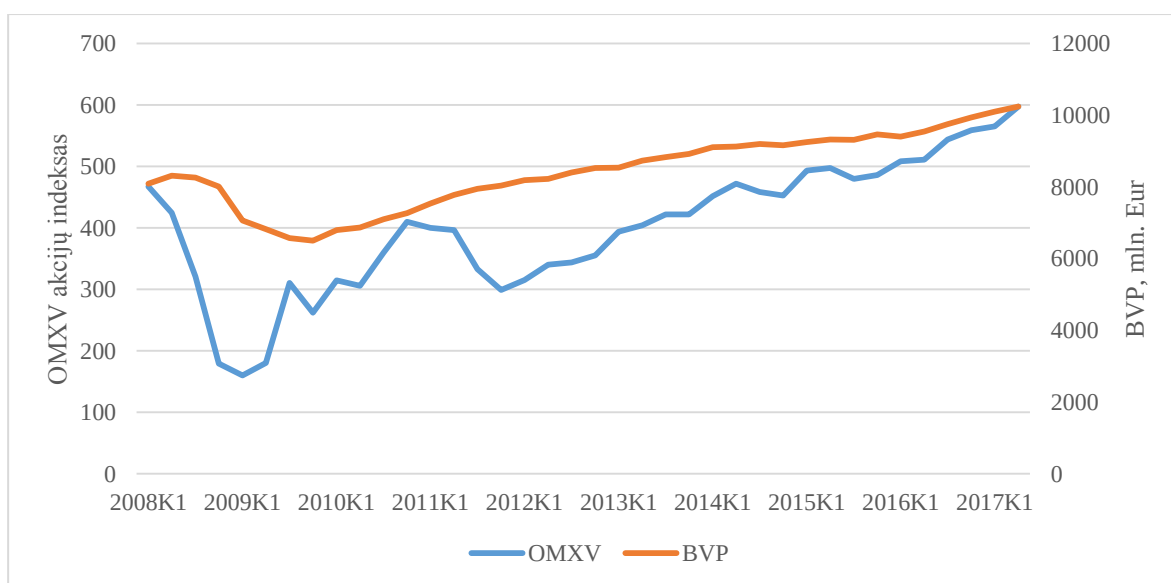
Yra išskiriama ir priešinga, tačiau rečiau pasitaikanti nuomonė, kuri teigia, kad akcijų kainos ir nedarbo lygis gali kisti ir vienoda kryptimi. Tai įrodo Bagdono ir Klimašausko (2005) aprašytas tyrimas, kurio metu skirtingose šalyse nustatytas ne tik atvirkštinis, bet ir tiesioginis ryšys tarp akcijų kainos ir nedarbo lygio. Išaugus nedarbo lygiui padidėja ir konkurencija darbo rinkoje. Dėl šios priežasties mažėja atlyginimai ir dėl sumažėjusių kaštų išauga įmonių pelningumas. Tokių

įmonių akcijų paklausa padidėja ir dėl to išauga akcijų kaina. Tačiau toks akcijų kainos ir nedarbo lygio vienos krypties kitimas pastebimas daug rečiau.

Tyrimui atlikti, Lietuvos makroekonominius rodiklius lyginsime su Lietuvos akcijų rinka, kurios pokyčius įvertina OMXV akcijų indeksas. Į šio indekso skaičiavimą įtraukiamos Vilniaus vertybinių popierių biržos Oficialiajame ir Papildomajame sąraše kotiruojamos bendrovės, išskyrus tas bendroves, kuriose vienas akcininkas valdo 90 proc. ir daugiau išleistų akcijų (Nasdaq Baltic). Šis indeksas parodo Lietuvos akcijų rinkos tendencijas ir akcijų kainų pokyčius. Analizei pasirinkome 2008 – 2017 m. laikotarpį, nes pasaulinė finansų krizė palietė tiek šalies ekonomiką, tiek akcijų rinką ir tai turėjo įtakos visiems rodikliams. Po pasaulinės finansų krizės šalies ekonomika pradėjo kilti, todėl tyrinėti makroekonominių rodiklių ir akcijų rinkų pokyčius 2008 - 2017 m. yra įdomu, nes pastebimi tiek pakilimai, tiek nuosmukiai. Tyrimui atlikti reikalingi makroekonominių rodiklių duomenys paimti iš Lietuvos oficialiosios statistikos departamento, kuriame Lietuvos BVP ir nedarbo lygis yra pateikiamas ketvirtiniais duomenimis, o infliacijos – kas mėnesį. Atitinkamai pagal makroekonominius rodiklius iš Baltijos Nasdaq vertybinių popierių biržos buvo paimti OMXV indekso duomenys (kiekvieno mėnesio paskutinės dienos ir kiekvieno ketvirčio paskutinės dienos).

Lietuvos bendrojo vidaus produkto ir akcijų rinkos pokyčiai

Atliktas OMXV akcijų indekso ir Lietuvos BVP pokyčių 2008 – 2017 m. tyrimas parodė, kad OMXV akcijų indeksas ir Lietuvos BVP analizuojamu laikotarpiu kito viena kryptimi (žr. 1 pav.). Tyrimui atlikti buvo naudojama Lietuvos BVP to meto kainomis, pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką statistika 2008 – 2017 m. Lietuvos BVP nuo 2008 m. antrojo ketvirčio iki 2009 m. pabaigos mažėjo, o vėlesniais metais pradėjo didėti. Grafike pastebimas ir OMXV akcijų indekso kritimas iki 2009 m. pirmojo ketvirčio, tačiau jis daug staigesnis ir didesnis. Taip pat akcijų indekso kilimo pradžia pastebima dar BVP tebemažėjant. Tai rodo, kad akcijų paklausa išaugo anksčiau nei šalyje pradėjo gerėti ekonominė situacija. Tokius pokyčius gali lemti investuotojų lūkesčiai ekonomikos srityje po finansų krizės.

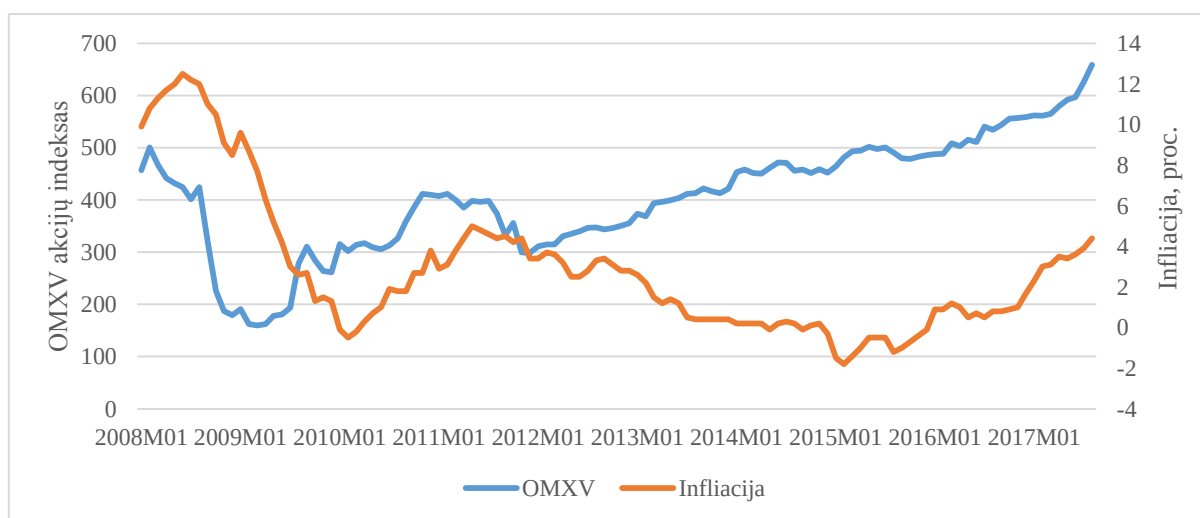

1 pav. OMXV akcijų indekso reikšmės ir Lietuvos bendrasis vidaus produktas 2008-2017 m. (sudaryta autorių pagal Baltijos Nasdaq vertybinių popierių biržos ir Lietuvos oficialiosios statistikos departamento duomenis).

Tolimesniu laikotarpiu nuo 2009 m. akcijų indeksas didėjo, tačiau ne taip tolygiai kaip šalies BVP, nes pastebima ir gana nemažų nuosmukių (pvz., 2011 metų pabaigoje akcijų indeksas per metus sumažėjo daugiau nei 100 punktų, tačiau vėliau ir vėl pradėjo kilti). Tai rodo, kad akcijų indekso kitimą lemia ne vien šalies ekonominė situacija, bet ir investuotojų lūkesčiai bei kitos aplinkybės. Įvertinus teorinius aspektus ir atliktą Lietuvos BVP ir OMXV akcijų indekso kitimo analizę galima teigti, kad analizuojami rodikliai 2008 - 2017 m. kito ta pačia kryptimi, tačiau OMXV akcijų indeksas svyravo gerokai ženkliu. Atliktas tyrimas patvirtina Laskienės ir Pekarskienės (2007) nuomonę, dėl analizuojamų rodiklių vienos krypties kitimo.

Lietuvos infliacijos ir akcijų rinkos pokyčiai

Atliktas OMXV indekso ir Lietuvos infliacijos kaitos 2008 – 2017 m. tyrimas parodė, kad analizuojami rodikliai kinta nevienodai (žr. 2 pav.). Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad 2008 – 2012 m. OMXV indeksas ir Lietuvos infliacijos lygis juda viena kryptimi ir OMXV indekso pokyčiai įvyksta anksčiau, o nuo 2012 m. šie rodikliai kinta priešingomis kryptimis. Tačiau įsigilinus į ekonomikos pokyčius ir jų poveikį šioms rodikliams nustatyta, kad pirmiausia į ekonomikos pokyčius reaguoja šalies infliacijos lygis. Dėl pasaulinės finansų krizės infliacijos lygis Lietuvoje 2008 m. pirmą pusmetį buvo aukščiausias ir siekė 12,5 proc. Lietuvos akcijų rinka į finansų krizę sureagavo šiek tiek vėliau ir tik 2008 m. pirmaisiais mėnesiais OMXV indeksas ėmė mažėti. Lietuvos ekonomikai augant, šalies infliacijos lygis nuo 2008 m. antro pusmečio mažėjo, o OMXV indeksas į tai sureagavo ir pradėjo didėti tik 2009 m. Galima teigti, kad keičiantis Lietuvos ekonomikai, šalies infliacijos lygis ir akcijų rinka juda priešingomis kryptimis, infliacijos lygiui anksčiau reaguojant į ekonomikos pasikeitimus.

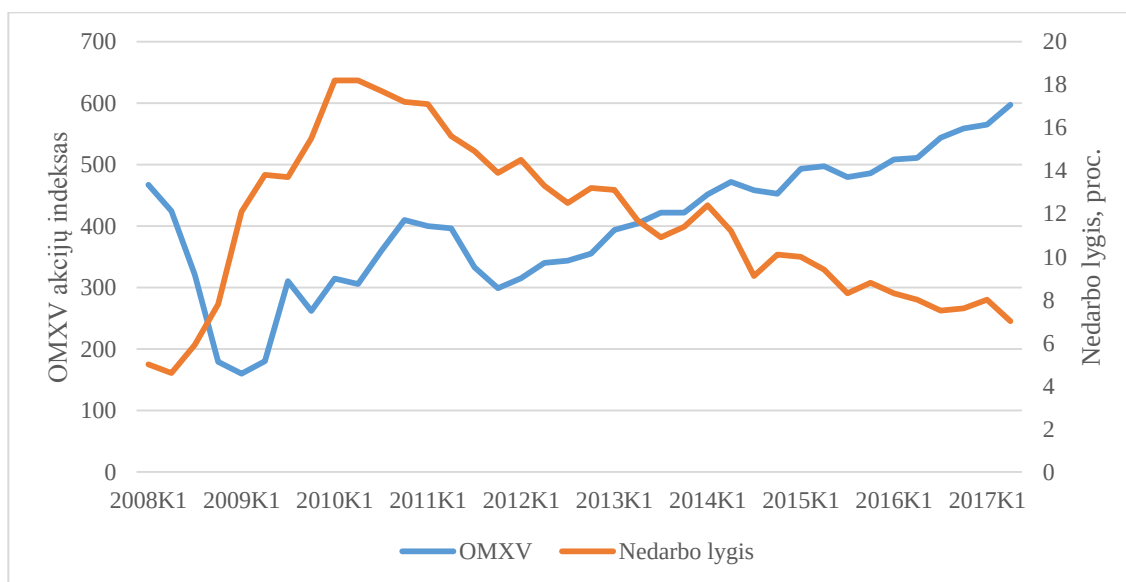
2 pav. OMXV akcijų indekso reikšmės ir infliacija Lietuvoje 2008-2017 m. (sudaryta autorių pagal Baltijos Nasdaq vertybinių popierių biržos ir Lietuvos oficialiosios statistikos departamento duomenis).

Analizuojamų rodiklių judėjimas priešingomis kryptimis aiškiai pastebimas nuo 2011 m., kai infliacijos lygis Lietuvoje mažėjo. Kaip jau nustatyta, OMXV indeksas judėjimo kryptį keičia vėliau ir nuo 2012 m. didėja. Palyginus Lietuvos infliacijos lygio ir OMXV indekso kitimą, galima teigti, kad šie rodikliai kinta priešingomis kryptimis ir infliacijos lygis anksčiau reaguoja į šalies ekonomikos pasikeitimus ir tai patvirtina Tvaronavičienės ir Michailovos (2006) atlikto tyrimo išvadas. Analizuojant infliacijos ir OMXV indekso statistinius duomenis sudėtinga

patvirtinti ar paneigti Laskienės ir Pekarskienės (2007) nuomonę dėl rodiklių vienos krypties judėjimo.

Lietuvos nedarbo lygio ir akcijų rinkos pokyčiai

Atliktas OMXV akcijų indekso ir Lietuvos nedarbo lygio pokyčių 2008 – 2017 m. tyrimas parodė, kad OMXV akcijų indeksas ir Lietuvos nedarbo lygis analizuojamu laikotarpiu kito priešingomis kryptimis (žr. 3 pav.). Pasaulinės finansų krizės metu, kuri palietė ir Lietuvą, nedarbo lygis Lietuvoje nuo 2008 m. antrojo ketvirčio pradėjo stipriai didėti ir 2010 m. pirmame ketvirtyje pasiekė aukščiausią tašką – 18,2 proc. Simanavičienės ir Užkurytės (2009) atliktas tyrimas parodė, kad šiuo laikotarpiu su finansiniais sunkumais susiduriančios įmonės siekė sumažinti kaštus ir dėl to mažino darbuotojų atlyginimus bei jų skaičių. Dėl šios priežasties pasaulinės finansų krizės metu nedarbo lygis Lietuvoje stipriai išaugo. Lietuvos akcijų rinka į finansų krizę sureagavo kiek anksčiau, nes akcijų indeksas stipriai krito iki 2009 m., o vėliau pradėjo didėti. Šie pokyčiai patvirtina anksčiau aprašytą Carlsono (2017) tyrimo išvadą, kad akcijų kainos pradeda mažėti (didėti) dar prieš nedarbo lygio padidėjimą (sumažėjimą).

3 pav. OMXV akcijų indekso reikšmės ir nedarbo lygis Lietuvoje 2008-2017 m. (sudaryta autorių pagal Baltijos Nasdaq vertybinių popierių biržos ir Lietuvos oficialiosios statistikos departamento duomenis).

Nuo 2010 m. pirmojo ketvirčio nedarbo lygis kito netolygiai, tačiau pastebima bendra mažėjimo tendencija (žr. 3 pav.). OMXV akcijų indeksas nuo 2009 m. pirmojo ketvirčio didėjo, tačiau taip pat gana netolygiai. Nors akcijų indeksas ir pradėjo didėti metais anksčiau nei nedarbo lygis šalyje ėmė kristi, tačiau tolimesniais metais taip pat galima pastebėti, kad OMXV akcijų indeksas ir nedarbo lygis šalyje kito priešingomis kryptimis. Taigi, išanalizavus teorinius aspektus ir palyginus OMXV akcijų indekso ir nedarbo lygio Lietuvoje kitimą, galima patvirtinti, kad akcijų kainos ir nedarbo lygis šalyje kinta priešingomis kryptimis. Atliktas tyrimas patvirtina Bagdono ir Klimašausko (2005) bei Marcišauskienės ir Cibulskienės (2013) nuomonę apie analizuojamų rodiklių priešingos krypties judėjimą. Bagdono ir Klimašausko (2005) išskirta nuomonė, kad akcijų kainos ir nedarbo lygis gali kisti ir vienoda kryptimi, analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje nepasitvirtino.

IŠVADOS

1. Atlikta mokslinės literatūros apžvalga parodė, kad akcijų rinką veikia įmonės pelningumas, augimo perspektyvos, šalies ekonominė situacija bei investuotojų psichologija. Pirmasis analizuotas makroekonominis rodiklis yra BVP, kuriam augant, tai parodo, kad yra gaminama vis daugiau prekių ir šių įmonių akcijos tampa patrauklesnės. Išaugusi akcijų paklausa didina ir akcijų kainą, todėl BVP ir akcijų indeksas kinta ta pačia kryptimi. Infliacija ir akcijų rinką gali kisti tiek ta pačia, tiek priešinga kryptimi. Trumpuoju laikotarpiu dėl infliacijos padidėjus įmonių vertei, investuotojai, tikėdamiesi tolimesnės įmonės sėkmės, investuoja į įmonių akcijas, taip didindami akcijų rinkos paklausą. Tačiau labiau pastebimas priešingų kryptų rodiklių judėjimas, kai dėl infliacijos didėjimo skiriama mažiau lėšų investicijoms. Trečiasis analizuotas makroekonominis rodiklis yra nedarbo lygis, kuris atspindi ekonomikos aktyvumą. Nedarbo lygiui augant, mažėja bendros šalies gyventojų pajamos, todėl gyventojai vis mažiau gali skirti savo lėšų investavimui. Sumažėjusi paklausa mažina ir akcijų kainas, todėl nedarbo lygis ir akcijų indeksas kinta priešingomis kryptimis.

2. Atliktas Lietuvos BVP ir OMXV akcijų indekso pokyčių tyrimas parodė, kad šie rodikliai 2008 – 2017 m. laikotarpiu kito ta pačia kryptimi. Tai patvirtina atliktos literatūros apžvalgos išvadas.

3. Atliktas Lietuvos infliacijos ir OMXV akcijų indekso pokyčių tyrimas parodė, kad šie rodikliai 2008 – 2017 m. laikotarpiu kito priešingomis kryptimis. Nustatyta, kad pirmiausia kinta infliacijos lygis, o po to priešinga kryptimi keičiasi OMXV akcijų indeksas. Tai patvirtina atliktos literatūros analizės išvadas.

4. Atliktas Lietuvos nedarbo lygio ir OMXV akcijų indekso pokyčių tyrimas parodė, kad šie rodikliai 2008 – 2017 m. laikotarpiu kito priešingomis kryptimis. Taip pat nustatyta, kad akcijų indeksas kito dar prieš nedarbo lygiui pradėdant kisti priešinga kryptimi. Tai patvirtina atliktos literatūros apžvalgos išvadas.

LITERATŪRA

1. Bagdonas, R. ir Klimašauskas, D. (2005). Vertybinių popierių kainai įtaką darantys veiksniai. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*, 11, 24-31.
2. Carlson B. (2017). What the jobless data say about stock performance. Bloomberg [žiūrėta 2017-09-22]. Prieiga per internetą <https://www.bloomberg.com/view/articles/2017-05-12/what-the-jobless-data-say-about-stock-performance>
3. Kancerevyčius, G. (2006). *Finansai ir investicijos*. Kaunas: „Smaltijos“ leidykla.
4. Laskienė, D., ir Pekarskienė, I. (2007). Ryšys tarp Lietuvos įmonių akcijų kainos ir makroekonominių veiksnių. *Economics and Management*.
5. Marčišauskienė, J. ir Cibulskienė, D. (2013). Baltijos šalių makroekonominių rodiklių ir akcijų rinkos kainų tarpusavio ryšio vertinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (1), 51-61.
6. Nellis, J. G. ir Parker, D. (2004). *Principles of macroeconomics*. Pearson education.
7. Simanavičienė, A., ir Užkurytė, L. (2009). Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis. *Economics and Management*.
8. Tvaronavičiene, M., ir Michailova, J. (2006). Factors affecting securities prices: theoretical versus practical approach. *Journal of Business Economics and Management*, 7(4), 213-222
9. Valakevičius, E. (2008). *Investavimas finansų rinkose*. Kaunas: Technologija.
10. Cleary, W. S. (2001). *Canadian Securities Exam Fast-Track Study Guide*. John Wiley & Sons.

11. Baltijos Nasdaq vertybinių popierių birža. [žiūrėta 2017-09-19]. Prieiga per internetą <http://www.nasdaqbaltic.com/market/?pg=charts&lang=lt>
12. Lietuvos oficialiosios statistikos portalas. [žiūrėta 2017-09-19]. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/>

RELATIONSHIP BETWEEN STOCK MARKET AND MACROECONOMIC INDICATORS: LITHUANIAN CASE

VAIDA BAKUTYTĖ, ŽIVILĖ LAPĖNAITĖ

Kaunas University of Technology

Advisor Jurgita Stankevičienė

ANNOTATION

“Relationship between stock market and macroeconomic indicators: Lithuanian case”, Kaunas university of technology. Authors: Vaida Bakutytė and Živilė Lapėnaitė. Before investing in stock, one has to understand determinants of the changes in equity markets. A number of studies have already been carried out that identify the connection and interactions between macroeconomic and stock market. Based on OMX Vilnius (OMXV) index and the main macroeconomic indicators we aimed to determine whether these indicators are changing in one direction or the opposite. The results show that the country’s gross domestic product and the OMXV index are fluctuating in the same direction. It has been determined that inflation reacts to economic changes earlier than stock market does and changes the opposite direction. OMXV index and the unemployment rate are changing in the opposite direction too.

VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ PARTNERYSTĖS ESMĖ IR REIKŠMĖ ŠALIES VYSTYMUISI

AURELIJA JANKUTĖ

Kauno technologijos universitetas

SANTRAUKA

Kiekviena šalis susiduria su socialinių – ekonominių aspektų tobulinimo problema. Dėl ekonomikos globalizacijos ir sparčios technologinės pažangos didėja visuomenės vartojimas. Viešojo sektoriaus subjektai nuolat ieško galimybių kaip patenkinti augančius visuomenės poreikius ir tokiu būdu užtikrinti šalies stabilumą ir ekonomikos augimą. Tuo tikslu viešasis sektorius stengiasi gerinti teikiamų viešųjų paslaugų kokybę ir modernizuoti šios rūšies paslaugų infrastruktūrą kuo mažesniais kaštais. Viena iš viešųjų paslaugų kokybės ir infrastruktūros kūrimo ar tobulinimo finansavimo alternatyvų viešojo sektoriaus subjektams – partnerystės projektų su privačiais juridiniais asmenimis rengimas. Šis straipsnis skirtas apžvelgti viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės (VPSP) ypatumus Lietuvoje ir įvertinti šios rūšies projektų reikšmę šalies ekonomikos vystymuisi. Straipsnyje atliekama analizė paremta statistiniais duomenimis apie įgyvendinamus VPSP projektus Lietuvoje iki 2016 metų sausio 1 dienos.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystės esmė

Viešojo ir privataus sektorių partnerystė gali būti apibrėžiama kaip atitinkamų subjektų bendradarbiavimas kuriant viešosios infrastruktūros projektus ir teikiant viešąsias paslaugas (Linder, 1999). Viešojo ir privataus sektorių partnerystė (VPSP) taikoma daugelyje Europos ir pasaulio šalių. Šio partnerystės tipo palaikymas apsiriboja valstybinio ir privataus sektorių subjektų bendradarbiavimu siekiant sukurti ar tobulinti transporto, sveikatos priežiūros, švietimo ir kitas infrastruktūras ir vystyti viešąsias paslaugas. Galima teigti, kad, šiuo atveju, ūkio subjektai, turintys panašius veiklos prioritetus, vertybes, ideologijas, vienijasi siekdami bendrų, aktualių visuomenei, tikslų (Verma, 2016). Nagrinėjant, kuo pasižymi partnerystė tarp viešojo ir privataus sektorių, remiantis Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos duomenimis, išskirti šie esminiai VPSP bruožai:

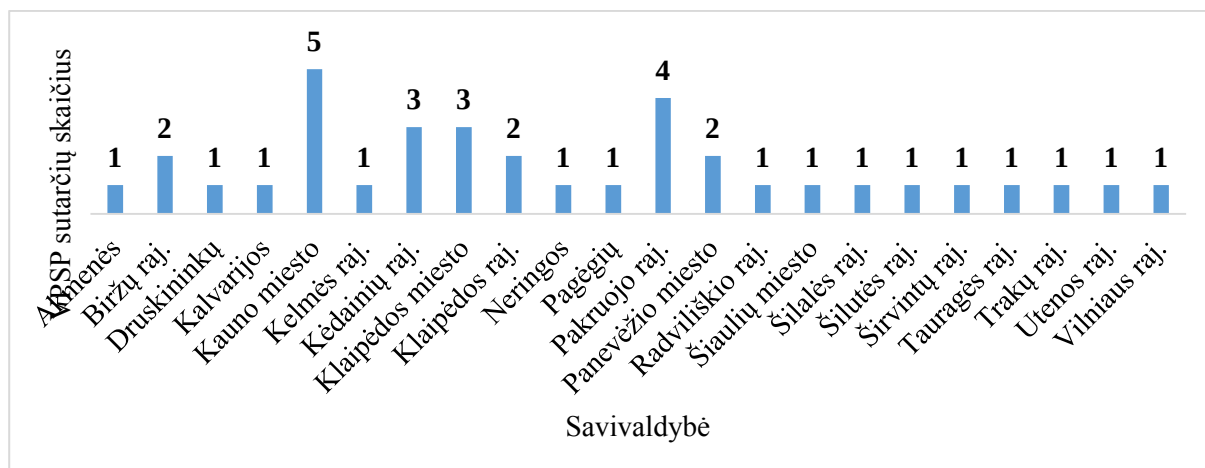
- ilgalaikis partnerystės sutartimi pagrįstas viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas (sutarčių trukmė nuo 3 iki 25 metų);
- partnerystės sutartimi su vienu privačiu subjektu įgyvendinama ne vienos rūšies veikla, o veiklų kompleksas (pvz.: infrastruktūros objektų projektavimas, statyba, rekonstrukcija, remontas, priežiūros paslaugų teikimas);
- partnerystės projektų pagalba gali būti sukuriami viešųjų paslaugų pridėtinė vertė;
- projekto rizika paskirstoma tarp partnerių, atsižvelgiant į gebėjimus ją valdyti;
- viešojo sektoriaus mokėjimai privatem partneriui pradedami vykdyti tik po to, kada galutinai sukuriamas numatytai veiklai vykdyti reikiamas turtas ir pradedamos teikti paslaugos;
- išsaugoma viešojo sektoriaus nuosavybės teisė į privatem subjektui perduotą valdyti ir naudoti turtą, kuris reikalingas tai veiklai vykdyti.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystė, priklausomai nuo bendradarbiavimo pobūdžio, gali būti dviejų rūšių: institucinė ir sutartinė. Institucinė VPSP rūšis pasireiškia, kai tam tikros veiklos įgyvendinimui steigiama mišraus kapitalo įmonė. Sutartinė VPSP rūšis, dažniausiai taikoma Lietuvoje, atitinkamai, pasižymi veiklos organizavimu sudarant įstatymų reglamentuotas sutartis (koncesijos, viešųjų pirkimų ir kt.) (LR Finansų ministerija, 2015). Siekiant įvertinti, kaip VPSP projektai įgyvendinami Lietuvoje, negrinėjami LR Finansų ministerijos pateikiami duomenys apie šios rūšies projektų įgyvendinimą ir visuomenei teikiamą naudą.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų įgyvendinimas Lietuvoje

Kiekviena šalis, įskaitant ir Lietuvą, siekdama užtikrinti ekonomikos sektorių plėtrą ir šalies ekonominį augimą skatina investicijas, kurios, savo ruožtu, kuria palankias sąlygas viešosios infrastruktūros tobulinimui ir visuomenės poreikių tenkinimui. Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos duomenimis, ribotos viešojo sektoriaus galimybės skirti šiam tikslui pakankamą finansavimą skatina ieškoti naujų priemonių ir finansavimo alternatyvų. Atsižvelgiant į tarptautinėje praktikoje taikomus investicijų finansavimo metodus, imtasi skatinti viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą, kuris sudaro reikiamas sąlygas pritraukti privataus kapitalo investicijų viešojo sektoriaus poreikiams tenkinti.

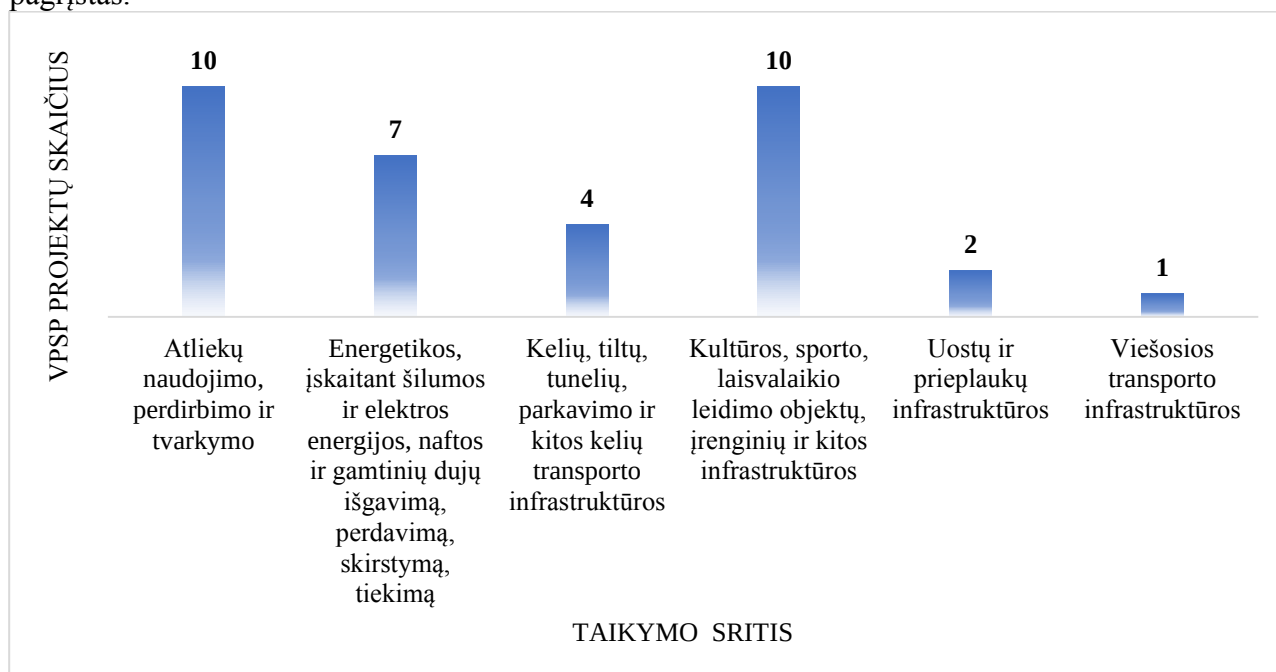
Siekiant įvertinti, kaip efektyviai Lietuvoje įgyvendinama viešojo ir privataus sektorių partnerystės (VPSP) projektų veikla, analizuojami Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos pateikiami statistiniai duomenys. Visų pirma, atkreipiamas dėmesys, kad šiuo metu t.y. 2016 metais iš sudarytų 47 VPSP sutarčių yra įgyvendinamos 35, kurios, atitinkamai, vykdomos 23 savivaldybėse. Analizuojant statistinius duomenis (žr. 1 pav.) pastebėta, kad daugiausia atitinkamo pobūdžio sutarčių buvo sudaryta Kauno miesto savivaldybėje, šiuo atveju, įgyvendinamos 5 viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų sutartys. Taip pat pagal analizuojamų sutarčių skaičių, išsiskiria Pakruojo rajono savivaldybė, kurioje parengtos 4 VPSP sutartys. Svarbu paminėti, kad iki 2016 – ūjų metų Vilniaus mieste nebuvo įgyvendinama nei viena viešojo ir privataus sektorių partnerystės sutartis.

1 pav. Įgyvendinamos viešojo ir privataus sektorių partnerystės sutartys Lietuvos savivaldybėse (Šaltinis – Lietuvos Respublikos Finansų ministerija)

Išnagrinėjus pateikiamus statistinius duomenis apie vykdomų VPSP sutarčių kiekį savivaldybėse galima daryti išvadą, kad dažniausiai vienoje savivaldybėje įgyvendinama 1 viešojo ir privataus sektorių partnerystės sutartis, išskyrus kelis anksčiau minėtus atvejus. Taigi, tikslinga analizuoti, kokios yra savivaldybėse įgyvendinamų VPSP projektų taikymo sritys.

Pagal Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos pateikiamus duomenis (žr. 2 pav.), daugiausia, t.y. po 10 VPSP projektų sutarčių, sudarytų Lietuvoje iki š.m. sausio 1 dienos, apima atliekų naudojimo, perdirbimo ir tvarkymo bei kultūros, sporto, laisvalaikio leidimo objektų įrenginių ir kitos infrastruktūros tobulinimo sritys. Šios sritys, tikėtina, yra labiausiai vystomos priklausomai nuo vyraujančio aplinkos taršos mažinimo, ekologijos vystymo svarbos akcentavimo. Taip pat, pastaruoju metu itin aktualu gerinti kultūros ir žmonių laisvalaikio užimtumo kokybę, taip skatinant socialiai atsakingos ir inovatyvios visuomenės formavimą. Tuo tarpu mažiausia sutarčių sudaryta viešosios transporto bei uostų ir prieplaukų infrastruktūros kokybės gerinimui užtikrinti, atitinkamai, 1 ir 2 sutartys. Tikėtina, kad tokia situacija susidarė dėl anksčiau įgyvendintų viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų viešojo transporto infrastruktūros tobulinimo srityje. Taip pat, atsižvelgiant į Lietuvoje veikiančių prieplaukų ir uostų skaičių, įgyvendinamų infrastruktūros gerinimo projektų šioje srityje kiekis yra ganėtinai pagrįstas.

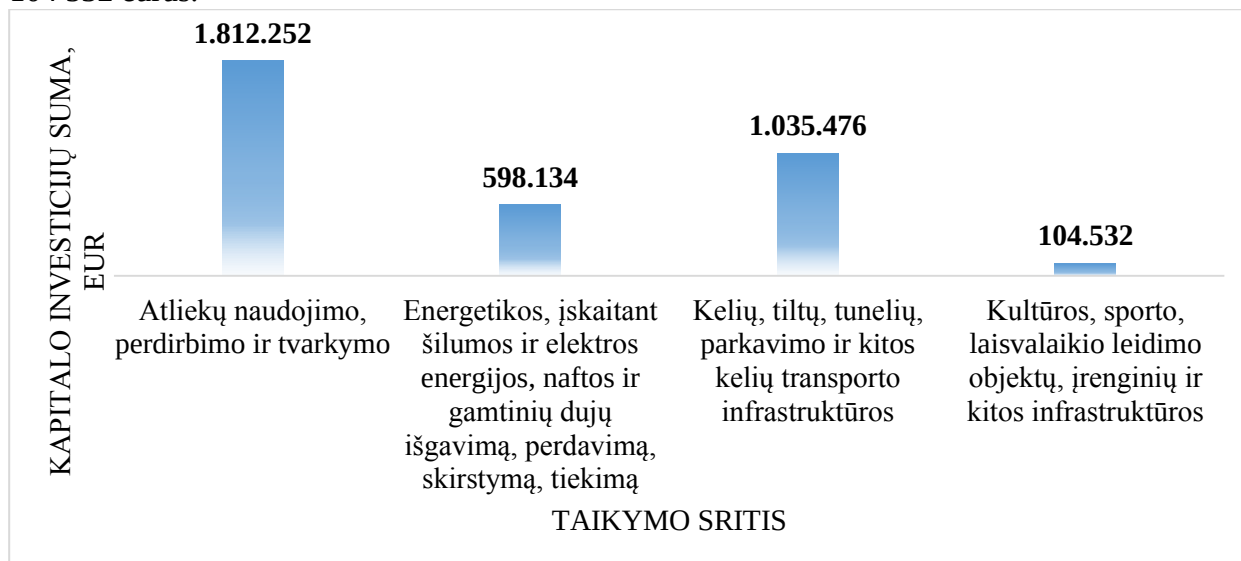

2 pav. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų taikymo sritys. (Šaltinis - Lietuvos Respublikos Finansų ministerija)

Išnagrinėtos VPSP projektų taikymo sritys (žr. 2 pav.) leidžia daryti tam tikras prielaidas apie šalies prioritetus ekonomikos sektorių vystymo atžvilgiu. Galima teigti, kad daugiausia Lietuvoje įgyvendinamų viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų orientuoti į visuomenės socialinės atsakomybės skatinimą ir integracijos į šalies visuomeninį gyvenimą formavimą.

Siekiant nustatyti analizuojamų projektų sutarčių indėlį į visuomenės poreikių gerinimą, nagrinėjami statistiniai duomenys, atspindintys investicijų sumas, skirtas kiekvienai anksčiau paminėtai taikymo sričiai. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos pateikiamus duomenis, iki š.m. sausio 1 dienos VPSP projektų investicijų suma siekia daugiau nei 142 mln.

eurų. Svarbu paminėti, kad per nagrinėjamą laikotarpį sukaupta kapitalo investicijų suma viršijo 35 mln. eurų. Didžiausia dalis šių kapitalo investicijų lėšų buvo skirta pagal Tauragės rajono savivaldybės įgyvendinamą koncesijos sutartį atliekų naudojimo, perdirbimo srityje ir Palangos aplinkkelio statybai. Žvelgiant į kapitalo investicijų sumų pasiskirstymą (žr. 3 pav.) pastebima, kad būtent atliekų naudojimo ir perdirbimo bei kelių, tiltų, tunelių tiesimo sritys sulaukė didžiausių kapitalo investicijų. Tuo tarpu, vertinant kapitalo investicijas, skirtas kitiems sektoriams, mažiausia investicijų suma buvo skirta kultūros, sporto, laisvalaikio leidimo objektų, įrenginių ir kitos infrastruktūros kūrimo ir tobulinimo sričiai, investicijų suma, atitinkamai, siekia 104 532 eurus.

3 pav. Kapitalo investicijos, skirtos VPSP projektams iki 2016 m., eurai (Šaltinis - Lietuvos Respublikos Finansų ministerija)

Pagal pateiktą informaciją (žr. 3 pav.), galima teigti, kad, nepriklausomai nuo taikymo sričiai sudarytų viešojo ir privataus sektorių partnerystės sutarčių skaičiaus, kapitalo investicijų sumos itin ženkliai skiriasi: nors kultūros, sporto, laisvalaikio leidimo objektų, įrenginių ir kitos infrastruktūros kūrimo ir palaikymo taikymo srityje buvo sudaryta kone daugiausia VPSP projektų sutarčių (žr. 2 pav.), tačiau kapitalo investicijų dydis, lyginant su kitomis taikymo sritimis, mažiausias. Taigi, analizuojant VPSP sutartis ir projektų įgyvendinimą galima pabrėžti, kad itin svarbus šio partnerystės tipo projektų uždavinys yra numatyti būtiną finansavimo poreikį ir pagal tai vykdyti investicijas.

Nagrinėjant viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų įgyvendinimo galimybes ir efektyvumą Lietuvoje, analizuojamas vienas iš pirmųjų šalyje sėkmingai realizuotų VPSP projektų – Vilniaus miesto Balsių mokyklos statybos ir ūkio priežiūros vykdymas. Projekto sutarties šalys - Vilniaus miesto savivaldybės administracija ir „Merko statyba“ bei „E.L.L. Kinnisvara A“ konsorciumas. Šis projektas įgyvendinamas PPFV principu (angl. DBFO): projektuoti – pastatyti – finansuoti – vykdyti veiklą. Tai yra viešojo ir privataus sektorių partnerystės forma, kai privatus sektorius pagal sutartį projektuoja, vykdo statybos darbus, juos finansuoja bei vykdo sukurtos infrastruktūros eksploatavimo ir priežiūros veiklas, o viešasis sektorius reguliuoja privataus sektoriaus veiklą ir jam atlygina už jo teikiamas paslaugas mokėdamas metinį partnerystės mokestį. Savivaldybė sprendžia su švietimu susijusius klausimus, tuo tarpu pastato administravimo, saugumo, higienos, apsaugos, turto priežiūros ir smulkių ūkinių

darbų atlikimo paslaugas teikia privataus sektoriaus įmonės (www.lietuva2030.lt, 2015). Analizuojamu atveju, sutarties objektas yra mokyklos statyba, pilnas įrengimas ir tolesnis išlaikymas, priežiūra ir administravimas pagal techninės specifikacijos reikalavimus. Privatus investuotojas aprūpino mokyklą baldais, ugdymo priemonėmis, įrengė tiksliųjų mokslų kabinetus, sporto salę, virtuvę, valgyklą, pasirūpino mokyklų aprūpinimo standarte nurodytų mokymo ir ugdymo priemonių, vadovėlių ir bibliotekos literatūros fondo sukūrimu (Tursa, 2012). Svarbu paminėti, kad ši sutartis buvo pasirašyta ir įsigaliojo 2010 metų liepos 13 dieną, nuo šios datos iki 2011 m. rugsėjo, kai mokykla buvo atidaryta, vyko statybos ir kiti parengiamieji darbai. Tuo tarpu mokėjimai privačiam subjektui vykdomi 25 – erius metus, 2012 m. sausio mėn. – 2035 m. liepos mėn. laikotarpiu. Metinis mokėjimo dydis, pagal sutarties sąlygas, siekia 1 868 136 €, taigi per ataskaitinį laikotarpį skaičiuojama įgyvendinto projekto vertė viršija kiek daugiau nei 46 mln. eurų. Praėjus ataskaitiniam laikotarpiui mokykla neatlygintinai perduodama Vilniaus miesto savivaldybei. Vertinant šio viešojo ir privataus sektorių partnerystės projekto efektyvumą ir sėkmę būtina pabrėžti, kad šiuo metu Vilniaus Balsių mokykla sėkmingai funkcionuoja, vykdo kokybiškas švietimo paslaugas ir pritraukia pakankamai didelį skaičių mokinių – 2016 metų duomenimis mokykloje mokosi 1048 vaikai (Merko, 2016). Anot G. Tursos (2012), geriausia paskata naujų viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų vystymui – sėkmingai įgyvendintų projektų, tokių kaip Balsių mokykla, pavyzdžiai. Verslas, viešasis sektorius ir visuomenė turi matyti realiai įgyvendintus VPSP projektus, kurių pagrindu būtų galima vertinti ekonominį ir socialinį naudingumą ne vien atskiriems rinkos segmentams, tačiau visai šaliai.

Vertinant viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų svarbą Lietuvoje galima teigti, kad pastarieji turi pastebimos teigiamos įtakos įvairiapusiškam šalies vystymuisi. Analizuojamo partnerystės tipo projektų veikla įtraukia ne vien viešųjų paslaugų teikimo infrastruktūros tobulinimą, regionų plėtrą, tačiau užtikrina ir visuomenės švietimo poreikio tenkinimą, taip pat ugdo žmonių socialinę atsakomybę ir skatina visuomeninį bendradarbiavimą.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystės reikšmė ir įtaka šalies ekonomikai

Nuolat auganti viešųjų paslaugų teikimo infrastruktūros plėtra skatina viešojo sektoriaus investicijų poreikį. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės (VPSP) projektai sudaro palankias sąlygas viešiesiems ir privatiems juridiniams asmenims pasiskirstyti atsakomybę ir investicijų finansavimo kaštus kuriant ar tobulinant viešąsias paslaugas. Sudaryti šio tipo sutartis ir rengti atitinkamus projektus valstybės skatina tam tikri motyvai. Pirma, anot Franz Josef Goetz (2009), tokiu būdu valstybėje pasireiškia privataus sektoriaus subjektų veiklos efektyvumas ir indėlis tenkinant šalies poreikius, atitinkamai, didėja privačių juridinių asmenų įsitraukimas užtikrinant šalies ekonomikos augimą. Antra, VPSP projektų įgyvendinimo atveju tenkinami ne vien visuomenės poreikiai, tačiau kuriama reali finansinė nauda valstybės bendrajam vidaus produktui ir kitiems esminiams ekonominę situaciją atspindintiems rodikliams: kuriamos naujos darbo vietos ir skatinamas ekonomikos augimas (Goetz, 2009). Viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdu rengiami viešųjų paslaugų infrastruktūros gerinimo projektai užtikrina tam tikrą investicijoms reikalingų lėšų sutaupymą valstybės, kaip viešojo subjekto, atžvilgiu. Dalimis skirstomas investicijų finansavimas taip pat leidžia apriboti galimai kylančią projekto įgyvendinimo riziką (Engel, Fischer ir Galetovic, 2013). Tuo tarpu rizikos valdymo efektyvumui užtikrinti, pasak Tang ir Shen (2012), svarbu prieš projekto įgyvendinimą identifikuoti veiksnius, turinčius įtakos projekto rezultatų ypumui, tokiu būdu numatant tikėtinus nuokrypius. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų efektyvumas ir nauda visuomenei pasireiškia tik objektyviai nustatčius

siekiamus tiklus, rezultatus ir numčius investicijoms reikalingus finansavimo šaltinius, taip pat galimus nuokrypius nuo laukiamų rezultatų (Tang ir Shen, 2012).

Atsižvelgiant į straipsnyje atliktą viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų įtakos šalies vystymuisi analizę galima teigti, kad VPSP projektų veikla turi teigiamos įtakos valstybės ekonomikos augimui. VPSP projektų sukurta ar tobulinta viešųjų paslaugų infrastruktūra užtikrina vis didėjančių visuomenės poreikių tenkinimą, skatina žmonių įsitraukimą į visuomeninę veiklą, tokiu būdu garantuojamas socialinės atsakomybės ugdymas, kas, savo ruožtu, gerina šalies įvairių tarptautiniu mastu ir skatina ekonomikos augimą.

LITERATŪRA

1. Engel, E., Fischer, R., ir Galetovic, A. (2013). The basic public finance of public – private partnerships. *Journal of the European Economic Association*. 11(1), 83-111.
2. Goetz, F. J. (2009). Public Private Partnership Projects. *Business economics – Miscellaneous*. 6-7
3. Lietuva2030. (2015). Vilniaus miesto Balsių mokyklos statybos ir ūkio priežiūros vykdymo projektas. [Žiūrėta 2016-12-08]. Prieiga per internetą <https://www.lietuva2030.lt/lt/gerosios-praktikos-pavyzdziai/1074-vilniaus-miesto-balsiu-mokyklos-statybos-ir-ukio-prieziuros-vykdymo-projektas>
4. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija. 2016. *Viešojo ir privataus sektorių partnerystė. Statistika* [Žiūrėta 2016-12-01] Prieiga per internetą <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesojo-ir-privataus-sektoriu-partneryste/statistika>
5. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija. 2015. *Viešojo ir privataus sektorių partnerystės bruožai ir rūšys*. [Žiūrėta 2016-12-01] Prieiga per internetą <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesojo-ir-privataus-sektoriu-partneryste/bruožai-ir-rusys>
6. Linder, S. H. (1999). Coming to terms with the public-private partnership a grammar of multiple meanings. *American behavioral scientist*, 43(1), 35-51
7. Merko. (2016). *Vilniaus Balsių mokykla. Projekto pristatymas 2016*. [Žiūrėta 2016-12-08]. Prieiga per internetą <http://group.merko.ee/wp-content/uploads/2014/07/Balsiu-school-brochure-in-LT.pdf>
8. Tang, L., & Shen, Q. (2013). Factors affecting effectiveness and efficiency of analyzing stakeholders' needs at the briefing stage of public private partnership projects. *International Journal of Project Management*. 31(4), 513-521.
9. Tursa, G. (2012). *G. Tursa: Nauji finansiniai mechanizmai – PPP projektų taikymo praktika*. [Žiūrėta 2016-12-08]. Prieiga per internetą <http://lntpa.lt/g-tursa-nauji-finansiniai-mechanizmai-ppp-projektu-taikymo-praktika/>
10. Verma, M. 2016. Role of the State in Partnerships with the Private Sector. *Journal of Development Policy and Practice*. 53-70

PUBLIC AND PRIVATE SCETORS PARTNERSHIP CONCEPTION AND IMPACT ON COUNTRY DEVELOPEMENT

AURELIJA JANKUTĖ

Kaunas University of Technology

SUMMARY

Nowadays in every country occurs social – economical aspects developement problem. Caused by fast economy globalization and technologies growth public consumption is increasing. The public sector strives to improve the quality of public services provided and to modernize the infrastructure of this type of service at the lowest possible cost. One of the alternatives to financing public services and infrastructure development is the partnership projects with private legal entities. This article is intended to review the peculiarities of public-private partnership (PPP) in Lithuania and to evaluate the significance of this type of projects for the country's economic development. The analysis carried out in the article is based on statistical data on implemented PPP projects in Lithuania before January 1, 2016.

DRUSKININKŲ VIEŠBUČIO „PUŠYNAS“ TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS IR KLIENTŲ PASITENKINIMO LYGMENS TYRIMAS

EVELINA JASAITYTĖ

Kolpingo kolegija
Vadovė doc. dr. Iveta Varnagirytė-Kabašinskiene

ANOTACIJA

Šiame straipsnyje pateikiamas Druskininkų viešbučio „Pušynas“ teikiamų paslaugų kokybės ir klientų pasitenkinimo lygmens tyrimas. Aptariamas paslaugų apibrėžimas, bendra informacija apie Druskininkų viešbutį „Pušynas“, Druskininkų viešbučio „Pušynas“ vykdomos veiklos ir klientų paslaugų įvertinimo analizė.

IVADAS

Šiuolaikinėje visuomenėje sparčiai plečiantis turizmo sektoriui, vis didesnis dėmesys skiriamas viešbučių paslaugoms ir jų kokybės gerinimui bei vartotojų poreikių ir lūkesčių tenkinimui. Bene pagrindinė priežastis, kodėl atkreiptinas dėmesys į šias sritis yra didelis klientų nepasitenkinimas ne tiek viešbučių paslaugomis, bet jų kokybe, kadangi klientai tampa vis įjoringesni ir kelia aukštus reikalavimus teikiamoms paslaugoms.

Šiais laikais viešbučių verslas yra labai svarbi ir aktuali tema, todėl, norint geriau suprasti šią analizuojamą temą, visų pirma reikėtų išsiaiškinti paslaugos sąvoką. Literatūroje pateikiama daug skirtingų paslaugos apibrėžimų. Pasak E. Vitkienės (2004), atsižvelgiant į paslaugų prigimtį, formuojantis paslaugų rinkai, formuojasi ir įvairios teorinės paslaugų sampratos. Autorės teigimu, paslaugą galima apibrėžti kaip veiklą, naudą ar pasitenkinimą, kuris teikiamas parduoti kartu su prekėmis. Kaip paslauga gali būti apibūdinama pardavimui siūloma veikla, kai perkama nauda ir pasitenkinimas, o ne konkretus daiktas. Paslauga gali būti ir veikla ar nauda, kuomet viena pusė kitai pusei gali pasiūlyti tai, kas paprastai yra neapčiuopiama ir nėra nuosavybės pardavimo rezultatas. Taip pat sakoma, kad paslauga – tai veiksmas ar darbas, kurį viena šalis siūlo kitai. Nors paslauga gali būti susieta su fiziniu produktu, pats paslaugos suteikimas būtinai yra neapčiuopiamas ir paprastai negali tapti jokių produkto faktorių nuosavybe. (Lovelock, 2002). Taigi, paslauga yra ekonominės veiklos rezultate gautas neapčiuopiamas produktas (Madlik, 2003). Apibendrintą paslaugos apibrėžimą pateikia ir L. Žalimienė (2003), kuri teigia, kad paslauga – tai nemateriali gėrybė arba paslaugos – nemateriali veikla, kuri prisideda prie žmonių tenkinimo poreikių.

Pastaruoju metu, viešbučiai neretai teikia ir įvairias sveikatingumo paslaugas, dar kitaip vadinamas SPA paslaugos. Pasilepinimą SPA procedūromis viešbučiuose vis dažniau renkasi net ir tos pačios šalies gyventojai, ne tik svečiai iš užsienio. Siekiant išlaikyti patrauklumą klientams ar tiesiog neatiduoti kliento konkurentui, tenka ieškoti sprendimų, kad klientas liktų patenkintas bei nenukentėtų pelnas. Būtent šioms problemoms spręsti bus nagrinėjamas Druskininkų viešbutis „Pušynas“. Atlikus analizę, bus galima įžvelgti šio viešbučio, apgyvendinimo, maitinimo bei kitų paslaugų privalumus ir trūkumus bei, remiantis klientų atsiliepimais internetinėje erdvėje, bus galima nustatyti klientų pasitenkinimo lygmenį.

Tyrimo tikslas - išanalizuoti viešbučio paslaugas ir jų kokybę bei klientų pasitenkinimo lygmenį.

Tyrimo problema: klientų pasitenkinimo Druskininkų viešbučio „Pušynas“ teikiamų paslaugų kokybe vertinimas.

Darbo metodai: Mokslinės ir kitos literatūros analizė (aprašomasis analitinis metodas); klientų atsiliepimų, talpinamų internetiniuose puslapiuose (www.booking.com), analizė (aprašomasis analitinis metodas); „Vertės srauto žemėlapis“ metodo pritaikymas.

Uždaviniai:

- 1) išanalizuoti Druskininkų viešbučio „Pušynas“ struktūrą, veiklas ir teikiamas paslaugas;
- 2) išanalizavus Druskininkų viešbučio „Pušynas“ klientų atsiliepimus, pateikti klientų pasitenkinimo lygmens didinimui būtinas priemones;
- 3) atlikti teorinių metodų, skirtų paslaugų kokybės nustatymui, analizę bei, parinkus tinkamą metodą, įvertinti Druskininkų viešbučio „Pušynas“ teikiamas paslaugas ir jų kokybę.

DRUSKININKŲ VIEŠBUČIO „PUŠYNAS“ TEIKIAMŲ PASLAUGŲ ANALIZĖ

Druskininkai – didžiausias ir seniausias (1794 m.) Lietuvos kurortas pačiuose šalies pietuose (<http://turizmokatalogas.lt/miestai.html>). Tai tarptautinis, visus metus veikiantis, balneologinis, mineralinio vandens, purvo ir klimato terapijos kurortas. Vieta, kurioje galima rasti ne tik modernių bei efektyvių gydymo paslaugų, plėtojama turistinė infrastruktūra, bet taip pat gausu ir natūralios gamtos. Druskininkuose yra daug lankytinų vietų, kurios traukia turistus. Pačiame miesto centre įrengtas „šokantis“ muzikinis fontanas, netoliese tyvuliuoja Druskonio ežeras, yra sovietinių skulptūrų muziejus – Grūto parkas. Druskininkuose taip pat veikia ir daug SPA centrų: Eglės sanatorija, Grand SPA Lietuva, sanatorija Belorus ir daugelis kitų. Druskininkai gali pasigirti ir didele gausa viešbučių, todėl net išrankiausias klientas čia rastų sau tinkamą viešbutį. Kurorte įsikūrę Europa Royal Druskininkai, Lietuva, Dainava, Regina, Druskininkai ir daug kitų viešbučių.

Šiame tyrime detaliau analizuojamas labiausiai savo architektūra ir išskirtiniu dizainu išsiskiriantis Druskininkų viešbutis „Pušynas“ (www.pusynas.lt). Druskininkų centre įsikūręs viešbutis „Pušynas“ pasitinka miesto svečius, poilsiautojus, išsiilgusius ramybės, gamtos ir gryno oro. Trijų žvaigždučių viešbutyje galima rasti visus patogumus, užtikrinsiančius turiningą, kokybišką ir jaukų poilsį bei viešnagę. Viešbutis Druskininkuose primena didžiulį pušies kankorėžį. Pro jo langus matyti autentiška neogotikinio stiliaus Druskininkų bažnyčia, greta – Druskonio ežeras, Druskininkų vandens parkas, gydyklos, Lynų keltuvas, Nemuno upės pakrantės, pramogų ir nuotykių parkas.

Kaip nurodoma literatūroje, viešbučio struktūra gali būti įvairi, ji priklauso nuo viešbučio kategorijos ir paslaugų skaičiaus (Mikulskaitė, 2011). Pilną paslaugų paketą ir aptarnavimą teikiantis viešbutis turi turėti svečių priėmimo skyrių – registratūrą; maitinimą organizuojantį skyrių – restoraną, kavinę, barą, banketų sales, aptarnavimą į kambarius; kambarių priežiūros skyrių – ekonomo tarnybą; konferencines paslaugas teikiantį skyrių – konferencijų sales, biblioteką; poilsio ir relaksacijos skyrių – sporto salę, baseiną, pirtis bei transporto skyrių – automobilių stovėjimo aikštelę. Druskininkų viešbutis „Pušynas“ veikia jau penkerius metus, įmonė turi oficialų tinklalapį, kuriame pateikiama daug reikalingos informacijos. Šioje įstaigoje dirba apie 50 darbuotojų. Šis viešbutis turi visas būtinas struktūros sudedamąsias dalis.

„Pušyno“ viešbutis teikia ne tik apgyvendinimo bei maitinimo paslaugas (<http://www.pusynas.lt/viesbutis/>). Jame galima pasimėgauti SPA procedūromis, tokiomis kaip: Negyvosios jūros vandens ir purvo terapija (vanduo bei purvas atgabenti tiesiai iš Izraelio), įvairūs masažai, garinės pirties ir sūkurinės vonios kompleksas, hidrodermija. Taip pat taikomos gydymosi bei grožio procedūros skirtos kūnui ir veidui. SPA centro procedūros atliekamos sertifikuotų specialistų naudojant tik profesionalias ir patikrintas priemones. Viešbučio darbuotojai gali profesionaliai suorganizuoti klientams konferenciją ar kitą renginį. Konferencijų salė

aprūpinta modernia įranga: multimedijos projektorius, nešiojamasis kompiuteris, rašymo lenta su blonknotu ir rašikliais. Tai pat įrengtas ekranas, yra internetas, televizija, DVD ir CD grotuvas. Viešbučio „Pušynas“ konferencijų salėje gali tilpti nuo 40 iki 80 konferencijos dalyvių.

Viešbutyje „Pušynas“ organizuojami romantiški savaitgaliai, sveikatingumo programos, teminiai vakarai, pokyliai, vyksta fotografijos ar tapybos darbų parodos, taip pat organizuojamos pažintinės ekskursijos ar kitos pramogos.

Šis Druskininkų viešbutis turi 69 įvairaus tipo ir standarto kambarius: vienviečiai, dviviečiai, liukso klasės kambariai. Visi kambariai su balkonais. Kiekviename kambaryje yra darbo vieta, palydovinė televizija, telefonas, internetas. Vienu metu viešbutyje gali apsistoti iki 150 svečių. Viešbučio svečiai be papildomo mokesčio gali naudotis automobilių stovėjimo aikšte, internetu poilsio zonose ir kambariuose (WiFi), seifu (viešbučio registratūroje), spauda (viešbučio fojė).

Viešbučio „Pušynas“ svečiams taikomos specialios 10% nuolaidos ir kitose Druskininkų poilsio ar pramogų vietose: viešbučio SPA centre, viešbučio restorane, viešbučio kosmetikos parduotuvėje, Druskininkų vandens parke, Druskininkų miesto gydykloje, „ONE nuotykių parke“, Druskininkų slidinėjimo trasoje „Snow Arena“. Be šių paslaugų Druskininkų viešbutis „Pušynas“ teikia tris programas: poilsines programas, pramogines programas, gydomąsias programas. Jų dėka, klientai gali nesirūpinti, kokias atskiras paslaugas pasirinkti, o renkasi sukurtas programas pagal kurias praleidžia savo iš anksto suorganizuotą poilsį.

Druskininkų viešbutyje „Pušynas“ veikia restoranas, pasižymintis malonia atmosfera, kurią sukuria ne tik originalus restorano interjeras, bet ir puikus meniu, kuriame gausu europietiškos ir lietuviškos virtuvės patiekalų. Remiantis oficialia viešbučio informacija žinoma, kad profesionalus personalas vienu metu gali aptarnauti net iki 80 žmonių. Be to, kiekvieną savaitgalį čia vyksta įvairūs pasirodymai, gyvos muzikos vakarai, Jazzo festivaliai.

Viešbutį rezervuoti galima internetu, siūloma įsigyti dovanų kuponų. Taigi, Druskininkų viešbutis „Pušynas“ teikia daug ir įvairių paslaugų nuo apgyvendinimo iki malonių procedūrų bei užtikrina, kad jų siūlomos programos poilsis taptų vienu gražiausių klientų patyrimų, o tai lemtų, kad klientai sugrįžtų.

DRUSKININKŲ VIEŠBUČIO „PUŠYNAS“ KLIENTŲ ATSLIEPIMŲ ANALIZĖ

Kaip buvo minėta anksčiau, Druskininkų viešbutis „Pušynas“ vykdo įvairias turizmo veiklas (www.pusynas.lt). Bent viena iš jų gali būti pasirenkama kaip pagrindinė, kurią klientas visada užsisako, pavyzdžiui, tai galėtų būti apgyvendinimas, kita - papildoma paslauga, pavyzdžiui, SPA paslauga. Dažnai klientų pasirinkimą lemia vien tai, ar jis atvyksta kaip privatus asmuo, norintis praleisti laisvalaikį, ar viešbutyje apsistoja atvykęs dalykiniais reikalais. Žinoma, didelę įtaką turi ir kliento finansinės galimybės, t.y. pinigų suma, kurią jis planuoja išleisti savo atostogoms. Kiekvienam atvykstančiajam, nepriklausomai nuo jo atvykimo priežasties, svarbu ne tik viešbučio komfortas, patogumas, tvarka, bet ir estetiškas grožis, o būtent šis Druskininkų viešbutis išsiskiria savo architektūra. Viešbutis taip pat yra lengvai pasiekiamas - geras susisiekimas su visais rajonais, netoliese daug lankytinų objektų, nuostabi rami vieta, o svarbiausia, kiekvienas čia gali rasti paslaugas pagal savo finansines galimybes. Tai yra pagrindiniai šio viešbučio privalumai.

Druskininkų viešbučio „Pušynas“ vykdomas veiklas galima suskirstyti į pagrindines ir papildomas. Pagrindinės veiklos būtų šios: apgyvendinimas (vienviečiai, dviviečiai, liukso klasės kambariai) ir maitinimas (Europietiškos ir lietuviškos virtuvės patiekalai). Papildomos veiklos: SPA procedūros (Negyvosios jūros vandens ir purvo terapija, įvairūs masažai, garinės pirties ir sukurinės pirties kompleksas, hidrodermija, poilsinės, pramoginės ir gydomosios programos ir

t.t.), konferencijos, renginiai, automobilių stovėjimo aikštelė, internetas, teminiai vakarai, festivaliai, muzikos vakarai, pokyliai, parodos, seifas, spauda, nuolaidos).

Interneto svetainėje www.booking.com galima rasti informaciją, kad dažniausiai klientų užsakomos paslaugos yra apgyvendinimas, maitinimas ir SPA paslaugos. Dažniausiai klientai rinkosi apgyvendinimą dviviečiame numeryje su galimybe naudotis SPA. Tokį pasirinkimą rinkosi tiek poros, tiek šeimos, taip pat netrūko pavienių keliautojų ar grupių.

Dauguma klientų, kurie buvo apsistoję šiame viešbutyje, papildomai rinkosi ir laisvalaikio kelionę, nes buvo pasiryžę tiesiog paatostogauti, pailsėti nuo gyvenimo rutinos. Tuo tarpu verslo klientų buvo vos keletas. Čia apsilankiusieji dažniausiai paviešėdavo vos vieną naktį, labai mažai rinkosi nakvynę, kuri truktų dvi, tris ar daugiau naktų.

Remiantis tinklalapiu www.booking.com, buvo atliktas viešbučio paslaugų lygio vertinimas. Bendras viešbučio klientų įvertinimas siekė 7,4 balus iš 10-ties. Vertinimo sudedamąsias dalis sudarė 7 prioritetai: švara, komfortas, vieta, patogumai, personalas, kainos ir kokybės santykis, nemokamas belaidis internetas. Švarą viešbučio lankytojai įvertino 7 balais iš 10-ties. Komfortas buvo įvertintas 6,5 balų iš 10-ties, vieta - 8,7 iš 10-ties, patogumai - 7,1 iš 10-ties, personalas - 8 iš 10-ties, kainos ir kokybės santykis įvertintas 7,1 iš 10-ties, o nemokamas belaidis internetas - 7,3 iš 10-ties galimų balų.

Remiantis daugumos klientų atsiliepimais (iš viso klientų atsiliepimų – 716) buvo galima būtų išskirti šios įmonės privalumus ir trūkumus (1 lentelė). Klientams labiausiai patiko viešbučio vieta mieste, pati viešbučio aplinka, taip pat - daug lankytinų objektų esančių netoliese, greitas, puikus susisiekimas. Klientai gyrė visada besišypsantį bei malonų personalą, taip pat lankytojus džiugino skanus ir šviežias maistas.

1 lentelė

Druskininkų viešbučio „Pušynas“ privalumai ir trūkumai (sudaryta autorės)

Privalumai	Trūkumai
Puikus viešbučio išsidėstymas	Triukšmas
Graži ir sutvarkyta viešbučio aplinka	Kambariams reikalingas remontas prasta apgyvendinimo kokybė, kambarių nepriežiūra
Greitas susisiekimas	Dažnai neveikiančios pagrindinės paslaugos (neveikia dušai)
Malonus personalas	Spa paslaugų kainos neatitinka kokybės
Skanus ir šviežias maistas	Trūkumas automobilių parkavimo vietų

Daugiausiai nusiskundimų klientai pareiškė apgyvendinimo paslaugoms, jiems nepatiko kambario atmosfera, švaros trūkumas, buvo teigiama, kad yra reikalinga kambarių renovacija, kaip trūkumas buvo minimi dažnai neveikiantys dušai, sklindantis garsas iš kitų viešbučio kambarių, nekokybiškos lovos, sustumtos į vieną, nors buvo užsakyta dvigulė lova, komforto trūkumas. Taip pat klientai išreiškė nusiskundimą dėl automobilio parkavimo vietos, jog atvykstantieji nerasdavo laisvos vietos.

Taip pat vadovaujantis daugumos klientų atsiliepimais, buvo sudaryta atostogaujančio kliento ir verslo kliento poreikių lentelė (2 lentelė).

2 lentelė

Atostogaujančio kliento ir verslo kliento poreikiai (sudaryta autorės)

Atostogautinis klientas	Verslo klientas
Kokybišką apgyvendinimą	Kokybišką apgyvendinimą
Skanų ir šviežių maistą	Maisto įvairovę ir kokybę
Kainos ir kokybės santykį atitinkančias paslaugas	Kainos ir kokybės santykį atitinkančias paslaugas

Didelį pasirinkimą paslaugų	Greitą susisiekimą
Ramią vietovę, sutvarkytą aplinką, netoliese esančių daug lankytinų objektų	Sutvarkytą aplinką
Malonų aptarnavimą	Malonų aptarnavimą
Visada laisvą automobilių stovėjimo aikštelę	Visada laisvą automobilių stovėjimo aikštelę

2 lentelės tęsinys

Apibendrinant, galima teigti, jog Druskininkų viešbutis „Pušynas“ klientų vertinamas gerai. Viešbutis turi tiek savų privalumų, tiek ir savų trūkumų. O atsižvelgiant į atostogaujančio ir verslo kliento poreikių išskirtinumą ar svarbumą, galima pastebėti, jog daugelis tų pačių dalykų yra svarbu abiem pusėms vienodai.

DRUSKININKŲ VIEŠBUČIO „PUŠYNAS“ TEIKIAMŲ PASLAUGŲ IR JŲ KOKYBĖS VERTINIMAS

Šiame tyrime buvo atlikta teorinių metodų (Lean, 6 Sigma, Kaizen) analizė, o Druskininkų viešbučiui „Pušynas“ pasirinktas „Vertės srauto žemėlapis“ metodas (www.lean.lt). Kaip nurodoma literatūroje, Lean metodo sistemos tikslas – naudojant mažesnius išteklius sukurti didesnę vertę klientui ir didinti savo konkurencinį pranašumą. Lean esmę geriausiai nusako du pagrindiniai principai: nuolatinis tobulėjimas ir nereikalingų veiklų (nuostolių) šalinimas. Tai klientui ir įmonei vertės nekuriančių procesų eliminavimas arba mažinimas, sukuriant nuolatinio tobulėjimo kultūrą organizacijos viduje.

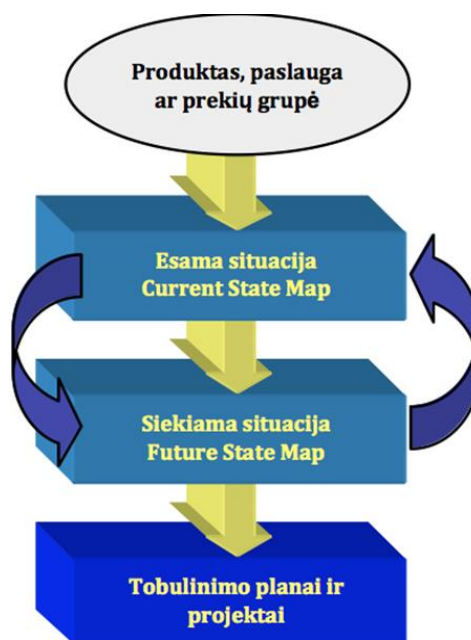
Siekiant sukurti efektyvius procesus, pirmiausia reikia juos vizualiai valdyti – kad kiekvienas darbuotojas bet kuriuo metu galėtų vertinti ar procesas juda teisinga linkme ir be trikdžių. Kitas žingsnis – būtina standartizuoti gerąsias praktikas, tokiu būdu eliminuojant chaosą ir gaunant teigiamą rezultatą. Pagal Lean logiką – vertė yra tai, už ką nori sumokėti klientas.

Lean sistemos įgyvendinimas pirmiausia pradedamas nuo įmonės veiklos vertinimo, kuris susideda iš trijų dalių: 1. Pagrindinių įmonės veiklos rodiklių analizė; 2. Gemba auditas (fizinis procesų vertinimas įmonėje); 3. Ataskaitos ruošimas (naudų identifikavimas ir Lean įgyvendinimo veiksmų plano išgryninimas).

„Vertės srauto žemėlapis“ - tai Lean sistemos metodas, padedantis analizuoti ir planuoti procesų ir informacijos srautus, nustatant klientui kuriamos vertės ištakas ir generuojamų nuostolių aspektus (Chen, Meng, 2010).

Priklausomai nuo proceso, įmonės, taikydamos metodą „Vertės srauto žemėlapis“, turi galimybę: sumažinti atsargų kiekius; sutrumpinti žaliavų tiekimo laiką; sutrumpinti užsakymo įvykdymo laiką; sumažinti sandėliavimo, transportavimo, aptarnavimo išlaidas.

Druskininkų viešbučio „Pušynas“ vertinimui buvo pritaikytas metodas „Vertės srauto žemėlapis“ (1 pav.). Remiantis šiuo metodu, esama viešbučio situacija galėtų būti nusakoma taip: Druskininkų viešbutis „Pušynas“ teikia pagrindines apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas, kiekvieną sritį prižiūri ir veiklas atlieka tos srities specialistai.

1 pav. „Vertės srauto žemėlapis“ (šaltinis: <http://www.imperatum.lt/lean-sistema/>)

Analizuojant šią situaciją, galima išskirti tokius šio viešbučio privalumus: Viešbutis „Pušynas“ yra išsidėstęs miesto centre, jį supa tvarkinga ir graži aplinka, netoliese yra nemažai lankytinų objektų. Greitas susisiekimas vienas pagrindinių viešbučio privalumų. Viešbutyje visada teikiamas šviežias ir skanus maistas, o viešbučio personalas visuomet su šypsena pasitinka atvykstančius poilsiautojus.

Išskiriami tokie šio viešbučio trūkumai: viena pagrindinių klientų nusiskundimo priežasčių - prasta apgyvendinimo kokybė: kambariams reikalinga renovacija, kambariai dažnai būna nesutvarkyti, trūksta priežiūros; klientai skundžiasi sugedusiais dušais ar neveikiančiais televizoriais. Dėl greta vykstančių statybų ar kitų aplinkinių veiksmų girdimas triukšmas viešbučio teritorijoje. Sklindantis chloro kvapas iš maudymosi teritorijų į viešbučio gyvenamąsias patalpas. Taip pat spa paslaugų kainos ir kokybės santykis daugelio klientų netenkina. Atvykę poilsiautojai skundžiasi parkavimo vietų stygiu.

Minėtų problemų sprendimas ar siekiama situacija galėtų būti apibūdinama taip: norint išspręsti šias problemas pirmiausiai reikėtų peržiūrėti, ką reikėtų keisti ar gerinti apgyvendinimo srityje. Visų pirma, reikėtų bent minimaliai suremontuoti visus viešbučio kambarius, išryškinant keletą detalių, kurios pagerintų kambario lygį, pavyzdžiui, dirbtinės gėlių kompozicijos, iš rankluosčių padarytos gulbės ir t.t., taip pat atkreiptinas dėmesys į darbuotojus, kurie turėtų užtikrinti pakankamą kambarių tvarką ir kokybišką priežiūrą. Reikėtų dažniau tikrinti dušo kabinas, stengtis sumažinti chloro kiekį baseinuose ar užtikrinti gerą vėdinimą. Atsižvelgiant į paslaugų kainos ir kokybės santykį, tikslinga taikyti tam tikras nuolaidas viešbučio klientams, pavyzdžiui, suteikti 10% nuolaidą trečiai pasirinktai spa paslaugai arba prailginti vienos paslaugos trukmę 10 minučių; taikyti pigius paskutinių minučių pasiūlymus ar tiesiog maloniai nustebinti gražia, nedidele vaisių kompozicija viešbučio kambarėje. Kadangi viešbutis yra nemažas, šalia jo yra tikslinga įrengti daugiau parkavimo vietų automobiliams, nors ir šios vietos būtų apmokestintos nedideliu papildomu mokesčiu.

Pritaikius „Vertės srauto žemėlapio“ metodą, viešbučio apgyvendinimo kokybę pagerėtų: kambariai būtų atnaujinti, kambarių priežiūrėtojos kreiptų didesnę dėmesį viešbučio kambarių švaros ir tvarkos užtikrinimui. Dušų kabinos būtų nuolat tikrinamos, o įvykus nesklandumams,

gedimai būtų greitai pašalinami. Chloro kiekis baseinuose būtų sumažintas, patalpos - dažniau vėdinamos. Pritaikius nuolaidas viešbučio klientams, tikėtina padidėtų jų srautas. Be to, atsiradus daugiau parkavimo vietų automobiliams šalia viešbučio, klientai negaištų laiko ieškodami kur palikti automobilį.

IŠVADOS

1. Druskininkų viešbučio „Pušynas“ teikia apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas. Šios paslaugos yra skirstomos į pagrindines ir papildomas, kurių renkasi patys viešbučio svečiai. Darbuotojai, nuo žemiausios grandies iki aukščiausios, geriausia išmanydami savas veiklas, aptarnauja kiekvieną klientą ir tikisi, jog ši viešnagė jiems paliks malonių prisiminimų, o klientas sugrįš dar kartą.

2. Pritaikius teorinį Lean metodą „Vertės srauto žemėlapis“ ir įvertinus esamą viešbučio situaciją bei išskyrus neigiamas sritis, šiame tyrime buvo suformuluoti siūlymai, kaip spręsti iškilusias problemas. Esamą situaciją pagerinus, ateityje padidėtų viešbučio patrauklumas bei potencialių klientų skaičius.

3. Remiantis klientų atsiliepimais, paaiškėjo, kad viešbutis bendrai yra vertinamas gana gerai, tačiau daugiausia kritikos klientai skiria šio viešbučio apgyvendinimo kokybei. Ypatingas dėmesys turėtų būti atkreiptas į kambarių atnaujinimą ir sutvarkymą, būtina peržiūrėti kambarių darbuotojų kompetencijas ir motyvaciją sąžiningai dirbti.

LITERATŪRA

1. Mikulskaitė, D. (2011). Viešbučio valdymas ir administravimas. Personalo darbo pobūdis. Ekskursija – konkursas „Viešbutis mano akimis“. Viešbučių reitingavimas ir struktūra. Vilniaus pedagoginis universitetas gamtos mokslų fakultetas.

2. Lovelock, Ch. (2002). Principles of service marketing and management. 2nd ed. Upper Saddle River.

3. Madlik, S. (2003). Dictionary of Travel, Tourism and Leisure. Butterworth–Heinemann.

4. Vitkienė, E. (2004). Paslaugų marketingas. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.

5. Žalimienė, L. (2003). Socialinės paslaugos. Vilnius: Vilniaus Universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.

6. Apie viešbutį „Pušynas“. Paimta 2017-03-28 iš tinklalapio: <http://www.pusynas.lt/viesbutis/>. Druskininkų viešbučio „Pušynas“ atsiliepimai. Paimta 2017-03-28 iš tinklalapio: <https://www.booking.com/hotel/lt/pusynas.lt.html>.

7. Druskininkų viešbučio „Pušynas“ kainos. Paimta 2017-03-28 iš tinklalapio: <http://www.pusynas.lt/kainos/>.

8. Druskininkų viešbučio „Pušynas“ programos. Paimta 2017-03-28 iš tinklalapio: <http://www.pusynas.lt/pasi%C5%ABlymai/poilsines-programos/>.
<http://www.pusynas.lt/pasi%C5%ABlymai/pramogines-programos/>.
<http://www.pusynas.lt/pasi%C5%ABlymai/gydomosios-programos/>.

9. Lean metodas. „Vertės srauto žemėlapis“ Paimta 2017-10-29 iš tinklalapių: <http://lean.lt/lean/>, <http://lean.lt/ka-darome/mokymai-ir-seminarai/lean-ofisas/vsm/>.

10. „Vertės srauto žemėlapis“. Paimta 2017-10-29 iš tinklalapio: <http://www.imperatum.lt/lean-sistema/>.

11. Informacija apie Druskininkus. Paimta 2017-10-29 iš <http://turizmokatalogas.lt/miestai.html>.

THE RESEARCH OF THE QUALITY OF THE DRUSKININKAI HOTEL „PUŠYNAS“ SERVICE AND ITS CUSTOMER SATISFACTION

EVELINA JASAITYTĖ

Kolping University of Applied Sciences
Advisor Assoc. prof. Dr. I. Varnagirytė – Kabašinskiėnė

SUMMARY

In this article, the research of the Druskininkai hotel „Pušynas“ service quality and the level of the customer satisfaction is presented. Moreover, the concepts of service, general information about Druskininkai hotel "Pušynas" are introduced. The analysis of the Druskininkai hotel "Pušynas" activities as well as its service evaluation of customers are presented, too.

Druskininkai is the biggest and oldest resort in Lithuania. It is international resort possible to visit at any time of year. There are many spa, hotels, restaurants and other worth visiting places in Druskininkai. The most popular hotel among tourists is Druskininkai Hotel “Pusynas” which is so attractive for visitors because of its outstanding design. Druskininkai Hotel “Pusynas” has a wide range of service: from spa to accommodation. According to customers’ opinion, advantages and disadvantages of the hotel were detected. Finally, using one of Lean production methods – “Value Stream Mapping”, current and desirable situations were discovered and plans of improvements were created.

SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ ANALIZĖ: 2015 – 2017 METŲ VILNIAUS IR EDINBURGO MIESTŲ SAVIVALDYBIŲ ATVEJAI

KOTRYNA NAGYTĖ

Kauno technologijos universitetas
Straipsnis parengtas vadovaujant lekt. Violetai Naraškevičiūtei

ANOTACIJA

Savivaldybių biudžetas – tai tam tikro laikotarpio pajamų ir išlaidų duomenys, atskleidžiantys, ką savivaldybės valdžia numato per šį laikotarpį daryti ir kaip tą veiklą finansuoti arba ką valdžia iš tiesų nuveikė ir kas bei kokia forma turėjo už tai sumokėti. Metinis pajamų ir išlaidų planas prasideda ne nuo skaičiavimų, bet nuo strateginių tikslų formulavimo bei uždavinių tiems tikslams pasiekti nustatymo. Todėl, nagrinėjant ir lyginant tam tikrus miestus tarpusavyje, svarbu išanalizuoti savivaldybių biudžetų pajamas ir išlaidas. Darbe yra pristatomi savivaldybių biudžetų formavimo principai ir metodai, analizuojami Vilniaus ir Edinburgo miestų savivaldybių biudžetai bei lyginami santykiniai rodikliai, apskaičiuoti vienam miesto gyventojui. Biudžeto formavimo principų taikymas šių miestų savivaldybėse parodo, kaip naudojami aktualiausi principai praktikoje.

Raktažodžiai: finansai, biudžetas, savivaldybė, pajamos, išlaidos.

IVADAS

Lyginant tam tikrų valstybių miestus tarpusavyje, vienas iš dažniausiai ekonomistų nagrinėjamų objektų yra savivaldybių formuojami biudžetai. Didelį dėmesį biudžetų sudarymui ir struktūros analizei skyrė Skačkauskienė, kuri tyrė savivaldybių biudžetų sandarą, Buškevičiūtė, kuri analizavo savivaldybių biudžetų finansus, Stačiokas, Mažeika, Rupšys, Aleknevičienė, Naraškevičiūtė ir Dubauskas, kurie išskyrė ir analizavo pagrindinius savivaldybių formavimo principus ir metodus bei kiti mokslinės literatūros, straipsnių autoriai.

Vietos savivalda yra viena iš demokratijos formų. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatyme yra nustatytos savivaldybių funkcijos, o joms vykdyti yra reikalingos finansinės lėšos, kaupiamos savivaldybių biudžetuose, kurie yra valstybės nacionalinio biudžeto sudedamoji dalis. Savivaldybė yra savarankiška tiek, kiek ji laisvai disponuoja turimais finansiniais ištekliais. Visos savivaldybių turimos lėšos negali būti skiriamos kitiems tikslams, kaip įstatymų paskirtoms funkcijoms įgyvendinti bei programoms vykdyti.

Savivaldybių biudžetų sudarymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, Biudžeto sandaros įstatymas, Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas, Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas, Vyriausybės patvirtintos biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklės ir kiti teisės aktai.

Savivaldybių finansiniai ištekliai apskaitomi savivaldybių biudžetuose bei nebiudžetiniuose fonduose. Pagrindinė savivaldybių lėšų dalis yra kaupiama savivaldybių biudžetuose, kurie pagal šalies įstatymus yra savarankiški ir privalo būti subalansuoti. Savivaldybių biudžetų svarstymas ir tvirtinimas yra vienas svarbiausių metų įvykių savivaldybėje.

Šio straipsnio tikslas yra apžvelgus teorinius biudžeto sudarymo principus ir metodus, įvertinti Vilniaus ir Edinburgo miestų savivaldybių biudžetų 2015 – 2017 m. pajamų ir išlaidų tendencijas ir lyginamąsias analizes.

Tikslui pasiekti išskirti darbo uždaviniai:

- Aptarti savivaldybių biudžetų formavimo principus ir metodus.

- Išanalizavus Vilniaus ir Edinburgo miestų savivaldybių biudžetų pajamas ir išlaidas, įvertinti biudžetų valdymo efektyvumą.
- Palyginti Vilniaus ir Edinburgo miestų savivaldybių biudžetų pajamas ir išlaidas vienam gyventojui.

Atlikto darbo tyrimui naudoti metodai: sisteminė ir palyginamoji literatūros analizė, statistinių duomenų palyginamoji, struktūrinė ir grafinė analizės, santykinų rodiklių analizė.

Savivaldybių biudžetų formavimo principai ir metodai

Savivaldybės biudžetas yra planas, kuris sudaromas ir tvirtinamas vieneriems biudžetiniams metams. Biudžeto sudarymo pagrindas dažniausiai yra savivaldybės tarybos patvirtintos socialinės, ekonominės, ir kitos programos bei savivaldybių funkcijoms įgyvendinti reikalingų lėšų skaičiavimai.

Formuojant savivaldybių biudžetus yra taikomi tam tikri biudžeto formavimo principai, kurie yra svarbūs tiek biudžeto sudarymui, tiek miesto savivaldybės veiklos funkcijų vykdymui. Aleknevičienė (2005) išskiria tokius 5 pagrindinius modernaus biudžeto formavimo principus: tikrumas ar realumas, viešumas, įvardija naują visapusiškumo principą, kurį galima sieti su pilnumo principu, taip pat dar išskiria biudžeto bendrumo, biudžeto balanso ir programinio sudarymo principus.

Europos komisija išskiria keturis pagrindinius biudžetų sudarymo principus, tokius kaip funkcijų vykdymas, bendrasis ir teisingas išlaidų padengimas, ekonomiškumas ir biudžeto pilnumas. Būtent šie principai yra naudojami programiniams biudžetams sudaryti, kur daugiausiai dėmesio yra skiriama tikslams ir rezultatams.

Naraškevičiūtė (2008) pateikia ilgesnį savivaldybių biudžeto sudarymo principų sąrašą:

1. Biudžeto tikrumas arba realumas – į biudžetą turi būti įtraukiamos tik tokios pajamos, kurias numatyta gauti. Prognozuojamų pajamų dydis numatomas stebint praėjusių metų biudžeto gautas pajamas.
2. Biudžeto vientisumas – ir savivaldybių, ir valstybės biudžetų pajamos bei išlaidos įtraukiamos į vieną bendrą – nacionalinį biudžetą.
3. Biudžeto pilnumas – į biudžetą turi būti įtrauktos visos pajamos ir visos išlaidos.
4. Biudžeto specializacija ir detalizacija – išlaidos turi būti aiškiai paskirstytos ir išleidžiamos tiems reikalams, kuriems buvo numatyta.
5. Biudžeto viešumas – biudžetas turi būti viešai skelbiamas ir lengvai prieinamas.
6. Biudžeto balansas – tai biudžeto pajamų ir išlaidų skirtumas. Pirminis biudžeto balansas būna arba perteklinis, arba deficitinis (pastarasis kur kas dažniau). Perteklinis biudžetas sudaromas tada, kai pajamos viršija išlaidas. Tuomet skirtumas panaudojamas valstybės ar savivaldybės skolai mažinti, t. y. skolos vertybiniais popieriais išpirkti. Deficitinio biudžeto atveju stengiantis subalansuoti biudžetą, didinama savivaldybės skola.
7. Koordinavimo principas. Regioninės politikos įgyvendinimo sėkmė tiesiogiai priklauso nuo įvairių suinteresuotų valstybės ir savivaldybių institucijų veiklos koordinavimo, tai yra planuojant investicijas iš viešųjų šaltinių.

Tuo tarpu Stačiokas, Mažeika, Rupšys (2003, p. 73-74) teigia, kad yra aštuoni pagrindiniai savivaldybių biudžeto formavimo principai nurodyti 1 lentelėje.

1 lentelė. Savivaldybių biudžeto formavimo principai

Biudžeto formavimo principai	
• Nuolatinis funkcijų vykdymas	Savivaldybė jai priskirtas funkcijas turi vykdyti stabiliai, t. y. biudžete numatytas išlaidas skirti numatytooms funkcijoms vykdyti.
• Taupumas ir ekonomiškumas	Sudarant ir vykdant biudžetą savivaldybė turi siekti efektyviausių rezultatų, jie turi atitikti kokybę ir patikimumą.
• Biudžeto balansas	Savivaldybių biudžetai turi būti subalansuoti, pajamos sulyginamos su išlaidomis.
• Realus kasos darbas	Savivaldybių biudžetų projekte turi būti nurodomos tik realiai numatomas pajamas ir išlaidas.
• Biudžeto pilnumas	Biudžeto projekte turi būti įtrauktos visos savivaldybės pajamos ir išlaidos.
• Bendrasis išlaidų padengimas	Biudžete numatytos pajamos turi būti skirtos numatytooms išlaidoms padengti.
• Individualus įvertinimas	Biudžeto projekte pajamas ir išlaidas turi būti identifikuojamos pagal pajamų kilmę ir išlaidų paskirtį.
• Viešumas	Biudžeto projektas turi būti prieinamas: institucijoms, interesų grupėms, bendruomenės nariams, tam kad būtų galima pateikti pastabas ir pasiūlymus.

Šaltinis: Stačiokas R., Mažeika A., Rupšys R. (2003, p. 73-74)

Apžvelgus autorių pateiktus biudžeto formavimo principus, pastebima, kad nors jų skaičiaus pateikimas, įvardinimas ir detalizavimas skiriasi, jie vis dėl to yra panašūs. Tai priklauso nuo įvairių aplinkos veiksnių poveikio, valstybių ir savivaldybių patirties (Skačkauskienė, 2012, p. 24). Manoma, jog šiuolaikiniuose savivaldybių biudžetų valdymuose aktualiausi principai yra biudžeto balanso ir koordinavimo. Būtent šių principų laikymasis yra labai svarbus savivaldybių biudžetų finansų valdymui, pajamų ir išlaidų suderinamumui bei investicijų pritraukimui.

Dubausko (2004, p. 31) teigimu, įgyvendinant biudžeto formavimo principus, galima efektyviau paskirstyti išteklius, nustatyti sritis, kuriose verta mažinti arba didinti valstybės dalyvavimą, be to „galima lengviau pastebėti įstaigų funkcijų ir vykdomos veiklos dubliavimosi atvejus“. Tai reiškia, kad šių principų dėka savivaldybių veikla tampa kryptinga ir racionali (Stačiokas, Mažeika, Rupšys, 2003, p. 74).

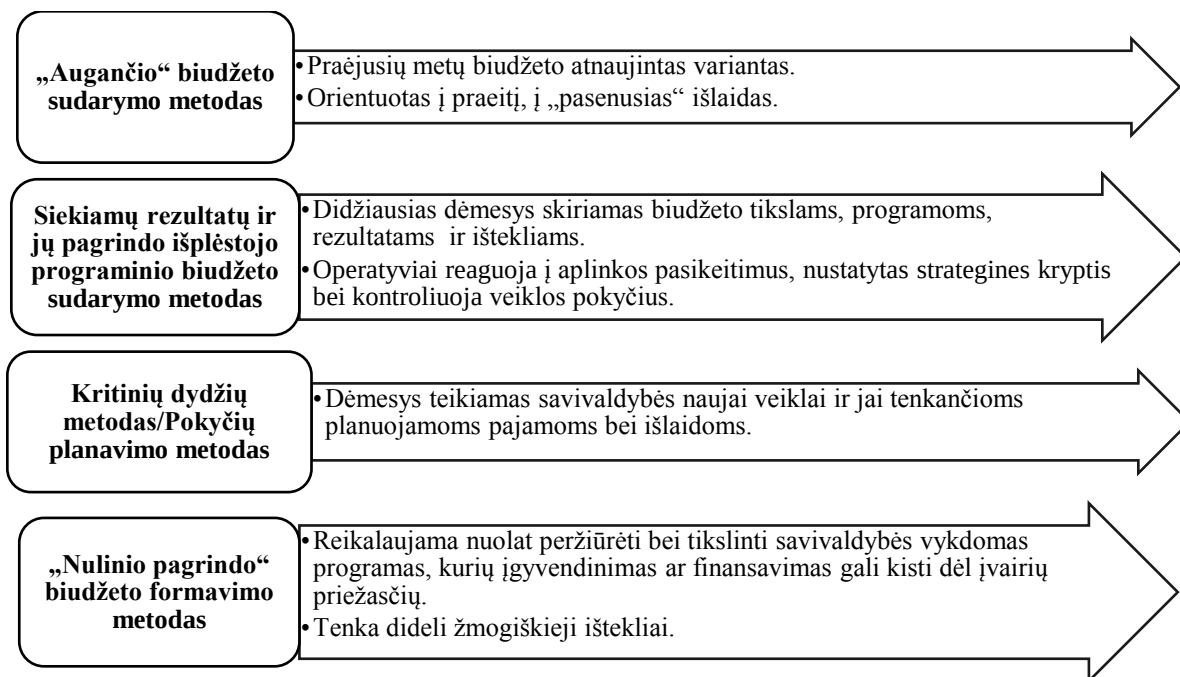
Kita svarbi biudžeto formavimo dalis yra pagrindiniai savivaldybių biudžeto formavimo metodai apibūdinti 1 paveiksle. Jie naudojami savivaldybių finansams ištirti ir gali būti: „augančio biudžeto, siekiamų rezultatų ir programinio biudžeto sudarymo, kritinių dydžių, „nulinio pagrindo“ biudžeto formavimo metodai.

Iš visų penkių pateiktų savivaldybių biudžeto sudarymo metodų, daugelyje savivaldybių šiuo metu yra taikomas programinio ir augančio biudžeto sudarymo metodai.

Taikant programinio biudžeto sudarymo metodą pagrindinis dėmesys skiriamas tikslams ir programoms, rezultatų gautų siekiant užsibrėžtų tikslų bei išteklių, nukreiptų tikslams pasiekti, naudojimo įvertinimui. Buškevičiūtė (2006, p. 117) teigia, kad šis metodas yra sudėtingas ir pasiteisina tik veikiant gerai išvystytoje savivaldybės strateginio valdymo sistemai: jo taikymui reikalingi aukštos kvalifikacijos darbuotojai, kurie gebėtų operatyviai reaguoti į aplinkos

pasikeitimus, nustatyti strategines kryptis ir kontroliuoti veiklos pokyčius. Vienas svarbiausių programinio biudžeto sudarymo bruožų yra tas, kad jis orientuotas į ateitį.

Kitas, vadinamasis „augantis“ biudžetas, yra praėjusių metų biudžeto atnaujintas variantas. Tai reiškia, kad formuojant biudžetą šiuo metodu, ankstesniųjų metų biudžetas tampa naujojo biudžeto projekto pagrindu (Stačiokas, Mažeika, Rupšys 2003, p. 75). Tuomet biudžete yra patikslinamos išlaidos dėl infliacijos poveikio, numatomų nebeteikti paslaugų arba atvirkščiai – dėl numatomos naujai vykdyti veiklos (Buškevičiūtė, 2006, p. 116). Tačiau praktikoje šis biudžeto formavimo metodas diegiant naują veiklą yra vertinamas nepalankiai, kadangi jis yra orientuotas į praeitį, į „pasenusias“ išlaidas.

1 pav. Savivaldybių biudžetų formavimo metodai

Šaltinis: Stačiokas R., Mažeika A., Rupšys R. (2003, p. 75), Buškevičiūtė E. (2006, p. 117), Skačkauskienė I., 2012, p. 25.

Anot Buškevičiūtės (2006, p. 117), Lietuvoje dar tik mėginama diegti programinį biudžeto sudarymo metodą ir geriausiai sekasi Vilniaus miesto savivaldybei, kuri turi daugiausiai patirties. Tačiau pastebėta tai, kad užsienio biudžetai yra sudaromi tiksliai nurodant programas ir jų finansavimą (Skačkauskienė, 2012, p. 27).

„Savivaldybių finansai, kaip ir įmonių finansai, yra valstybės finansų sudedamoji dalis, nors Lietuvos savivaldybės turi iš dalies įstatymais reglamentuotą autonominių finansų veiklos savarankiškumą“ teigia E. Buškevičiūtė (2006).

2015 – 2017 metų Vilniaus ir Edinburgo savivaldybių biudžetų išlaidų analizės

Asignavimai – tai išlaidos, lėšų skyrimas tam tikroms funkcijoms vykdyti ar tikslams pasiekti. Buškevičiūtė (2006, p. 122) savivaldybių biudžetų asignavimus išskiria pagal funkcinę ir ekonominę klasifikacijas. Funkciniam išlaidų klasifikavimui priskiriamos išlaidos bendroms valstybės paslaugoms; gynybai, įvairiems plėtros darbams; viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai; ekonomikai; paskolų mokesčiams, įnašams į rezervus ir kitoms grynosioms išlaidoms;

aplinkos apsaugai; būstui ir komunaliniam ūkiui; poilsiui, religijai ir kultūrai; švietimui; socialinei ir sveikatos apsaugai.

Vilniaus miesto savivaldybės asignavimai gali būti naudojami tik savivaldybės įstatymų deleguotoms valstybės funkcijoms ir savivaldybių tarybų patvirtintoms programoms vykdyti. Edinburgo savivaldybė taip pat skirsto savas išlaidas pagal funkcinę klasifikaciją, bet labiausiai atsižvelgia į augančią ir besikeičiančią populiaciją ir didėjančią paslaugų paklausą kiekvienais metais.

Nagrinėjamu laikotarpiu Vilniaus miesto savivaldybės išlaidos tam tikroms funkcijoms vykdyti ir tikslams pasiekti kito netolygiai. Vilniaus miesto savivaldybės 2015 - 2017 metų asignavimai pagal funkcijas nurodyti 2 lentelėje.

Asignavimų sumos skirtingais metais kito ženkliai ir taip pat 2 lentelėje yra aiškiai matomos sritys, kurioms lėšų buvo skiriama vis daugiau ar mažiau: 2015 – 2017 metais palaipsniui didėjo skiriamos lėšos švietimui, ekonomikai, viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai, gynybai, aplinkos apsaugai ir bendroms valstybės paslaugoms, 2015 – 2017 metais palaipsniui mažėjo skiriamos lėšos socialinei ir sveikatos apsaugai. Vilniaus miesto savivaldybės biudžeto gryniosios išlaidos paskolų mokesčiams, įnašai į rezervus nėra išskiriami, tai apibendrinama viename ekonomikos sektoriuje.

2 lentelė. 2015 – 2017 metų Vilniaus miesto savivaldybės biudžeto išlaidų analizė pagal funkcijas

Eil. Nr.	Funkcijos	2015 m., mln. EUR	2015 m., proc.	2016 m., mln. EUR	2016 m., proc.	2017 m., mln. EUR	2017 m., proc.
1.	Bendros valstybės paslaugos	59,40	13,91	56,07	11,50	74,94	14,68
2.	Gynyba, įvairūs plėtros darbai	0,18	0,04	0,19	0,04	0,21	0,04
3.	Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	1,96	0,46	2,19	0,45	3,36	0,66
4.	Ekonomika	32,93	7,71	50,13	10,28	32,55	6,38
5.	Paskolų mokesčiai, įnašai į rezervus ir kitos gryniosios išlaidos	X	X	X	X	X	X
6.	Aplinkos apsauga	7,79	1,82	16,67	3,42	21,71	4,25
7.	Būstas ir komunalinis ūkis	37,81	8,86	60,07	12,32	58,20	11,40
8.	Poilsis, kultūra ir religija	7,25	1,70	12,38	2,54	13,70	2,68
9.	Švietimas	204,07	47,79	219,49	45,02	240,06	47,02
10.	Socialinė ir sveikatos apsauga	75,63	17,71	70,37	14,43	65,79	12,89
11.	Iš viso	427,01	100,00	487,57	100,00	510,53	100,00

Remiantis Vilniaus miesto savivaldybės išlaidų struktūrinės analizės duomenimis, galima teigti, kad 2017 metais mažiausiai lėšų yra skiriama gynybai (0,21 mln. eurų, 0,04 proc. nuo visų išlaidų), viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai (3,36 mln. eurų, 0,66 proc. nuo visų išlaidų) ir kultūrai (13,70 mln. eurų, 2,68 proc. nuo visų išlaidų), o daugiausiai lėšų yra skiriama švietimui (240,06 mln. eurų, 47,02 proc. nuo visų išlaidų), socialinei ir sveikatos apsaugai (65,79 mln. eurų, 12,89 proc. nuo visų išlaidų) ir bendroms valstybės paslaugoms (74,94 mln. eurų, 14,68 proc. nuo visų išlaidų).

Ne paslaptis, kad Vilniaus savivaldybė didelį dėmesį skiria investicijoms. Pavyzdžiui, 2016 metų investicijų programoje Vilniaus savivaldybė didžiausią dėmesį skyrė: miesto ūkiui ir transportui, socialiniams reikalams ir sveikatai, švietimui, kultūrai ir sportui. Iš viso 2016 metais investicijoms skirta 77,6 mln. eurų tai yra 24,8 mln. eurų iš savivaldybės biudžeto lėšų, beveik tokia pati dalis 24,6 mln. eurų. iš skolintų lėšų, 15,6 mln. eurų iš dotacijų ir kt. Vilniaus miesto

savivaldybė didelę dalį stengiasi investuoti net iš skolintų lėšų, taip kurdama vis didesnį investicinį potencialą mieste.

Edinburgo savivaldybės biudžeto išlaidų analizė 2015 – 2017 metais pagal funkcijas nagrinėjama 3 lentelėje.

Edinburgo miesto savivaldybės biudžeto išlaidos pagal funkcijas kiekvienais metais yra dvigubai didesnės lyginant su Vilniaus miesto savivaldybės biudžetu. Išlaidos, skiriamos ekonomikai, yra apibendrinamos bendrų valstybės paslaugų ir kitų grynųjų išlaidų sektoriuje. Analizuojamu 2015 – 2017 metų laikotarpiu palaipsniui mažėjo skiriamos lėšos socialinei ir sveikatos apsaugai, švietimui, aplinkos apsaugai, būstui ir komunaliniam ūkiui, kultūrai. 2015 – 2017 metų laikotarpiu palaipsniui didėjo skiriamos lėšos bendroms valstybės paslaugoms ir paskolų mokesčiams, įnašams į rezervus ir kitoms grynosioms išlaidoms.

3 lentelė. 2015 – 2017 metų Edinburgo miesto savivaldybės biudžeto išlaidų analizė pagal funkcijas

Eil. nr.	Funkcijos	2015 m., mln. EUR	2015 m., proc.	2016 m., mln. EUR	2016 m., proc.	2017 m., mln. EUR	2017 m., proc.
1.	Bendros valstybės paslaugos	42,24	3,78	66,36	6,14	78,69	7,17
2.	Gynyba, įvairūs plėtros darbai	37,05	3,31	15,95	1,48	32,96	3,00
3.	Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	8,59	0,77	4,90	0,45	7,91	0,72
4.	Ekonomika	X	X	X	X	X	X
5.	Paskolų mokesčiai, įnašai į rezervus ir kitos grynosios išlaidos	104,63	9,35	169,57	15,69	173,87	15,85
6.	Aplinkos apsauga	81,92	7,32	64,70	5,99	57,35	5,23
7.	Būstas ir komunalinis ūkis	34,35	3,07	30,38	2,81	25,97	2,37
8.	Poilsis, kultūra ir religija	57,65	5,15	36,90	3,41	35,58	3,24
9.	Švietimas	385,80	34,49	373,28	34,54	370,06	33,74
10.	Socialinė ir sveikatos apsauga	366,30	32,75	318,63	29,48	314,51	28,67
11.	Iš viso	1118,53	100,00	1080,68	100,00	1096,89	100,00

Remiantis Edinburgo miesto savivaldybės išlaidų struktūrinės analizės duomenimis, galima teigti, kad 2017 metais Edinburgo miesto savivaldybė mažiausiai lėšų skiria gynybai (32,96 mln. eurų, 3 proc. nuo visų išlaidų), viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai (7,91 mln. eurų, 0,72 proc. nuo visų išlaidų) ir bendroms valstybės paslaugoms (78,69 mln. eurų, 7,17 proc. nuo visų išlaidų), kaip nurodyta 3 lentelėje. Daugiausiai lėšų 2017 metais Edinburgo savivaldybė skiria švietimui (370,06 mln. eurų, 33,74 proc. nuo visų išlaidų), socialinei ir sveikatos apsaugai (314,51 mln. eurų, 28,67 proc. nuo visų išlaidų) ir paskolų mokesčiams, įnašams į rezervus (173,87 mln. eurų, 15,85 proc. nuo visų išlaidų).

Edinburgo savivaldybė kasmet tobulina savivaldybės finansų valdymo metodiką, didelį dėmesį skiria visuomeninėms problemoms, skatina kurti verslą ir investuoti. Savivaldybė padeda įkurti ir gauti paskolą besikuriančiam verslui, jų nuomonę, jeigu asmuo tiki ir mato didelį verslo idėjos potencialą mieste bei yra atlikęs tikslus verslo plano apskaičiavimus, jis sukurs papildomas darbo vietas Edinburge ir prisidės prie mokesčių mokėjimo, tai yra visos šalies ir miesto rėmimo, išlaikymo. Tuo pagrįsta ir vietinė verslo partnerystė Anglijoje (angl. Local Enterprise Partnerships (LEP)), kuri leidžia vietinei valdžiai kartu su verslu identifikuoti ekonominius regiono prioritetus. Centrinė valdžia suteikia finansavimą kiekvienai verslo partnerystei (LEP) per „Growth Deal“ programą atsižvelgiant į iš anksto paruoštus strateginius ekonominius regiono prioritetus.

Vilnius ir Edinburgas yra miestai, kurie reprezentuoja šalies padėtį atvykstantiems turistams, investuotojams ar verslo partneriams. Neveltui šių miestų savivaldybės stengiasi kiekvienais metais skatinti ir plėtoti miesto vystymąsi, pavyzdžiui Vilniaus miesto savivaldybė stengiasi tobulinti socialinę infrastruktūrą, tai yra renovuoti mokyklas ir darželius, skverus ir parkus, avaringiausias sankryžas, o Edinburgo miesto savivaldybė stengiasi gerinti gyvenimo kokybę mieste, prisidėti prie ekonomikos augimo, skatinti verslumą, tobulinti savivaldybės aptarnavimo kokybę. Šios sritys nurodomos kaip vienos svarbiausios ir reikalaujančios didžiausio finansavimo ir strateginiuose 2010 – 2020 metų šių miestų savivaldybių planuose.

Taigi, atlikta analizė parodė, jog Vilniaus ir Edinburgo savivaldybių biudžetų išlaidos yra klasifikuojamos pagal funkcijas. Šių miestų savivaldybės didžiausias lėšas nagrinėjamu 2015 – 2017 metų laikotarpiu skiria švietimui ir socialinei, sveikatos apsaugai, o mažiausiai lėšų – viešajai tvarkai, poilsiui ir kultūrai bei gynybai.

2016 – 2017 metų Vilniaus ir Edinburgo savivaldybių biudžetų pajamų analizė

Vilniaus savivaldybės biudžeto pajamos formuojamos iš mokesčių, dotacijų, materialiojo ir nematerialiojo turto realizavimo ir kitų pajamų, o tuo tarpu Edinburgo savivaldybės pajamos susideda iš gyvenamojo ir negyvenamojo nekilnojamo turto mokesčių, subsidijų, vietinės rinkliavos ir socialinių įmokų. Nagrinėjamu 2016 – 2017 metų laikotarpiu tiek Vilniaus, tiek Edinburgo miestų savivaldybių pajamos didėjo.

Vilniaus miesto savivaldybės 2016 – 2017 metų biudžeto pajamų struktūrinė analizė vaizduojama 4 lentelėje.

4 lentelė. 2016 – 2017 metų Vilniaus savivaldybės biudžeto pajamų analizė

Eil. nr.	Pajamų šaltiniai	2016		2017	
		Mln. EUR	Proc.	Mln. EUR	Proc.
1.	Mokesčiai	261,49	59,10	292,16	62,30
2.	Kitos pajamos	25,13	5,70	29,98	6,40
3.	Materialiojo ir nematerialiojo turto realizavimo pajamos	14,48	3,30	11,45	2,40
4.	Dotacijos	141,03	31,90	135,71	28,90
	Iš viso	442,14	100,00	469,30	100,00

2016 metų Vilniaus savivaldybės biudžeto pajamų projektą sudarė 442,1 mln. eurų. Analizuojant šių pajamų struktūrą 2016 metais pastebima, kad didžiausią dalį sudaro mokesčiai – 59,1 proc. nuo visų pajamų (261,5 mln. eurų) ir dotacijos – 31,9 proc. (141 mln. eurų)

2017 metais patvirtintos dar didesnės Vilniaus miesto savivaldybės biudžeto pajamos, lyginant su 2016 metais, jos išaugo 6,15 p. p. iki 469,3 mln. eurų (2016 metais buvo 442,1 mln. eurų). Didžiausią įtaką išaugusioms Vilniaus miesto savivaldybės pajamoms padarė GPM apskaičiavimo metodikos pakeitimas, t. y. 2016 m. biudžete buvo gauta 22 mln. eurų daugiau GPM nei 2015 m.

Edinburgo miesto savivaldybės 2016 – 2017 metų gaunamų pajamų suskirstymas ir atlikta struktūrinė analizė vaizduojama 5 lentelėje.

2016 metų Edinburgo savivaldybės biudžeto pajamų projektą sudarė 1080,62 mln. eurų. Analizuojant šių pajamų struktūrą 2016 metais pastebima, kad didžiausią dalį sudaro dotacijos, tai yra iš centrinio biudžeto gaunamos lėšos – 68,30 proc. nuo visų pajamų (738,02 mln. eurų) ir gyvenamojo nekilnojamo turto mokestis – 14,29 proc. (154,42 mln. eurų)

2017 metais patvirtintas didesnis Edinburgo miesto savivaldybės pajamų biudžetas. Jis, lyginant su 2016 metais, išaugo 1,5 p. p. iki 1096,82 mln. eurų (2016 metais buvo 1080,62 mln. eurų). Didžiausią įtaką išaugusioms Edinburgo miesto savivaldybės pajamoms padarė nuoseklūs biudžeto apskaičiavimai ir sąžiningas balanso principo taikymas. Kiekvienais metais yra tiksliai apskaičiuojamos savivaldybės pajamos bei išlaidos, kurios dažniausiai viršija pajamų sumą. Todėl savivaldybė gerindama biudžeto finansų valdymą sprendžia, kaip surinkti daugiau pajamų kiekvienais metais.

5 lentelė. 2016 – 2017 metų Edinburgo savivaldybės biudžeto pajamų analizė

Eil. nr.	Pajamų šaltinis	2016		2017	
		Mln. EUR	Proc.	Mln. EUR	Proc.
1.	Dotacijos	738,02	68,30	751,65	68,53
2.	Gyvenamojo nekilnojamo turto mokestis	154,42	14,29	151,91	13,85
3.	Vietinės rinkliavos	139,88	12,94	143,90	13,12
4.	Socialinės įmokos	34,50	3,19	31,81	2,90
5.	Negyvenamojo nekilnojamo turto mokestis	13,80	1,28	17,55	1,60
6.	Iš viso	1080,62	100,00	1096,82	100,00

Taigi, atlikta analizė parodė, kad Vilniaus miesto savivaldybės biudžete 2016 – 2017 metais didžiausias dalis pajamose sudarė mokesčiai ir dotacijos, o mažiausias pajamų dalis - materialiojo ir nematerialiojo turto realizavimo ir kitos pajamos. Kalbant apie nagrinėjamo laikotarpio 2016 – 2017 metų Edinburgo savivaldybės pajamų analizę, didžiausias gaunamų pajamų dalis sudarė dotacijos ir gyvenamojo nekilnojamo turto mokesčiai, o mažiausias - socialinės įmokos ir negyvenamojo nekilnojamo turto mokesčiai.

2015 – 2017 metų Vilniaus ir Edinburgo savivaldybių išlaidų ir pajamų palyginimas

Vilnius ir Edinburgas tai skirtingi miestai, kuriuos sieja bendras tikslas - reprezentuoti visos šalies padėtį atvykėliams. Įdomu, jog Edinburgo miesto plotas yra dvigubai mažesnis negu Vilniaus, o žmonių, gyvenančių tiek Vilniuje, tiek Edinburge, skaičius yra panašus.

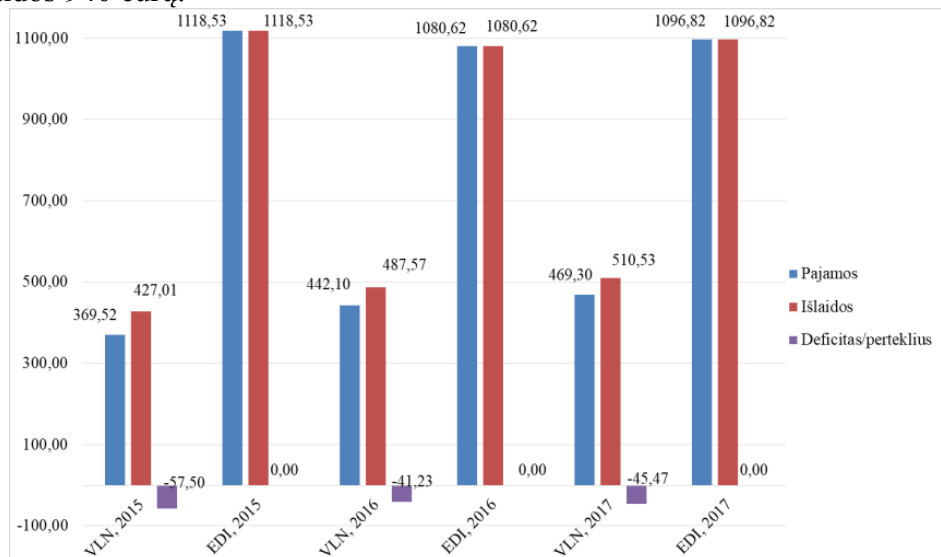
Vilniaus ir Edinburgo miestų finansinės padėties apskaičiuotos vienam gyventojui pateiktos 6 lentelėje ir 2 paveiksle.

6 lentelė. 2015 – 2017 metų Vilniaus ir Edinburgo pajamų, išlaidų palyginimas ir rodiklių analizė

	Vilnius			Edinburgas		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Pajamos, mln. EUR	369,52	442,10	469,30	1118,53	1080,62	1096,82
Išlaidos, mln. EUR	427,01	487,57	510,53	1118,53	1080,62	1096,82
Deficitas/perteklius, mln. EUR	-57,50	-45,47	-41,23	0,00	0,00	0,00
Žmonių skaičius mieste	542664			495360		
Pajamos vienam gyventojui, EUR	680,93	814,68	864,81	2258,00	2181,48	2214,19
Išlaidos vienam gyventojui, EUR	786,88	898,47	940,79	2258,01	2181,48	2214,19

Pajamos ir išlaidos, kurios vaizduojamos 6 lentelėje, nagrinėjamu laikotarpiu yra dvigubai didesnės Edinburgo mieste lyginant su Vilniaus miestu. Edinburgo miesto savivaldybės biudžetas yra subalansuotas, todėl pajamos ir išlaidos vienam gyventojui 2015 metais sudarė 2258 eurus, 2016 metais sumažėjo iki 2181 eurų, o 2017 metais padidėjo iki 2214 eurų. (Žiūrėti 2 paveikslą)

Vilniaus miesto savivaldybės biudžetas 2015 – 2017 metų laikotarpiu patyrė deficitą. Galima pastebėti, jog kiekvienas metais deficitas vis mažėjo ir nuo 2015 metų iki 2017 metų deficitas buvo sumažintas 16,27 mln. eurų, remiantis 6 lentelės duomenimis. Vilniaus miesto savivaldybės biudžeto pajamos vienam gyventojui nagrinėjamu laikotarpiu vis augo, bet išliko mažesnės negu išlaidos: 2015 metais pajamos vienam gyventojui sudarė 680 eurų, išlaidos – 787 eurai, 2016 metais pajamos sudarė 815 eurų, išlaidos 898 eurai, o 2017 metais pajamos sudarė 865 eurus, o išlaidos 940 eurų.

2 pav. 2015 – 2017 metų Vilniaus ir Edinburgo išlaidų ir pajamų palyginimas vienam gyventojui, EUR

Įvertinant tai, kad Edinburgo gyventojų skaičius siekia 495360, o Vilniaus – 542664, ir remiantis gautais 6 lentelės duomenimis galima teigti, kad Edinburgo miesto gyventojams yra suteikiamas didesnis finansavimas, nes pajamų ir išlaidų dalys, tenkančios vienam miesto gyventojui, yra didesnės negu Vilniaus. Taip pat abiejų miestų savivaldybių biudžetai skiriasi subalansavimu: Vilniaus miesto savivaldybės biudžeto deficitas 2017 metais siekia 41,23 mln. eurų, o Edinburgo - nepaskirstytų pajamų ir deficito nėra, išlaidos atitinka gaunamų pajamų sumą.

IŠVADOS

1. Savivaldybių biudžetų formavimo principai ir metodai yra ypač aktualūs rengiant biudžetus. Nors jų skaičiaus pateikimas, įvardinimas ir detalizavimas skiriasi, jie vis dėl to yra panašūs. Tai priklauso nuo įvairių aplinkos veiksnių poveikio, valstybių ir savivaldybių patirties. Svarbiausi biudžetų formavimo principai yra balanso ir koordinavimo, o dažniausiai naudojami biudžeto formavimo metodai yra programinio ir augančio biudžeto.

2. Atliktos Vilniaus ir Edinburgo miestų savivaldybių išlaidų analizės parodo, kad Vilniaus ir Edinburgo savivaldybių biudžetų išlaidos yra klasifikuojamos pagal funkcijas. Šių miestų savivaldybės didžiausias lėšas nagrinėjamu 2015 – 2017 metų laikotarpiu skiria švietimui ir socialinei, sveikatos apsaugai, o mažiausias – viešajai tvarkai, poilsiui ir kultūrai bei gynybai.

3. Vilniaus savivaldybė didelį dėmesį skiria investicijoms, miesto ūkiui ir transportui, socialiniams reikalams ir sveikatai, švietimui, kultūrai ir sportui. Edinburgo savivaldybė kasmet tobulina savivaldybės finansų valdymo metodiką, didelį dėmesį skiria visuomeninėms problemoms, skatina kurti verslą ir investuoti. Šios sritys nurodomos kaip vienos svarbiausios ir

reikalaujančios didžiausio finansavimo ir strateginiuose 2010 – 2020 metų šių miestų savivaldybių planuose.

4. Atliktos Vilniaus ir Edinburgo miestų savivaldybių pajamų analizės parodė, kad 2016 – 2017 metais Vilniaus miesto savivaldybės biudžete didžiausias dalis pajamose sudarė mokesčiai ir dotacijos, o mažiausios pajamų dalys buvo materialiojo ir nematerialiojo turto realizavimo ir kitos pajamos. Edinburgo savivaldybė daugiausiai pajamų surinko iš dotacijų ir gyvenamojo nekilnojamo turto mokesčių, o mažiausias pajamų dalis sudarė socialinės įmokos ir negyvenamojo nekilnojamo turto mokesčiai.

5. Remiantis palyginamąja ir santykinę rodiklių analize, galima teigti, jog Edinburgo miesto gyventojams yra suteikiamas didesnis finansavimas, nes pajamų ir išlaidų dalys, tenkančios vienam miesto gyventojui, yra didesnės negu Vilniaus. Taip pat abiejų miestų savivaldybių biudžetai skiriasi balanso principo taikymu: Vilniaus miesto savivaldybės biudžete yra susidaręs deficitas, o Edinburgo savivaldybės biudžeto išlaidos atitinka gaunamų pajamų sumą. Kalbant apie koordinavimo principą, tai jis yra svarbus ir aktualus abiejose analizuojamuose miestuose, nes tiek Vilniaus, tiek Edinburgo savivaldybės kiekvienais metais stengiasi pritraukti kuo daugiau investicijų į miestą. Vilniaus ir Edinburgo miestų savivaldybės naudoja „augančio“ ir programinio biudžetų sudarymo metodus, nes kasmet atsižvelgia į programų finansavimą ir stengiasi mažinti išlaidas pagal praėjusių metų sudarytą biudžetą.

LITERATŪRA

1. Audited annual accounts. City of Edinburgh Council. Interneto svetainės adresas: http://www.edinburgh.gov.uk/info/20200/budget_and_finance/482/financial_statements_of_accounts (žiūrėta 2017-10-18)
2. Aleknevičienė, V. (2005). Finansai ir kreditas. *Vilnius: Enciklopedija*, 141-169.
3. Balvočiūtė, R., Makauskaitė, A. (2012). Lietuvos vietinės valdžios subsektoriaus finansų regioninė diferenciacija. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4 (28), 38-52.
4. Buškevičiūtė, E. (2006). *Viešieji finansai*. Kaunas: Technologija.
5. City of Edinburgh Council. (2017). Key facts and figure. Interneto svetainės adresas: http://www.edinburgh.gov.uk/info/20200/budget_and_finance/486/key_facts_and_figures (žiūrėta 2017-10-18)
6. Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo tvarkos patvirtinimo. (2016). Vilnius, Lietuvos Respublikos Seimas. (2016-01-01 redakcija)
7. Dubauskas, G. (2004). Viešojo administravimo finansiniai aspektai. *Personalo vadyba*. 2003 m. balandžio 29 d. ir 2003 m. spalio 27 d. Mokslinių seminarų medžiaga, 12 (pp. 28-38). Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
8. European Commission. (2014). Theme 7: Managing public funds effectively. Interneto svetainės adresas: <http://ec.europa.eu/esf/BlobServlet?docId=13950&langId=en> (žiūrėta 2017-10-26)
9. Kazlauskienė, V. (2012). Finansai. *Mokomoji knyga*. Kaunas, Technologija, 70.
10. Levišauskaitė, K., Rūškys, G. (2003). Valstybės finansai. Kaunas: VDU leidykla.
11. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. (2006). Vilnius, Lietuvos Respublikos Seimas. (2017-01-01 redakcija)
12. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (2017) Vietos savivalda ir valdymas. Lietuvos Respublikos Seimas.

13. Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas. (2016). Vilnius, Lietuvos Respublikos Seimas. (2016-12-24 redakcija)
14. Lietuvos Respublikos 2017 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas . (2017). Vilnius, Lietuvos Respublikos Seimas. (2016-12-30 redakcija)
15. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. (1994). Vilnius, Lietuvos Respublikos Seimas. (2017-07-01 – 2017-12-31 redakcija)
16. Naraškevičiūtė, V. (2008). Savivaldybių biudžetų formavimo ir asignavimų naudojimo problemos Lietuvoje. *Economics & Management*.
17. Skačkauskienė, I. (2012). Valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamos. *Mokomoji knyga, Vilnius: Technika*.
18. Stačiokas, R., Mažeika, A., & Rupšys, R. (2003). Apskaita ir atskaitomybė vietos savivaldybėse.
19. Stuopelienė, G. (2015). *Savivaldybės biudžeto valdymas: Kretingos rajono savivaldybės 2011-2013 metų atvejis* (Doctoral dissertation, Kaunas University of Technology).
20. Vilniaus miesto savivaldybės biudžetas. (2015 – 2017). Vilniaus miesto savivaldybė. Interneto svetainės adresas: <http://www.vilnius.lt/index.php?3421269437> (žiūrėta 2017-10-16)

BUDGETS ANALYSIS OF MUNICIPALITIES OF VILNIUS AND EDINBURGH CITIES IN 2015 – 2017

KOTRYNA NAGYTĖ

Kaunas University of Technology

Advisor Violeta Naraškevičiūtė

SUMMARY

Municipality financial management means planning, organizing, directing and controlling the financial activities such as income and costs of budgets of the municipalities. Good financial management is the key for the local delivery – local activists and ward committee members should understand municipal finance and budgets so that they can engage councilors on the bigger debates about spending and development priorities. This work introduces with principles and methods of budgets forming. There are analysis, comparisons of incomes and costs of Vilnius and Edinburgh municipalities and calculation performed per capital as well. It helps to understand, which city can provide better living condition for residents. Comparisons of these cities help to understand different forming and management principles of budgets.

Keywords: finance, budget, municipality, income, costs.

VDU KAUNO BOTANIKOS SODO TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS IR KLIENTŲ PASITENKIMO LYGMENS TYRIMAS

RAMINTA SADAUSKAITĖ

Kolpingo kolegija

Konsultantė: doc. dr. Iveta Varnagirytė-Kabašinskiienė

ANOTACIJA

Šiame straipsnyje pateikiama VDU Kauno Botanikos sodo siūlomų paslaugų analizė, remiantis lankytojų atsiliepimais. Taip pat, siekiant gerinti sodo lankytojų pasitenkinimo lygį, siūlomi praktiniai sprendimai

IVADAS

Botanikos sodai yra unikali vieta, padedanti spręsti problemas, susijusias su ekosistemų atkūrimu. Jie teikia žinių apie augalų taksonomiją, sodininkystę, biologinės įvairovės inventorių, etnobotaniką – visus pagrindinius sėkmingo atkūrimo elementus (<https://www.bgci.org/plant-conservation/botanic-gardens/>). Šie sodai taip pat naudojami kaip pasaulinė saugykla sauganti dokumentuojamas augalines medžiagas, t.y. apie trečdalis žydinčių augalų, kurie laikomi gyvose kolekcijose arba sėklų bankuose, yra botanikos soduose.

Žmonėms augalai ir jų savybės buvo svarbios nuo seno todėl, pirmųjų pasaulyje botanikos sodų pirmtakai, vadinamieji vaistinių augalų sodai, įkurti XVI–XVII a. Italijoje (<https://www.bgci.org/resources/history/>). Pirmasis toks sodas buvo įkurtas Pizos universitete 1543 m. Sekant šiuo pavyzdžiu, kiti Italijos universitetai taip pat įkūrė tokius parkus. Kai kuriuose botanikos soduose, pavyzdžiui, Karališkasis Kew botanikos sodas ir Karališkasis botanikos sodas Madride, buvo išbandomos ir auginamos naujos augalų rūšys ir pan.

Lietuvoje didžiausias Jėzuitų vaistinių augalų sodas buvo įkurtas Lukiškėse (dabartinio VU botanikos sodo Vingio parke teritorijoje). Pirmasis Lietuvoje Vilniaus universiteto botanikos sodas buvo įkurtas 1881 m. prof. Ž. E. Žilibero. Parkas užėmė 300 kvadratinį metrų plotą, turėjo medinių konstrukcijų šiltnamį, jame augo apie 2000 augalų rūšių (Januškevičius, 2012; Žilinskaitė, 2016).

Botanikos sodas Kaune, Aukštojoje Fredoje, Ž. E. Žilibero g. 6, buvo įsteigtas 1923 m. Jis užima 62,5 ha žaliąjo ploto miesto centre. Tai yra akademinis Vytauto Didžiojo universiteto padalinys. Čia yra atliekami moksliniai tyrimai, kaupiamos augalų kolekcijos. Sodas suteikia tyrimų ir praktikos bazę studentams, taip pat kuriamos ekspozicijos, sodas užsiima visuomenės šviečiamąja veikla. Čia auginama apie 7300 rūšių augalų. Šios rūšys yra labai svarbios gamtos apsaugai ir moksliniams tyrimams, todėl jų kolekcijos yra nuolat plečiamos bei atnaujinamos bendraujant su viso pasaulio botanikos sodais (Januškevičius, 2012).

Tikslas - išnagrinėti Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodo teikiamų paslaugų kokybės ir klientų pasitenkinimo santykį.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti VDU Botanikos sodo struktūrą, funkcijas ir siūlomas paslaugas;
2. Apžvelgti kokybės lygmenį galinčius nustatyti metodus, kurie padeda išspręsti paslaugų teikimo procesą įtakančius neigiamus faktorius;
3. Pateikti praktinius sprendimus, galinčius padėti padidinti teikiamų paslaugų kokybę ir kliento pasitenkinimo lygį

Problematika: Paslaugų kokybė Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sode, lemianti klientų pasitenkinimą.

Metodika: Gautų duomenų iš antrinių šaltinių, mokslinių straipsnių, leidinių ir lankytojų atsiliepimų analizė.

1. Tyrimo metodika

Remiantis Vytauto Didžiojo Universiteto Kauno Botanikos sodo oficialiame tinklapyje pateikiama informacija, šiame tyrime buvo atlikta šio botanikos sodo struktūros, funkcijų ir siūlomų paslaugų analizė.

Atliekant tyrimą buvo peržvelgti ir analizuojami VDU Botanikos sodo lankytojų atsiliepimai (komentarai), kurie yra pateikiami parko oficialiame „Facebook“ puslapyje, KasvykstaKaune.lt ir TripAdvisor.com tinklapiuose. Šios internetinės svetainės buvo pasirinktos, kadangi jose galima surasti daugiausiai atsiliepimų apie parko teikiamas paslaugas.

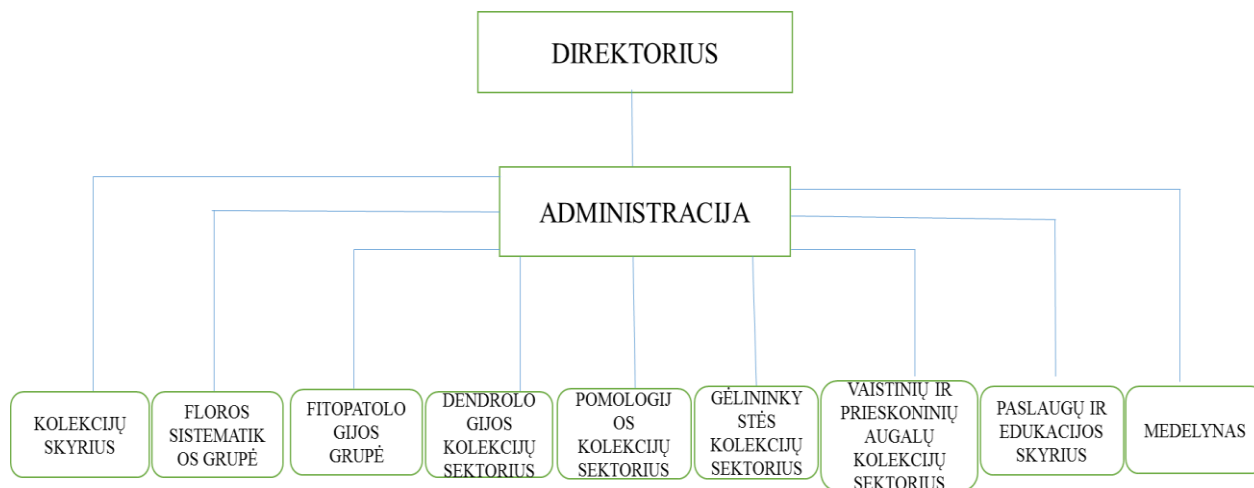
Tyrimo metu buvo peržvelgti metodai, kurie padėtų nustatyti kokybės lygmenį ir galėtų padėti išspręsti trūkumus, darančius neigiamą įtaką VDU Botanikos sodo paslaugų teikimui.

Šio straipsnio pabaigoje yra pateikiama keletas praktinių sprendimų, kurie galėtų padėti padidinti kliento pasitenkinimo lygį, o VDU Botanikos sode lankytojams teikiamos paslaugos būtų pakankamai kokybiškos ir įdomios.

2. Rezultatai ir jų aptarimas

2.1 Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodo struktūra

Norint, kad sėkmingai būtų vystoma įmonės veikla labai svarbu, jog joje dirbtų savo srities profesionalai. Vytauto Didžiojo Universiteto Kauno Botanikos sodas taip pat nėra išimtis, čia dirba daug žmonių, kurie padeda lankytojams geriau pažinti sodą ir nuostabių augalų. Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodas valdymo struktūros schema pateikiama 1 pav.

1 pav. Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodas valdymo struktūros schema (VDU Kauno botanikos sodas, 2016).

Kauno Botanikos sode viso yra 10 struktūrinių padalinių, dirba 44 darbuotojai, sodui vadovauja direktorius Dr. Nerijus Jurkonis. Šioje įmonėje yra administracija. Taip pat keletas specializuotų skyrių, užsiimančių skirtingomis veiklomis. Kolekcijų skyrius - atsakingas už

Botanikos sode eksponuojamus augalus kolekcijose, kurios, pagal augalų kilmės, paskirties ar augimo formos panašumus jungiamos į skyrius. Floros sistematikos grupė - atsakinga už eksponuojamą gausią lauko augalų kolekciją, kurioje atsispindi Lietuvos floros ir įvairių pasaulio geografinių regionų augalų šeimų, genčių bei rūšių įvairovė. Fitopatologijos grupė - atsakinga už tiriamas augalų susirgimo priežastis, procesus, rengianti profilaktines ir apsaugos nuo augalų ligų priemones. Dendrologijos kolekcijų sektorius yra atsakingas už introdukcijos (perkelti augalai į vietas kuriose jie anksčiau neaugo) ir aklimatizacijos (biologinis organizmo prisitaikymas prie naujų klimato sąlygų arba aplinkos) tyrimus ir kaupti sumedėjančių augalų kolekcijas kitai mokslo ir švietėjiškai veiklai vykdyti. Šis sektorius prižiūri sode augančias medžių rūšis, atsakingas už eksponuojamų augalų kolekcijas. Pomologijos kolekcijų sektorius rūpinasi vaisinių ir uoginių augalų veislėmis, atsakingi už eksponuojamų augalų kolekcijas. Vaistinių ir prieskoninių augalų kolekcijų sektorius rūpinasi vaistinių ir prieskoninių augalų veislėmis ir kolekcijomis. Gėlininkystės kolekcijų sektoriaus darbuotojai kaupia dekoratyviausius žolinius lauko augalus, puoselėja ir eksponuoja jų kolekcijas. Už paslaugas ir edukacijas sode yra atsakingi. Paslaugų ir edukacijos skyriaus darbuotojai. Taip pat šiame botanikos sode yra medelynas, kuriame parduodami sodinukai, padauginti ir išauginti Lietuvoje, gerai prisitaikę prie vietinių klimato sąlygų. Čia auginama daugiau kaip 250 rūšių ir formų dekoratyviųjų medžių ir krūmų.

2.2 VDU Kauno botanikos sodo teikiamos paslaugos ir jų vertinimas

Kauno botanikos sodas yra atviras visiems žmonėms. Čia dažnai rengiamos šventės, seminarai, mokslinės-praktinės konferencijos apie augalus, gamtos apsaugą. Lankytojai kviečiami susipažinti su augalų rūšimis ar stebėti jų žydėjimo. Rengiamos daugiau nei 10 skirtingų ekskursijų, sodas siūlo dvi neformaliojo švietimo programas. Taip pat yra moksleiviams skirta mokslinių tyrimų laboratorija (NSO) ir organizuojamos šventės (<http://botanika.vdu.lt>).

Aktyviausias sodo veiklos laikotarpis yra nuo kovo iki spalio mėnesio. Šiuo laikotarpiu organizuojamos tokios, jau tradicija tapusios šventės, pavyzdžiui, Augalų žavadienis (gegužės 18 d.), tai taip pat yra ir pasaulinė iniciatyva. Tarptautinio renginio metu siekiama atkreipti dėmesį į augalus, paskatinti žmones aktyviau domėtis augalų svarba ir įvairiapuse jų tyrimų reikšme. Gegužės 5-7 dienomis vyksta tradicinė mugė „Pakalnutės žiedas“, skirta įvairiems sodinukams, vaiskrūmiams, dekoratyviems augalams, tautodailės dirbiniais, ekologiškiems maisto produktams. Kiekvienais metais (rugsėjo 1-3 d.) vykstančioje mugėje „Pakalnutės uoga“ prekiaujama augalais, tautodailės dirbiniais, konditerija ir natūraliais maisto produktais. Liepos 14 d. paprastai vyksta romantikos, gėlių ir aromatų kupina gražiausia VDU botanikos sodo šventė „Kvapų naktis“, kurios metu lankytojai skatinami atrasti stebuklingą augalų kvapų pasaulį, pasimėgauti sodriu vidurvasario žiedų dvelksmu, pajusti egzotiškus aromatus muzikos, šviesų ir paslapčių kupinoje šventėje po atviru dangumi.

VDU Kauno botanikos sodas yra svarbus dar ir dėl to, jog čia yra rengiamos mokslinės, praktinės konferencijos ir seminarai įvairiausiomis temomis. pavyzdžiui, gegužės 3–5 d., vyksta tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Žmogaus ir gamtos sauga“. Ji vyksta kasmet, pažymint pasaulines Sveikatos, Aplinkos apsaugos bei Darbuotojų saugos ir sveikatos dienas. „Žmogaus ir gamtos sauga“ tikslas – tarpusavyje susietų žmogaus saugos ir sveikatos bei gamtos apsaugos tyrimų rezultatų ar problemų skelbimas, sudarant galimybę mokslininkams ir kitiems tyrėjams skleisti rezultatus ne tik tarp mokslininkų ir studentų, bet ir žemės bei miškų ūkio ar kitų sričių specialistų, populiarinti žmonių saugios ir sveikos aplinkos, gyvensenos bei gamtos apsaugos nuostatas.

Seminarų temos būna labai įvairios, daug dėmesio skiriama augalams ir jų priežiūrai: „Mokslo žinių apie vaistinių augalų tyrimus ir racionalų panaudojimą sklaida“, „Rekreacinių bei saugomų teritorijų ir miškininkystės veiklos darbai“, „Viskas apie tulpes ir kitus svogūninius augalus“, „Augalų komponavimas ir derinimas“, „Modernios rožės“ ir kt.

Sode esantis medelynas teikia paslaugas. Čia parduodami sodinukai, padauginėti ir išauginti Lietuvoje, gerai prisitaikę prie vietinių klimato sąlygų. Medelyne auginama daugiau kaip 250 rūšių ir formų dekoratyviųjų medžių ir krūmų.

Taip pat VDU Kauno botanikos sodas yra labai vertinga pažintinė institucija mokomuoju ir kultūriniu aspektu, ypatinga rekreacijos bei aplinkosaugos ir gamtos mokslų idėjų populiarinimo vieta (<http://botanika.vdu.lt>). Sode organizuojamos edukacinės programos vaikams, kurių tikslas – padėti vaikams tenkinti pažinimo ir saviraiškos poreikius tyrinėjant augalų pasaulį. Šiomis programomis siekiama praplėsti mokinių žinias apie gamtą, ekologiją, padėti geriau suprasti aplinkos sudėtingumą ir vientisumą.

Verta paminėti, jog VDU Kauno botanikos sodo rūmuose veikia moksleiviams skirta mokslinių tyrimų laboratorija. Ši programa skirta dviems jaunųjų tyrėjų grupėms: jaunesnio (6–12 m.) ir vyresnio (13–18 m.) mokyklinio amžiaus. Užsiėmimų metu yra atliekami botaniniai eksperimentai su įdomiais augalais. Jaunieji tyrėjai patys atlieka įvairias chemines reakcijas, gamina kvėpalus ir augina kristalus.

Nuo balandžio iki rugsėjo mėnesio sode yra vedamos ir teminės ekskursijos lankytojams, jas galima pasirinkti iš vienuolikos temų sąrašo: „Kvapnūs ir elegantiški Viduržemio jūros pakrančių augalai VDU Kauno botanikos sodo oranžerijoje“, „Spygliuočių įvairovė“, „Aukštosios Fredos dvaro istorija ir legendos“ ir kt. Ekskursijos yra vedamos ne daugiau kaip 25 žmonių grupėms ir trukmė būna iki 1 val. Kaina priklauso nuo, kokia kalba yra vedama ekskursija, t.y. kaina gali siekti nuo 15–25 eurų. Taip pat - nuo 25–40 eurų, jei ekskursija vedama poilsio ar šventinėmis dienomis. Neretai šiame botanikos sode organizuojamos nemokamos ekskursijos, tereikia nusipirkti bilietą į sodą.

Bilieto kainos už įėjimą į botanikos sodą suaugusiems kainuoja 2 eurus. Norint aplankyti ir parką, ir oranžeriją – 3 eurai. Lengvatinis bilietas studentams, senjorams, aplankant parką ir oranžeriją – 1,50 eurų. Bilietas šeimai: parkas ir oranžerija – 6 eurai.

VDU botanikos sodas aktyviai skelbia informaciją apie renginius, seminarus, ekskursijas oficialiame internetiniame tinklalapyje ir „Facebook“ paskyroje.

Kadangi VDU botanikos sode apsilanko daug žmonių, šiame tyrime buvo analizuoti lankytojų komentarai ir atsiliepimai, talpinami TripAdvisor internetiniame tinklalapyje. Šiame tinklalapyje šio lankomo objekto įvertinimas yra labai aukštas – 4,5 žvaigždutės iš galimų 5, vertinimus buvo pateikę 38 lankytojai. Oficialiame „Facebook“ puslapyje sodas yra vertinamas 4,6 žvaigždutės iš 5, o vertinimus teikė 440 lankytojai. Analizuojant informaciją apie VDU Botanikos sodą Google paieškos svetainėje, irgi randamas geras šio sodo vertinimas - 4,5 žvaigždutės iš 5, įvertino 53 lankytojai. KasvykstaKaune.lt sodas įvertinimas yra 4,2 žvaigždutės iš 5, įvertino 40 lankytojų.

Peržiūrėjus ir išanalizavus VDU Botanikos sodo lankytojų atsiliepimus buvo pastebėta keletas trūkumų. Kai kurie lankytojai pastebi, jog važiuojant viešuoju transportu į šį botanikos sodą trūksta nuorodų, kaip pasiekti parką. Ypatingai pasigendama nuorodų anglų kalba. Keletas lankytojų yra nusivylę personalo elgesiu, pavyzdžiui, neprofesionali bendravimu su klientais. Botanikos sodo teritorijoje, atokesnėse vietose, beveik nėra suoliukų, šiukšlių dėžių, grindinio būklė yra prasta. Šie infrastruktūriniai elementai tokioje didelėje teritorijoje yra labai svarbūs ir reikalingi, kad lankytojai galėtų gerai ir patogiai jaustis. Reikia paminėti, jog lankytojai atkreipė dėmesį į kai kurias vietas, kur žolė nėra pjaunama arba tai daroma per retai, taip pat pasitaiko

siūlymų daugiau dėmesio skirti gėlynų priežiūrai. Augalų pavadinimai pakabinti prastai nuo tako matomose vietose. Mėgstantys ilgiau pavaikšėti parko teritorijoje lankytojai pasigenda laikinos kavinės, galėtų būti sudarytos galimybės užkandžių ir gaiviųjų gėrimų įsigyti bent vasaros metu.

Apibendrinant lankytojų vertinimą, galima teikti tokius siūlymus, galinčius padėti padidinti teikiamų paslaugų kokybę ir kliento pasitenkinimo lygį:

- Atvykstantiems į VDU Botanikos sodą reikėtų įrengti daugiau nuorodų (bent vieną anglų kalba);
- Reikėtų pasirūpinti, kad botanikos sodo teritorijoje būtų pakankamai suoliukų, šiukšlių dėžių, pagal galimybes reikėtų atnaujinti grindinį ir atokesnėse parko vietose;
- Kai kuriose botanikos sodo vietose augalų pavadinimų kortelės turėtų būti pakabintos geriau matomose vietose;
- Pagal galimybes šiltuoju metų laikotarpiu reikėtų įrengti laikiną nedidelę maitinimo įstaigą, kadangi botanikos sodo teritorija yra didelė, greitai pavargstama ir išalkstama.

2.3. Kokybės lygmenį galinčių nustatyti metodų pritaikymas VDU Botanikos sodui

Šiais laikais, kai pasiūla yra didesnė už paklausą, labai svarbu sugebėti išskirti savo produktus ar paslaugas iš kitų. Kad klientas būtų patenkintas teikiamomis paslaugomis ar produktais, labai svarbu nuolat gerinti jų kokybę ir ją išlaikyti klientui priimtina lygyje. Daugelis įmonių skiria didelį dėmesį tam tikriems metodams ir jais vadovaujasi. Šie metodai leidžia sureguliuoti procesus įmonėse. Vienas iš jų yra 6 sigma metodas (Kalvaitienė, 2009).

Atsižvelgiant į lankytojų atsiliepimus pastebėta, jog lankytojai labiausiai atkreipia dėmesį į infrastruktūros trūkumus botanikos sodo teritorijoje. Pasitaiko konfliktinių situacijų tarp lankytojų ir darbuotojų, tai parodo darbuotojų motyvacijos stygių. 6 sigma metodas yra naudingas sprendžiant panašias išskylančias problemas įmonėje. Jis pagerina procesus, leidžia sukurti stiprią komandą procesų gerinimui ir padidina klientų pasitenkinimą. VDU botanikos sodas, pasinaudodamas šiuo metodu galėtų sumažinti trūkumus, kurie yra akivaizdūs ir pastebimi į parką atvykstantiems žmonėms. Svarbesni trūkumai - tai atokesnėse vietose suoliukų, šiukšlių dėžių trūkumas, prasta grindinio būklė, trūksta nuorodų kaip pasiekti parką (angliškai ir lietuviškai). Taigi 6 sigma padėtų didinti klientų ir darbuotojų pasitenkinimą.

6 Sigma - tai statistiniais metodais paremta įmonės veiklos kokybės gerinimo metodologija (Kalvaitienė, 2009). Iš daugumos kitų vadybos ir kokybės valdymo metodologijų 6 Sigma išsiskiria apibendrintu, orientuotu į maksimaliai greitą ir efektyvų svarbiausių problemų sprendimą požiūriu. Į šios veiklos organizavimą įtraukiant ne tik įmonės vadovybę, bet ir darbuotojus. Diegimo metu nustatomos silpniausios procesų vietos, apibrėžiami kontrolės mechanizmai, o vėliau remiantis sukauptais duomenimis, gerinama įmonės veikla. 6 Sigma tikslas yra organizaciją įvesti į jos rinką ir padaryti realius pagerinimus galutiniam rezultatui pasiekti. Šio metodo veiklos lygyje tikslas yra pagerinti procesus taip, kad atitikti kliento reikalavimus ir stipriai sumažinti proceso nuokrypį. Papildomai – susikoncentruoti ties gamybos laiko sutrumpinimu ir pajamų padidinimu. Siekiant 6 Sigma kokybės svarbu pašalinti kokybės problemų priežastis anksčiau, nei jos pavirs į trūkumus. Jam atsiradus, trūkumas pareikalauja papildomų išteklių, norint jį identifikuoti ir ištaisyti.

Valdant įmonės veiklą, 6 Sigma remiasi cikline penkių fazių kokybės gerinimo metodika "DMAIC" (angl. Define, Measure, Analyse, Improve, Control), akcentuojančia grįžtamąjį ryšį (Control fazė) bei statistinius metodus: apibrėšk (Define), kuomet nustatomi silpniausi įmonės procesai, siektini rezultatai, bendra strategija ir t.t.; matuok (Measure), kuomet procesai tiksliai

apibrėžiami, išskiriant matavimui tinkamus rodiklius, pradedama rinkti statistika; analizuok (Analyse), kuomet gauti rezultatai analizuojami (ieškoma prastos darbo, produkcijos ar paslaugų kokybės priežasčių); gerink (Improve), kuomet procesas optimizuojamas (remiantis prieš tai gautais analizės duomenimis) ir kontroliuok (Control), kuomet procesas kontroliuojamas. Pastaroji fazė turi tapti nuolatine (nesibaigiančia), o ją pasiekus, procesą galima kartoti nuo pirmosios fazės, gerinant kitus veiklos aspektus.

6 sigma metodo pagalba, labai tikėtina, kad VDU botanikos sodo infrastruktūra tikrai atsinaujintų, būtų pastatytos šiukšliadėžės, suolai ir atnaujintas grindinys (nedideli trūkumai paverčiami „privalumais“). Šie sprendimai didelėje botanikos sodo teritorijoje yra labai svarbūs ir reikalingi, kad lankytojai galėtų jaustis gerai, patogiai ir galėtų pailsėti. Taip pat didesnio kiekio nuorodų įrengimas padėtų lankytojams lengviau rasti botanikos sodą. Tai svarbu tiek vietiniams gyventojams, tiek užsieniečiams. Pagal galimybes, šiltuoju metų laikotarpiu reikėtų laikinos, nedidelės maitinimo įstaigos, kadangi parko teritorija yra didelė, o lankytojai ne tik pavargsta, bet ir išalksta. Apibendrintai galima teigti, kad būtent šis metodas padėtų pagerinti šio botanikos sodo teikiamų paslaugų kokybę ir darbuotojų kvalifikaciją.

IŠVADOS

1. Išnagrinėjus prieinamą informaciją apie Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodo struktūrą, vykdomas funkcijas ir teikiamas paslaugas yra žinoma, kad sode dirba 44 darbuotojai, iš viso yra 10 skyrių. Botanikos sodo teritorijoje dažnai vyksta įvairios šventės, kai kurios jų jau yra tapusios tradicinėmis, pavyzdžiui, Augalų žavadienis, „Pakalnutės žiedas“, „Pakalnutės uoga“ ir kt., taip pat organizuojami seminarai, konferencijos, ekskursijos. Tai puiki vieta tiek vaikams, tiek suaugusiems. Botanikos sodas lankytojus domina tiek kaip vieta poilsiui gamtoje, čia informacijos gali gauti ir tam tikrų sričių profesionalai – gamtos mokslų sričių tyrėjai, studentai, moksleiviai.

2. Išnagrinėjus esamus kokybės valdymo metodus pastebėta, kad iš visų jų labiausiai išsiskiria 6 sigma metodas, leidžiantis įmonėje teisingai organizuoti veiklas, motyvuoti darbuotojus dirbti pagal pareigybinius nuostatus (laikytis klientų aptarnavimo, įmonėje apibrėžtos tvarkos ir pan.).

3. Įvertinus atlikto tyrimo rezultatus, įmonei rekomenduotina daugiau atkreipti dėmesį į lankytojų atsiliepimus. Bene dažniausiai lankytojai pastebi, jog norėtų botanikos sode jaustis patogiai, todėl reikėtų gerinti parko infrastruktūrą, trūksta maitinimo įstaigos. Šie praktiniai sprendimai padėti padidinti kliento pasitenkinimo lygį, o botanikos sode suteikiamos paslaugos būtų kokybiškesnės.

LITERATŪRA

1. Botanikos sodai pasaulyje, prieiga internetu: <https://www.bgci.org/plant-conservation/botanic-gardens/>.

2. Facebook, (2016-2017), VDU Kauno botanikos sodas, prieiga internetu: <https://www.facebook.com/KaunoBotanikosSodas?fref=ts>.

3. Januškevičius, L., (2012). Botanikos sodai Lietuvoje, prieiga internetu: <http://senas.zpasaulis.lt/index.php?id=1294>.

4. Kalvaitienė, M., (2009). Kaunas, *Magistro baigiamasis darbas Šeši sigma modelio tinkamumo pramonės įmonėms vertinimas ir taikymas*, 9 psl.

5. Kvalitetas, (2013.03.01). „Efektyvi 6 sigma metodologija“, prieiga internetu: <http://www.kvalitetas.lt/index.php?id=722>.
6. Lietuvos universitetų botanikos sodų asociacijos informacija, prieiga internetu: <http://botanikossodai.lt/ivykiai>.
7. TripAdvisor, (2016-2017), Kaunas Botanical Garden, prieiga internetu: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g274948-d1982752-Reviews-Kaunas_Botanical_Garden-Kaunas_Kaunas_County.html.
8. Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodas, (2017), prieiga internetu: <http://botanika.vdu.lt/>.
9. Žilinskaitė S., (2016.04.14). VU Botanikos sodo istorija trumpai, prieiga internetu: <http://www.botanikos-sodas.vu.lt/apie-mus/istorija/istorija-trumpai>.

RESEARCH OF QUALITY AND CUSTOMERS' SATISFACTION LEVEL OF THE SERVICES PROVIDED BY THE KAUNAS BOTANICAL GARDEN

RAMINTA SADAUSKAITĖ

Kolping University of Applied Sciences

Advisor Assoc. prof. Dr. Iveta Varnagirytė-Kabašinskienė

ANNOTATION

In this article, the services offered by VDU Kaunas Botanical Garden and their rating according to the visitors reviews are presented. On this basis, practical solutions to improve garden's visitors' satisfaction level are offered

DEMOGRAFINIŲ VEIKSIŲ ĮTAKOS LIETUVOS EKONOMIKAI VERTINIMAS

MONIKA SKARŽINSKAITĖ

Kauno Technologijos universitetas
Vadovė prof. dr. Irena Pekarskienė

ANOTACIJA

Demografija vertina gyventojų statistiką, jų skaičiaus kaitą, sudėtį, gimstamumą ir mirtingumą bei migracijos procesus (emigraciją ir imigraciją). Kadangi žmonės yra pagrindiniai šalies ištekliai, tad akivaizdu, jog demografiniai veiksniai daro betarpišką įtaką šalies ekonomikai. Todėl neišvengiamai kyla poreikis įvertinti, kokią įtaką Lietuvos ekonomikai daro demografiniai procesai. Atlikus tyrimą nustatyta, kad demografiniai veiksniai gali teigiamai veikti šalies ekonomiką, tačiau dažniausiai pastebima neigiama demografinių veiksnių įtaka šalies ekonomikai. Todėl siekiant tvaraus Lietuvos ekonomikos augimo yra svarbu spręsti demografines problemas keičiant socialinę – ekonominę politiką šalyje, labiau atsižvelgiant į gyventojų poreikius.

IVADAS

Demografija - tai įvairių šalies gyventojų rodiklių sistema. Demografija vertina gyventojų skaičiaus kaitą, jų sudėtį, gimstamumą ir mirtingumą bei migracijos procesus (emigraciją ir imigraciją). Tačiau dėl besiskiriančių demografinių rodiklių skirtingose šalyse yra išvelgiamos įvairios demografinės problemos. Jas analizuoja įvairūs autoriai, ieško problemų sprendimo būdų bei pabrėžia jų svarbą šalies ekonomikai (Dapkus ir Matuzevičiūtė, 2008; Garlauskaitė ir Zabarauskaitė, 2015; Glinskienė ir Petuškienė, 2009; Kumpikaitė-Valiūnienė ir Mihi-Ramirez, 2013; Labanauskaitė, Astrauskaitė ir Kiyak, 2014; Li, 2012; Lukošūnaitė, 2015; Rudžinskienė ir Paulauskaitė, 2014; Stulgienė ir Daunorienė, 2009; Devadason ir Subramaniam, 2016; Wang, Yang, Zhang, ir Chang, 2016). Lietuvoje pastaruosius 15 metų demografinė padėtis nėra gera, kadangi kiekvienais metais mažėja gyventojų skaičius šalyje. Migracijos saldo yra neigiamas, nes kiekvienais metais iš Lietuvos emigruoja keliasdešimt tūkstančių gyventojų, o imigruoja kur kas mažiau. Be to, Lietuvoje yra santykinai mažas gimstamumas lyginant su mirtingumu, todėl nėra užtikrinama natūrali gyventojų kaita. Dėl šių demografinių procesų Lietuvoje yra susiduriama su keletu demografinių problemų: demografinės pusiausvyros praradimas, gili depopuliacija, spartus gyventojų senėjimas, darbo jėgos ir protų nutekėjimas. Taigi atsižvelgiant į demografines problemas buvo atliekamas tyrimas, siekiant įvertinti demografinių veiksnių poveikį Lietuvos ekonomikai.

Darbo aktualumas: Kiekvienais metais mažėjantis gyventojų skaičius Lietuvoje, mažas gimstamumas bei didelė emigracija tiesiogiai veikia demografinę situaciją. Dėl to Lietuvoje susiduriama su demografinės pusiausvyros praradimu, gilia depopuliacija, sparčiu gyventojų senėjimu, darbo jėgos ir protų nutekėjimu. Kadangi žmonės yra svarbiausi šalies ištekliai, natūralu jog jų skaičiaus ir sudėties pasikeitimas yra svarbus Lietuvos ekonomikai, todėl iškyla poreikis nustatyti, kokią įtaką demografiniai veiksniai daro Lietuvos ekonomikai.

Darbo objektas: demografinių veiksnių įtaka šalies ekonomikai.

Darbo tikslas: įvertinti demografinių veiksnių poveikį Lietuvos ekonomikai.

Darbo uždaviniai:

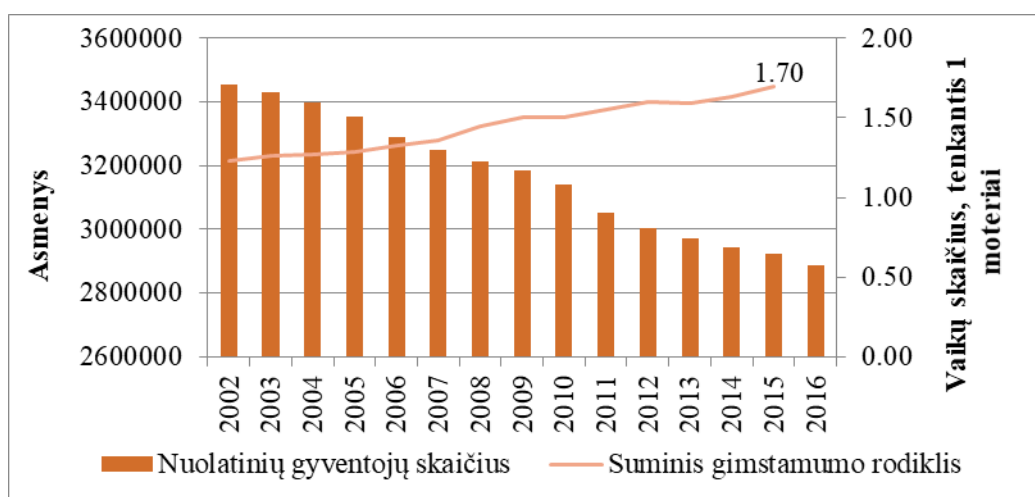
1. Išanalizuoti Lietuvos demografinę situaciją;
2. Nustatyti demografinių veiksnių įtaką Lietuvos ekonomikai.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė bei sisteminimas, statistinių duomenų analizė, grupavimas ir lyginimas, grafinis duomenų vaizdavimas, koreliacinė ir regresinė analizės.

Demografinių veiksnių Lietuvoje analizė

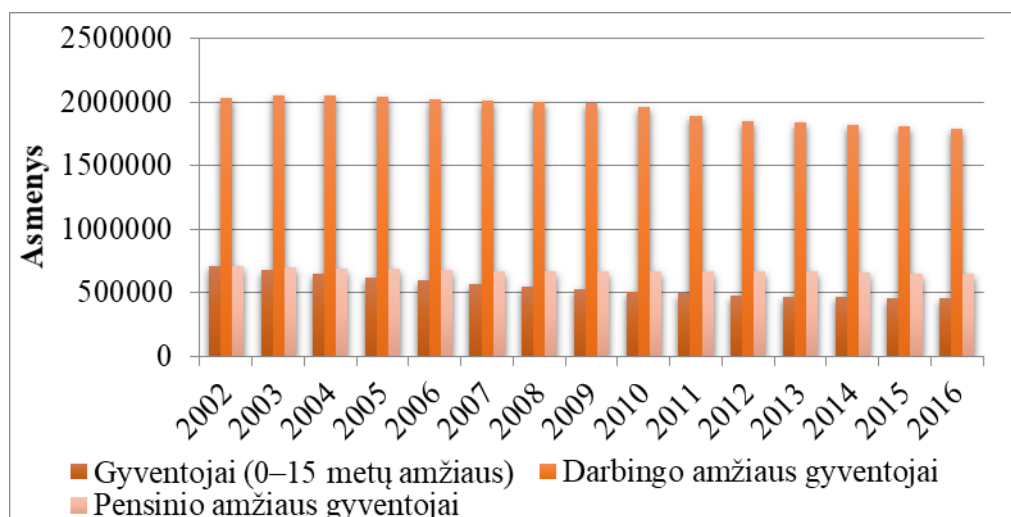
Demografija – tai mokslas, tiriantis gyventojų sudėtį, kiekybinius ir kokybinius jos kitimus, gyventojų judėjimą (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985). Demografijos mokslas vertina įvairius gyventojų statistikos duomenis ir demografinius procesus. Pagrindiniai demografiniai rodikliai yra siejami su gyventojų skaičiumi, jų teritoriniu pasiskirstymu, gyventojų sudėtimi (pagal lytį, amžių ir kita). Taip pat demografija analizuoja tokius procesus kaip tarptautinė ir vidinė migracija, gimstamumas ir mirtingumas. Šie demografiniai procesai tiesiogiai veikia demografinius rodiklius. Žmonių gimstamumas ir mirtingumas daro įtaką gyventojų skaičiaus kaitai. Nuo gimstamumo ir mirtingumo procesų priklauso ir gyventojų sudėtis (pagal amžių ar lytį). Gyventojų skaičiaus pokyčiams įtakos turi ir migracijos procesas. Jis taip pat sąlygoja ir gyventojų teritorinį pasiskirstymą. Taigi, demografija yra atskira mokslo šaka, analizuojanti atskirus demografinius procesus, turinti savo vertinimo metodus ir terminus.

Vienas svarbiausių demografinių rodiklių – gyventojų skaičius. Lietuvoje gyventojų skaičius kiekvienais metais mažėja, o tai yra vertinama neigiamai, atsižvelgiant į suminį gimstamumo rodiklį (žr. 1 pav.). Lietuvoje pastaruosius 15 metų suminis gimstamumo rodiklis svyruoja, tačiau nepasiekia gerai vertinamos reikšmės – 2,1 (Lietuvos Statistikos departamentas, 2013). Tai parodo, kad Lietuvoje žmonių mirtingumas yra didesnis nei gimstamumas ir dėl to yra prarandama demografinė pusiausvyra šalyje bei nėra užtikrinama natūrali kartų kaita. Stankūnienės (2003) nuomone, kad būtent demografinės pusiausvyros praradimas, depopuliacija ir spartus jos gilėjimas yra reikšmingiausia neigiamų demografinių pokyčių pasekmė.

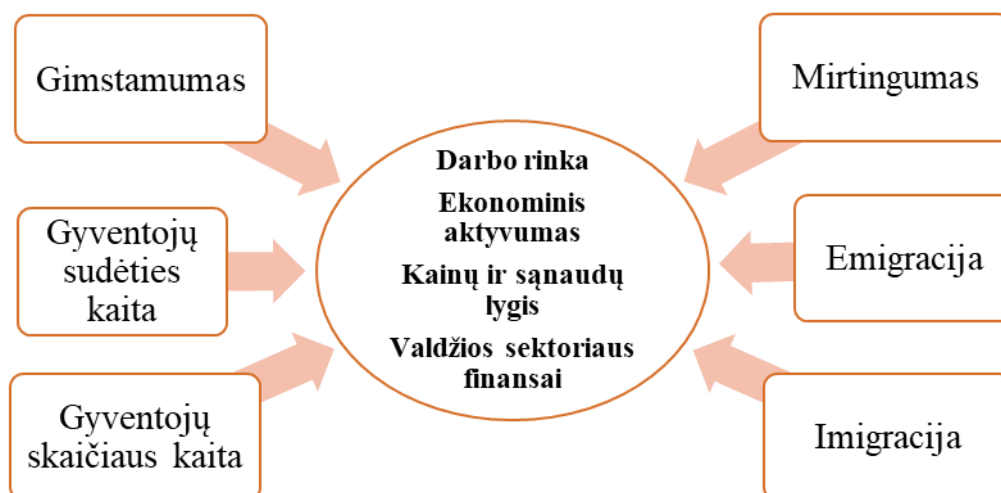
1 pav. Gyventojų skaičius Lietuvoje ir suminis gimstamumo rodiklis (sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis)

Demografija vertina ne tik gyventojų skaičius, bet ir jų sudėties rodiklius. Vienas pagrindinių rodiklių pagal kurį analizuojama gyventojų sudėtis – tai gyventojai pagal amžiaus grupes. Kaip iliustruoja 2 paveikslas, Lietuvoje pastaruosius 15 metų iki 15 amžiaus gyventojų ir darbingo amžiaus gyventojų šalyje nuolat mažėja, o pensinio amžiaus – didėja, todėl susiduriama su senėjimo problema.

2 pav. Gyventojai pagal amžiaus grupes (sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis)

Svarbiausi šalies ištekliai yra žmonės, todėl galima teigti, kad demografiniai procesai ir iš jų kylančios demografinės problemos tiesiogiai arba netiesiogiai veikia ir šalies ekonomiką. Šalies gyventojų skaičiaus kitimas, jų sudėtis bei migracijos mėsai prisideda prie makroekonominų rodiklių kitimo. Pagrindinės makroekonominės kryptys, kurias veikia demografiniai veiksniai, pateiktos 3 paveiksle.

3 pav. Demografinių veiksnių veikiama ekonominė aplinka

Iš 3 paveikslo duomenų matyti, kad demografiniai veiksniai veikia darbo rinką, ekonominio aktyvumo rodiklius, kainų ir sąnaudų lygį bei valdžios sektoriaus finansus. Siekiant konkrečiai įvertinti atskirų demografinių veiksnių įtaką šalies ekonomikai, buvo atliktas tyrimas naudojant koreliacijos ir regresijos analizės metodus.

Demografinių veiksnių įtakos Lietuvos ekonomikai tyrimas ir rezultatai

Tyrimas buvo atliekamas pagal apsibrėžtą eigą – pasirinkus demografinius ir ekonominius rodiklius buvo atliekama koreliacinė bei regresinė analizės. Taip pat tyrime apsibrėžta, kad bus vertinamas tik tiesinis ryšys.

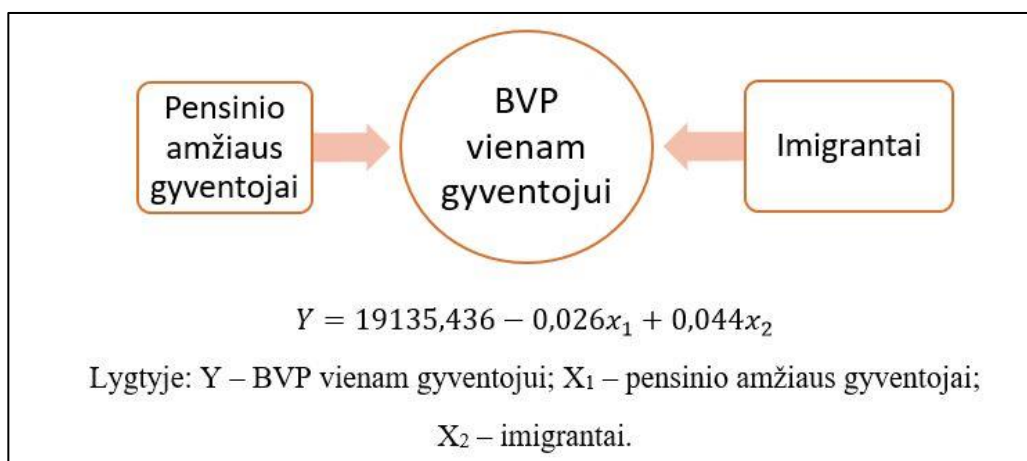
Atlikus koreliacinę analizę nustatyta, kad statistiškai reikšmingas tiesinis ryšys pastebimas tarp analizuojamų demografinių rodiklių ir tokių makroekonominių rodiklių kaip: BVP vienam gyventojui, pramonės produkcija, bruto darbo užmokestis, užimtumo lygis, GPM pajamos į valstybės biudžetą ir „Sodros“ biudžeto pajamos. Tyrimo rezultatai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai

	Nuolatinių gyventojų skaičius	Darbingo amžiaus gyventojai	Pensinio amžiaus gyventojai	Išsilavinimą turinčių gyventojų skaičius	Gimusieji	Mirusieji	Imigrantai
BVP vienam gyventojui, EUR	-0.968	-0.912	-0.937	-0.952			0.876
Pramonės produkcija, EUR	-0.923	-0.847	-0.842	-0.885			0.836
Bruto darbo užmokestis, EUR	-0.952	-0.869	-0.965	-0.918	0.658		0.791
Užimtumo lygis, proc.	-0.534	-0.553	-0.619	-0.575			0.63
GPM pajamos į valstybės biudžetą, EUR					-0.588	0.592	
Sodros biudžeto pajamos, EUR	-0.793	-0.691	-0.856	-0.722	0.719		

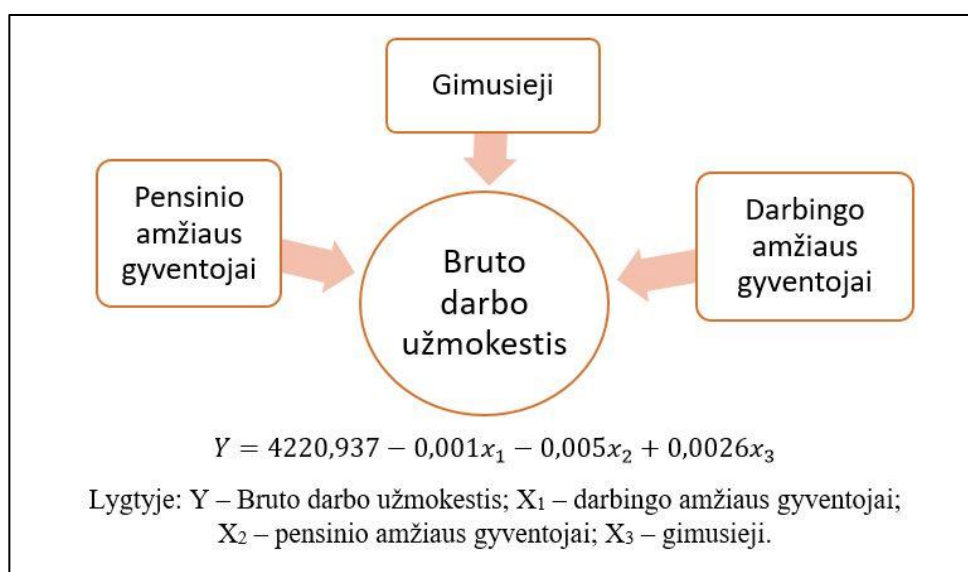
1 lentelėje pateikti tik reikšminiai (paklaidos tikimybė $< 0,05$) koreliacinės analizės rezultatai.. Tarp likusių kintamųjų, tarp kurių reikšminis ryšys nenustatytas, dar nereiškia, kad ryšio nėra, tiesiog jis gali būti netiesinis, o atliekant tyrimą yra apsibrėžiama analizuoti tik tiesinį ryšį. Toliau pagal koreliacinės analizės rezultatus ir turimus duomenis buvo sudaromi regresiniai modeliai. Jų rezultatai pateikti 3 - 8 paveiksluose.

Iš 3 paveikslo matyti, kad pensinio amžiaus gyventojų skaičiaus didėjimas šalyje mažina bendrąjį vidaus produktą, o imigrantų skaičiaus didėjimas prisideda prie bendrojo vidaus produkto didėjimo.

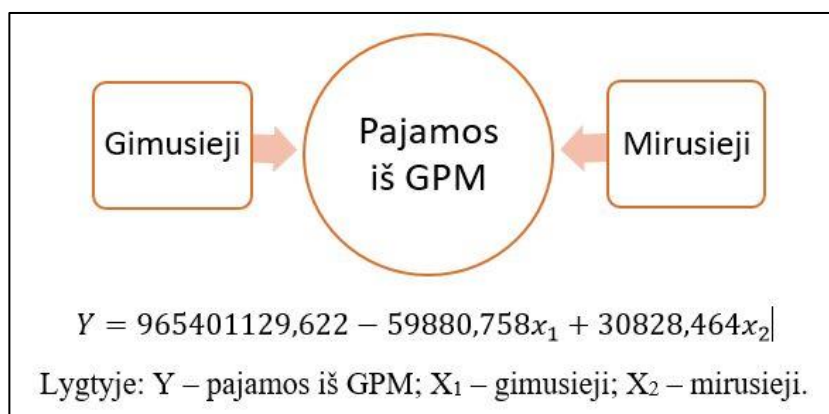
3 pav. Regresinės analizės rezultatai kai priklausomas kintamasis BVP vienam gyventojui

Pagal 4 paveiksle pateiktus duomenis matyti, kad pensinio amžiaus gyventojų skaičiaus didėjimas daro įtaką bruto darbo užmokesčio mažėjimui, o darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas – jo didėjimui. Didėjant gimusiųjų skaičiui šalyje darbo užmokestis didėja.

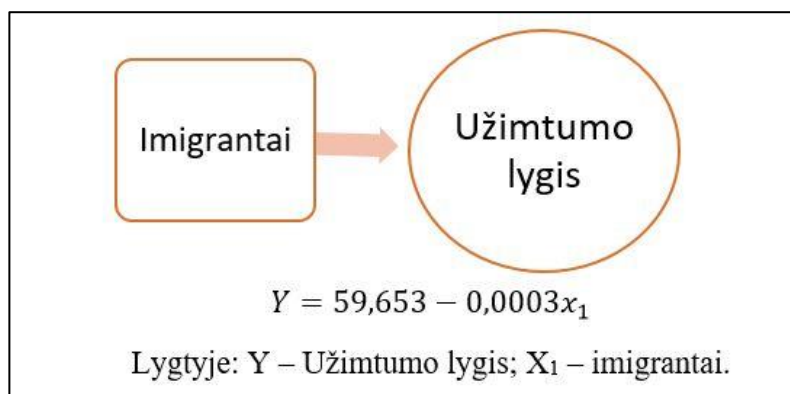
4 pav. Regresinės analizės rezultatai kai priklausomas kintamasis bruto darbo užmokestis

Iš 5 paveikslo duomenų matoma, kad gimusiųjų skaičiui didėjant, o mirusiųjų mažėjant yra surenkama mažiau pajamų į valstybės biudžetą iš gyventojų pajamų mokesčio.

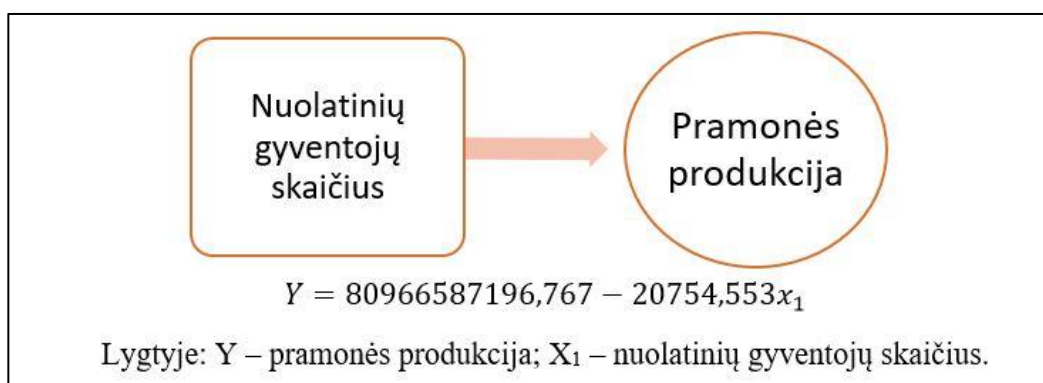
5 pav. Regresinės analizės rezultatai kai priklausomas kintamasis pajamos iš GPM

Iš 6 paveikse pateiktų duomenų matoma, kad imigrantų skaičiui šalyje didėjant pastebimas užimtumo sumažėjimas.

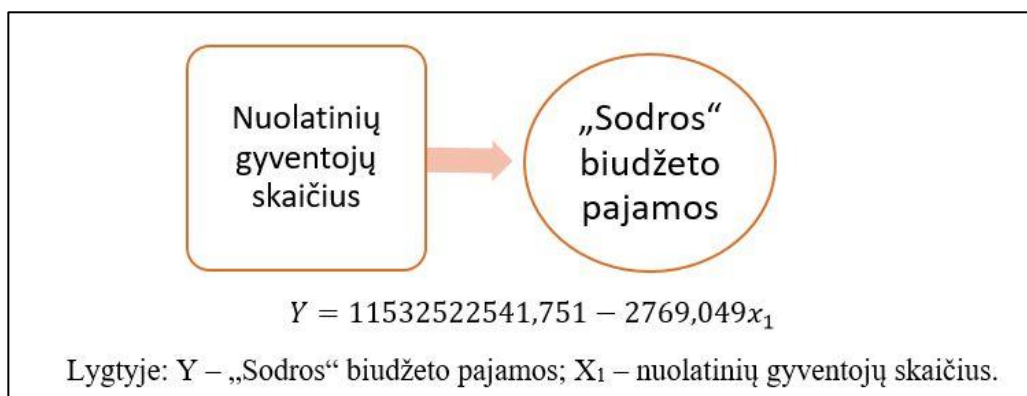
6 pav. Regresinės analizės rezultatai kai priklausomas kintamasis užimtumo lygis

Pagal 7 paveiksle pateiktus rezultatus matyti, kad mažėjant nuolatinių gyventojų skaičiui šalyje pramonės produkcija didėja.

7 pav. Regresinės analizės rezultatai kai priklausomas kintamasis pramonės produkcija

Iš 8 paveikslo duomenų galima teigti, kad mažėjant nuolatinių gyventojų skaičiui šalyje didėja ir „Sodros“ biudžeto pajamos.

8 pav. Regresinės analizės rezultatai kai priklausomas kintamasis „Sodros biudžeto pajamos“

Taigi, atliktas tyrimas parodė, kad demografiniai veiksniai daro įtaką Lietuvos ekonomikai. Nustatyta, kad pensinio amžiaus gyventojų skaičiaus didėjimas šalyje mažina bendrąjį vidaus produktą, o imigrantų skaičiaus didėjimas prisideda prie bendrojo vidaus produkto didėjimo. Pensinio amžiaus gyventojų skaičiaus didėjimas daro įtaką bruto darbo užmokesčio mažėjimui, o darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas – jo didėjimui. Didėjant gimusiųjų skaičiui šalyje darbo užmokestis didėja. Gimusiųjų skaičiui didėjant, o mirusiųjų mažėjant yra surenkama mažiau pajamų į valstybės biudžetą iš gyventojų pajamų mokesčio. Mažėjant nuolatinių gyventojų skaičiui šalyje pramonės produkcija didėja, taip pat didėja ir „Sodros“ biudžeto pajamos. Imigrantų skaičiui šalyje didėjant pastebimas užimtumo sumažėjimas. Taigi, apibendrinus gautus tyrimo rezultatus galima teigti, kad vienu demografinių veiksnių pokytis daro teigiamą, o kitų – neigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai. Tačiau yra svarbu pabrėžti, kad tyrimui atlikti buvo vertinamas tik tiesinis ryšys, tad kiti demografiniai rodikliai taip pat gali daryti įtaką Lietuvos ekonomikai, tik netiesiogiai.

IŠVADOS

1. Demografinė situacija Lietuvoje pastaruosius 15 metų yra prasta, kadangi gyventojų skaičius šalyje kiekvienais metais mažėja, taip pat Lietuvoje miršta daugiau žmonių nei gimsta, o emigruoja daugiau gyventojų, nei imigruoja bei sparčiai auga pensinio amžiaus gyventojų skaičius, tačiau darbingo amžiaus gyventojų – mažėja. Visi demografiniai veiksniai tiesiogiai veikia šalies demografinę situaciją, pagrindinės išskylančios problemos: demografinės pusiausvyros praradimas, gili depopuliacija, spartus gyventojų senėjimas, darbo jėgos ir protų nutekėjimas.

2. Atlikus tyrimą nustatyta, kad vienu demografinių veiksnių pokytis daro teigiamą, tačiau daugumos veiksnių pokytis – neigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai. Tad siekiant tvaraus šalies ekonomikos augimo svarbu atsižvelgti į demografinių problemų sprendimo būdus ir jas spręsti ne pavieniui, o bendrai keisti socialinę – ekonominę politiką šalyje, labiau atsižvelgiant į gyventojų poreikius.

LITERATŪRA

1. Dapkus, M., ir Matuzevičiūtė, K. (2008). Lūkesčių įtaka emigracijai: Lietuvos atvejis. *Economics & Management*.
2. Devadason, E. S., ir Subramaniam, T. (2016). International capital inflows and labour immigration: A heterogeneous panel application in Malaysian manufacturing industries. *International Journal of Social Economics*, 43(12), 1420-1438.
3. Garlauskaitė, A. ir Zabarauskaitė, R. (2015). Lietuvos gyventojų senėjimą lemiančių veiksnių analizė. *Mokslas: Lietuvos Ateitis*, 7(2), 199.
4. Glinskienė, R. ir Petuškienė, E. (2009). Pasaulinės ekonominė krizės poveikis Lietuvių reemigracijos ir protų nutekėjimo procesams. *Economics & Management*.
5. Kumpikaitė – Valiūnienė, V., ir Mihi-Ramírez, A. (2013). Reasons of students 'emigration: comparison analysis of Lithuania and Spain. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 35(3), 398-405.
6. Labanauskaitė, D., Astrauskaitė, L., ir Kiyak, D. (2014). Relationship between the population aging and the supply of services in different regions in Lithuania. *Regional Formation and Development Studies*, 7(2), 86-98.
7. Li, X. (2012). China's One-Child Policy and Implementation. *Asia-Pacific Social Science Review*, 12(2).
8. Lietuvos statistikos departamentas (2017). Statistinių rodiklių analizė. [žiūrėta 2017-10-22]. Prieiga per internetą <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>
9. Lietuvos statistikos departamentas. Demografijos metraštis 2013. Vilnius, 2014; ISSN 2029–3739.
10. Lukošūnaitė, A. (2015). Demografinių pokyčių poveikio makroekonominiams rodikliams tyrimas pasaulio regionuose bei atrinktų Europos šalių grupėse (Doctoral dissertation, Vytautas Magnus University).
11. Rudžinskienė, R., ir Paulauskaitė, L. (2014). Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 8, 62-78.
12. Stankūnienė, V. (2003). Lietuvos demografinis nuosmukis XX a. pabaigoje: demografinės pusiausvyros praradimas, krizė ar šokas. *Filosofija. Sociologija*, 2, 44-50.
13. Stulgienė, A., ir Daunorienė, A. (2009). Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. *Economics & Management*.
14. Tarptautnių žodžių žodynas (1985). Vyriausioji enciklopedijų redakcija Vilnius, 1985. K. Požėlos spaustuvė, Kaunas, 102, 104, 373.
15. Wang, Z., Yang, M., Zhang, J., ir Chang, J. (2016). Ending an Era of Population Control in China: Was the One- Child Policy Ever Needed?. *American Journal of Economics and Sociology*, 75(4), 929-979.

EVALUATION OF DEMOGRAPHIC FACTORS IMPACT ON LITHUANIAN ECONOMY

MONIKA SKARŽINSKAITĖ

Kaunas University of Technology
Advisor Prof. Dr. Irena Pekarskienė

SUMMARY

Demography evaluates change, structure, birth and death rate and migration processes (emigration and immigration) of the population. As demographic indicators assess the statistics of population and people is the main resources of the country, it is rather obvious that demographic factors affect country's economy. On the basis of this, there is a need to assess, what impact demographic factors have on country's economy. After the analysis was conducted, it was found that demographic factors may positively affect country's economy, but in most cases, negative impact of demographic factors is faced. Therefore, it is important to solve demographic problems by changing social-economic policy in order to establish sustainable growth of Lithuania's economy, and to take into regard population's needs.

LIETUVOS LIAUDIES BUITIES MUZIEJAUS TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS IR KLIENTŲ PASITENKINIMO LYGMENS TYRIMAS

GABRIELĖ SKIECEVIČIŪTĖ

Kolpingo kolegija

Konsultantė: doc. dr. Iveta Varnagirytė-Kabašinskiėnė

ANOTACIJA

Šiame straipsnyje analizuojamas Lietuvos liaudies buties muziejaus siūlomų paslaugų įvertinimas, remiantis klientų atsiliepimais. Atsižvelgus į komentarus, pateikiamos rekomendacijos bei metodo pritaikymo galimybės.

IVADAS

Etnografijos muziejai saugo ir demonstruoja įvairius elementus, susijusius su etnografijos sritimi, siejama žmonėmis ir kultūra. Tradicinių muziejų tikslas yra įvairių elementų ar eksponatų rinkimas, išsaugojimas, tyrimai bei komunikacija, paroda ir švietimas. Šiais būdais muziejai padeda išsaugoti gamtos, kultūros ir mokslo paveldą (Rein, 2012). Pasak Fromm (2016), etnografijos muziejai kartu su nematerialiuoju kultūros paveldu yra lygiagrečios ir neatsiejamomis temos.

Etnografijos muziejai yra populiarūs daugelyje Europos šalių, pavyzdžiui, Kroatijoje (Ethnographic Museum), Anglijoje (Pitt Rivers Museum), Lenkijoje (Ethnographic Museum of Kraków, National Museum of Ethnography, Warsaw), Turkijoje (Ethnographic Museum, Ankara) ir kt. Šiuose muziejuose etnografiniai pastatai saugomi autentiškoje aplinkoje, sodybose atkuriamai tai vietai būdinga veikla (Mičiulienė, 2014).

Lietuvos liaudies buties muziejus yra po atviru dangumi, jis buvo įkurtas 1966 m. sausio 1 d. Rumšiškėse, prie Pravienos upelio žiočių, Kauno marių pakrantėje. Tai vienas didžiausių (194 ha) ir daugiausiai eksponatų (91420 vnt.) turintis etnografijos muziejus Europoje po atviru dangumi (Lietuvos liaudies buties muziejus, 2017). Natūralioje gamtinėje aplinkoje veikiančio Lietuvos liaudies buties muziejaus pagrindinis tikslas – sudominti ir šviesti žmones, kad jie žinotų lietuvišką buitį, nepamirštų senųjų tradicijų.

Muziejus pritaikytas priimti gausias lankytojų grupes, kadangi jis nėra uždaroje patalpoje. Natūralioje gamtinėje aplinkoje pastatytuose statiniuose įrengti eksterjerai, interjerai, eksponuojama buitis, amatai, verslai, agrotechnika, etnobotanika. Lankytojus traukia etnografinės Lietuvos regionų sodybos, senojo Lietuvos miestelio aplinka, dvaro erdvė, tremtinių dalią menantys gyvenamieji statiniai ir memorialiniai objektai. Profesionalūs gidai supažindina svečius iš Lietuvos ir užsienio apie Lietuvių liaudies tradicijas, gyvenimo būdą. Lankytojai turi galimybę patys išmėginti įvairius senovinius žaidimus, šokius ar valgius. Lietuvos liaudies buties muziejus yra labai populiarus švęsti įvairias šventes, tokias kaip Užgavėnės, Šv. Velykos, Joninės bei daugelį kitų. Norintieji gali atšvęsti netgi savo vestuves ar mergvakarį pagal Lietuvių liaudies tradicijas.

Šio tyrimo **tikslas** - išnagrinėti Lietuvos liaudies buties muziejaus teikiamų paslaugų kokybę ir klientų vertinimą.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti Lietuvos liaudies buties muziejaus struktūrą ir siūlomas paslaugas;
2. Išanalizuoti muziejaus lankytojų atsiliepimus apie teikiamas paslaugas;

3. Parinkti muziejaus kokybės lygmenį galinčius nustatyti metodus;

4. Pateikti praktinius sprendimus, kurie leistų padidinti muziejaus teikiamų paslaugų kokybę ir kliento pasitenkinimą.

Problematika: Lietuvos liaudies buities muziejaus lankytojų pasitenkinimo lygio vertinimas.

Metodika: Gautų duomenų ir antrinių šaltinių, mokslinių straipsnių, leidinių ir lankytojų atsiliepimų analizė.

1. Tyrimo metodika

Remiantis Lietuvos liaudies buities muziejaus oficialiame tinklapyje pateikiama informacija, šiame tyrime buvo atlikta šio muziejaus struktūros, funkcijų ir siūlomų paslaugų analizė.

Atliekant tyrimą, taip pat buvo peržiūrėti ir išanalizuoti Lietuvos liaudies buities muziejaus klientų atsiliepimai (komentarai), kuriuos jie pateikia oficialioje šio muziejaus „Facebook“ paskyroje ir TripAdvisor.com svetainėje. Minėtuose internetiniuose puslapiuose galima surasti daugiausiai atsiliepimų, komentarų ar vertinimų apie muziejaus teikiamas paslaugas.

Taip pat buvo apžvelgti kokybės lygmenį galintys nustatyti metodai, kurie padeda išspręsti paslaugų teikimo procesui darančius įtaką neigiamus faktorius.

Tyrimo pabaigoje pateikti praktiniai sprendimai, galintys padėti padidinti teikiamų paslaugų kokybę ir kliento pasitenkinimo lygį.

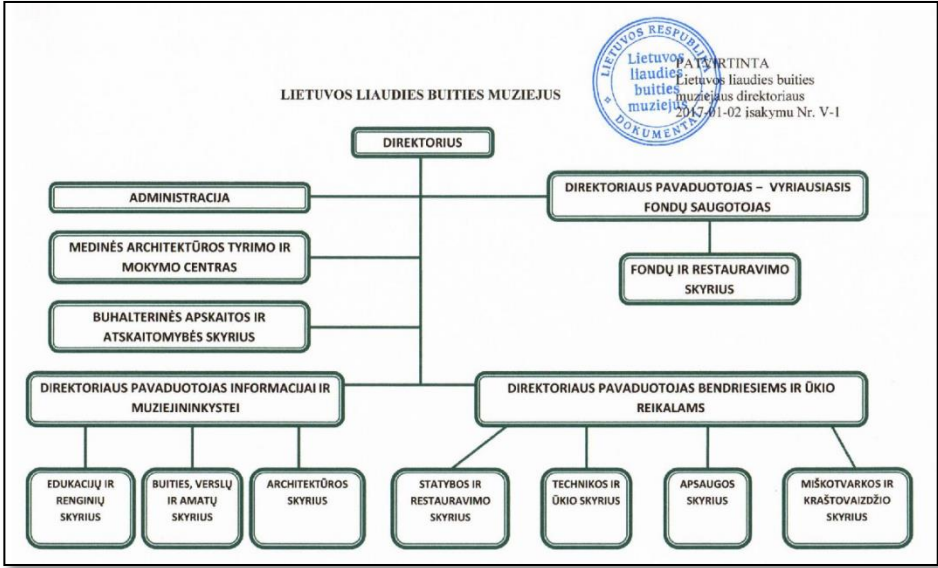
2. Rezultatai ir jų aptarimas

2.1. Lietuvos liaudies buities muziejaus struktūros, funkcijų ir siūlomų paslaugų analizė

Literatūroje galima aptikti ne vieną kokybės sąvokos apibūdinimą, tačiau dažniausiai kokybė apibūdoma kaip numatomas pastovumo ir patikimumo laipsnis, esant žemiems kaštams, ir tinkantis rinkai (Jenkins, 2003).

Remiantis oficialia Lietuvos liaudies buities muziejaus informacija yra žinoma, kad šio muziejaus darbuotojų komanda yra ne maža, o kiekvienas jos narys stengiasi užtikrinti, kad muziejaus lankytojui (klientui) būtų suteiktos tik kokybiškos paslaugos.

Muziejaus struktūrą sudaro: direktorė (Violeta Reipaitė), trys direktorės pavaduotojai, administracija, Medinės architektūros tyrimo ir mokymo centras bei Buhalterinės apskaitos ir atskaitomybės skyrius (1 pav.).

1 pav. Lietuvos liaudies buities muziejaus valdymo struktūros schema (šaltinis: <http://www.llbm.lt/valdymo-strukturos-schema/>)

Lietuvos liaudies buities muziejuje kiekvienas darbuotojas rūpinasi aukšta paslaugų kokybės garantija, kad muziejaus lankytojai išėję liktų tik su pačiomis geriausiomis emocijomis. Lietuvos liaudies buities muziejus yra didelis, įkurtas po atviru dangumi, todėl darbuotojams tenka prižiūrėti ne tik pačius eksponatus ar svečius, bet ir muziejaus gamtovaizdį, rūpintis muziejaus teritorijoje sutinkamais gyvūnais. Net 6 km kelyje yra visų penkių Lietuvos etnografinių regionų sodybos, pavieniai pastatai, įvairios dirbtuvės, liaudies technikos paminklai. Siekiant, kad lankytojai iš kitų miestų ar vietiniai vėl sugrįžtų, minėtų architektūrinių ir etnografinių objektų priežiūrai reikia skirti daug laiko. Muziejuje taip pat, be istorinių XVIII – XX a. Lietuvių miestelių ir kaimų eksponatų, galima išvysti tradicines lietuvių šventes, dalyvauti edukaciniuose užsiėmimuose, muziejuje taip pat veikia jojimo būrelis bei kitokios pramogos.

Apie visas ekskursijas ir edukacinius užsiėmimus muziejus skelbia savo oficialiame internetiniame tinklalapyje (<http://www.llbm.lt/>), taip pat ir „Facebook“ paskyroje (<https://www.facebook.com/openairmuseumoflithuania/>). Apie šventės informacijos galima rasti ir „Twitter“ puslapyje (<https://twitter.com/Muziejus1966>) bei galima išvysti reklamas apie didžiuosius renginius per televiziją ar laikraščius. Muziejus taip pat retkarčiais išleidžia tam tikrus specializuotus leidinius.

Kainos už įėjimą į muziejų ne šventinėmis dienomis suaugusiems siekia 4 eurus, moksleiviams - 2 eurus. Renginių dienomis suaugusiems įėjimas į Lietuvos liaudies buities muziejų kainuoja 5 eurus, o moksleiviams ir pensininkams – 3 eurus.

Kaip jau minėta anksčiau, muziejus siūlo daug įvairių ekskursijų bei edukacinių užsiėmimų. Dažniausiai sudaromos iki 20 žmonių grupės, užsiėmimo trukmė būna iki 2 val. Priklausomai nuo ekskursijos ar užsiėmimo, kainos svyruoja nuo 20–30 eurų iki 80–160 eurų.

Muziejus dirba visus metus, tačiau dažniausiai ekskursijos ir edukaciniai užsiėmimai vyksta gegužės–spalio mėnesiais, šiltuoju metų laiku, kai daugelis suaugusiųjų ir vaikų atostogauja. Taip pat vasaros sezonu yra daugiausiai renginių ir švenčių, tokių kaip: Joninės (birželio 24 d.), Pažaislio muzikos festivalio diena (liepos mėn.), Orientavimosi sporto takais pasaulio čempionato diena (liepos 13 d.), Oninės ir rugiapjūtė (liepos 23 d.), Žolinė (rugpjūčio 15 d.), Duonos ir medaus šventė (rugpjūčio 18-20 d.) ir kt.

Viena smagiausių švenčių pavasarį yra Šv. Velykos. Muziejuje kovo ir balandžio mėnesiais yra rengiami užsiėmimai paminėti šiai gamtos atgimimo šventei: „Laukiu velykėlių...“ ir „Marginu velykaitį“. Užsiėmimų metu apžiūros ekspozicijos, gidai papasakoja apie Velykų tradicijas, taip pat išmoko, kaip reikia tradiciškai marginti kiaušinius, rengiami įvairūs liaudies žaidimai su margučiais ir kitos pramogos.

Lietuvių virtuvė yra viena iš geriausių kultūrinių mūsų šalies vertybių, kuri leidžia išsiskirti iš kitų. Manoma, kad lietuviai visada būdavo labai svetingi, maloniai kviesdavo svečius, o per šventes primygtinai ragindavo valgyti ir gerti. Deja, šias tradicijas dauguma mūsų yra pamiršę. Lietuvos liaudies buities muziejus siūlo visa tai prisiminti, o tiems, kas nežino – susipažinti. Suaugusiems skirtas užsiėmimas „Per barzdą varvėjo burnoj neturėjau“ organizuojamas visais metų laikais. Užsiėmimo metu gidai papasakoja kodėl ir kada, ką valgė ir ko nevalgė mūsų senoliai, supažindina su skirtingų Lietuvos regionų mitybos papročiais, tradiciniais patiekalais, aptaria gamtinio būdus, taip pat parodo kaip būdavo dengiamas stalas ir kt. Per užsiėmimą siūloma paragauti įvairių patiekalų.

Be duonos turbūt sunkiai įsivaizduotume tradicinį lietuvišką stalą, todėl muziejus siūlo išmėginti užsiėmimą „Darbštus duoną gamina, tinginys vargą augina“, kurio metu grupės dalyviai mokomi su žarstekliu sužerti žarijas ant prieždos (priežda - vieta prieš kepančios krosnies angą. Žodynas.lt), pušine iššluoti krosnį. Vėliau kiekvienas formuoja ant kopūsto lapo ar ajerų (ajeras - augalas ilgais bekočiais, stipriai kvepiančiais lapais. Žodynas.lt) savo duonos kepalėlį ir su liže (ližė - mentė su kotu duonai šauti į krosnį. Žodynas.lt) jie pašaujami į krosnį. Kol grupė laukia iškeptos duonos, edukacijos vedėja papasakoja, kaip senovėje moterys minkydavo duoną, kokiomis malkomis krosnį kūrendavo, taip pat pamoko dainų, žaidimų. Užsiėmimo pabaigoje ragaujama duona su sviestu. Užsiėmimas skirtas tiek vaikams, tiek suaugusiems.

„Ripka“ (arba „Ritiny“) yra vienas seniausių ir originaliausių lietuvių liaudies žaidimų. Jis primena šiuolaikinius sportinius žaidimus, lavina jaunuolių reakciją ir sumanumą. Žaidžiamas lauke, sudaromos dvi komandos ir kiekvienas gauna plokščią lazda, skirtą stabdyti riedantį ritinį. Komandos stoja viena priešais kitą ir mėtydamos stengiasi ritinį numesti kaip įmanoma toliau į priešininkų teritoriją. Nuriedėjęs ritinys žymi užimtą teritoriją, kuri dabar priklauso metusiai komandai. Apsigynusi komanda meta skridinį į priešininkų pusę, stengdamasi atsiimti prarastą teritoriją. Žaidimo laikas – du kėliniai po 25 min., pertrauka – 10 min. Muziejus siūlo šį žaidimą išmėginti vyresniųjų klasių mokiniams bei suaugusiems.

Gintaras nuo seniausių laikų buvo žinomas kaip akmuo padedantis nuo nervų ar „gydantis“ emocijas. Manoma, jog jis susijęs su čakra, todėl yra stiprus akmuo galintis pagerinti kūrybiškumą. Muziejus siūlo užsiėmimą „Lietuvių senųjų papuošalų gamyba“, kurio metu dirbtuvėse galima susipažinti su senaisiais lietuvių papuošalais, jų istorija, gamyba ir netgi patiems pasidaryti žiedą iš žalvario ir gintaro pakabutį. Dar viena edukacinė pramoga - „Gintaro apdirbimas“. Užsiėmimo dalyviai supažindinami su gintaru ir jo savybėmis: spalva, amžiumi, rūšimi, intarpais, gintaro pakaitalais. Vėliau kiekvienas turi galimybę pasigaminti iš gintaro pakabuką, amuletą ar kitokį papuošalą. Iš pradžių gintaro gabalėlis šlifuojamas, poliruojamas, o suteikus norimą formą, gręžiama skylutė pakabinimui. Pageidaujant, ant pagaminto gintarėlio galima išgraviruoti tam tikrą ženklą ar simbolį.

2.2. Muziejaus lankytojų atsiliepimų apie teikiamas paslaugas analizė

2.1 skyrelyje buvo pateikta svarbiausių Lietuvos liaudies buities muziejaus veiklų analizė. Nors muziejus organizuoja daug įdomių ekskursijų ir edukacinių užsiėmimų, kurie supažindina su tradiciniais lietuvių šokiais, dainomis, instrumentais, apranga, pirtimis, valgiu, buitimi, pasakomis ir mitais, nėra visiškai aišku, kaip šias veiklas ir paslaugas vertina muziejaus lankytojai. Atliekant šį tyrimą, buvo atliktas muziejaus vertinimas, remiantis klientų komentarais iš oficialaus „Facebook“ puslapio ir TripAdvisor.com. „Facebook“ paskyroje pateikiamas šio muziejaus įvertinimas yra tikrai geras: 4,8 žvaigždutės iš galimų 5. Įvertinimus buvo palikę 143 žmonės, kurie muziejuje lankėsi. Didžioji dalis komentarų buvo teigiami, tik vienas klientas per Užgavėnių šventę pasigedo daugiau laužų ir nuorodų į pramogų vietas, nes muziejus yra didelis, todėl be ženklų įmanoma pasiklysti. Taip pat vienas klientas buvo labai nepatenkintas „Karčemos“ personalu, taip pat tuo, kad tualetai tuo metu buvo užrakinti ir nebuvo galima jais pasinaudoti. Pats muziejus, pagal galimybes, atkreipia dėmesį į klientų vertinimus, padėkoja už gerus žodžius ir domisi lankytojų nuomone, bei jų pasiūlymais.

TripAdvisor.com svetainėje randamas šio muziejaus įvertinimas taip pat yra aukštas – 4,5 žvaigždutės iš galimų 5. Muziejų vertino 189 žmonės. Pastebėjimų, ką būtų galima ar ką būtinai reikėtų patobulinti ar pakeisti, buvę lankytojai pateikia nemažai. Visų pirma, jie pastebi, kad ne visos nuorodos yra pateikiamos anglų kalba, o prie namukų pateikiami aprašai labai menki ir neišsamūs. Netgi tautiniais rūbais apsirengusios moterys, kurios prižiūri trobas, nemoka anglų kalbos, arba moka labai minimaliai. Taip pat atvykus į muziejų tam tikru laiku galima gerokai nusivilti – į trobų vidų negalima įeiti. Lankytojai taip pat pastebėjo, jog reikėtų patiekti maisto ir vėliau prisėsti kur nors ir paįskylauti, nes vienintelė kavinė miestelyje yra labai maža ir pasirinkimas nedidelis. Dauguma lankytojų taip pat atkreipia dėmesį į tai, jog muziejus labai didelis, reikia nueiti didelius atstumus, norint viską apžiūrėti reikia mažiausiai skirti 3 valandas, o suoliukų tikrai trūksta (gali būti sunku senjorams ir mažiems vaikams). Taip pat įėjimai į trobas nėra pritaikyti neįgaliesiems su vežimėliais. Pastebima, kad reikėtų daugiau šiukšliadėžių, ypač per šventes ir renginius jų būna per mažai – visos šiukšlinės perpildytos. Šioje TripAdvisor.com svetainėje kai kurie lankytojai nurodo, kad susisiektis su muziejumi nėra labai patogus, jeigu žmogus neturi savo automobilio, kadangi autobusai ar mikroautobusai važiuoja tik kas kelias valandas, dėl to gali būti nepatogu lankytojams.

2.3. Muziejaus kokybės lygmenį galintys nustatyti metodai

Lietuvos liaudies buities muziejui yra labai svarbi lankytojų nuomonė ir jų atsiliepimai bei įvairių paslaugų reitingavimas. Atsižvelgdama į visa tai, muziejaus vadovybė ieško sprendimų kaip galėtų pagerinti savo teikiamų paslaugų kokybę, pritraukti lankytojus, išsiaiškinti, kas juos domintų ir pan.

Pasidomėjus įvairiais atsiliepimais ir atlikus jų analizę paaiškėjo, kad šio muziejaus infrastruktūra nėra visiškai pritaikyta įvairių socialinių grupių lankytojams. Muziejaus teritorija yra didelė, todėl pasigendama suoliukų ar poilsio vietų, mažoka šiukšliadėžių, trūksta vietų pavalgyti, ne visur yra informatyvios nuorodos bei išsamesni aprašymai, ypač anglų kalba, ne visi darbuotojai moka (arba moka labai minimaliai) anglų kalbą, neįgalieji su vežimėliais negali patekti į trobas, o ir susisiektis su muziejumi yra labai nepatogu neturintiems automobilio.

Lietuvos liaudies buities muziejaus kokybės nustatymui buvo analizuota keletas metodų. Pirmasis buvo pasirinktas Six Sigma metodas, galintis pagerinti įmonės verslo procesus. Šis metodas sumažina defektus, didina pelną, darbuotojų moralę ir produkto kokybę (iSixSigma.com,

2000–2017). Tie, kurie dirba su Six Sigma metodu, gauna tam tikrą lygio žymėjimą po atlikto pasiekimo, įskaitant Žaliąjį diržą (Green Belt), Juodąjį diržą (Black Belt), Meistro juodąjį diržą (Master Black Belt) ir Čempioną (Champion) (Graves, 2012). Six Sigma reiškia 3,4 defekto iš 1 000 000 gaminių; tai yra tobulas gamybinis procesas. Šis metodas remiasi cikline penkių fazių kokybės gerinimo metodika DMAIC (Define, Measure, Analyse, Improve, Control), kuri yra panašiai naudojama ir kitose metodologijose, bet yra akcentuojanti grįžtamąjį ryšį (Control fazė) ir statistinius metodus (Kvalitetas.lt, 2013).

Remiantis Six Sigma metodu, tikėtina, kad muziejaus infrastruktūra atsinaujintų, būtų pastatyti suolai ir šiukšliadėžės, galėtų atsirasti išsamesni aprašai anglų kalba, taip pat dažniau kursuotų autobusai iš miestų šiltuoju metų laiku (gegužės – spalio mėnesiais). Būtų galima prie kai kurių trobų pastatyti įtvirtinimų (specializuota infrastruktūra), kurių dėka ir su vežimėliais žmonės galėtų apžiūrėti eksponatus. Iš ankstesnių pastebėjimų galima išvelgti darbuotojų nenorą tobulėti, tačiau vadovaudamiesi šiuo metodu, jie būtų skatinami mokytis anglų kalbą, galbūt būtų organizuojami specialūs kursai darbuotojams. Tai svarbu, nes šį respublikinės reikšmės muziejų lanko ne tik lietuviai, nemažą lankytojų dalį sudaro užsieniečiai.

Kitas pasirinktas metodas - 5S - padeda sukurti naują bei vizualiai tvarkingą darbo vietą. Valdymas yra aiškus ir suprantamas visiems darbuotojams vienodai, leidžia greitai aptikti proceso nuostolius ir imtis veiksmų juos šalinti. (Lean.lt, n.d.). Į 5S metodą įeina vietos sutvarkymas, t.y. visų dokumentų, daiktų, kanceliarinių priemonių surūšiavimas į reikalingus ir nereikalingus, taip pat ir pačios darbo vietos išvalymas, šiukšlių išmetimas, nustatomi švaros reikalavimai ir nuostatos, kurių visi turi laikytis, palaikoma tam tikra disciplina, t.y. darbo vietų tikrinimas ir įvertinimas. Teigiama, kad dirbant tvarkingoje aplinkoje padidėja darbo našumas, darbuotojai tampa pastabesni (Lean.lt, n.d.).

Remiantis 5S metodu, muziejuje būtų sudaromi geresni žemėlapiai, taip pat geresnis orientavimasis, pavyzdžiui, nurodoma, kada lankytojai į trobas įleidžiami ar išankstinis informavimas apie tai internetu.

Pagal Inovatyvuspvp.popo.lt (2015) puslapio autorius, manoma, kad pagal trečią pasirinktą metodą - Kanban - „komandos dirba nuolatiniu principu ir nerengia pastovių atsiskaitymų užsakovams. Vietoj to, darbų planavimas yra vykdomas tuomet, kai komanda atlieka visus anksčiau suplanuotus darbus, o padarytų darbų aptarimas vykdomas išleidus tarpinę produkto versiją“. Tai reiškia, jog darbuotojai papildomai neapsikrauna keliais darbais vienu metu, o atlieka tai, ką buvo nusimatę atlikti pirmiau. Puslapio autoriai taip pat teigia, jog su Kanban metodika „darbo apimtis ribojama užduočių kiekiu. Nusakoma ne trukmė, per kurią užduotys turi būti atliktos, o tikslus skaičius, kiek užduočių komanda gali vykdyti vienu metu. Jei komanda pasiekia maksimalų vykdomų užduočių skaičių, naujų užduočių pradėti nebegalima. Tokiu būdu kontroliuojamas komandos darbo procesas ir neleidžiama komandai turėti daug pradėtų ir nepabaigtų užduočių vienu metu“. Kanban taip pat padeda mažinti nuostolius bei reguliuoja įmonės atsargas. Šis metodas padeda sumažinti atsargų lygį, padidinti išteklių apyvartą, pagreitinti reakcijos laiką tarp kliento ir tiekėjo bei pagerinti gamybos plano vykdymo tikslumą ir sutrumpinti užsakymo įvykdymo laiką (Lean.lt, n.d.).

Kanban metodas padėtų Lietuvos liaudies buities muziejui organizuoti edukaciniams užsiėmimams naudojamus išteklius, kad nebūtų per daug išleidžiama finansų ir pan.

Apžvelgus keletą metodų, Lietuvos liaudies buities muziejaus kokybės vertinimui geriausias ir tinkamiausias muziejui metodas būtų Six Sigma, kuris orientuotas tiek į muziejaus infrastruktūrą, tiek ir į darbuotojus, jų motyvaciją ir problemų sprendimus. Vadovaudamasis šiuo metodu, muziejus sulauktų daug naudingų permąstymų, kurios pagerintų teikiamų paslaugų kokybę ir taip paskatintų apsilankyti daugiau klientų.

2.4. Praktiniai sprendimai, skirti teikiamų paslaugų kokybės ir kliento pasitenkinimo lygio padidinimui

Lietuvos liaudies buities muziejus kasmet vis atnaujinamas, vykdomi įvairūs architektūriniai ir kiti projektai. Visgi, išanalizavus šio muziejaus teikiamas paslaugas, infrastruktūrą bei lankytojų atsiliepimus, buvo nustatyta, kad muziejus turėtų įsiklausyti į lankytojų poreikius, tobulėti, siekiant tapti palankia visiems lankytojams vieta, skatinti žmonių iš skirtingų kultūrų įtraukimą į įvairias veiklas, pagalbėti apie interaktyvių ekspozicijų kūrimą, stiprinti infrastruktūrinius sprendimus.

Remiantis muziejaus lankytojų atsiliepimais, pagrindiniai pasiūlymai ir pastebėjimai būtų šie:

- reikėtų įrengti daugiau suoliukų ir poilsio vietų, nes muziejaus teritorija didelė, o lankytojai greitai pavargsta;
- reikėtų pastatyti daugiau šiukšliadėžių, ypač akcentuojant atliekų rūšiavimą, nes pastebėta, kad per šventes šiukšlinės būna perpildytos;
- įvairių renginių metu, tiek lietuviams, tiek užsieniečiams, tampa keblu suprasti, kurioje muziejaus teritorijoje vyksta konkretūs renginiai, koncertai, todėl nurodomieji ženklai, tiek lietuvių, tiek užsienio kalbomis labai praverstų;
- pastebėta, kad ne visi darbuotojai moka anglų kalbą, todėl būtų tikslinga darbuotojams organizuoti specialius kalbų kursus, tai ne tik sudarytų gerą įspūdį lankytojams iš užsienio, bet ir suteiktų galimybę reklamuoti įvairius edukacinius užsiėmimus ar kitas paslaugas;
- kadangi prie trobų pateikiami trumpi aprašai, ypač anglų kalba, būtų tikslinga pateikti daugiau išsamesnės informacijos apie lankytiną objektą;
- muziejaus teritorijoje reikėtų įrengti daugiau tualetų, atnaujinti senuosius; ši problema tampa ypač aktuali per įvairius renginius, kurie pritraukia daug žmonių;
- buvo taip pat pastebėta, kad per dideles šventes (tokias kaip Šv. Velykos) susidaro labai didelės eilės prie bilietų kasų (lankytojams su vaikais tenka stovėti po 30-40 min), todėl tikslinga įrengti daugiau kasų, kad žmonės būtų greičiau aptarnaujami;
- muziejaus miestelyje yra labai kukli kavinė, tačiau tokioje vietoje, į kurią visuomet susirenka žmonės ar bent praeina pro šalį, reikėtų erdvesnės vietos pavalgyti arba laikinos vietos, kur žmonės galėtų įsigyti užkandžių;
- lankytojai nurodo, kad susisiektis su muziejumi miesto transportu yra prastas - tikslinga peržiūrėti miesto autobusų tvarkaraštį, padažninti transportą ypatingai vasaros metu ar didesnių švenčių dienomis, tai paskatintų muziejuje lankytis daugiau žmonių, ypač jaunimo.

IŠVADOS

1. Išnagrinėjus Lietuvos liaudies buities muziejaus struktūrą ir teikiamas paslaugas, buvo pastebėta, jog muziejuje yra daug darbuotojų atsakingų už viso muziejaus būklę. Lietuvos liaudies buities muziejus yra didelis, įkurtas po atviru dangumi, todėl darbuotojams tenka prižiūrėti ne tik pačius eksponatus, rūpintis ir skirti laiko lankytojams, bet prižiūrėti visą muziejaus teritoriją, gamtovaizdį, gyvūnus. Muziejaus teritorijoje yra visų penkių Lietuvos etnografinių regionų sodybos, pavieniai pastatai, įvairios dirbtuvės, liaudies technikos paminklai, kuriems reikia skirti laiko ir investicijų, siekiant kad pritraukti kitų miestų bei vietinius lankytojus. Muziejuje, be istorinių XVIII – XX a. Lietuvių miestelių ir kaimų eksponatų, galima susipažinti su lietuvių švenčių tradicijomis, sudalyvauti edukaciniuose užsiėmimuose, muziejuje taip pat veikia jojimo būrelis bei kitokios pramogos. Muziejus dirba visus metus, tačiau dažniausiai ekskursijos ir

edukaciniai užsiėmimai vykdomi gegužės–spalio mėnesiais, t.y. šiltuoju metų laiku, kai daugelis suaugusiųjų ir vaikų atostogauja. Taip pat vasaros sezonu yra daugiausiai renginių ir švenčių: Joninės, Pažaislio muzikos festivalio diena, Orientavimosi sporto takais pasaulio čempionato diena, Oninės ir rugiapjūtė, Žolinė, Duonos ir medaus šventė ir kt.

2. Atsižvelgus į Lietuvos liaudies buities muziejaus lankytojų atsiliepimus skirtingose internetinėse svetainėse buvo pastebėta, kad, nors muziejaus bendras vertinimas yra labai geras, ne visos teikiamos paslaugos atitinka aukštos kokybės standartus.

3. Išnagrinėjus esamus kokybės valdymo metodus pastebėta, kad šiam muziejui labiausiai tinkamas būtų Six Sigma metodas, leidžiantis muziejuje teisingai organizuoti vykdomas veiklas, motyvuoti darbuotojus dirbti bei tobulėti, gerinti muziejaus infrastruktūrą, išlaikant aukštos kokybės standartus.

4. Išanalizavus Lietuvos liaudies buities muziejaus teikiamas paslaugas, infrastruktūrą bei lankytojų atsiliepimus, buvo nustatyta, kad muziejaus administracija turėtų labiau įsiklausyti į lankytojų poreikius, gerinti infrastruktūrą (rengti daugiau suoliukų, šiukšliadėžių), labiau motyvuoti savo darbuotojus, jiems sudaryti tobulinimosi galimybes, siekiant tapti palankia visiems lankytojams vieta bei skatinant žmonių iš skirtingų kultūrų įtraukimą į įvairias veiklas, verta pagalvoti ir apie interaktyvių ekspozicijų kūrimą.

LITERATŪRA

1. Fromm, A.B. (2016). Ethnographic museums and Intangible Cultural Heritage return to our roots. *Journal of Marine and Island Cultures* 5(2), p. 89-94.
2. Graves, A. (2012). „What is Six Sigma?“, prieiga per internetą: <http://www.sixsigmadaily.com/what-is-six-sigma/>
3. Lietuvos liaudies buities muziejus, (2017). Prieiga per internetą: <http://www.llbm.lt/>
4. iSixSigma, (2000-2017), „Six Sigma“, prieiga per internetą: <https://www.isixsigma.com/dictionary/six-sigma/>
5. Jenkins, L. (2003). *Improving Student Learning: Applying Deming's Quality Principles in Classrooms*, 2nd ed.
6. Kvalitetas, (2013). „Efektyvi 6 sigma metodologija“, prieiga per internetą: <http://www.kvalitetas.lt/index.php?id=722>
7. Lean.lt, (n.d.). „5S vizualus valdymas“, prieiga per internetą: <http://lean.lt/ka-darome/mokymai-ir-seminarai/lean-gamyba/5s-vizualus-valdymas/>
8. Lean.lt, (n.d.). „Kanban“, prieiga per internetą: <http://lean.lt/ka-darome/mokymai-ir-seminarai/lean-gamyba/kanban/>
9. Lietuvos Liaudies Buities Muziejus (2017), prieiga per internetą: <https://www.facebook.com/openairmuseumoflithuania/?fref=ts>
10. Mičiulienė, J. (2014). Ekomuziejai – sentimentai praeičiai. Prieiga per internetą: <http://lzinios.lt/lzinios/Keliones/ekomuziejai-sentimentai-praeiciai/192049>.
11. Popo.lt, (2015). „Atraskite Agile metodikų skirtumus“, prieiga per internetą: <http://inovatyvuspv.popo.lt/2015/06/03/atraskite-agile-metodiku-skirtumus/#more-94>
12. Rein, A. (2012). Competences and responsibilities of ethnographic museums as global actors. *Etnolog* 22, p. 193-213.
13. TripAdvisor. Rumsiskės Open-Air Museum (2017), prieiga per internetą: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g274948-d284411-Reviews-Rumsiskes_Open_Air_Museum-Kaunas_Kaunas_County.html

RESEARCH OF QUALITY AND CUSTOMERS’ SATISFACTION LEVEL OF THE SERVICES PROVIDED BY THE LITHUANIAN FOLK LIFE MUSEUM

GABRIELĖ SKIECEVIČIŪTĖ
Kolping University of Applied Sciences

ANNOTATION

In this article, the services offered by Lithuanian Folk Life Museum and their rating according to the visitors reviews are analyzed. On this basis, the recommendations and the method's adaptation option are suggested.

PVM ĮTAKA VALSTYBIŲ BIUDŽETAMS 2014 – 2016 METAIS LIETUVOS IR PRANCŪZIJOS ATVEJU

KARINA STAŠINSKAITĖ

Kauno technologijos universitetas

Straipsnis parengtas vadovaujant lekt. Violetai Naraškevičiūtei

ANOTACIJA

Atsižvelgiant į valstybės biudžeto pajamų svarbą, vis didenis dėmesys skiriamas biudžeto sudėtinių dalių analizei, ypač pridėtinės vertės mokesčio įmokoms, teikiančioms didžiausias pajamas. Daugelis valstybių susiduria su pajamų trūkumo problema, nes negeba tinkamai planuoti ir įgyvendinti biudžeto. Šiame straipsnyje pristatoma dviejų Europos Sąjungos valstybių - Lietuvos ir Prancūzijos - biudžetų padėtis ir atskleidžiama pridėtinės vertės mokesčio įtaka jiems.

Raktažodžiai: biudžetas, pajamos, mokesčiai, PVM, Lietuva, Prancūzija.

IVADAS

Svarbiausias šalies finansinę būklę atspindintis elementas yra valstybės biudžetas. Nuo valstybės biudžeto pajamų dydžio ir surinkimo priklauso šalies funkcijų vykdymas, o kartu ir visa ekonominė šalies padėtis. Valstybės biudžeto pajamoms svarbią įtaką daro didžiausia jo sudėtinė dalis - pridėtinės vertės mokestis (PVM). Tad siekiant efektyvaus šalies valdymo šis mokestis privalo būti tinkamai planuojamas, administruojamas ir surenkamas. Vis dėlto dažnai pateikiama informacija, kad Europos Sąjungos (ES) šalys susiduria su PVM nesurinkimo problemomis, grobstymu, šešėline ekonomika ir kitomis problemomis. Šiame straipsnyje analizuojamos dvi pasirinktos ES šalys - Lietuva ir Prancūzija, šių šalių biudžetų pajamos ir mokesčių pajamų svarbiausia dalis - pajamos iš PVM, taip pat PVM mokesčio taikymo problemos atskirose valstybėse. **Šio straipsnio tikslas** yra apžvelgus teorinius PVM reikšmę atspindinčius aspektus įvertinti šio mokesčio teikiamų pajamų planavimą ir plano įvykdymą bei nustatyti PVM įtaką valstybės biudžeto ir mokesstinėse pajamose 2014 - 2016 metais Lietuvoje ir Prancūzijoje. **Tikslui pasiekti išsikelti uždaviniai:**

- Apžvelgti PVM sampratą ir tarifus Lietuvoje ir Prancūzijoje;
- Detaliai išanalizavus 2016 metų abiejų valstybių biudžetus įvertinti jų sudėtinės dalis ir plano įvykdymą;
- Įvertinti 2014 - 2016 metų valstybių biudžetų pajamų ir pajamų iš PVM plano vykdymą ir nustatyti PVM įtaką valstybių mokesstinėse pajamose ir visose biudžeto pajamose.

Atlikto darbo tyrimui naudoti metodai: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų palyginamoji, struktūrinė ir grafinė analizės.

PVM samprata ir tarifai

PVM yra netiesioginis bendrasis vartojimo mokestis, kurio tikslas - į valstybės biudžetą surinkti kuo daugiau pajamų. Pasak Bendikienės ir Janišauskienės (2005), PVM moka verslo įmonės, tačiau reali našta tenka gyventojams. PVM taiko apie 135 šalys, tarp jų - visos ES šalys. Šis mokestis anksčiausiai įvestas Prancūzijoje 1968 metais, o Lietuva jį įvedė gerokai vėliau - 1994 metais vietoj apyvartos mokesčio.

PVM Lietuvoje reglamentuoja 2002 metais įsigaliojęs Lietuvos Respublikos PVM įstatymas, kurio aktualios redakcijos su naujausiais pakeitimais pateikiamos beveik kasmet. Įstatymas nurodo, kad PVM objektas yra prekių tiekimas ir paslaugų teikimas, siekiant gauti

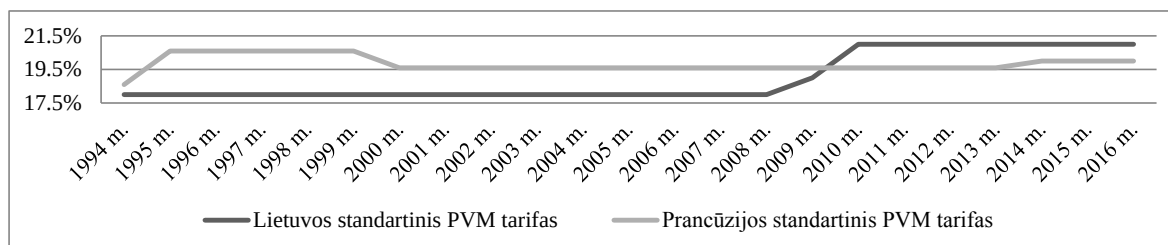
ekonominę naudą už atlygį šalies teritorijoje. PVM mokėtojas yra apmokestinamasis asmuo, kuris įregistruotas mokesčio administratoriaus kaip PVM mokėtojas. Prievolė tapti PVM mokėtoju atsiranda, kai: Lietuvos Respublikos juridinio ar fizinio asmens atlygis per paskutiniuosius 12 mėnesių viršija 45 000 eurų; juridinis ar fizinis asmuo, kuriam nepriklauso registruotis PVM mokėtoju, bet jis per kalendorinius metus įsigyja prekių, kurių vertė viršija 14 000 eurų; užsienio juridinis ar fizinis asmuo pradeda savo veiklą Lietuvos teritorijoje.

Prancūzijoje PVM įstatymai išdėstyti nuo 1950 metų galiojančiame Bendrajame mokesčių kodekse (pranc. Code général des impôts) ir jo prieduose, taip pat nuo 2011 metų Mokesčių tvarkos vadove (pranc. Livre des procédures fiscales). Juose nurodyta, kad prievolė tapti PVM mokėtoju atsiranda tuomet, kai šalies juridinio ar fizinio asmens atlygis per paskutiniuosius 12 mėnesių viršija 86 900 eurų (tiekiant prekes) ir 34 600 eurų (teikiant paslaugas). Užsienio juridiniai ar fiziniai asmenys, analogiškai kaip ir Lietuvoje, turi registruoti PVM mokėtojais vos pradėję savo veiklą Prancūzijoje.

Svarbiausias elementas apibūdinant PVM mokesť yra tarifai. Kiekviena valstybė, įsivedusi šį mokestį, priima sau palankiausias PVM tarifas. Tačiau pasak Balčiūnaitės S. ir Grigaitytės A. (2010) nustatant PVM tarifas prisideda ir ES, nes nuo šių tarifų šalyse priklauso tinkamas bendrosios rinkos veikimas. ES siekdama konkurencijos sąžiningumo šalyse nustatė žemiausią ir aukščiausią galimus standartinius PVM tarifas - 15 proc. ir 25 proc.

Šiuo metu ir Lietuvos 21 proc. standartinis tarifas, ir Prancūzijos 20 proc. tarifas nėra išskirtinai aukštas ar žemas ES. 20 - 21 proc. patenka į ES valstybių standartinių PVM tarifų vidurkį ir nepažeidžia nustatytų ribų. Tačiau tarifų dydžiai nuolat kinta atsižvelgiant į ekonominę situaciją šalyje. PVM standartinių tarifų nepastovumą parodo 1 pav. PVM Lietuvoje pirmą kartą įvestas 1994 metais 18 proc. dydžio tarifu ir nuo tada šis tarifas nepakito penkiolika metų. Prasidėjus ekonominei krizei, 2009 metais nuspręsta PVM objektus apmokestinti šiek tiek didesniu 19 proc. tarifu. Tačiau šio dydžio tarifas ilgai negaliojo - nuo 2010 metų įtvirtintas 21 proc. tarifas, egzistuojantis iki šiol. Tokiu tarifo padidiniu buvo siekiama surinkti daugiau pajamų į biudžetą ir nutraukti biudžeto pajamų mažėjimą krizės laikotarpiu bei greičiau išeiti iš krizės.

Prancūzijoje PVM tarifo kaita nuo 1994 metų buvo didelė. Analizuojamo laikotarpio pradžioje valstybė PVM standartinį tarifą padidino dviem p. p. nuo 18,6 iki 20,6 proc. Šis tarifas Prancūzijoje galiojo penkerius metus iki 1999 metų. Tuomet PVM tarifą nuspręsta sumažinti iki 18,6 proc. Lietuvoje standartinis PVM tarifas nebuvo mažinimas - jis tik didėjo. Prancūzijos tarifo sumažinimą, anot Seely A. (2016), lėmė siekis išspręsti nedarbo problemą šalyje. Buvo manoma, kad mažesnis PVM standartinis tarifas paskatins verslų kūrimąsi ir plėtrą, sumažins šešėlinę ekonomiką. Trylika metų naujas PVM standartinis tarifas pateisino lūkesčius. Tačiau 2014 metais, susilpnėjusi šalies ekonomika tapo tarifo padidinimo iki 20 proc. priežastimi.

1 pav. Standartinio PVM tarifo kitimas 1994 – 2017 metais Lietuvoje ir Prancūzijoje
(sudaryta autorės, remiantis Europos Komisijos duomenimis)

Be standartinių PVM tarifų Lietuvoje įtvirtinti trys lengvatiniai tarifai, o Prancūzijoje - keturi. Šie tarifai ir jų taikymas aprašyti 1 lentelėje. ES rekomenduoja taikyti iki dviejų lengvatinių tarifų, kurių vertė nebūtų mažesnė 5 proc. Tačiau, kaip matome lentelėje, Lietuva ir Prancūzija šių siūlymų nepriėmė.

1 lentelė. Lengvatiniai PVM tarifai ir jų taikymas Lietuvoje ir Prancūzijoje 2017 metais
(sudaryta autorės, remiantis Europos Komisijos ir Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis)

Lietuvoje	Prancūzijoje	
0 % 1) Tam tikrais prekių tiekimo ir paslaugų teikimo bei prekių įsigijimo iš kitos valstybės narės atvejais.	0 % 1) Bendruomeniniam ir tarptautiniam transportui.	10 % 1) Kai kuriems maisto produktams. Išsinešamam maistui. 2) Kai kuriems farmacijos produktams. 3) Vidaus keleiviniui transportui, vidaus vandens transportui. 4) Bendruomeniniams ir tarptautiniams keliams. 5) Įėjimams į pramogų parkus (su kultūriniu aspektu). 6) Mokamai ir kabelinei televizijai. 7) Kai kurių privačių būstų renovacijai ir remontui. 8) Valymui privačiuose namų ūkiuose.
5 % 1) Vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms, kai šių prekių įsigijimo išlaidos visiškai ar iš dalies kompensuojamos. 2) Nekompensuojamiesiems receptiniams vaistams, kurių išorinės pakuotės apmokestinamoji vertė yra didesnė negu 300 eurų. 3) Neįgalųjų techninės pagalbos priemonės ir jų remontui.	2,1 % 1) Kai kuriems farmacijos produktams. 2) Kai kuriems laikraščiams ir periodiniams leidiniams. 3) Televizijos licenzijoms.	
9 % 1) Iki 2017 m. gruodžio 31 d. šilumos energijai, tiekiamai gyvenamosioms patalpoms šildyti, į gyvenamąsias patalpas tiekiamam karštam vandeniui, taip pat šaltam vandeniui karštam vandeniui paruošti ir šilumos energijai, sunaudotai šiam vandeniui pašildyti. 2) Knygoms ir neperiodiniams informaciniais leidiniams. 3) Laikraščiams, žurnalams ir kitiems periodiniams leidiniams. 4) Tam tikroms teikiamoms apgyvendinimo paslaugoms. 5) Keleivių vežimo paslaugoms, keleivių bagažo vežimo paslaugoms.	5,5 % 1) Kai kuriems maisto produktams bei augalams, skirtiems maisto produkcijai. 2) Vandens tiekimui. 3) Medicinos įrangai neįgaliesiems. 4) Knygoms, e-knygoms. 5) Priėmimams į tam tikrus kultūrinius renginius, priėmimams į sporto renginius. 6) Rašytojams ir kompozitoriams. 7) Kai kuriems socialiniams būstams. 8) Kai kurioms namų priežiūros paslaugoms.	

Daugiausia nuliniu PVM tarifu ES valstybėse apmokestinamos eksportuojamos prekės iš ES, o Prancūzijoje šis tarifas dar galioja ir bendruomeniniam ir tarptautiniam transportui. Lietuvoje 5 proc., Prancūzijoje 5,5 proc. lengvatinis tarifas, taip pat kaip ir nulinis, taikomas skirtingai. Lietuvoje šis tarifas susijęs su vaistų ir spec. priemonių įsigyju iš privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų, tuo tarpu Prancūzijoje aprėpia daug sferų: namų ūkius, nekilnojamą turtą, renginius ir pan. Sutampa tik neįgaliesiems skirtos technikos apmokestinimas. Prancūzijoje įtvirtintas tarpinis PVM tarifas tarp 0 ir 5,5 proc. - 2,1 proc. Lietuvoje panašaus tarifo nėra. 2,1 proc. daugiausia apmokestinamos farmacijos, poligrafijos pramonės prekės. Tuo tarpu Lietuvoje spaudos leidiniai apmokestinami didesniu - 9 proc. PVM tarifu. Taip pat šis tarifas nuo 2001 metų kasmet pratęsiamas ir taikomas centralizuotai tiekiamam šildymui ir karštam vandeniui. Prancūzijoje 10 proc. lengvatinis PVM tarifas daugiausia taikomas maisto pramonei, keliams, būstų renovacijai.

Lengvatiniai PVM tarifai ir jų taikymas Lietuvoje yra viena problematiškiausių mokesčių sistemos dalių. Pastebėta, kad PVM lengvatos yra ekonomikos ekspertų kritikos objektas dėl kelių priežasčių. Šias priežastis įvardija Budzinskaitė (2008) teigdamą, kad lengvatų taikymas: iškraipo konkurencines sąlygas (vieniems tiekėjams lengvatos taikomos, kitiems ne); mažina mokesčių

sistemos skaidrumą (piknaudžiaujama lengvatomis); apsunkina mokesčių administravimą. Dėl šių priežasčių biudžetai netenka didelės dalies pajamų.

Lietuvos biudžeto pajamų analizė 2016 metais

Vienas svarbiausių teisinių pagrindų, apibūdinančių Lietuvos valstybės biudžeto pajamų turinį ir biudžeto sudarymo bei vykdymo pagrindinius principus yra Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas, įsigaliojęs 1991 metais ir beveik kasmet atnaujinamas. Jame nurodyta, kad valstybės biudžeto projektus rengia Finansų ministerija, o svarsto ir tvirtina Seimas. Biudžetai tvirtinami vieneriems biudžetiniams metams, t.y. 12 mėnesių. Biudžetų vykdymą organizuoja Vyriausybė.

2 lentelė. Lietuvos biudžeto pajamos 2016 metais
(sudaryta autorės, remiantis LR finansų ministerijos duomenimis)

Pajamos	Prognozė, tūkst. eurų	Įvykdymas, tūkst. eurų	Metinio biudžeto vykdymas, proc.
Mokesčiai	5,416,130	5,437,639	100,40
Gyventojų pajamų mokestis	361,884	376,084	103,92
Pelno mokestis	579,590	627,648	108,29
Nekilnojamo turto mokestis	2,272	1,031	45,38
<i>Pridėtinės vertės mokestis</i>	<i>3,049,577</i>	<i>2,989,582</i>	<i>98,03</i>
Atskaitymai nuo pajamų pagal LR miškų įstatymą	26,100	24,282	93,03
Akcizai	1,171,942	1,201,764	102,54
Cukraus sektoriaus mokesčiai	1,080	1,083	100,28
Loterijų ir azartinių lošimų mokestis	15,500	13,742	88,66
Transporto priemonių mokesčiai	59,610	64,169	107,65
Mokesčiai už aplinkos teršimą	10,044	6,016	59,90
Rinkliavos ir mokesčiai už pramoninės nuosavybės objektų registravimą	32,531	36,634	112,61
Tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai	106,000	95,604	90,19
Kitos pajamos	451,486	539,166	119,42
Sandoriai dėl turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimas	77,620	70,684	91,06
Iš viso pajamų (be paramos):	5,945,236	6,047,489	101,72
ES ir kitos tarptautinės paramos lėšos	2,101,136	1,432,836	68,19
Iš viso pajamų (su parama):	8,046,372	7,480,325	92,97

Šiame straipsnyje detaliau bus analizuojami 2016 metai (žr. 2 lentelę). Lietuvos biudžetas 2016 metais neįgyvendintas 7,03 p. p. Planuotos surinkti pajamos viršijo įvykdymą 566,047 tūkst. eurų. Tikėtasi surinkti 8,046,372 tūkst. eurų, tačiau gauta tik 7,480,325 tūkst. eurų pajamų.

Lietuvos biudžeto pajamas sudaro pajamos iš mokesčių, kitos pajamos, sandoriai dėl materialiojo ir nematerialiojo turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimas, ES ir kitos tarptautinės paramos lėšos.

Mokesčiai, 2016 metų duomenimis sudarantys 72,69 proc. visų biudžeto pajamų, yra pagrindinis valstybės biudžeto pajamų šaltinis, todėl galima teigti, kad mokesčių sistema privalo būti efektyvi. Mokesčių surinkimas užtikrina svarbiausių valstybės funkcijų vykdymą. 2016 metais mokesčių pajamų į biudžetą surinkta 21,509 tūkst. eurų daugiau nei planuota. Kitų pajamų, kurios sudarė 7,21 proc. viso biudžeto, planas taip pat įgyvendintas 87,680 tūkst. eurų daugiau. Neįgyvendintas liko tik sandorių dėl turto ir finansinių įsipareigojimų prisiėmimo (šios pajamos sudarė 0,94 proc. biudžeto pajamų) planas ir mažiau surinkta ES ir kitos tarptautinės paramos lėšų (šios pajamos sudarė 19,15 proc. biudžeto pajamų) nei tikėtasi.

Daugiausia pajamų Lietuvoje duodantys mokesčiai yra keturi:

1. PVM (sudarė 54,98 proc. mokestinių pajamų);
2. Akcizai (sudarė 22,10 proc. mokestinių pajamų);
3. Pelno mokestis (PM) (sudarė 11,51 proc. mokestinių pajamų);
4. Gyventojų pajamų mokestis (GPM) (sudarė 6,92 proc. mokestinių pajamų).

2016 metais surinkta daugiau pajamų nei planuota iš akcizų, PM ir GPM. Tačiau didžiausias pajamas valstybei teikiantis PVM liko nesurinktas. Šio mokesčio planuota surinkti 3,049,577 tūkst. eurų, o surinkta 59,995 tūkst. eurų mažiau - 2,989,582 tūkst. eurų. Planas įvykdytas 98,08 proc.

Siekiant efektyvaus biudžeto pajamų surinkimo, mokestinės pajamos turėtų pasiskirstyti per daugiau nei keturis mokesčius. Šiuo atveju, 2016 metais PVM nesurinkimą padengė viršplaninis kitų mokesčių gavimas, tačiau tai nėra efektyvus problemos sprendimo būdas. Teoretikai teigia, kad valstybės biudžete pagrindines pajamas tolygiai turėtų nešti apie 10 mokesčių.

Prancūzijos biudžeto pajamų analizė 2016 metais

Prancūzijoje valstybės pajamų struktūrą sudaro pajamos iš mokesčių (2016 metų duomenimis sudarė 95,12 proc. pajamų), kitos pajamos (sudarė 3,99 proc. pajamų) ir paramos fondai (sudarė 0,89 proc. pajamų) (žr. 3 lentelę). Skirtingai nei Lietuvoje, Prancūzijos pajamų biudžete matomi lėšų iš valstybės biudžeto pervedimai vietos ir regionų valdžios institucijoms bei teikiamos lėšos ES.

Mokesčiai, kaip ir Lietuvos biudžete, 2016 metais sudarė didžiausią svorį, tačiau šioje šalyje jų surinkta 2,627,411 tūkst. eurų mažiau nei planuota. Kitų pajamų planas taip pat įgyvendintas tik 98,17 proc. - gauta 303,305 tūkst. eurų mažiau nei tikėtasi. Vienintelė viršplaninė pajamų grupė 2016 metais tapo paramos fondai - faktinė paramos suma viršijo planinę 61,238 tūkst. eurų.

Kaip ir Lietuvoje, Prancūzijos pajamų biudžete nematyti efektyvios mokestinių pajamų surinkimo sistemos. Čia pajamas į biudžetą pagrinde teikia tik trys mokesčiai:

1. PVM (2016 metų duomenimis sudarė 50,78 proc. mokestinių pajamų);
2. PM (sudarė 19,76 proc. mokestinių pajamų);
3. Įmonių pajamų mokestis (sudarė 14,91 proc. mokestinių pajamų).

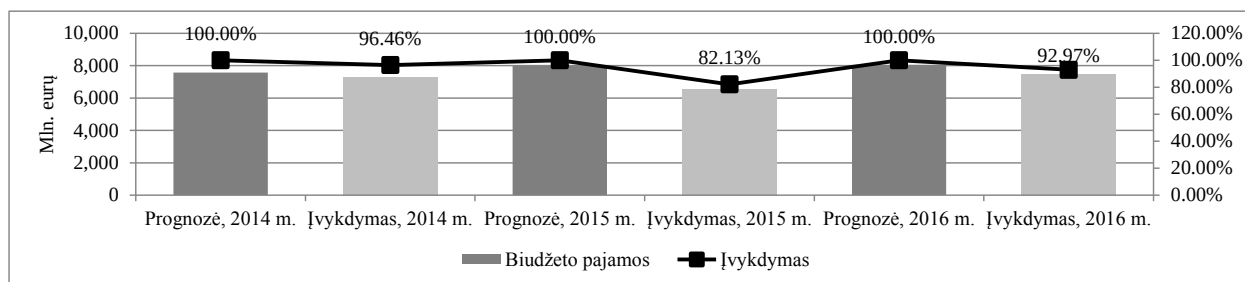
Biudžeto pajamoms reikšmingiausias mokestis - PVM. Šioje šalyje 2016 metais faktinės PVM pajamos mažesnės nei planuota 836,518 tūkst. eurų, vadinasi, planas neįgyvendintas kaip ir Lietuvoje. Tačiau tiek viso biudžeto pajamų, tiek PVM pajamų surinkimo kontekste geriau atrodo Prancūzijos padėtis, nes šios šalies viso biudžeto planas įgyvendintas 99,18 proc., PVM surinkimas - 99,58 proc. Lietuvoje surinktos pajamos atitiko planą 92,97 proc., o PVM surinkimas - 98,08 proc.

3 lentelė. Prancūzijos biudžeto pajamos 2016 metais
(sudaryta autorės, remiantis Prancūzijos finansų ministerijos duomenimis)

Pajamos	Progozė, tūkst. eurų	Įvykdymas, tūkst. eurų	Metinio biudžeto vykdymas, proc.
Mokesčiai	390,049,579	387,422,167	99,32
Pelno mokestis	76,532,000	76,554,329	100,03
Tiesioginiai mokesčiai	3,131,000	2,956,753	94,43
Įmonių pajamų mokestis	58,421,000	57,774,228	98,89
Kiti tiesioginiai mokesčiai ir susiję mokesčiai	13,935,000	12,966,905	93,05
Vidaus vartojimo mokestis energetiniams produktams	15,686,414	15,878,161	101,22
<i>Pridėtinės vertės mokestis</i>	<i>197,559,000</i>	<i>196,722,481</i>	<i>99,58</i>
Kiti netiesioginiai mokesčiai	24,785,165	24,569,308	99,13
Kitos pajamos	16,541,637	16,238,331	98,17
Dividendai ir kitos panašios pajamos	4,027,105	3,989,632	99,07
Mokesčiai už valstybės turto naudojimą	3,169,072	3,190,664	100,68
Pajamos iš prekių ir paslaugų pardavimo	833,811	846,631	101,54
Grąžinimai, palūkanos, avansai ir kitas finansinis turtas	869,182	874,053	100,56
Baudos, nuobaudos, sankcijos ir kita	2,490,608	2,293,474	92,08
Kita	5,151,859	5,043,875	97,90
Mokesčiai už valstybės įplaukas	-65,497,412	-65,456,766	99,94
Mokesčiai vietos ir regionų valdžios institucijų naudai	-46,509,412	-46,461,265	99,90
Valstybės pajamos, skirtos Europos Sąjungos naudai	-18,988,000	-18,995,500	100,04
Iš viso pajamų (be paramos):	341,093,804	338,203,733	99,15
Paramos fondai	3,570,721	3,631,960	101,72
Įprastos ir specialios paramos fondai	3,570,721	3,402,070	95,28
Tarptautinio bendradarbiavimo paramos fondas		229,889	
Iš viso pajamų (su parama):	344,664,525	341,835,693	99,18

Valstybės biudžeto pajamų įvykdymo analizė Lietuvoje ir Prancūzijoje 2014 - 2016 metais

Analizuojant ilgesnį 2014 - 2016 metų laikotarpį matome, kad biudžeto pajamų plano neįvykdymas Lietuvoje yra tendencija (žr. 2 pav.). Tuo tarpu Prancūzijoje 2016 metų biudžeto pajamų nesurinkimas - išimtis, nes tiek 2014 metais, tiek 2015 metais biudžetas buvo viršplaninis, informacija pateikta 3 pav.

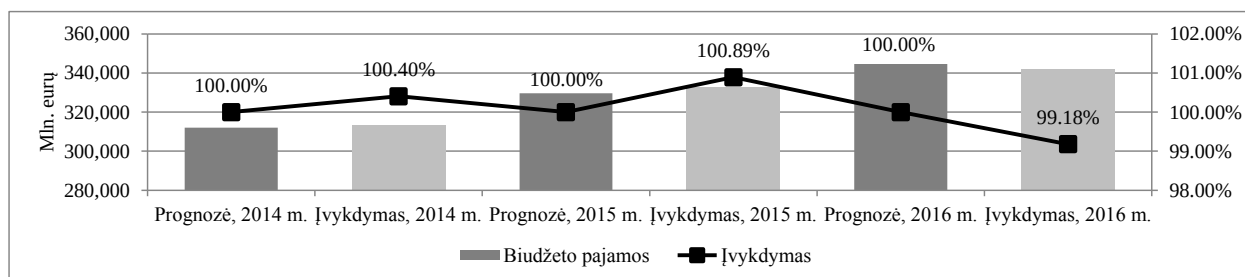

2 pav. Biudžeto pajamų prognozė ir įvykdymas Lietuvoje 2014 – 2016 metais
(sudaryta autorės, remiantis LR finansų ministerijos duomenimis)

2014 metais Lietuvoje planuota gauti 7,576 mln. eurų, tačiau surinkta 268 mln. eurų mažiau, t.y. 7,308 mln. eurų. Planas įgyvendintas 96,46 proc. 2014 metų gautų faktinių pajamų suma labiausiai atitiko planą analizuojamu laikotarpiu. Prasčiausias biudžeto vykdymas buvo

2015 metais, kuomet surinkta 1,428 mln. eurų mažiau pajamų ir planas įgyvendintas tik 82,13 proc.

Analizuojant Prancūzijos biudžeto įvykdymą matome, kad 2014 metais pajamų surinkta 1,263 mln. eurų daugiau nei planuota. Faktiškai gauta 313,303 mln. eurų, o planuota surinkti 312,040 mln. eurų. 2015 metais Prancūzijos pajamų biudžetas tapo dar labiau viršplaninis - surinkta 0,79 p. p. daugiau pajamų nei tikėtasi. Gautos pajamos viršijo planą 2,935 mln. eurų.

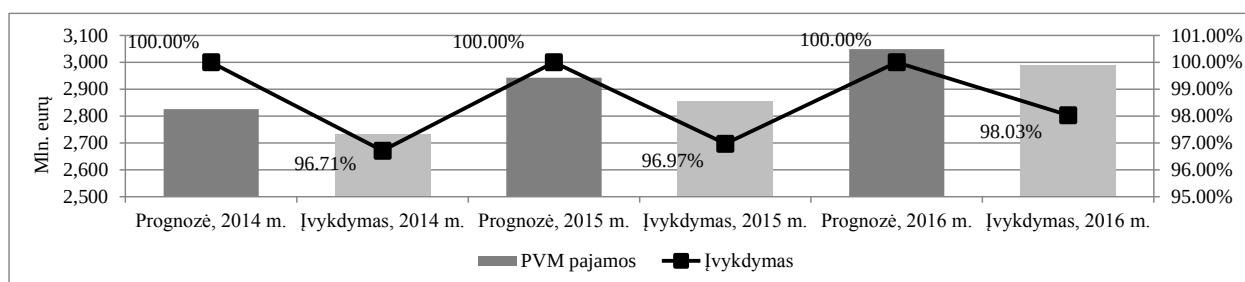

3 pav. Biudžeto pajamų prognozė ir įvykdymas Prancūzijoje 2014 – 2016 metais
(sudaryta autorės, remiantis Prancūzijos finansų ministerijos duomenimis)

Kasmet tiek į Lietuvos, tiek į Prancūzijos biudžetą tikimasi surinkti vis daugiau pajamų, pastebimas ekonomikos augimas. Vis dėlto analizuojamais metais Lietuvos biudžeto faktinės pajamos lyginant su planu buvo mažesnės, o Prancūzijos pajamų biudžetas liko neįgyvendintas tik 2016 metais.

PVM įvykdymo analizė Lietuvoje ir Prancūzijoje 2014 – 2016 metais

Analizuojant svarbiausio biudžeto pajamų elemento - PVM - surinkimą tiek Prancūzijos, tiek Lietuvos atveju pastebimas stiprus ryšys su viso biudžeto pajamų surinkimu. Kadangi PVM yra pagrindinis biudžeto pajamų šaltinis, galima teigti, kad viso biudžeto įgyvendinimui svarbus PVM surinkimas.

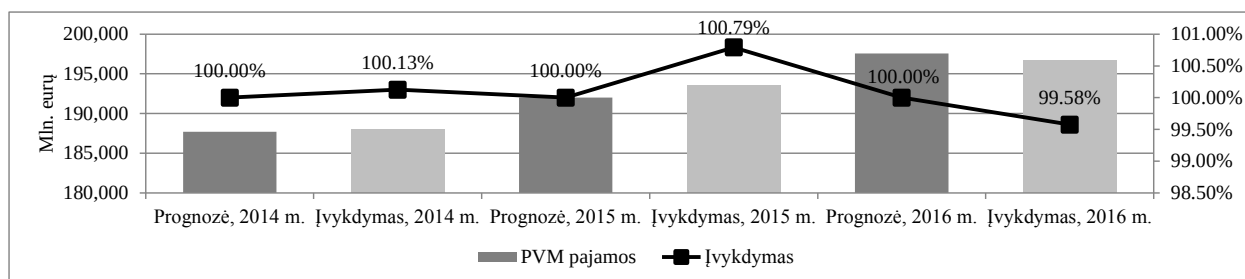

4 pav. PVM pajamų prognozė ir įvykdymas Lietuvoje 2014 – 2016 metais
(sudaryta autorės, remiantis LR finansų ministerijos duomenimis)

Lietuvoje 2014 - 2016 metų laikotarpiu PVM pajamos, kaip ir viso biudžeto pajamos, buvo gautos mažesnės nei planuota, tai atspindi 4 pav. 2014 metais PVM planuota surinkti 2,827 mln. eurų, tačiau faktiškai gauta 93 mln. eurų mažiau - 2,734 mln. eurų. 2015 metais tikėtasi gauti 2,943 mln. eurų, o surinkta 89 mln. eurų mažiau - 2,854 mln. eurų. 2016 metais situacija panaši - faktiškai gautos PVM pajamos buvo 60 mln. eurų mažesnės nei prognozuota, planuota surinkti 3,050 mln. eurų, bet gauta 2,990 mln. eurų.

Atliekant Lietuvos PVM biudžeto surinkimo analizę pastebėta, kad faktiškai gaunamos pajamos kasmet vis labiau atitinka prognozę ir šio mokesčio surinkimas gerėja. 2014 metais iki plano įgyvendinimo pritrūko 3,21 p. p., 2015 metais - 3,03 p. p., o 2016 metais planuota surinkti PVM tik 1,97 p. p. daugiau.

Prancūzijos PVM pajamų surinkimą atspindi 5 pav. Kaip ir viso biudžeto pajamų planas, taip ir PVM planas įgyvendintas tiek 2014 metais, tiek 2015 metais. Matoma, kad 2016 metai Prancūzijai - ekonomikos nuosmukio laikotarpis. Aptariamaisiais metais PVM surinkimo planas viršijo faktą 837 mln. eurų - prognozuota surinkti 197,559 mln. eurų, o gauta 196,722 mln. eurų. Prognozė liko neįgyvendinta 0,42 p. p. Vis dėlto 2014 ir 2015 metais iš PVM gautos viršplaninės pajamos. 2014 metais prognozuota surinkti 187,696 mln. eurų, o surinkta 236 mln. eurų daugiau - 187,931 mln. eurų, planas įgyvendintas 100,13 proc. 2015 metais pajamos iš PVM viršijo planą dar labiau nei 2014 metais. 2015 metais planas įgyvendintas 100,79 procentais ir surinkta 1,520 mln. eurų daugiau nei tikėtasi. Prognozuota surinkti pajamų iš PVM 191,998 mln. eurų, o faktiškai gauta 193,518 mln. eurų.

5 pav. PVM pajamų prognozė ir įvykdymas Prancūzijoje 2014 – 2016 metais
(sudaryta autorės, remiantis Prancūzijos finansų ministerijos duomenimis)

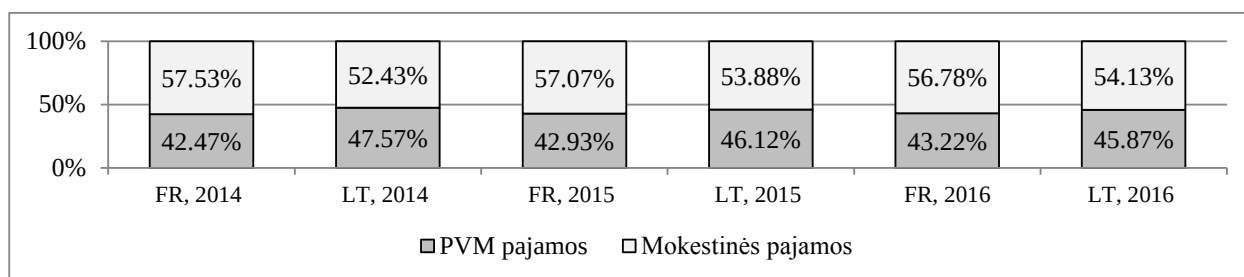
PVM svoris mokestinėse pajamose ir pajamų biudžetuose Lietuvoje ir Prancūzijoje 2014 – 2016 metais

Atliktos analizės parodė, kad PVM ne tik teikia daugiausia pajamų į biudžetą, bet ir iš dalies lemia viso biudžeto būklę, plano įvykdymą. Šiame poskyryje atskleista, kokią dalį PVM mokestis sudarė visose biudžeto pajamose ir mokestinėse pajamose 2014 - 2016 metais. Analizė atlikta remiantis ES statistikos tarnybos „Eurostat“ duomenimis.

Lietuvos biudžete PVM pajamų lyginamasis svoris mokestinėse pajamose analizuojamais metais buvo didesnis nei Prancūzijoje (žr. 6 pav.). Lietuvoje 2014 metais PVM sudarė 47,57 proc. mokestinėse pajamose, 2015 metais - 46,12 proc., o 2016 metais - 45,87 proc. Taigi, Lietuvoje pastebimas PVM pajamų dalies mažėjimas kasmet valstybės biudžeto mokestinėse pajamose.

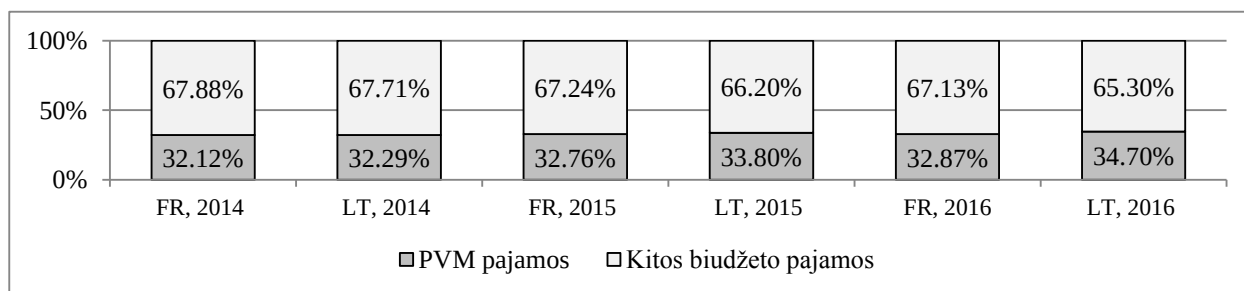
Prancūzijoje, skirtingai nei Lietuvoje, PVM pajamų lyginamasis svoris mokestinėse pajamose kasmet vis didėjo, jei 2014 metais PVM pajamos sudarė 42,47 proc., 2015 metais - 42,93 proc., tai 2016 metais - 43,22 proc.

Atlikta PVM pajamų lyginamojo svorio mokestinėse biudžeto pajamose analizė parodė, kad Lietuvoje analizuojamu laikotarpiu padėtis atrodė geresnė nei Prancūzijos, nes Lietuvoje surenkamų PVM pajamų dydis kasmet augo, bet biudžeto mokestinėse pajamose lyginamasis svoris mažėjo, o tai reiškia, kad kiti mokesčiai tapo vis reikšmingesni ir į biudžetą iš jų surenkama vis daugiau pajamų.

6 pav. PVM pajamų dalis mokestinėse pajamose 2014 – 2016 metais Prancūzijoje ir Lietuvoje
(sudaryta autorės, remiantis „Eurostat“ duomenimis)

Analizuojant PVM pajamų lyginamąjį svorį viso biudžeto kontekste 2014 - 2016 metais matome, kad tiek Lietuvoje, tiek Prancūzijoje šio mokesčio pajamos kasmet tapo reikšmingesnės, t.y. sudarė vis didesnę biudžeto pajamų dalį (žr. 7 pav.), jei Lietuvoje 2014 metais PVM sudarė 32,29 proc. valstybės biudžeto pajamų, tai 2016 metais - 34,70 proc. Prancūzijoje PVM dalis biudžeto pajamose buvo šiek tiek mažesnė nei Lietuvoje visais analizuojamais metais, bet turėjo taip pat augimo tendenciją, jei 2014 metais PVM sudarė 32,12 proc. biudžeto pajamų, tai 2016 metais - 32,87 proc.

7 pav. PVM pajamų dalis visose biudžeto pajamose 2014 – 2016 metais Prancūzijoje ir Lietuvoje
(sudaryta autorės, remiantis „Eurostat“ duomenimis)

Atliktos analizės parodė, kad Lietuvos biudžeto pajamų surinkimo mechanizmas privalo būti tobulinamas. PVM pajamos į biudžetą teikia didžiausias pajamas ir daro per didelę įtaką biudžetui, nes tuo metu pajamos iš kitų sektorių lieka ignoruojamos. Dar viena problema - PVM dydis nėra surenkamas toks, koks planuojamas, dėl to kyla biudžeto pajamų trūkumas. Anot finansų ministro Šapokos V. (2017) situaciją pakeistų PVM tarifų dydžių keitimas ir taikymo sričių koregacija, toks būdas paskatintų šešėlinės ekonomikos mažėjimą ir PVM planas būtų lengviau įgyvendinamas. Nors Prancūzijos biudžetas, kaip ir Lietuvos, priklauso nuo PVM plano įgyvendinimo, tačiau šioje šalyje PVM tarifai ir jų taikymas ženkliai skiriasi ir Prancūzija nesusiduria su pajamų trūkumo problemomis kaip Lietuva.

IŠVADOS

Išanalizavus dviejų ES šalių Lietuvos ir Prancūzijos PVM įstatymų teorines nuostatas galima teigti, kad PVM kaip netiesioginis vartojimo mokestis yra reglamentuotas ES direktyvų, bet kiekviena šalis turi savo nacionalinius įstatymus, kurie skiriasi taikomais tarifais. Lietuvoje standartinis tarifas yra 21 procentas, o Prancūzijoje 20 procentų. Be standartinio tarifo Lietuvoje

galioja trys lengvatiniai tarifai: 0, 5 ir 9 proc., o Prancūzijoje keturi: 0, 2,1, 5,5 ir 10 proc. Lengvatinių tarifų taikymas Prancūzijoje aprėpia daugiau sferų nei Lietuvoje.

Atlikus valstybių biudžetų pajamų analizę matoma, kad Lietuvos biudžeto pajamas sudaro pajamos iš mokesčių (72,69 proc.), kitos pajamos (7,21 proc.), sandoriai dėl materialiojo ir nematerialiojo turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimas (0,94 proc.), ES ir kitos tarptautinės paramos lėšos (19,15 proc.). Išanalizavus Prancūzijos valstybės biudžeto pajamas pastebėta, kad skiriasi pajamų struktūrinės dalys - pajamos iš mokesčių (95,12 proc.), kitos pajamos (3,99 proc.) ir paramos fondai (0,89 proc.). Analizė parodė, kad abiejose valstybėse didžiausią pajamų dalį sudaro mokestinės pajamos, bet Lietuva labiau priklauso nuo išorinių pajamų šaltinių, t.y. nuo ES ir kitos tarptautinės paramos lėšų.

Tiriant 2014 – 2016 metų laikotarpio PVM pajamų dydį ir jų įtaką šalių biudžetų pajamoms galima teigti, kad PVM pajamų dydis abiejų valstybių biudžetuose kasmet didėjo ir augo PVM lyginamasis svoris šalių biudžetų pajamose, jei Lietuvos biudžeto pajamose PVM lyginamasis svoris išaugo nuo 32,29 proc. 2014 metais iki 34,70 proc. 2016 metais, tai Prancūzijos biudžeto pajamose 2014 metais sudarė 32,12 proc., o 2016 metais – 32,87 proc.

PVM pajamų dalis biudžeto mokestinėse pajamose 2014 - 2016 metais Lietuvoje sumažėjo nuo 47,57 iki 45,87 proc., vadinasi buvo gaunamos didesnės pajamos iš kitų mokesčių ir PVM įtaka mažėjo. Prancūzijoje skirtingai nei Lietuvoje 2014 - 2016 metais PVM pajamų dalis didėjo biudžeto mokestinėse pajamose, PVM dalis išaugo nuo 42,47 iki 43,22 proc.

Išanalizavus ir palyginus šalių biudžetų planų įvykdymą 2014 - 2016 metais galima teigti, kad Lietuvoje analizuojamu laikotarpiu nebuvo įgyvendintas tiek PVM planas, tiek viso biudžeto pajamų planas. Prancūzijoje 2014 ir 2015 metais tiek pajamų iš PVM, tiek viso biudžeto pajamų planai buvo įvykdyti ir buvo gauta viršplaninių pajamų, tik 2016 metais faktiškai surinkta mažiau lėšų nei prognozuota: iš PVM negauta 837 mln. eurų, o biudžete pajamose trūko 2,829 mln. eurų.

Atliktos analizės parodė, kad PVM pajamos analizuojamais metais buvo pagrindinis biudžeto pajamų šaltinis tiek Lietuvoje, tiek Prancūzijoje. Nuo PVM pajamų surinkimo priklausė viso biudžeto būklė. PVM surinkimą ir šio mokesčio tarifų kaitą šalyse lėmė ekonomikos ciklas ir ypač 2009 metais Lietuvą paveikusi finansinė krizė.

Lietuvos biudžeto pajamų, ypač PVM, surinkimo mechanizmas, skirtingai nei Prancūzijoje, turi būti tobulinamas. PVM tarifų dydžių ir jų taikymo pakeitimai - vienas realiausių PVM surinkimo užtikrinimo būdų. Įgyvendinti biudžetą taip, kaip planuojama, padėtų ir kitų mokesčių pajamų didinimas.

LITERATŪRA

1. Balčiūnaitė, S., Grigaitytė, A., Montvilaitė, K., Gurejevas, S., Stankaitytė, A., Karpavičius, H., ... & Skunčikienė, S. (2010). *Mokesčių tarifų keitimo poveikio Lietuvos biudžeto pajamoms analizė* (Doctoral dissertation, Šiaulių universitetas).
2. Bendikienė, D. ir Janišauskienė, V. (2005). Pridėtinės vertės mokesčio tarifai Lietuvoje ir Europos Sąjungos valstybėse. *Socialiniai tyrimai/Social Research*, 1(5), 26-37.
3. Budzinskaitė, J. (2008). *Lengvatinių pridėtinės vertės mokesčio tarifų taikymo tikslingumo analizė* (Doctoral dissertation, Mykolas Romeris University).
4. Commission, E. U. (2013). VAT Rates Applied in the Member States of the European Union. *Bruxells: Final report*.
5. Lietuvos ir Prancūzijos biudžeto duomenys (2015 - 2016). Europos statistikos tarnybos „Eurostat“ duomeys. Interneto svetainės adresas: <http://ec.europa.eu/eurostat>

6. Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymas (1991). Interneto svetainės adresas: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.712BBBFA3D41> (2017-01-01 redakcija)
7. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas (2002). Interneto svetainės adresas: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.ED68997709F5> (2017-09-27 redakcija)
8. Prancūzijos biudžetas. (2014 - 2016). Interneto svetainės adresas: <https://www.performance-publique.budget.gouv.fr/>
9. PVM reglamentavimas. Prancūzijos bendrasis mokesčių kodeksas (1950). Interneto svetainės adresas: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069577> (2017-10-22 redakcija)
10. PVM reglamentavimas. Prancūzijos mokesčių tvarkos vadovas (2011). Interneto svetainės adresas: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069583> (2017-10-22 redakcija)
11. Seeley, A. (2016). *VAT: European law and VAT rates, (number 2683).*

IMPACT OF VAT ON GENERAL GOVERNMENT BUDGET 2014 – 2016 IN THE CASE OF LITHUANIA AND FRANCE

KARINA STAŠINSKAITĖ

Kaunas University of Technology

SUMMARY

Given the importance of government revenue, increasing emphasis is being placed on analyzing budget components, in particular the highest-income element of budget - value added tax. Many countries are faced with a shortage of income problem because they can not properly plan and implement the budget. This article presents the situation of the budgets of two European Union countries - Lithuania and France and reveals the influence of value added tax on them.

Keywords: budget, revenue, taxes, VAT, Lithuania, France.

VIZUALIOSIOS PREKYDĖSTOS PRIEMONĖS

VITA ŠARLAUSKAITĖ

Kauno technologijos universitetas
Darbo vadovė lekt. Rasa Gudonavičienė

ANOTACIJA

Konkurencingoje drabužių prekių rinkoje būtina išsiskirti iš varžovų, siekiant pritraukti lojalius klientus ir tokiu būdu sėkmingai vystyti verslą. Prekės ženklo produktų diferenciacija galima tinkamai panaudojant vizualiosios prekydėstos (angl. visual merchandising) priemones: eksterjerą, interjerą bei prekybos vietos išplanavimą. Todėl šio straipsnio tikslas yra išanalizuoti, kokios vizualiosios prekydėstos priemonės atkreipia šiuolaikinio vartotojo dėmesį ir paskatina labiau įsitraukti į pirkimo procesą.

IVADAS

Temos aktualumas. Šiuolaikiniai vartotojai turi galimybę rinktis iš daugelio skirtingų prekių ir paslaugų. Dėl šios priežasties dažnas vartotojas tampa reiklesnis, mažiau lojalus. Tai reiškia, kad daugelis įmonių, siekdamas tapti konkurencingomis drabužių prekių rinkoje, privalo diferencijuoti prekes, pasitelkdamas vizualiąją prekydėstą.

Tyrimo problema. Prekybinės įmonės siekia tapti išskirtinėmis ir pritraukti vartotojus, tačiau dažnu atveju mažmenininkai stokoja žinių apie vizualiosios prekydėstos priemones, kurios paskatina šiuolaikinį vartotoją įsitraukti į pirkimo procesą.

Darbo tikslas – išanalizuoti, kokios vizualiosios prekydėstos priemonės atkreipia šiuolaikinio vartotojo dėmesį ir paskatina labiau įsitraukti į pirkimo procesą.

Darbo uždaviniai:

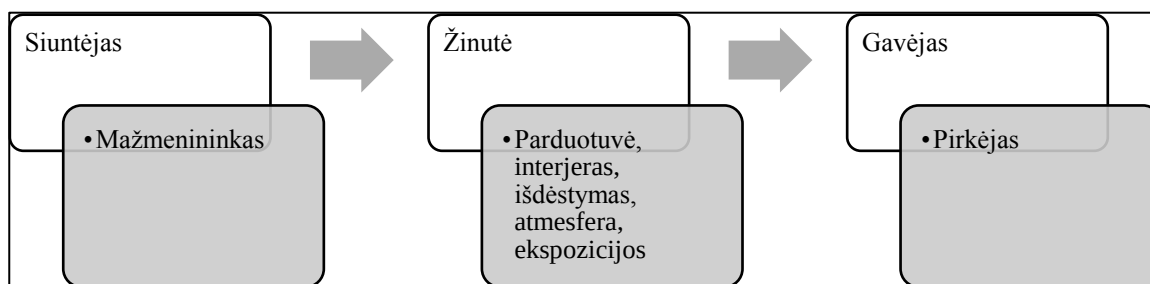
1. Išsiaiškinti, kas yra vizualioji prekydėsta ir kokie yra esminiai šio prekybos marketingo elemento tikslai.
2. Aptarti, kokie esminiai šiuolaikinio vartotojo bruožai lemia pastarojo pirkimo ypatumus, tai yra, įsitraukimą į pirkimo procesą.
3. Išanalizuoti, kokios vizualiosios prekydėstos priemonės atkreipia šiuolaikinio vartotojo dėmesį ir skatina labiau įsitraukti į pirkimo procesą.

Tyrimo objektas – vizualiosios prekydėstos priemonės.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros sisteminė ir palyginamoji analizė.

Vizualiosios prekydėstos apibrėžtis ir tikslas

Petrėtienė ir Masiulionis anglišką terminą „merchandising“ verčia į lietuvišką atitikmenį – prekydėsta. Vadinasi terminas „visual merchandising“ yra verčiamas kaip vizualioji prekydėsta. Vizualioji prekydėsta (angl. visual merchandising) yra procesas, kurio metu vartotojo norimos prekės yra pateikiamos jam reikiamoje vietoje, tinkamu metu, siekiant įtikinti potencialų pirkėją (Park, Jeon ir Sullivan, 2014). Anot Cant ir Hefer (2014), vizualioji prekydėstas dar yra vadinama „tyliuoju pardavėju“, nes vartotojams suteikia reikiamą informaciją, tokiu būdu kuriant patogesnę apsipirkimą ne tik potencialiam klientui, bet ir pardavėjui (1 pav.)

1 pav. Vizualiosios prekydėstos komunikacijos procesas (Hefer ir Cant, 2013)

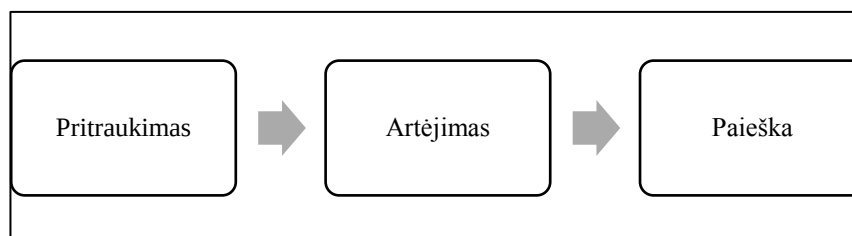
Esminis vizualiosios prekydėstos tikslas yra komunikuoti prekės ženklo išskirtinumą bei pasiūlymus tiksliniai auditorijai (Park, Jeon ir Sullivan, 2014). Vizualioji prekydėsta išskiria labai panašias prekes iš konkurentų, todėl motyvuoja vartotojus įsigyti išskirtinius produktus. Produktų diferencijacija per kultūrinius simbolius bei asociacijas padeda įgyti lojalų klientų ir tuo pačiu apsaugoti nuo konkurentų. Be to, vizualioji prekydėsta maksimizuoja efektyvumą, kuriant malonią apsipirkimo aplinką, efektyviai organizuojant prekes parduotuvėje (Park, Jeon ir Sullivan, 2014).

Šiuolaikinio vartotojo bruožai

Siekiant išsiaiškinti, kurios vizualiosios prekydėstos priemonės yra aktualios šiais laikais, būtina išsiaiškinti, kokiomis savybėmis pasižymi šiuolaikinis vartotojas. Remiantis Euromonitor International (2017) duomenimis, dėl šiuolaikinių technologijų ir galimybės greitai įsigyti norimas prekes internetu, vartotojai tampa nekantriais. Be to, svarbu paminėti, jog vartotojai tampa vis mažiau lojalūs konkrečiam prekės ženklui, nepasitiki reklama. Anot J. Banytės (2017), šiuolaikiniai pirkėjai pasižymi ir nesentimentalumu, yra susirūpinę sveikata, šeimos gerove. Šios tendencijos tampa vis didesniu iššūkiu mažmeninės prekybos atstovams. Šiuolaikiniams pirkėjams svarbi ir prekių personalizavimo galimybė. Kadangi daugelis prekių yra gaminamos masiškai, vartotojai siekia tapti išskirtiniais įsigydamis personalizuotą produktą. Teigiama, jog pirkėjai skiria didesnę dėmesį popirkiminei patirčiai, tai yra, daugelis vartotojų išsako savo nuomonę apie prekę kitiems, potencialiems pirkėjams. Kita vertus, yra tendencijų, kurios yra palankios mažmenininkams. Pavyzdžiui, teikiamas didesnis dėmesys vizualiems vaizdams nei rašytinei ar garsinei informacijai.

Vartotojų įsitraukimas skirtingose pirkimo stadijose

Atsižvelgus į šiuolaikinio vartotojo bruožus, galima numatyti pastarojo pirkimo ypatumus. M. Wang ir I. Tsai (2015) išskiria tris vartotojų įsitraukimo į pirkimą stadijas: pritraukimą, artėjimą bei paiešką (2 pav.).

2 pav. Vartotojų įsitraukimo į pirkimą stadijos (sudaryta pagal Wang ir Tsai, 2015)

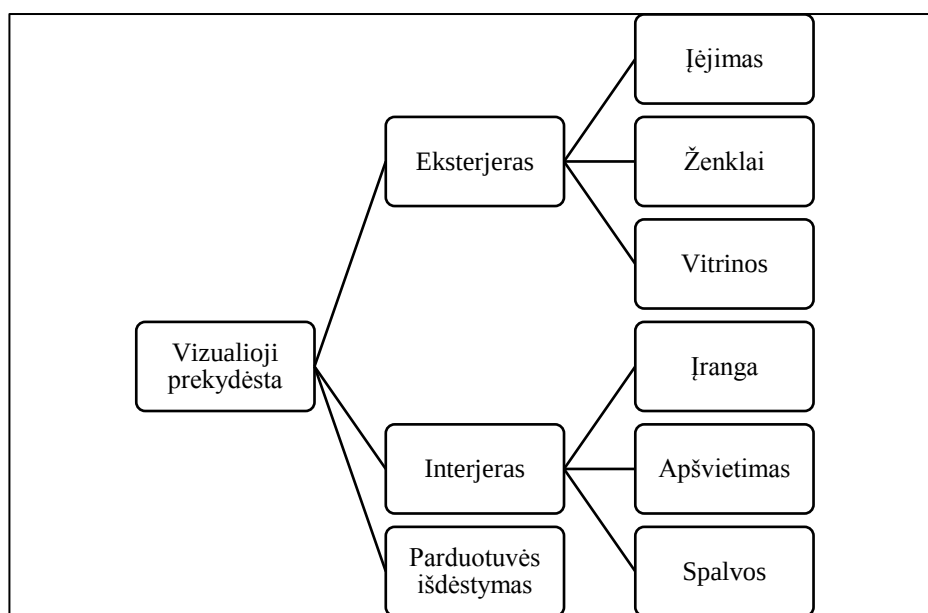
Pirmajame – pritraukimo etape vartotojas vertina ir susidaro įspūdį apie parduotuvę iš išorės, tai yra, iš ekspozicijų, kurios pritraukia vartotojo dėmesį ir paskatina sustoti, apsvarstyti galimybę apsilankyti parduotuvėje. Kita vertus, jei išorės ekspozicijos ar matoma parduotuvės dalis vartotojo nesudomina, pastarasis neįsitraukia į kitas pirkimo stadijas.

Jei vartotojo dėmesys yra patraukiamas pritraukimo etape, potencialus pirkėjas pereina į artėjimo etapą, kuriame vartotojas parodo susidomėjimą parduotuve, reprezentuojančia prekės ženklą, nes apsilanko joje. Stebėdamas ekspozicijas bei įvertindamas parduotuvės atmosferą, vartotojas nusprendžia ar verta pereiti į kitą – paieškos etapą.

Paieškos etape vartotojas, susidaręs teigiamą įspūdį apie prekės ženklą, imasi aktyvių veiksmų – prekių paieškos. Būtent šioje stadijoje potencialus vartotojas realiai nusprendžia dėl ketinimo pirkti.

Vizualiosios prekydėstos priemonės

Visiems trims vartotojų įsitraukimo etapams svarbūs vizualiosios prekydėstos elementai: eksterjeras, interjeras bei parduotuvės išdėstymas (3 pav.). Pritraukimo etape didžiausias dėmesys skiriamas parduotuvės eksterjerui, tuo tarpu artėjimo bei paieškos etapuose svarbiausi yra interjeras ir parduotuvės išdėstymas. Todėl siekiant paskatinti ir sudominti vartotoją visos vizualiosios prekydėstos priemonės turėtų atspindėti pristatomą prekės ženklą (Park, Jeon ir Sullivan, 2014).

3 pav. Esminiai vizualiosios prekydėstos elementai (sudaryta pagal Park, Jeon, Sullivan, 2014; Jain, Sharma, Narwal, 2012; Brazytė, 2014)

Šiame straipsnyje bus analizuojamas vidinė vizualioji prekydėsta, tai yra, interjeras bei parduotuvės išdėstymas.

Interjeras. Nepriklausomai nuo parduotuvės tipo, visose pardavimo vietose interjeras yra formuojamas kuriant įvairias kompozicijas. Anot Cant ir Hefer (2014), ekspozicijos dažnu atveju

yra kuriamos, siekiant patraukti dėmesį, sukurti dekoratyvesnę ir jaukesnę parduotuvės erdvę bei tokiu būdu suteikti malonią apsipirkimo patirtį vartotojui. Dažnu atveju, jei potencialūs klientai parduotuvės aplinką, atmosferą vertina teigiamai, manoma, kad pastarieji joje apsilankys dar kartą, tačiau, jei vartotojams parduotuvės aplinka yra nepriimtina, pastarieji parduotuvėje greičiausiai nesilankys. Būtent parduotuvės interjeros kompozicijos vartotojams komunikuoja esminę informaciją apie prekės ženklą, jo įvaizdį. Be to, ekspozicijos gali ne tik kurti dekoratyvią aplinką, bet ir nukreipti vartotojus reikiama kryptimi parduotuvės erdvėje.

Anot Cant ir Hefer (2014), kuriant ekspozicijas būtina atsižvelgti į tris esminius veiksnius, darančius įtaką vartotojų elgesiui ir ketinimui pirkti: asmeninį vartotojų nusistatymą, prekės ženklo parduotuvės temą, tipą bei tikslinį segmentą.

Asmeninis vartotojų nusistatymas. Pirmiausia, mokslininkai išskiria, jog potencialiam klientui siekiant įsigyti prekę, kurios pirkimas pastarajam neteikia didelio pasitenkinimo, parduotuvės erdvė turėtų būti raminanti, tuo tarpu, jei vartotojas nori įsigyti tai, ko pirkimas suteikia pasitenkinimą, tokios parduotuvės aplinka turėtų būti jaudinanti, įdomi.

Prekės ženklo parduotuvės tema, tipas. Išskiriama ir prekės ženklo parduotuvės tipo, temos, stiliaus svarba. Siekiant sukurti vartotojas priimtina parduotuvės erdvę, būtina atsižvelgti į šiuos veiksnius. Be to, anot Cant ir Hefer (2014), vartotojai vertina nuolatinę ekspozicijų kaitą, tai yra, jų derinimą prie sezono ar visuotinių renginių. Panašus požiūris pristatomas ir Jain, Sharma bei Narwal (2012) straipsnyje, kuriame yra teigiama, jog kompozicijų kaita turėtų priklausyti nuo to, kaip dažnai vartotojai lankosi parduotuvėje.

Tikslinis segmentas. Kuriant parduotuvės ekspozicijas svarbu atsižvelgti ir į tikslinio vartotojų segmentą. Pavyzdžiui, tyrimo rezultatai parodė, jog dažniausiai vyriškos lyties atstovai ieško konkrečios prekės, pavyzdžiui, kostiumo, todėl pastarieji ieško su preke susijusių užuominų, kurios nurodytų, jog konkrečią prekę galima rasti parduotuvėje. Dėl šios priežasties vyrai dažniausiai nekreipia dėmesio į tai, kaip reikiamos prekės, šiuo atveju kostiumų, pateikimas yra apipavidalintas. Tuo tarpu, moterų apsipirkimo įpročiai yra visiškai priešingi vyrų elgesiui.

Atsižvelgus į aptartus veiksnius, svarbu kurti vartotojui patrauklų prekybos vietos interjerą panaudojant parduotuvės įrangą, apšvietimą bei spalvas, ženklus (3 pav.).

Prekybinė įranga ir prekių išdėstymas. Atsižvelgus į esminius veiksnius, kurių laikymasis kuria patrauklią parduotuvės aplinką, svarbu apžvelgti ir populiariausius prekių eksponavimo būdus. Vienas iš jų yra manekenų panaudojimas. Wang ir Tsai (2015) teigimu, dalis potencialių klientų manekenų panaudojimą laiko nemalonių prekių pateikimo būdu, nes dažnu atveju manekenai atrodo gąsdinančiai. Tačiau tyrimų rezultatai rodo priešingai. Manekenai suteikia galimybę vartotojams įsivaizduoti save, dėvintiais demonstruojamus apdarus. Be to, ši prekių demonstravimo priemonė vartotojams suteikia informaciją apie naujas drabužių kolekcijas (Jain, Sharma ir Narwal, 2012).

Kiti populiariausi drabužių pateikimo vartotojams būdai yra lentynų ar skersinių panaudojimas. Manoma, jog lentynos kuria didžiausią įspūdį vartotojams, nes yra sukuriama išbaigtas vaizdas pasirinkta tema klientų akių lygyje, be to, matomos lentynos skatina vartotojus pereiti į artėjimo etapą, tai yra, užėti į parduotuvę. Tuo tarpu naudojant skersinius galimas nemažo drabužių kiekio demonstravimas nedidelėje erdvėje.

Priklausomai nuo erdvės, naudojant lentynas ar skersinį, prekės gali būti išdėstytos vertikaliai ir horizontaliai (Brazytė, 2014). Vertikalus prekių išdėstymas gali būti skirstomas į keturis lygius: viršutinę zoną, žvilgsnio zoną, pasiekiamumo zoną bei pasilenkimo zoną. Brangesnės ir aukštesnės kokybės prekes siūloma išdėstyti žvilgsnio zonoje, žemesnės kokybės prekes – žemiau. Tuo tarpu, horizontaliai brangesnės prekes siūloma išdėstyti viduryje ir į dešinę pusę nuo vidurio, o pigesnes, žemesnės kokybės prekes – labiau į kairę.

Spalvos. Svarbu atsižvelgti ir į ekspozicijos spalvą. Mokslininkai teigia, kad didžiausią vartotojų dėmesį pritraukia tos aprangos parduotuvių ekspozicijos, kurių spalvos vartotojams atrodo realistiškos, o ne yra tik madingos ekspozicijos dalis. Panašios tendencijos pastebimos ir M. Wang ir I. Tsai (2015) atliktame giluminiame ekspertų interviu, kuriame nustatyta jog stipriai kontrastuojančios drabužių spalvos vartotojams sudarė nesuorganizuotos parduotuvės įvaizdį ir kūrė nemalonų įspūdį, nes dažnu atveju spalvotos drabužių ekspozicijos sudaro masinės, pigios bei nekokybiškos produkcijos įspūdį. Kita vertus, S. Brazytė (2014) teigia, jog siekiant išskirti prekę iš kitų, svarbu naudoti kontrastuojančias spalvas.

Apšvietimas. Siekiant atkreipti vartotojų dėmesį būtina tinkamai apšviesti siūlomas prekes. Park, Jeon ir Sullivan (2014) teigia, jog suintensyvėjęs apšvietimas stimuliuoja vartotojų pasitenkinimą ir susijaudinimą. Dėl šių priežasčių, potencialūs klientai praleidžia daugiau laiko žiūrėdami, liesdami drabužius, kai apšvietimas yra intensyvesnis. Galima teigti, jog dažnu atveju vartotojai pageidauja vizualiai šiltos parduotuvės atmosferos. Anot Brazytės (2014), kryptinis apšvietimas netgi gali padidinti konkrečios prekės pardavimus ar koordinuoti vartotojų srautus.

Kita vertus, galima pastebėti, jog įmanoma sėkmingai pritraukti vartotojus neatsižvelgiant į šias išvadas. Pavyzdžiui, Jungtinių Amerikos valstijų prekės ženklo „Abercrombie & Fitch“ parduotuvėse apšvietimas yra neintensyvus, kuriama tamsi parduotuvės atmosfera. Manoma, jog toks sprendimas priimtas siekiant paskatinti potencialius vartotojus paimti prekes į rankas ir per produktų lietimą suvokti aukštą prekių kokybę.

Išanalizavus interjero svarbą bei esminius jo elementus, būtina atsižvelgti ir į kitą vizualiosios prekydėtos elementą – prekybos vietos išplanavimą.

Prekybos vietos išplanavimas. Parduotuvės išplanavimas dažnu atveju daro įtaką parduotuvės atmosferai ir vartotojų elgsenai, vadinasi ir pirkėjų srautams prekybos vietoje (Brazytė, 2014). Teigiama, jog pardavimo vietos išplanavimas daro įtaką vartotojų pasitenkinimui bei lojalumui, todėl esminis prekybos vietos išplanavimo tikslas – išplanuoti prekybos vietą funkcinėmis zonomis, siekiant optimizuoti pirkėjų srautus ir efektyviai panaudoti erdves.

Dažniausiai yra išskiriami du prekybos vietų išplanavimo būdai: laisvas ir priverstinis. Priverstiniu išplanavimo būdu siekiama priversti vartotoją apeiti visą parduotuvę. Toks išplanavimo būdas taikomas „Ikea“ parduotuvėse prekių ekspozicijų erdvėje. Vienas iš tokio išplanavimo trūkumų – neįmanomas greitas apsipirkimas, nes būtina apeiti visą parduotuvę. Tuo tarpu, laisvojo išplanavimo būdu siekiama vartotojui suteikti visišką laivę renkantis judėjimo trajektoriją.

Be abejo, planuojant prekybos vietą atsižvelgiama į esminius vartotojų įpročius apsiperkant prekybos vietoje: dažnu atveju, pirkėjai juda prieš laikrodžio rodyklę, pastarieji rečiau lankosi viršutiniuose aukštuose, dažnai vengia prekybos vietos vidurio bei kampų, be to, jų judėjimo tempas nuolat kinta.

Nors mokslininkai išskiria tik dvi esmines vizualiosios prekydėtos priemonės: interjerą bei parduotuvės išplanavimą, Cant ir Hefer (2014) teigia, jog bendrai prekybos vietos atmosferai nemažiau svarbi ir komunikacija tarp klientų ir pardavėjų.

Komunikacija tarp klientų ir pardavėjų. Įvertinus parduotuvės interjerą bei išdėstymą, vartotojui ne mažiau svarbi bendra apsipirkimo vietos atmosfera, kuri taip pat priklauso nuo komunikacijos tarp klientų ir pardavėjų. Šią komunikaciją apibūdina trys elementai: proksemika, kinezika bei parakalba (Cant ir Hefer, 2014).

Proksemika analizuoja žmonių asmeninę erdvę bei populiacijos tankumo įtaką asmenų elgesiui, komunikacijai. Pavyzdžiui, jei aptarnaujantis personalas parduotuvėje stovi per toli nuo kliento, tai gali būti interpretuota, kaip vartotojo nemėgimas. Tuo tarpu, jei pardavėjas stovi per arti, jis gali įsiveržti į asmeninę kliento erdvę.

Parakalba apibūdina, kaip yra kalbama, tai yra, tokius bendravimo elementus, kaip kalbėjimo intonacija, tonas ir kitus. Anot Cant ir Hefer (2014), nuo kalbėjimo garsumo, greičio priklauso, kaip potencialus vartotojas supras pardavėjo žinutę.

Galiausiai kinezika analizuoja asmenų kūno kalbą: veido išraiškas, judesius. Visi trys elementai prisideda prie bendros parduotuvės atmosferos kūrimo.

IŠVADOS

1. Galima teigti, jog vizualioji prekydėsta yra procesas, apimantis patrauklios prekybos vietos vartotojui kūrimą. Šio proceso esminis tikslas yra tikslinei auditorijai komunikuoti prekės ženklo išskirtinumą bei pasiūlymus, siekiant pritraukti lojalius klientus bei apsisaugoti nuo konkurentų.

2. Atsižvelgus į šiuolaikinio vartotojo bruožus: norą greitai apsipirkti, mažesnę lojalumą prekių ženkams, prioritetų teikimą vaizdinei informacijai ir kitoms savybėms, manoma, jog pirkėjų įsitraukimo į pirkimą procesas gali būti suskirstytas į tris stadijas: pritraukimą, artėjimą bei paiešką. Teigiama, jog mažiausias vartotojų įsitraukimas pastebimas pritraukimo stadijoje, tuo tarpu, didžiausias įsitraukimas – paieškos stadijoje, todėl būtina atsižvelgti į vartotojų įsitraukimo į pirkimą stadiją, siekiant pritaikyti efektyvias vizualiosios prekydėstos priemones.

3. Vidinės vizualiosios prekydėstos priemonės apima vartotojui patrauklaus interjero, prekybos vietos išplanavimo sprendimus bei komunikaciją tapo pardavėjų ir pirkėjų. Esminiai interjero sprendimai susideda iš prekybinės įrangos, prekių išdėstymo, apšvietimo bei spalvų panaudojimo sprendimų. Šių sprendimų priėmimas gali priklausyti nuo asmeninio vartotojų nusistatymo, prekės ženklo, parduotuvės temos bei tikslinio segmento.

LITERATŪRA

1. Banytė J. (2017). Paslaugų marketingas. Mokomoji/metodinė medžiaga. Kaunas: KTU. Prieiga per internetą <https://moodle.ktu.edu>
2. Brazytė, S. (2014). *Efektyvus prekybos dizainas. VDA dizaino parduotuvės atvejo analizė: magistro darbas*. Vilniaus dailės akademija.
3. Cant, M. C. ir Hefer, Y. (2014). Visual merchandising displays effect-or not-on consumers: The predicament faced by apparel retailers. *Journal of Business and Retail Management Research*, 8(2).
4. Euromonitor International. (2017). Top 10 global consumer trends for 2017. [žiūrėta 2017-11-05]. Prieiga per internetą <http://www.ipdt.pt/downloads/Daphne.pdf>
5. Hefer, Y. ir Cant, M. C. (2013). Visual Merchandising Displays' Effect On Consumers: A Valuable Asset Or An Unnecessary Burden For Apparel Retailers. *The International Business & Economics Research Journal (Online)*, 12(10), 1217.
6. Jain, V., Sharma, A. ir Narwal, P. (2012). Impact of visual merchandising on consumer behavior towards women's apparel. *International Journal of Research in Management*, 5(2), 106-117.
7. Park, H. H., Jeon, J. O. ir Sullivan, P. (2015). How does visual merchandising in fashion retail stores affect consumers' brand attitude and purchase intention?. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 25(1), 87-104.
8. Petrėtienė, A. ir Masiulionis, J. (2007). Verslo, ekonomikos ir transporto svetimosios leksikos vertinimo laipsniai. *Coactivity/Santalka*, 15(4).

9. Wang M. ir Tsai I. (2015). Visual Merchandising and its effects on Consumer Behavior - Case Study. [žiūrėta 2017-11-05]. Prieiga per internetą http://140.116.249.155/pluginfile.php/533388/mod_resource/content/0/CB_Final-Visual_Merchandising.pdf

VISUAL MERCHANDISING ELEMENTS

VITA ŠARLAUSKAITĖ

Kaunas University of Technology
Advisor Rasa Gudonavičienė

SUMMARY

In order to succeed in a very competitive apparel market, it is necessary to stand out from competitors. One of the ways to attract loyal consumers is differentiating merchandise by using visual merchandising elements, such as exterior, interior and store layout. Therefore, this article purpose is to analyze what visual merchandising elements attract contemporary consumer and encourage them to be more involved in purchase process.

MOKĖJIMO KORTELIŲ PALYGINAMOJI ANALIZĖ

ROSITA ŠIAULYTĖ

Kauno technologijos universitetas

Vadovė doc. dr. A. Lakštutienė

ANOTACIJA

Technologijų amžiuje Vyriausybė yra suinteresuota sumažinti šešėlinę ekonomiką valstybėje, todėl skatina atsiskaitymus perkelti į elektroninę platformą, mažinant grynųjų pinigų apyvartą rinkoje. Taip pat bankai siekia pritraukti jaunų mokėjimo kortelių vartotojų, todėl siūlo jaunimo programas, bei pritaiko inovatyvias technologijas, pavyzdžiui, bekontakčius mokėjimus. Dėl šių priežasčių buvo atlikta bankų AB „Citadele“, AB „Swedbank“ ir Danske Bank A/S Lietuvos filialo mokėjimo kortelių: debetinės ir kreditinės palyginamoji analizė, siekiant palengvinti jaunų vartotojų pasirinkimą. Susisteminus duomenis paaiškėjo, kad verta rinktis AB „Citadele“ banko debetinę „Citadele“ kortelę su pritaikyta jaunimo programa, o atsižvelgus į įkainių ir paslaugų santykį išskirta AB „Swedbank“ kreditinė „Klasikinė“ kortelė.

Raktiniai žodžiai: debetinė kortelė, kreditinė kortelė, bekontakčiai mokėjimai, jaunimo programos.

IVADAS

Bankininkystės rinkoje egzistuoja nemažai bankų, siūlančių tas pačias mažai diferencijuotas paslaugas, todėl vartotojai turi didelę pasirinkimo laisvę, kurio banko mokėjimo kortelių paslaugomis naudotis (Ginavičienė, Strazdienė, 2017). Analizuojant be verslo klientų, o tik privačius vartotojus 2017 metų II ketvirtį pateiktas debetinių kortelių skaičius - 2 826 742, kuris 8 kartus vartojimu pralenkia kreditinių kortelių kiekį (Lietuvos bankų asociacija, 2017). Nepaisant to, tiek debetinės, tiek kreditinės kortelės populiarios, tik tenkina skirtingų poreikių vartotojus. Tai lėmė platus bankomatų ir mokėjimo kortelių skaitytuvų paplitimas. Skaitytuvų skaičius nuolat auga, nes norima už paslaugas atsiskaityti greitai ir patogiai, todėl akivaizdu, kad net smulkieji verslininkai diegiasi banko kortelių skaitytuvus, nenorėdami prarasti klientų. Taip pat ir bankai tarpusavyje konkuruoja dėl norimos užimti didesnės rinkos dalies, pritraukiant kuo daugiau lojalių klientų (Girtaitė, Sakalauskaitė, 2016) (Skirpstaitė, Stašys, 2017).

Lietuvos bankai juda kartu su Europos lygio bankininkystės inovacijomis bei kiekybiniais rodiklių taikomais sistemų pokyčiais (Teresienė, Laučkaitė, 2016). Dauguma bankų vartotojams, norintiems pasikeisti ar įsigyti naują kortelę jau siūlo tik bekontaktes korteles. Tokios kortelės suteikia galimybę atlikti bekontakčius mokėjimus, kurie leidžia atsiskaityti už prekes ir paslaugas iki 25 Eur neįvedus PIN kodo, nes atsiskaitoma tik prilietus kortelę prie skaitytuvo. Šis skaitytuvas turi būti su atitinkamu priedeliu, kad būtų galima pasinaudoti šia paslauga (Lietuvos žinios, 2017), (Lietuvos bankų asociacija, 2017). Bankai siūlydami atnaujintus kiekybinius rodiklius ir modernius finansinius produktus kartu vis labiau sąlygoja ekonomikos kitimą (Benetytė, 2015). Šios naujos pasunkina mokėjimo kortelių pasirinkimą, nes nebūtinai tai kas inovatyviau yra pigiau. Dėl šios priežasties jaunas vartotojas turi sugebėti priimti patraukliausią sprendimą kainos ir siūlomų paslaugų atžvilgiu, renkantis mokėjimo kortelę.

Tyrimo tikslas: atlikti AB „Citadele“ banko, AB „Swedbank“ banko ir Danske Bank A/S Lietuvos filialo mokėjimo kortelių palyginamąją analizę.

Tyrimo uždaviniai:

- Atlikti debetinių palyginamąją analizę ir ištirti privalumus ir trūkumus.
- Atlikti kreditinių palyginamąją analizę ir ištirti privalumus ir trūkumus.
- Įvertinus gautus analizės rezultatus nustatyti, kokia mokėjimo kortelė, kuriame banke yra tinkamiausia LR jaunam vartotojui.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros bei internetinių šaltinių analizė, statistinių duomenų analizė.

Tyrimo objektas: Bankų išduodamos debetinės ir kreditinės mokėjimo kortelės.

Debetinių kortelių palyginamoji analizė

Debetinė mokėjimo kortelė yra puiki alternatyva gryniesiems pinigams, nes turint šią kortelę nebereikia nešiotis su savimi grynųjų pinigų. Su ja galima atsiskaityti visur, kur tik aptarnaujamos šios kortelės. Reikia atkreipti dėmesį, kad debetinės mokėjimo kortelės sąskaitoje turi būti pakankamai lėšų norint atsiskaityti už prekes ir paslaugas arba prireikus išsigryninti pinigų tam skirtose vietose, pavyzdžiui, bankomatuose (Vainienė, 2005). Šios kortelės tobulinamos ir jau dauguma iš jų turi galimybę atlikti bekontakčius mokėjimus. Taip pat dauguma bankų taiko jaunimo programas, kurios suteikia debeto korteles jauniems asmenims su mažesniais kortelių vartojimo įkainiais ir kitomis paslaugomis. Toliau bus aptarta atskirai apie kiekvieno AB „Citadele“, AB „Swedbank“ ir Danske Bank A/S Lietuvos filialo bankų tinkamiausią debetinių mokėjimo kortelių variantą, kuris bus įtraukiamas palyginimui tarp skirtingų bankų. Juos apibendrinant bus nustatyta, kurio banko debetinę kortelę vertą rinktis.

AB „Citadele“ banko siūlomos debetinės kortelės yra „Citadele“ kortelė, „Maestro“ ir „Mastercard Virtual“. Šios visos kortelės galioja 2 metus laiko ir kiekvienos iš jų pakeitimas sugadinus, pametus ar kitu atveju kainuotų 6 Eur.

1 lentelė

AB „Citadele“ debetinių kortelių palyginimas

Kortelės pavadinimas	„Citadele“	„Maestro“	„Mastercard Virtual“
Mėnesinis kortelės administravimo mokestis, Eur	1	0,40	0,50
Kortelės išdavimas/ atnaujinimas, Eur	nemokamai	nemokamai	6
Dienos atsiskaitymų kortele suma, Eur	4500	4500	3000
Grynųjų pinigų išdavimas to paties banko bankomatuose, Eur	nemokamai iki 5 000, viršijus – 2 % nuo sumos (min. 2 Eur)	0,30	negalima
Dienos grynųjų pinigų išdavimo suma, Eur	2000	2000	negalima

Susisteminus visas tris debetines korteles 1 lentelėje pastebima, kad kortelės išdavimas ir atnaujinimas kainuoja tik „Mastercard Virtual“ 6 eurais, o kitos dvi nemokamai. Atsižvelgiant į mėnesinį kortelės administravimo mokestį daroma prielaida, kad „Maestro“ yra pigiausia 0,40 Eur. Dienos atsiskaitymų kortele suma „Mastercard Virtual“ leidžia tik 3000 eurų, kai likusios dvi po 4500 eurų. Likusios galimybės susijusios su grynųjų pinigų operacijomis, kurių „Mastercard Virtual“ kortelė neatlieka, o kitos dvi taiko dienos grynųjų pinigų išdavimo 2000 Eur sumos limitą. Analizuojant grynųjų pinigų išdavimą to paties banko bankomatuose su „Maestro“ kortele

atskaičiuojam 0,30 Eur, o „Citadele“ kortelė taiko išskirtinį privalumą, kad iki 5 000 Eur / mėn. – nemokamai, o viršijus – 2 % nuo sumos, minimaliai taikomas 2 Eur mokestis už paslaugą.

AB „Citadele“ bankas siūlo jaunimo programą pritaikomą „Citadele“ kortelei. Ši programa skirta moksleiviams ir studentams iki 22 metų. Naudojantis šia programa kortelės išdavimas, atnaujinimas ir mėnesinis mokestis nieko nekainuoja. Nors taikomas mažesnis pinigų išgryninimas visų bankų bankomatuose Lietuvoje ir užsienyje iki 250 EUR / mėn. – 0 Eur, negu „Citadele“ kortelės turėtojams be šios programos. Taip pat „Citadele“ kortelei suteikiamas nemokamas mokesčių už komunalines paslaugas mokėjimas internetu, bei kiti mokėjimai eurais internetu Lietuvoje ir kitose ES. Taigi, tiek „Maestro“, tiek „Citadele“ yra tinkamos jaunimui. Tačiau dėl to, kad „Citadele“ kortelė leidžia pasinaudoti jaunimo programa moksleiviams ir studentams iki 22 metų, tai ši kortelė tampa patraukliausia iš šio banko siūlomų variantų.

AB „Swedbank“ banko debetinės kortelės pateiktos keturios: Bekontaktė „Debit Mastercard“, „Maestro“, „Debit Mastercard“, „Maestro Bazinė“. Dviejų tipų: „Maestro“ ir „Debit Mastercard“ neatnaujinamos ir nebeišduodamos, todėl šiame darbe nebelyginamos. Dar neaktuali tampa „Maestro Bazinė“, nes išsiėmus, bus atnaujinama, jeigu buvo kartu pasirinkta pagrindinės mokėjimo sąskaitos paslauga, kitu atveju bus pakeista į bekontaktę „Debit Mastercard“. Bekontaktė „Debit Mastercard“ kortelė turi papildomą bekontaktį mokėjimų funkciją ir atsiskaitant su šia kortele internetu galioja programa „Saugus atsiskaitymas internetu“. Taip pat šiame banke iki 22 metų asmenims siūloma jaunimo programa su kuria netaikomas mėnesinis kortelės administravimo mokestis, bet grynųjų išdavimas nemokamas tik iki 290 Eur per mėnesį. Minusas tame, kad su šia programa išduodamos jau „Maestro Youth“ kortelės, kurių galimybės mažesnės. Taigi, vienintelis tinkamas variantas Bekontaktė „Debit Mastercard“ kortelė.

Danske Bank A/S Lietuvos filialo debetinę kortelę galima pasirinkti iš dviejų variantų: „Debit Mastercard“ ir „Debit Mastercard“ jaunimui. „Debit Mastercard“ išduodama ne jaunesniam kaip 18 metų asmeniui pateikus pasą arba asmens tapatybės kortelę ir atsidarančiam banko sąskaitą. Leidžia atsiskaityti visame pasaulyje, pavyzdžiui, rezervuoti viešbučius ar bilietus bei mokėti internetu. Turi įdiegtą tarptautinį saugumo įrankį (MasterCard SecureCode program), padedantį apsaugoti nuo neteisėto kortelės panaudojimo ir užtikrinti saugumą internete. Kita „Debit Mastercard“ jaunimui skirta kortelė neaktuali, nes amžiaus cenzas yra iki 18 metų. Taigi, pasirenkama iš šio banko „Debit Mastercard“ kortelė.

Trijų bankų debeto kortelių palyginimas, išrinkus patraukliausią variantą iš kiekvieno banko siūlomų debetinių kortelių asortimento.

2 lentelė

Skirtingų bankų debetinių kortelių palyginimas

Banko pavadinimas	AB „Citadele“	AB „Swedbank“	Danske Bank A/S Lietuvos filialas
Kortelės pavadinimas	„Citadele“	Bekontaktė „Debit Mastercard“	„Debit Mastercard“
Mėnesinis kortelės administravimo mokestis, Eur	1	0,70	0,36
Kortelės galiojimo laikas, metai	2	4	4
Kortelės išdavimas/ atnaujinimas, Eur	nemokamai	2	nemokamai
Kortelės pakeitimas nauja, Eur	6	2	2,90
Dienos atsiskaitymų kortele suma, Eur	4500	2030	2900
Grynųjų pinigų išdavimas banko bankomatuose, Eur/ mėn.	Nemokamai iki 5 000, viršijus – 2 % nuo sumos (min. 2	nemokamai iki 580, viršijus – 0,4 % nuo sumos	0.4 % (min 0,29 Eur)

	Eur)		
Dienos grynujų pinigų išdavimo suma, Eur	2000	870	1450

2 lentelės tęsinys

Iš 2 lentelės įkainių duomenys parodo, kad tik AB „Swedbank“ reikalauja 2 Eur mokesčio išduodant ar atnaujinant kortelę, kai kituose lyginamuosiuose bankuose nemokamai. Todėl atkreipiamas dėmesys kokiam laikotarpiui praėjus bus privaloma atnaujinti kortelę, dėl pasibaigusio kortelės galiojimo laiko. Remiantis lentele trumpiausiai galioja AB „Citadele“ kortelė t. y. 2 metus, kai kiti 4 metus. Toliau analizuojant mėnesinį kortelės administravimo didžiausią mokestį pritaiko AB „Citadele“ 1 Eur, kai AB „Swedbank“ 0,70 Eur, o Danske Bank A/S Lietuvos filialas maždaug per pus mažesnę 0,36 Eur mokestį. Norint pakeisti kortelę nauja AB „Swedbank“ ir Danske Bank A/S Lietuvos filialas taiko panašaus dydžio mokestį nuo 2 iki 3 Eur, negu šioje vietoje smarkiai kaina išsiskiriantis AB „Citadele“ su 6 Eur mokesčiu. Danske Bank A/S Lietuvos filialas netaiko grynujų pinigų išdavimo banko bankomatuose nemokamo išsigryninimo iki tam tikros sumos, kai AB „Citadele“ nemokamai banko bankomatuose išduoda iki 5000 Eur per mėnesį, o AB „Swedbank“ nemokamai iki 580 Eur per mėnesį. Danske Bank A/S Lietuvos filialo visada taikomas procentas išsigryninant pinigus yra 0,4 % nuo sumos, kuris tokio pat dydžio taikomas ir AB „Swedbank“ viršijus mėnesinę sumą, o AB „Citadele“ viršijus sumą taikoma net 2 % nuo sumos.

Lyginant nustatytus operacijų sumos limitus nustatyta, kad AB „Swedbank“ leidžia mažiausią 870 Eur dienos grynujų pinigų išdavimo sumos limitą, kai Danske Bank A/S Lietuvos filialas 1450 Eur, o AB „Citadele“ gerokai aplenkia su 2000 Eur suma. Analizuojant apskritai dienos atsiskaitymų kortele sumas, nustatyta, kad kiekviename banke jos akivaizdžiai išsiskiria. AB „Swedbank“ leidžia tik 2030 Eur, Danske Bank A/S Lietuvos filialas 2900 Eur, o didžiausia nustatyta suma 4500 Eur yra AB „Citadele“ banko.

3 lentelė

Debeto kortelių privalumai ir trūkumai

Privalumai	- AB „Citadele“ banke galioja programa jaunimui iki 22 metų pritaikyta Mastercard tipo kortelei; - AB „Citadele“ taiko didžiausius leistinus operacijų sumos limitus; - AB „Citadele“ taiko nemokamą mokesčių už komunalines paslaugas mokėjimą internetu ir kitus mokėjimus eurais internetu Lietuvoje ir į ES; - AB „Swedbank“ kortelė leidžia atlikti bekontakčius mokėjimus; - Danske Bank A/S Lietuvos filialas naudoja MasterCard SecureCode programą.
Trūkumai	- Danske Bank A/S Lietuvos filialas netaiko grynujų pinigų išdavimo banko bankomatuose nemokamo išsigryninimo iki tam tikros sumos; - Danske Bank A/S Lietuvos filialas jaunimo programą taiko tik iki 18 metų jaunimui; - AB „Swedbank“ siūloma jaunimo programa iki 22 metų išduoda tik Maestro tipo kortelę.

Išanalizavus bankų siūlomų debetinių kortelių sąlygas buvo išskirti 3 lentelėje privalumai ir trūkumai. Daugiausiai privalumų turi AB „Citadele“ banko kortelė „Citadele“. Vertinant ypač buvo atsižvelgta į tai, kad asmeniui iki 22 metų suteikia pigiausią variantą, renkantis jau Mastercard tipo kortelę kartu su jaunimo programa. Galima teigti, kad šią kortelę verta įsigyti.

Kreditinių kortelių palyginamoji analizė

Svarbu išanalizuoti ir kreditines korteles, nes jos suteikia galimybę išleisti daugiau pinigų negu jų yra sąskaitoje (Vainienė, 2005). Todėl tuo atžvilgiu turi daugiau niuansų, kurie yra susiję su rizika. Pasitelkus atskirų bankų duomenų sistemą, bus bandoma išsiaiškinti, kurio banko kreditinė mokėjimo kortelė vertingiausia klientui palyginamoje analizėje.

AB „Citadele“ bankas siūlo VISA X bekontaktes trijų rūšių: „X kortelė“, „X Platinum“, „X Infinite“ ir „Mastercard“ dviejų tipų: „Mastercard Standart“, „Mastercard Gold“ kredito kortelių variantus.

VISA X kredito kortelės yra pritaikytos bekontakčiams atsiskaitymams. Jos galioja 3 metus laiko. Suteiktos lanksčios kredito sąlygos, pavyzdžiui, pirkiniai iki 45 dienų be palūkanų. Taip pat siūlo nemokamus „airBaltic“ bilietus už surinktus taškus, kelionių ir pirkinių draudimą. Šios kortelės turėtojai yra įtraukiami į RELAX lojalumo programą, su kuria renkant taškus galima laimėti įvairius prizus. Toliau atmetant „X kortelė“ kortelę ir gilinant į „X Platinum“ ir „X Infinite“ korteles, kurios siūlo „Priority Pass“ kortelę, belaidį interneto (WiFi) tinklą „Boingo“, „Visa Luxury Hotel Collection“ programą. Daugiausia galimybių turi „X Infinite“, nes dar vykdoma Greitoji keleivių patikra t. y. galimybė pasinaudoti greitesniu ir patogesniu būdu atliekant aviacinio saugumo keleivių patikrą Vilniaus oro uoste. Kortelės turėtojui suteikiamos 8 nemokamos aviacinio saugumo patikros Vilniaus oro uoste per vienerius kalendorinius metus. Dar ši kortelė suteikia prioritetinį profesionalaus asmeninio bankininko konsultacijas finansiniais klausimais ir nemokamas konsjeržo paslaugas, pavyzdžiui, bus surasti bilietai, jūsų prašymu pristatys dovanas, užsakys vietas teatre ar skrydį privačiu lėktuvu bei pasiūlys puikias alternatyvas.

„Mastercard“ kredito kortelės galioja 2 metus. Jos suteikia patrauklias palūkanas ir leidžia atidėti jų mokėjimą iki 45 dienų. Taip pat užtikrina iki 120 dienų pirkinių draudimą bei skirtingo dydžio medicininių išlaidų draudimą kelionėje. „Mastercard Gold“ kortelė nuo „Mastercard Standart“ pranašesnė tuo, kad dar suteikia nepatogumų kelionėje draudimą, pavyzdžiui, kelionės vėlavimą, bagažo praradimą, sugadinimą ar vėlavimą. Taip pat dar suteikia nelaimingų atsitikimų, asmens civilinės atsakomybės bei teisinių išlaidų draudimą.

4 lentelė

AB „Citadele“ kreditinių kortelių palyginimas

Kortelės pavadinimas	„X kortelė“	„X Platinum“	„X Infinite“	„Mastercard Standart“	„Mastercard Gold“
Kortelės mėnesinis mokestis, Eur	3	5	430/12 (~35,83)	1,50	3,50
Kortelės išdavimas/ atnaujinimas, Eur	nemokamai	nemokamai	430	nemokamai	nemokamai
Kortelės pakeitimas, Eur	6	6	6	6	6
Metinė kredito palūkanų norma, %	19	18	17	17 (tik pirmaisiais metais 13)	16 (tik pirmaisiais metais 11)
Bendra leistina suma atsiskaitymo	4500	4500	14500	4500	4500

operacijoms, Eur					
Bendra leistina suma grynujų pinigų išmokėjimo operacijoms, Eur	2000	2000	3000	2000	2000

4 lentelės tęsinys

Iš 4 lentelės matyti, kad brangiausia „X Infinite“ kortelė, todėl yra prieinama tik jauniems asmenims ateityje. Labiausiai patraukli su minimaliausiomis sąnaudomis yra „Mastercard Standart“ kortelė, bet esant novatoriškam klientui taip pat būtų puikus variantas „X kortelė“.

AB „Swedbank“ banke galima rinktis iš keturių 3 metus galiojančių kreditinių kortelių: „Fiksuotų įmokų“, „Klasikinė“, „Auksinė“ ir „Naujoji VISA Platinum“. Vienintelei „Fiksuotų įmokų“ kortelei suteikiamas tik pirkinių draudimas, kai likusios dar gauna ir kelionių draudimą, kurio dydžiai ir sąlygos nustatytos atitinkamai pagal kortelių įkainių sumas. Taip pat suteikiamos palankios kredito sąlygos su palūkanų atidėjimu tam tikram dienų skaičiui: „Klasikinė“ - 25 dienos, „Auksinė“ - 30 dienų, „Naujoji VISA Platinum“ - 50 dienų, išskyrus tai netaikoma „Fiksuotų įmokų“ kortelei. „Naujoji VISA Platinum“ įsigiję asmenys papildomai dar gauna ir kortelę „Priority Pass“, kuri skirta klientams, keliaujantiems lėktuvais. Ji suteikia teisę lankytis specialiose oro uostų laukiamosiose salėse, skirtose tik šių kortelių turėtojams. Visos kortelės yra bekontaktės, išskyrus „Naujoji VISA Platinum“ kortelę.

5 lentelė

AB „Swedbank“ kreditinių kortelių palyginimas

Kortelės pavadinimas	„Fiksuotų įmokų“	„Klasikinė“	„Auksinė“	„Naujoji VISA Platinum“
Kortelės mėnesinis mokestis, Eur	0	1,44	3,47	12
Kortelės išdavimas/ atnaujinimas, Eur	3	3	5	12
Kortelės pakeitimas, Eur	3	3	5	12
Metinė kredito palūkanų norma, %	19	17	17	12
Bendra leistina suma atsiskaitymo operacijoms, Eur	4350	4350	8700	17400
Bendra leistina suma grynujų pinigų išmokėjimo operacijoms, Eur	2030	2030	2900	2900

Iš 5 lentelėje pateiktų duomenų, atsiželgiant į kortelės mėnesinį mokestį, pastebime kad jis didėja su lyg kortelės galimybėmis, o metinė kredito palūkanų norma atvirkščiai mažėja. Taigi, geriausia paslaugų ir kainų santykiu išskiriama „Klasikinė“ kortelė.

Danske Bank A/S Lietuvos filialas išduoda trijų rūšių kreditines korteles: „Mastercard Standart“, „Mastercard Gold“ ir „Mastercard Platinum“. Visos kortelės išduodamos tik dirbantiems arba pastovias pajamas gaunantiems asmenims. Pirmoji „Mastercard Standart“ išduodama ne jaunesniems nei 18 metų, kitos dvi ne jaunesniems kaip 21 metų. Brangiausias padidintos rizikos kelionių draudimas taikomas „Mastercard Platinum“, šiek tiek mažesnis, bet taip pat padidintos rizikos „Mastercard Gold“ kortelei ir paprastas kelionių draudimas taikomas „Mastercard Standart“ kortelei, jeigu yra poreikis galima išvis neimti šio draudimo. „Mastercard Gold“ ir „Mastercard Platinum“ dar papildomai gauna kortelę „Priority Pass“. „Mastercard Standart“, „Mastercard Gold“ ir „Mastercard Platinum“ galioja 4 metus.

6 lentelė

AB „Swedbank“ kreditinių kortelių palyginimas

Kortelės pavadinimas	„Mastercard Standart“ (be kelionių draudimo)	„Mastercard Standart“	„Masterard Gold“	„Mastercard Platinum“
Kortelės mėnesinis mokestis, Eur	7,24/12 (~0,60)	13,03 (~1,09)	28,67/12 (~2,39)	115,85/12 (~9,65)
Kortelės išdavimas/ atnaujinimas, Eur	7,24	13,03	28,67	57,92
Kortelės pakeitimas, Eur	5,79	5,79	5,79	nemokamai
Metinė kredito palūkanų norma, %	16	16	18	18
Bendra leistina suma atsiskaitymo operacijoms, Eur	4350	4350	neribojama	neribojama
Bendra leistina suma grynųjų pinigų išmokėjimo operacijoms, Eur	2030	2030	11590	14490

Iš 6 lentelės duomenų nustatyta, kad visų kortelių skirtingas mėnesinis mokestis, kortelės išdavimo ar atnaujinimo mokesčio suma ir bendra leistina suma grynųjų pinigų išmokėjimo operacijoms. Skirtingi kainų dydžiai atitinka kortelių galimybes, todėl daugiausia galimybių turinti „Mastercard Platinum“ yra brangiausia kitų dviejų atžvilgiu, nors šios kortelės pakeitimas yra nemokamas, kai kitų dviejų kainuoja 5,79 Eur. Ribojama bendra leistina suma atsiskaitymo operacijoms tik „Mastercard Standart“ kortelei, bet jos metinė kredito palūkanų norma yra 2 % mažesnė nei likusių kortelių. Taigi, pagal finansines galimybes labiausiai tinkama kortelė yra „Mastercard Standart“.

Visų trijų bankų labiausiai tinkamų „X kortelė“, „Mastercard Standart“, „Klasikinė“ ir „Mastercard Standart“ kortelių tarpusavio tolimesnė analizė, išrenkant pačią patraukliausią vartotojui. Siekiant aiškesnės analizės susisteminti kiekybiniai duomenys ir išskirti privalumai, bei trūkumai.

7 lentelė

Skirtingų bankų kreditinių kortelių palyginimas

Banko pavadinimas	AB „Citadele“	AB „Citadele“	AB „Swedbank“	Danske Bank A/S Lietuvos filialas
Kortelės pavadinimas	„X kortelė“	„Mastercard Standart“	„Klasikinė“	„Mastercard Standart“
Kortelės galiojimo laikas, metai	3	2	3	4
Kortelės mėnesinis mokestis, Eur	3	1,50	1,44	13,03 (~1,09)
Kortelės išdavimas/ atnaujinimas, Eur	nemokamai	nemokamai	3	13,03
Kortelės pakeitimas, Eur	6	6	3	5,79
Metinė kredito palūkanų norma, %	19	17 (pirmais metais - 13)	17	16
Bendra leistina suma atsiskaitymo operacijoms, Eur	4500	4500	4350	4350
Bendra leistina suma grynųjų pinigų išmokėjimo operacijoms, Eur	2000	2000	2030	2030

Kortelių galiojimai išsiskirstę nuo 2 iki 4 metų laikotarpyje. Taikomi visiškai skirtingi mėnesiniai mokesčiai, iš kurių pigiausiai yra Danske Bank A/S Lietuvos filialas banko siūlomos kortelės, bet šiai kortelei taikomas didžiausias išdavimo ir atnaujinimo mokestis. Kortelės pakeitimas per pusę pigesnis AB „Swedbank“ banko, nei kitų. Patraukliausiai variantas palūkanų atžvilgiu yra Danske Bank A/S Lietuvos filialo kortelės, bet reiktų taip pat atsižvelgti ir į AB „Citadele“ „Mastercard Standart“ kortelės pirmų metų taikomą dar mažesnę procentą. Operacijoms leistinos sumos AB „Swedbank“ ir Danske Bank A/S Lietuvos filialo kortelėse sutampa, bet ne daug skiriasi nuo AB „Citadele“ banko siūlomų limitinių sumų.

8 lentelė

Kreditinių kortelių privalumai ir trūkumai

Privalumai	- AB „Swedbank“ ir AB „Citadele“ „X kortelė“ kortelės yra bekontaktės. - AB „Citadele“ „X kortelė“ pritaikyta RELAX lojalumo programa bei galimybė gauti nemokamus airBaltic lėktuvo bilietus, renkant taškus. - AB „Swedbank“ kortelei pritaikyta programa „Saugus atsiskaitymas internetu“ (galėsite saugiau pirkti interneto parduotuvėse, internetu užsisakyti kelionės bilietus, viešbučių ir automobilių nuomos paslaugas) - AB „Swedbank“ kortelės taikomas kelionių draudimas kortelės turėtojui ir kartu su juo vykstantiems šeimos nariams.
Trūkumai	- Danske Bank A/S Lietuvos filialas „Mastercard Standart“ netaikomas pirminių draudimas. - Danske Bank A/S Lietuvos filialas neatideda palūkanų mokėjimo laikotarpio.

Išanalizavus 8 lentelėje kreditinių kortelių privalumus ir trūkumus, galime pastebėti, kad trūkumų turi tik Danske Bank A/S Lietuvos filialo „Mastercard Standart“ kortelė. Vertinant privalumus, daugiausia jų buvo išskirta AB „Swedbank“ kortelei.

IŠVADOS

1. Apibendrinus, nustatyta bankų AB „Citadele“, AB „Swedbank“ ir Danske Bank A/S Lietuvos filialo debetinių kortelių įkainius, operacijų limitus ir taikomos jaunimo programas. Nustatyta, kad įprasti įkainiai ir operacijų limitai nebeaktualūs pritaikius bankų siūlomas jaunimo programas. Todėl labiausiai tinkama AB „Citadele“ banko debetinė Mastercard tipo mokėjimo kortelė su pritaikytomis jaunimo programos sąlygomis.

2. Palyginus bankų AB „Citadele“, AB „Swedbank“ ir Danske Bank A/S Lietuvos filialo kreditinių kortelių įkainius, operacijų limitai bei papildomos galimybės. Nustatyta, kad verta rinktis AB „Swedbank“ „Klasikinė“ kortelę, kuri kainos ir paslaugų santykį yra patraukliausia vartotojui.

LITERATŪRA

1. AB „Citadele“. (2017). <https://www.citadele.lt/lt/privatiems-klientams/>
2. AB „Swedbank“. (2017). <https://www.swedbank.lt/lt/pages/privatiems>
3. Benetytė, R. (2015). Bankų finansinės veiklos ir plėtros galimybių analizė. *Tiltas į ateitį* Nr. 1 (9).
4. D. Girtaitė, L. Sakalauskaitė. (2016). Skirtingą rinkos dalį užimančių bankų palyginamoji analizė Lietuvoje. *Tiltas į ateitį* Nr. 1 (10).

5. D. Teresienė, A. Laučkaitė. (2016). Europos Centrinio Banko vykdomo kiekybinio skatinimo poveikio ekonomikai ir vyriausybės vertybinių popierių rinkai vertinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 15.
6. Danske Bank A/S Lietuvos filialas. (2017). <https://www.danskebank.lt/index.php/privati-bankininkyste/281766>
7. J. Ginavičienė, R. Strazdienė. (2017). Lietuvoje veikiančių bankų elektroninių paslaugų vertinimas studentų požiūriu. *Studijos kintančioje verslo aplinkoje*.
8. Lietuvos bankų asociacija. (2017). <http://www.lba.lt/lt/mokejimo-korteles>
9. Lietuvos žinios. (2017). <http://lzinios.lt/lzinios/ekonomika/bekontakciu-atsiskaitymu-limitas-25-eurai/251779/>
10. R. Skirpstaitė, R. Stašys. (2017). Klientų pasitenkinimas Lietuvoje veikiančių komercinių bankų paslaugomis. *Regional Formation and Development Studies*, No. 1 (21).
11. Vainienė, R. (2005). *Ekonomikos terminų žodynas*.

COMPARATIVE ANALYSIS OF PAYMENT CARD

ROSITA ŠIAULYTĖ

Kaunas University of Technology

SUMMARY

In the age of technology, the Government is interested to reduce the shadow economy, therefore encourages to transfer settlements in the electronic platform by reducing the cash circulation in the market. Banks are also trying to attract young payment card users, therefore they offer youth programs and apply innovative technologies such as contactless payments. For these reasons was accomplish debit and credit payment cards a comparative analysis of "Citadele", "Swedbank" and Danske Bank A/S Lithuanian branch in order to make easier choice for young consumers. Having analyzed the data, it turned out that it is worth choosing "Citadele" bank's debit "Citadele" card with a youth program, and "Swedbank"'s credit "Classic" card is selected based on the rates and services.

Keywords: debit card, credit card, contactless payments, youth programs

EKOLOGIŠKŲ VIEŠBUČIŲ PATRAUKLUMO KRITERIJAI TEORINIU ASPEKTU

MILDA ULEVIČIŪTĖ

Kolpingo kolegija

Konsultantės doc. dr. Regina Navickienė ir doc. Iveta Varnagirytė-Kabašinskienė

ANOTACIJA

Šiame straipsnyje pateikiama ekologiškų viešbučių samprata, pagrindiniai principai, apžvelgiama pasiūla pasaulyje ir Lietuvoje bei išaiškinti ekologiškų viešbučių patrauklumo kriterijai.

IVADAS

Temos aktualumas. Pasaulinės Turizmo Organizacijos (toliau PTO) duomenimis, 2016 m. sausį–balandį, palyginti su tuo pačiu 2015 metų laikotarpiu, užsienio turistų srautas visame pasaulyje išaugo 5,3% – iki 348 milijonų. Anksčiau PTO analitikai yra prognozavę, kad užsienio turistų srautų augimas 2016 m. bus mažesnis ir sieks 4,4%. 2015 m. Europos Sąjungos (toliau ES) nuolatiniai gyventojai (15 m. ir vyresni) iš viso nuvyko į 1,2 mlrd. turistinių kelionių asmeniniais ar verslo reikalais (ES statistikos tarnybos Eurostatas duomenys). Didėjantys turistų srautai lemia didelę apgyvendinimo įstaigų paklausą, o vis didesnis žmonių susidomėjimas naujomis turizmo rūšimis, tokiais kaip ekologinis turizmas, darnusis turizmas ar tokiais kryptimis kaip sveika gyvensena, ekologiškumas, darna, lemia ekologiškų viešbučių skaičiaus augimą. Ekologinis turizmas bei ekologiški viešbutiai šiandieniniame pasaulyje yra be galo svarbūs bei reikalingi, kadangi prisideda prie vietovių išsaugojimo, ekologijos plėtros ir mūsų planetos gerovės. Viešbučių ekologiškumą tikslinga vertinti kaip būtinybę mažinti neigiamą aplinkos, socialinę ir ekonominę poveikį šiam sektoriui. Šia praktika galima siekti „šiandieninių poreikių patenkinimo, nesukeliant pavojaus būsimų kartų gebėjimui patenkinti savo poreikius“ (Brudtland, 1989). Ekologiškas viešbutis savo veikloje įprastai taiko svarbius aplinkosaugos patobulinimus, siekdamas sumažinti poveikį aplinkai. Taip pat ekologiškas viešbutis turi atitikti tam tikrus kriterijus, pavyzdžiui, neišsiskirti iš natūralios aplinkos, palaikyti ekologinį tvarumą, skirti dėmesį aplinkos išsaugojimui, užsiimti aplinkosaugos mokymo programomis, stengtis įtraukti kultūrinius aspektus bei suteikti ekonominę naudą vietos bendruomenei (Kirk, 1995; Holjevac, 2003). Pasak Holjevac (2003), ateities viešbutis ir bus "žaliasis viešbutis" arba "ekologinis viešbutis", kuriame viskas, nuo vietos parinkimo, statybos, įrangos iki siūlomų produktų ir teikiamų paslaugų, bus skirta gamtos ir aplinkos išsaugojimui, taip ir dėmesys bus skiriamas viešbučio personalui ir svečiui.

Straipsnio tikslas: nustatyti ekologiškų viešbučių patrauklumo kriterijus.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išanalizuoti ekologiško viešbučio sampratą.
2. Apžvelgti ekologiškų viešbučių pasiūlą pasaulyje ir Lietuvoje.
3. Nustatyti ekologiškų viešbučių patrauklumo kriterijus.

Darbo rengimo metodai: Gautų duomenų iš antrinių šaltinių, mokslinių straipsnių, leidinių analizė.

Ekologiško viešbučio samprata

Ekologiškas viešbutis – tai apgyvendinimo įstaiga, kuri turi labai gerai išvystytą aplinkosauginę sistemą, kuri mažina neigiamą poveikį aplinkai. Pagrindinė viešbučio apibrėžtis yra aplinkai nekenksmingas apgyvendinimas, kuris orientuotas į darnumą su supančia aplinka. Terminologijoje galima surasti ir tokius terminus kaip ekoviešbutis, ekologinis viešbutis, tačiau kalbant apie darnaus vystymosi principus, darnią plėtrą ir apgyvendinimo įstaigas, teisingiausia būtų vartoti terminą ekologiškas viešbutis. Žalioji viešbučių praktika dažniausiai siejama su atliekų mažinimo, vandens išsaugojimo ir energijos taupymo sritimis (Kirk, 1995).

Svarbus veiksnys, prisidedantis prie ekologiško viešbučio statuso, yra jų ekologinis tvarumas. Tai susiję su aplinkos gebėjimu išlaikyti savo biologinę įvairovę artimiausioje ateityje. Ekologiškas viešbutis gali įgyti tokį statusą, stengdamasis dėti vertingą indėlį į išsaugojimą, aplinkosauginio švietimo plėtrą ir įtraukimą į vietos bendruomenės socialinį ir ekonominį pakėlimą.

Ekologiški viešbučiai laikosi griežtų, ekologinių gairių, kurių pagalba jie užtikrina, jog jų svečiai būna apgyvendinti saugioje, netoksiškoje ir energiją taupančioje aplinkoje. Literatūroje pateikiama keletas ekologiškų viešbučių savybių („Žaliojo rako“ programos duomenimis):

- Kambarių tvarkymo komandos turi naudoti netoksiškas valymo ir skalbimo priemones.
- Patalynės, rankšluosčiai bei čiužiniai turi būti iš 100% organinių medžiagų.
- Turi būti naudojami atsinaujinančios energijos šaltiniai (pvz.: saulės ar vėjo energija).
- Svečių kambariuose ir fojė – rūšiuojamų atliekų šiukšliadėžės.
- Rankšluosčių ir patalynės pakartotinis naudojimas (svečiai gali pasirinkti, kuriuos skalbinius kambarinėms surinkti skalbimui, o kuriuos ne. Taip nežymiai panaudoti rankšluosčiai ar patalynė paliekama kambariuose ir taip sumažinamas vandens sunaudojimas).
- Vietiniai, netolimi svečių pervežimai naudojant ekologiškas transporto priemones (pvz.: dviračiai, elektromobiliai)
- Pateikiami organiniai maisto produktai bei maistas, užaugintas viešbučio teritorijoje arba vietinių gyventojų.
- Įvairios vandens perdirbimo sistemos, kai vanduo naudojamas virtuvėje, vonioje ir skalbiant pakartotinai naudojamas sode bei aplinkos tvarkymui.

Pagrindiniai ekologiškų viešbučių principai yra tokie, kaip žaliųjų technologijų naudojimas, minimalizavimas daromos įtakos gamtai ir vietiniams gyventojams, atsisakymas bereikalingos prabangos, išteklių švaistymo. Taip pat labai svarbūs aspektai yra keliautojų ekologinis ir kultūrinis švietimas bei tiesioginė nauda vietiniams gyventojams. Ekologiški viešbučiai yra draugiški gamtai, kadangi suteikdami paslaugas jie taupiai naudoja elektros energiją, vandenį bei kitus reikalingus išteklius, todėl natūralu, jog ekologiški viešbučiai sutaupo ir materialiniu atžvilgiu.

Ekologiški viešbučiai yra sektinas pavyzdys visiems įprastiems viešbučiams ir tikėtina, jog laikui bėgant šiuo sektinu pavyzdžiu pasinaudos vis daugiau viešbučių, ne tik dėl to, jog tai yra populiarus ir madingas dalykas, tačiau dėl to, nes tai prasminga ir teisinga.

Ekologiškų viešbučių pasiūla pasaulyje ir Lietuvoje

Bandyti išskirti ekologiškiausius pasaulio viešbučius yra labai sunku, nes tokių viešbučių yra be galo daug. Tačiau tinklalapyje ecohotelsftheworld.com galima pasirinkti pačius

ekologiškiausius viešbučius pagal visus kriterijus bei vartotojų vertinimus net iš aštuonių kontinentų. Tokių viešbučių pasaulyje yra apie 179 (pasaulio ekologiškų viešbučių organizacijos duomenimis) ir dar be galo daug viešbučių, kurie žengia link ekologiško viešbučio vardo.

Verslo žurnalas „Forbes“ analizuoja geriausius ekologiškus viešbučius pasauly. Pirmą vietą šio verslo žurnalo duomenimis užima „Centro Ecologico Sian Ka'an“, kitaip „CESiaK“ viešbutis, įsikūręs Meksikoje, Karibų jūros pakrantėje. Šis viešbutis nuo 1998 metų veikia Sian Ka'an biosferos rezervate. Minėtas rezervatas, apimantis 1,3 milijonų akrų ploto, yra pilnas beždžionių, čia pat galima pasigrožėti Majų šventyklų griuvėsiais, netoliese lizdus suka jūros vėžliai. Viešbutis siūlo turistams apsigyventi nameliuose, pastatytuose ir natūralių medžiagų, išklaudyti kursus apie ekologiją, ragauti patiekalų, pagamintų iš ekologiškų produktų. Viešbutis taip pat siūlo vandens pramogas. Centre įdiegtos ekologiškos technologijos, įskaitant lietaus vandens surinkimo, saulės ir vėjo energijos panaudojimą ir kita. Pajamos, gaunamos iš pažintinių kelionių, žvejybos, nakvynės ir kitos veiklos naudojamos finansuoti apsaugos ir švietimo programas, Sian Ka'an biosferos rezervate. Siūlomos ekskursijos ir kelių dienų paketai garsioje druskingo vandens lagūnoje.

Antroje vietoje atsidūrė „Ecocamp Patagonia“, veikiantis Čilėje, nacionaliniame parke Torres del Paine. Kiekviename iš trisdešimties svečių namelių įrengti sustumiami stogai, kurie leidžia vakare grožėtis žvaigždėtu dangumi. Viešbutis siūlo astronomijos pamokas bei ekskursijas prie ugnikalnių. Šis centras National Geographic 2009 metais įvardintas tarp geriausių pasaulio kelionių agentūrų pasaulyje. Ekologiškoje stovykloje esantys namelių dizainas įkvėptas beveik išmirusių čiabuvių Kewesqar, jurtų formų. „Ecocamp Patagonia“ taip pat naudojamos ekologiškos technologijos.

Europoje taip pat yra ekologiškų viešbučių. Vienas iš jų - Paryžiaus „Hi Matic“ viešbutis. Šis viešbutis savo tinklapyje skelbia, kad savo veiklą pradėjo 2011 metais, orientuojasi į ekoturistus, nes visa įranga panaudota iš perdirbamų medžiagų. Viešbutis siūlo pusryčius, kurie gaminami iš netoliese gyvenančių ūkininkų produkcijos.

Kitas viešbutis įkurtas Danijoje, Kopenhagoje - „Crowne Plaza Copenhagen Towers“ viešbutis. Šis viešbutis skelbia, jog ekologiškos perdirbamos medžiagos panaudotos tiek jo interjere, tiek eksterjere. Negana to, klientams siūloma išsinuomotų elektromobilių arba elektrinius dviračius. Būtent šis transportas, pasak viešbučio atstovų, leidžia klientams pasijusti tikrais danais bent jau kelioms viešnagės dienoms. 2010 metais viešbutis įgyvendino įdomią iniciatyvą, kai jo teritorijoje buvo pastatyti du treniruokliai-dviračiai, prijungti prie generatoriaus. Viešbučio svečiams buvo siūloma paminti šiuos dviračius ir pagaminti 10 ar daugiau kilovatvalandžių energijos, už tai jie buvo apdovanojami nemokamu karštu patiekalu viešbučio restorane už 26 eurus. Nemokamą valgį galėjo gauti tik tie svečiai, kurie apmokėjo sąskaitą už nakvynę. Buvo paskaičiuota, kad vidutiniškai klientui, norinčiam nemokamai pavalgyti, tekdavo apie 10-15 minučių „padirbėti“ ant treniruoklio. Šis viešbutis duris atvėrė 2009 lapkritį. Jo siekiamybė – tapti žaliųjų viešbučių pavyzdžiu. Viešbutis turi žaliosios statybos europinį sertifikatą, taip pat priklauso „Žaliojo rakto“ programai, klientų reikmėms naudoja požeminio vandens pagrindu veikiančią šildymo ir vėsinimo sistemą, taupančias lemputes apšvietimui, taip pat yra įsirengęs saulės kolektorius.

Dar vienas viešbutis, kurį yra svarbu paminėti veikia Šveicarijos Alpėse, t.y. „Whitepod“ viešbutis. Šio viešbučio išskirtinumas – kitoks būdas pamatyti Šveicarijos Alpes. Namelių dizainas ir funkcionalumas leidžia keliautojams gyventi laukinėje gamtoje, labai mažai kišantis į natūralius jos procesus. Teritorija unikali tuo, kad yra visiškai atskirta nuo miesto gyvenimo, miesto triukšmo ir taršos, taigi ekoturizmas čia įgauna tikrąją prasmę. Prie gamtos saugojimo viešbutis prisideda ragindamas savo klientus kuo mažiau naudoti vandens, elektros energijos,

stengtis kuo mažiau palikti šiukšlių, bei šviesdamas svečius apie ekologijos naudą ir prasmę. Taip pat čia naudojami atsinaujinančios energijos šaltiniai.

Slovakijoje veikia Popgrad „Aqua City“ viešbutis, kuris garsėja spa paslaugomis, kurioms naudoja geoterminį vandenį. Viešbutyje taip pat naudojama saulės energija bei vėjo turbina, kurios šildo du viešbučio pastatus, spa ir vandens parką ir tenkina 80 proc. viešbučio elektros poreikio. Pro viešbučio langus galima gėrėtis Tatrų kalnų panorama.

Viešbutis duris atvėrė 2004 m. ir šiuo metu pasaulyje laikomas vieninteliu turinčiu prabangų saulės energija šildomą baseiną. Viešbutis ne vienerius metus pasaulio keliautojų apdovanojimuose (World Travel Award) išrenkamas žaliausiu.

Lietuva taip pat vis dažniau minima kaip atsakingo verslo narė. Analizuojant viešbučių verslą Lietuvoje, būtina paminėti tarptautinį ekologiškų viešbučių ženklinimą – „Žaliojo rakto“ programos sertifikatą. Žaliojo rakto apdovanojimas yra vienas iš stipriausių aplinkosauginės atsakomybės ir darnos standartų turizmo sektoriuje. Kartu šis prestižinis ekologinis ženklas išreiškia verslo įmonių įsipareigojimus laikytis griežtų Aplinkosauginio švietimo fondo nustatytų reikalavimų. „Žaliojo rakto“ – tai taip pat pažadas svečiams, kad pasirinkdami apsistoti prie Žaliojo rakto programos prisijungusiose įstaigose, jie prisideda prie aplinkos tausojimo. Žaliojo rakto – tarptautinė Aplinkosauginio švietimo fondo (Foundation for Environmental Education – FEE) programa skirta viešbučiams, svečių namams, konferencijų ir poilsio centrums, kempingams, vasarnamiams, kurie laikosi nustatytų aplinkosauginių reikalavimų. Žaliojo rakto programa buvo pradėta vykdyti Danijoje 1994 m. 2015 m. jau daugiau nei 2400 programos dalyvių iš 48 šalių yra sertifikuoti „Žaliojo rakto“. Prie šios programos Lietuva prisijungė 2003 m. Šiuo metu Lietuvoje Žaliojo rakto programoje dalyvauja šeši Rezidor grupės viešbučiai: Radisson Blu Hotel Lietuva, Radisson Blu Royal Astorija Hotel, Park Inn by Radisson Vilnius, Park Inn by Radisson Kaunas, Radisson Blu Hotel Klaipėda, Park Inn by Radisson Klaipėda.

Ekologiškų viešbučių patrauklumas

Daugelis šalių darnų vystymąsi laiko prioritetiniu tikslu. Ekonomika neturi vystytis pamirštant visuomenės poreikius ar aplinkos išteklių saugojimą. Tarp šių trijų skirtingų dimensijų turi būti pasiektas harmoningas tarpusavio ryšys. Darnumo sąvoka turizmo sektoriui yra ypač aktuali, kadangi turizmas sukelia nemažus pokyčius socialinei ir gamtinei aplinkai, veikia jas destruktiviai. Norint išvengti tokių turizmo sąlygotų neigiamų padarinių, reikia daugiau dėmesio skirti šio sektoriaus permainingoms, siekti ilgalaikių darnumo tikslų ir principų įgyvendinimo. Turizmo sektorius turi keisti savo vystymosi kryptį: ne tik sparčiai vystytis ir kurti pridėtinę vertę, bet kartu tapti atsakingu visuomenei ir gamtinei aplinkai. Viena iš galimų darnaus turizmo pasireiškimo formų - atsakingas keliavimas, kuris apibūdinamas kaip atsakingai suplanuotos kelionės pasirinkimas, kurios metu gauni unikaliausius potyrius ir darai mažiausią poveikį vietinei aplinkai, žmonėms.

Pasaulyje atsiranda vis daugiau organizacijų, kurių tikslas šviesti visuomenę energijos taupymo, išteklių eikvojimo, atliekų tvarkymo ir kitais svarbiais klausimais. Ekologija jau kurį laiką yra tapusi madingu judėjimu. Šiuo metu stebina pokyčiai ir turizmo sektoriuje: skatinama ne tik vartoti ir egzistuoti, bet pažinti ir kitokias, įdomesnes idėjas. Šiuo aspektu didelis dėmesys turėtų būti skiriamas viešbučiams. Pastaruoju metu turėti ekologinį sertifikatą tampa prestižo reikalu, o viešbutis jau pats savaime yra prestižiška vieta. Tad nieko keisto, jog „Green Key“ ar kitas galiojantis sertifikatas (priklauso nuo šalies) tampa siekiamybe.

Tokie viešbučiai jau nėra tik energiją ryjantys, neefektyvūs pastatai. Vieni jų ekologinius aspektus integruoja į visą infrastruktūrą ir veiklą (statybinės medžiagos, baldai, energijos

suvartojimas, išteklių taupymas, bendradarbiavimas su vietiniais aplinkosaugininkais ir kt.), tuo tarpu kiti savo veikloje adaptuoja tik kai kuriuos aspektus (saugi buitinė chemija, vietiniai maisto produktai ir kt.).

Kaip nurodoma literatūroje, dažniausiai turistai renkasi ekologiškus viešbučius dėl šių priežasčių:

1. Žino, jog tame viešbutyje bus apsistoję kiti ekologijos svarbą suprantantys keliautojai, su kuriais bus galima diskutuoti ir priiminėti sprendimus, kurie padės visos žmonijos labui.
2. Pati viešnagė nedarys neigiamo poveikio aplinkai.
3. Turistai jausis gerai, nes žinos, kad tikrai prisideda prie aplinkos, kultūros ar vietinių bendruomenių išsaugojimo.
4. Galimybė šviestis aplinkosaugos srityje.
5. Jaučiama etika ir atsakomybė.
6. Smalsumas ar įmanoma atostogaujant minimalizmo pagrindu jaustis komfortiškai.
7. Nuotykių, kažko „kitokio“ troškimas.
8. Nepasidavimas didelės minios jausmui, o mažo mastelio alternatyvai.
9. Poreikis išsaugoti lankomų vietovių gamtos išteklius, kultūros paveldą ir socialinę pusiausvyrą.

IŠVADOS

1. Ekologiškas viešbutis tai yra aplinkai nekenksminga apgyvendinimo įstaiga, kuri orientuota į darnumą su supančia aplinka.

2. Pasaulyje ir Lietuvoje ekologiškų viešbučių skaičius auga, visgi dažnai kiti viešbučiai reklamuojasi kaip ekologiški, nors jų veikla pilnai neatitinka esminių ekologijos aspektų. Turistai turėtų žinoti svarbiausius kriterijus, kuriuos turi atitikti ekologiški viešbučiai. Pagrindiniai ekologiškų viešbučių principai yra tokie: žaliųjų technologijų naudojimas, daromos įtakos gamtai ir vietiniams gyventojams minimalizavimas, bereikalingos prabangos ir išteklių švaistymo atsisakymas. Taip pat labai svarbūs aspektai yra keliautojų ekologinis ir kultūrinis švietimas bei tiesioginė nauda vietiniams gyventojams. Pasaulyje apie 180 viešbučių atitinka minėtus kriterijus.

3. Dažniausiai turistai renkasi ekologiškus viešbučius dėl to, nes žino jog tame viešbutyje bus apsistoję kiti ekologijos svarbą suprantantys keliautojai, su kuriais bus galima diskutuoti ir priiminėti sprendimus, jų viešnagė nedarys neigiamo poveikio aplinkai, turistai tame viešbutyje gerai jausis, nes žinos, kad tikrai prisideda prie aplinkos, kultūros ar vietinių bendruomenių išsaugojimo. Viešbutyje bus sudaromos galimybės gauti naudingos informacijos aplinkosaugos srityje, bus jaučiama etika ir atsakomybė, nepasidavimas didelės minios jausmui, poreikis išsaugoti lankomų vietovių gamtos išteklius, kultūros paveldą ir socialinę pusiausvyrą.

LITERATŪRA

1. Brundtland, G.H. (1989). Protecting the Global Commons. Earth Ethics, Fall, 12.
2. Holjevac I.A. (2003). A vision of tourism and the hotel industry in the 21st century. International Journal of Hospitality Management 22(2): 129-134.
3. Kirk D. (1995). Environmental management in hotels. International journal of contemporary hospitality management 7(6): 3-8.
4. <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>
5. <http://thabahotel.co.za/what-is-an-eco-hotel/>

6. <http://www.greenkey.global/>
7. <http://www.ecohotelsoftheworld.com/homepage.html>
8. <http://www.forbestravelguide.com/>
9. <http://himaticecologisurbain.parishotels.it/>
10. <https://lt.hotels.com/ho332851/crowne-plaza-copenhagen-towers-kopenhaga-danija/>
11. <https://www.whitepod.com/>
12. <http://www.aquacity.sk/>
13. <http://zaliasisraktas.lt/>
14. <http://zaliasisraktas.lt/apie/istorija/>
15. <http://zaliasisraktas.lt/apdovanoti-dalyviai/>
16. <https://www.lietuva2030.lt/lt/gerosios-praktikos-pavyzdziai/1050-zaliojo-rakto-programa-green-key-programme>
17. <https://ecobnb.com/blog/2017/03/tourists-prefer-eco-friendly-hotels/>

FASCINATION CRITERIAS FOR ECOLOGICAL HOTELS BY THEORETICAL ASPECTS

MILDA ULEVIČIŪTĖ

Kolping University of Applied Sciences

Tutor lect. Regina Navickienė and Iveta Varnagirytė-Kabašinskienė

SUMMARY

In this article, the concept of eco-friendly hotels, basic principles, an overview of the supply in the world and in Lithuania are presented, the criteria for the attractiveness of eco-friendly hotels are established.

SOCIALINIO DARBO BEI VAIKO GEROVĖS IR SOCIALINĖS APSAUGOS PROGRAMOS STUDENTŲ PATIRTYS IR PERSPEKTYVOS ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE.

EXPERIENCES AND PROSPECTS IN THE CONTEMPORARY SOCIETY OF SOCIAL WORK PROGRAM STUDENTS, CHILD WELFARE AND SOCIAL SECURITY PROGRAMME STUDENTS

TĖVŲ MIGRACIJOS ĮTAKOS LIETUVOJE LIKUSIEMS VAIKAMS ANALIZĖ

Rita Bagdonavičiūtė

Kolpingo kolegija
Vadovė lekt. E. Darulienė

ANOTACIJA

Tėvų migracijos problema aktuali daugelyje valstybių, Lietuvai taip pat nėra išimtis. Emigravus tėvams į užsienį, jų vaikai patiria įvairių psichologinės būsenos pokyčių nuo nerimo, perdėto irzlumo, depresijos iki psichosomatinių simptomų. Šeima dezorganizuojasi, vaikai atitolsta nuo tėvų, tėvai – nuo vaikų. Taip pat aprašomi vaiko globos ypatumai, emigravus tėvams. Globėjais dažniausiai tampa seneliai, kiti giminės, artimi šeimos draugai, kaimynai. Nuo globėjų ir vaikų santykių iš dalies priklauso, kaip vaikai išgyvens laikino išsiskyrimo su tėvais laikotarpį. Išvykus tėvams, globėjų vaidmens svarba vaiko gyvenime tampa artima tėvų vaidmens svarbai, todėl globėjai yra tie žmonės, kurie gali įtakoti vaiko gerovę. Šiame straipsnyje aprašomi žalingi vaikų emocinio ugdymo mitai. Šie emocinio ugdymo mitai daugeliu atvejų apsunkina netektį (emigraciją) patyrusių vaikų socializaciją. Tokiu būdu formuodami emocinį abejingumą kito asmens atžvilgiu.

IVADAS

Emigracija (lot. *emigratio* – išsikėlimas) – asmens ar jų grupės persikėlimas iš vienos valstybės į kitą dėl ekonominių, politinių, religinių ar asmeninių priežasčių. Emigrantu yra vadinamas asmuo, išvykęs iš Lietuvos Respublikos ir ketinantis apsigyventi nuolat ar ilgesniam negu 6 mėn. laikotarpiui kitoje šalyje (įskaitant užsienietį, kurio laikino leidimo gyventi, išduoto vieneriems metams ar ilgesniam laikotarpiui, galiojimo laikas pasibaigė ir nebuvo išduotas naujas dokumentas) (Tarptautinių žodžių žodynas, 2002). Pasak Sipavičienės (2006), emigracija yra vienas pagrindinių veiksnių, nulemiančių valstybės gyventojų skaičiaus pokyčius. Tai įvairialypis reiškiny, kurio priežastys gali būti skirtingos – ekonominės, politinės, socialinės ar asmeninės; tai žmonių teisė į laisvę, pažinti, tobulintis, ieškoti naujų galimybių ar paprasčiausiai siekti žmogiškosios laimės svetur. Emigracija gali būti naudinga valstybės ekonomikai, kai valstybėje ypač didelis gyventojų skaičius, kai nepakanka gamtinių išteklių, darbo vietų. Tačiau esama nuomonių, kad emigracija Lietuvai yra didžiausia nekarinė grėsmė, t. y. šis reiškiny gali būti žalingas, nes valstybė netenka reikiamos darbo jėgos (emigruoja ekonomiškai aktyvūs gyventojai). Kita – demografinė rizika – Lietuvos gyventojų senėjimas ir, ilgainiui, grėsmė tautai išnykti.

Įvairiuose dokumentuose dažniausiai pateikiamas imigrantų skaičius į kiekvieną iš ES valstybių, bet migracijos srautų šaltiniai paprastai nenurodomi.

Temos aktualumas. Remiantis Sipavičienės ir kt. (2006) atliktų tyrimų duomenimis, galima teigti, kad 1990–2005 m. iš Lietuvos emigravo 334 tūkst. žmonių (vidutiniškai 21 tūkst. per metus), t. y. apie 13 proc. darbingo amžiaus žmonių. Tuo tarpu 1990–2000 m. daugiau nei 60 proc. emigracijos sudarė nedeklaruoti išvykimai (koks dabar šis rodiklis – neaišku).

Straipsnio problema. Tėvų emigraciją patyrusiems vaikams būdingas uždarumas, perdėtas rūpinimasis savimi, padidėjęs emocinis labilumas, agresyvumas ir neadekvatus savęs vertinimas. Tie, kurie planuoja išvažiuoti į užsienį, daugiausia galvoja apie ekonominius dalykus, beveik nesvarsto apie tokio žingsnio poveikį šeimai, vaikams. Tėvų nedarbą ir jų emigraciją patyrusiems vaikams padažnėja psichinės sveikatos problemų, jie dažniau nei kiti jų vienmečiai išgyvena depresiją, vienišumą, yra linkę prasčiau save vertinti.

Straipsnio tikslas: išanalizuoti tėvų migracijos įtaką vaikams Lietuvoje.

Straipsnio uždaviniai :

1. Aptarti migracijos įtaką vaikams.
2. Pateikti vaiko globos ypatumus emigravus tėvams.
3. Aprašyti žalingus vaikų emocinio ugdymo mitus.

Darbo rengimo metodai: mokslinių straipsnių analizė.

Migracijos įtaka vaikams ir šeimai

Bielskė (2013) teigia, kad dauguma migruojančių į užsienį žmonių palieka savo šalyje šeimas, kuriuose auga vaikai. Tačiau vaikams šeima yra pati svarbiausia socializacijos institucija, todėl labai aktualu šalyje, stiprėjant migracijai ir migracijos nuostatoms, atidžiau pažvelgti į problemą vaiko požiūriu. Šių vaikų padėtis yra gana paradoksali: nors vaiko neatsisako ir neišsižada tėvai, tačiau jis priverstas gyventi be jų (ar vieno jų); nors tėvai rūpinasi vaiku, tačiau jų rūpinimasis apsiriboja tik materialine gerove, kitų funkcijų tėvai dėl esamo atstumo negali atlikti. Kaip tai veikia augančią ir bręstančią asmenybę, ar trikdo jos sėkmingą socializaciją ir ugdymą, kokių tolesnių pasekmių ši situacija turės vaikui, lieka neaišku. Todėl vaiko atsiskyrimas nuo tėvų, jiems išvykus dirbti į užsienį, nors laikinas ir formalus, tampa opia socialine edukacine problema. Išskyla nemažai atvirų klausimų, į kuriuos dar reikės ieškoti atsakymų. Vaikai netektį išgyvena tėvų skrybų ir mirties atvejais. Hipotetiškai galima manyti, kad, kai tėvai (vienas iš jų) išvyksta dirbti į užsienį, vaikai taip pat stipriau ar silpniau patiria netekties jausmą. Neretai tenka matyti ir girdėti faktus apie tai, kad Lietuvoje vaikai mokyklose savo agresyvumu šokiruoja visą edukacinę bendruomenę, savo išpuoliais grasina fiziniam bendraamžių saugumui, o neretai jį ir pažeidžia. Galiausiai paaiškėja, kad šie agresyvūs vaikai gyvena giminaičių globojami, nes tėvai išvykę uždarbiauti į užsienį. Taigi vien tie faktai leidžia teigti apie tėvų emigracijos neigiamas pasekmes paliktų vaikų socializacijos saviraidai.

Tėvų emigraciją patyrusiems vaikams būdingas uždarumas, perdėtas rūpinimasis savimi, padidėjęs emocinis labilumas, agresyvumas ir neadekvatus savęs vertinimas. Tie, kurie planuoja išvažiuoti į užsienį, daugiausia galvoja apie ekonominius dalykus, beveik nesvarsto apie tokio žingsnio poveikį šeimai, vaikams. Tėvų nedarbą ir jų emigraciją patyrusiems vaikams padažnėja psichinės sveikatos problemų, jie dažniau nei kiti jų vienmečiai išgyvena depresiją, vienišumą, yra linkę prasčiau save vertinti. Pastebėta, kad mergaitės į patirtą stresą reaguoja užgniauždamos savyje problemas, o berniukai – jas išreikšdami neretai agresyviu ekscentrišku, kitus žeminančiu elgesi. Kai visuomenėje plinta šeimos nuvertinimo tendencija ir vaikų augimo be tėvų pateisinimas, tokioje visuomenėje stiprėja viešoji nuomonė, pritarianti migracijai paliekant šeimą

ir savanoriškai atsisakant savo vaikų ugdymo šeimoje. Kiekvienas vaikas gyvena vidiniu nerimu būti nepaliktu, todėl išsiskyrimas su vienu iš tėvų jam sukelia papildomą stresą ir traumą. Mokyklinio 6-11 m. amžiaus vaikai. Tokio amžiaus vaikai jau gali aiškiau išreikšti tai, ką galvoja, jaučia, tačiau jiems vis dar nėra lengva tai padaryti.

Kaip teigia Bielskė (2013), nurodytama mokyklinio amžiaus vaikų reagavimo į stresą būdus: galvos arba kitus fizinius skausmus, liūdnumą, nepažįstamų žmonių baimę arba baimę likti vienam, mokyklos vengimą (netikėta pradžia), atsiskyrimą arba uždarumą, padidėjusį agresyvų elgesį. 11-18 m. amžiaus vaikai. Paauglystės amžiuje vaikai jau geba gana aiškiai sukonkretinti savo mintis ir jausmus. Jie supranta, kodėl vienam iš tėvų tenka važiuoti dirbti į užsienį, o išsiskyrimo laukia apimti dvejopų jausmų: džiaugiasi, kad pagerės šeimos 16 materialinės sąlygos (pvz., kad galės geriau/graziau apsirengti) bei sumažėjusiomis ribomis, tačiau kartu ir nerimauja, kas bus už jį atsakingas, kas juo pasirūpins. Tai, kad paauglys išgyvena krizę, rodo įvairūs jam pasireiškiantys simptomai: pakitęs elgesys (pvz., padidėjęs agresyvumas, staiga atsiradęs probleminis elgesys), suprastėję mokymosi rezultatai, fiziniai skausmai, nebekovojimas dėl savo identiteto, užsisklendimas savyje ir t.t. Manoma, kad vaiko reagavimo į krizę lygis priklauso nuo jį globoti likusio vieno iš tėvų elgesio ir supratingumo. Jeigu tėvai ir vaikai yra neatsidavę šeimai, tai jie nuo jos atpranta, susvetimėja. Šeima dezorganizuojasi, vaikai atitolsta nuo tėvų, tėvai – nuo vaikų. Išivyrąja dvasios tuštuma, skausmas. Daugeliu aspektu šeimos įtaką vaiko asmenybei nuodugnai nušvietė Bielskė. Ji tvirtino, kad šeima turi būti tvirtas kolektyvas. Reikia nepamiršti, kad, pasikeitus situacijai, keičiasi ir vaiko elgesys. Tėvų emigraciją patyrę vaikai dažniau išgyvena neigiamas emocijas (liūdesį, pyktį), o rečiau – teigiamas (džiaugsmą, pasitikėjimą savimi). Ši patirta netektis (tėvų išvykimas) turi neigiamos įtakos ir vaikų statusui klasėje: kiek žemesnį statusą užima daugiau netektį patyrusių vaikų, nei jos nepatyrusių. Tėvų emigracija dažnai turi įtakos ne tik tokių vaikų požiūriui į savo padėtį klasėje, bet ir požiūriui į save. Vaikų reakcijos daug kuo priklauso nuo to, kaip jie iš anksto paruošiami šeimos pokyčiams. Jeigu vaikui plačiau nepaaiškinama, o tik konstatuojamas pats išsiskyrimo faktas, vaikui bus sunkiau išgyventi traumuojančią situaciją. Todėl manoma, kad vaikams lengviau išgyventi netektį, kai: su jais sąžiningai ir atvirai kalbamas apie šeimos, bendravimo su tėvais pokyčius; jiems garantuojamas saugumas ir vaikai ruošiami pasikeitimams; neatskiriami broliai ir seserys (jų atskyrimas sukelia dar didesnę praradimojausmą). Hipotetiškai, galima manyti, kad lytis, amžius ir parengimas pokyčiams yra tie veiksniai, nuo kurių priklauso tėvų išvykimo dirbti į užsienį vaikų socializacijai.

Vaiko globos ypatumai emigravus tėvams

Bielskė (2013) mano, kad dažnai vaikai paliekami senelių ar kitų giminaičių globai, o kartais atiduodami net į mokyklas – internatus. Tėvai, ieškodami sau geresnio gyvenimo, dažnai pamiršta, kad nematydami savo tėvų vaikai patiria stresą. Globėjai yra tie asmenys, kurie rūpinasi vaiku, tėvams laikinai išvykus gyventi į kitą šalį. Globėjais dažniausiai tampa seneliai, kiti giminės, artimi šeimos draugai, kaimynai. Nuo globėjų ir vaikų santykių iš dalies priklauso, kaip vaikai išgyvens laikino išsiskyrimo su tėvais laikotarpį. Išvykus tėvams, globėjų vaidmens svarba vaiko gyvenime tampa artima tėvų vaidmens svarbai, todėl globėjai yra tie žmonės, kurie gali stipriai prisidėti prie vaiko gerovės.

Išskiriama keletą svarbių aspektų globėjams. Sutikus globoti vaiką, būtinai reikia įforminti laikinąją globą. Laikinosios globos įforminimas prireikus leis tinkamai pasirūpinti vaiku (pvz., jei vaikui prireiks skubios medicininės pagalbos, jei mokykloje bus priimami svarbūs su vaiku susiję sprendimai ir pan.) be to, įforminus laikinąją globą, tiek globėjams, tiek tėvams, tiek vaikui bus aišku, kiek laiko vaikas gyvens su globėjais. Globėjai su tėvais turėtų aptarti, kaip tėvai finansiškai

aprūpins vaiką. Reikia aptarti, kiek ir kaip dažnai tėvai siųs globėjams pinigų kasdienėms išlaidoms, kaip bus pasirūpinama nekasdieniais finansiniais vaiko poreikiais, kiek pinigų turės pats vaikas ir pan. Svarbu aiškiai apibrėžti globėjų statusą. Reikėtų, kad vaikui būtų aišku, kad globėjai juo rūpinsis tik laikinai. Globėjai turėtų kalbėtis su vaiku apie tai, kad jie nebando atstoti vaikui tėvų, tačiau kurį laiką bus už jį atsakingi, todėl jie bus tie žmonės, kurie galės suteikti pagalbą, ir tie, kurių nuomonės ir bendrų taisyklių reikės paisyti ir laikytis. Svarbu su vaikais aptarti namų taisykles. Taisyklės suteikia tam tikrą pastovumą, nurodo, kaip elgtis, todėl jos yra ypatingai svarbios, kai vyksta daug pokyčių. Pvz., turi būti aptartas laikas, kada reikia grįžti namo, kada reikia eiti miegoti, kokios yra vaiko pareigos ir pan. Dėl tam tikrų taisyklių globėjai turėtų pasitarti su vaiko tėvais, kad naujos taisyklės būtų panašios į tas, kurių vaikas turėjo laikytis anksčiau. Vaikas tiek namuose, tiek už jų ribų turėtų turėti ir teisių, ir pareigų.

Globėjai turėtų nuolat palaikyti ryšį su vaiko tėvais. Reikėtų nuolat tartis su vaikutėvais, ypač priimant svarbius su vaiku susijusius sprendimus. Nereikėtų už vaiko auklėjimą priimti visos atsakomybės sau, su tėvais reikėtų suderinti vaiko auklėjimo ir priežiūros būdus. Reikėtų pakankamai dažnai bendrauti su vaiko tėvais, pasidalyti tuo, kaip sekasi vaikui ir kaip sekasi patiems globėjams. Svarbu skatinti vaiką kuo daugiau bendrauti su tėvais. Globėjai turėtų sudaryti sąlygas vaikui bendrauti su tėvais telefonu, suteikti galimybę rašyti elektroninius laiškus, bendrauti su jais internetu. Jei globėjai telefonu ar internetu bendrauja su vaiko tėvais ir vaikas tuo metu yra namuose, pabaigus pokalbį, reikėtų paklausti vaiko, ar jis norėtų jį perimti ir pan.

Globėjai turėtų suteikti progą vaikui išsikalbėti, išreikšti jausmus. Reikėtų klausti vaiko, kaip jis gyvena, kaip jaučiasi, ką galvoja, kaip jam sekasi mokykloje ir už jos ribų, išklausti jį ir priimti jo emocijas ir jausmus tokius, kokie jie yra, nedrausti jam jaustis taip, kaip jaučiasi (nereikėtų sakyti „neliūdėk“, „nepyk“, „neverk“). Svarbu su pagarba priimti vaiką tokį, koks jis yra, nebandyti jo pakeisti. Vaiko priėmimas nereikia pritarimo netinkamam elgesiui, svarbu ir nubrėžti tam tikras ribas. Tačiau nereikėtų vaiko nuolat lyginti su savo vaikais, pabrėžti savo vaikų pranašumų ar globojamo vaiko trūkumų, ir atvirksčiai. Reikėtų nenusivilti, susidūrus su priešiškomis vaiko emocijomis ir elgesiu. Globėjai turėtų būti pasiruošę nepriėmimui, atstūmimui, pykčiui ir kitoms priešiškomis vaiko reakcijoms, taip pat suprasti, kad tokioje situacijoje jos gali būti natūralios. Be to, reikėtų suprasti, kad šios reakcijos kyla dėl išsiskyrimo su tėvais, pokyčių, prie kurių vaikas turi priprasti. Nereikėtų ignoruoti tokių vaiko išgyvenimų, o bandyti su juo juos aptarti.

Gali būti naudinga kartu su vaiku atrasti bendrą veiklą. Bendra veikla gali suartinti, sustiprinti santykius. Buvimas kartu yra tiek pat svarbus, kaip ir kalbėjimas. Be to, leidžiant laiką kartu, vaikas turės galimybę atsiskleisti, prabilti apie jam rūpimus dalykus. Veikla 37 būtinai turi patikti abiem pusėms ir ja turi būti užsiimama ne dėl to, kad reikia, o dėl to, kad malonu. Globėjai turėtų dalytis savo emocijomis ir jausmais, susijusiais su vaiku ir bendru jų gyvenimu. Vaikai pastebi ir patys interpretuoja globėjų elgesį ir emocijas, jausmus, kylančius gyvenant kartu. Tam, kad neliktų erdvės nesusipratimams ar nepagrįstoms fantazijoms, globėjai turėtų pasidalyti tuo, kaip jie jaučiasi, ką galvoja. Nereikėtų apie savo išgyvenimus kalbėti detaliai, pakanka juos įvardinti. Svarbu tinkamai išreikšti savo neigiamas emocijas, susijusias su bendru gyvenimu su globojamu vaiku. Natūralu, kad, susidūrus su sunkumais, tokių emocijų gali kilti, tačiau nereikėtų priekaištauti vaikui, kad jis yra našta, kad vaikas yra globėjų problemų šaltinis. Nereikėtų vaikui girdint kaltinti jo tėvų, nereikėtų jų vadinti blogais, neatsakingais. Taip pat svarbu nerodyti vaikui perdėto gailesčio, nevadinti jo auka ir neversti vaiko jaustis skolingą. Globėjai turėtų kiekvieną dieną ir iškilus sunkumams rūpintis savimi. Natūralu, kad sunkumų gali kilti. Taip pat natūralu, kad gyvenant su nauju žmogumi (vaiku), globėjai gali susidurti ir su tokiais sunkumais, su kokiais dar nėra susidūrę. Labai svarbu turėti su kuo apie tai pasišnekti, į ką kreiptis pagalbos. Pagelbėti

gali kiti šeimos nariai, draugai, artimieji ar panašios patirties turintys žmonės. Reikėtų suprasti, kad globėjai ne viską gali padaryti patys, todėl, prireikus rimtesnės pagalbos, reikėtų nebijoti kreiptis į specialistus.

Keletas iššūkių seneliams, kai tėvai vaikų globą priskiria jiems.

Seneliai turėtų būti pasiruošę susidurti su neigiamomis emocijomis: šoku, liūdesiu, pykčiu, kalte, nusivylimu. Šios emocijos yra natūralios, svarbu jas pripažinti ir išgyventi. Gali padėti pasidalijimas savo emocijomis ir jausmais su draugais, artimaisiais ar profesionalais. Svarbu prisiminti, kad natūralu, jog seneliai turi mažiau energijos nei jauni jų vaikai, todėl nereikėtų persistengti, nenorėti nuveikti tiek pat ar taip pat greitai, kaip jų vaikai ar kaip jie patys, kai buvo jauni. Seneliai turėtų nepamiršti savo poreikių – skirti laiko sau, bendrauti su savo aplinkos žmonėmis. Reikėtų stengtis reguliariai pailsėti ir „pasikrauti“ energijos. Svarbu užsiimti ta veikla, kuri jiems teikia džiaugsmo. Seneliai turėtų prisiminti, kad pasirūpinę savimi, geriau jausis, ir seneliams bus lengviau jais pasirūpinti.

Žalingi vaikų emocinio ugdymo mitai

Butvilo ir Terepaitės (2008) teigimu, šiandien būtina susirūpinti vaikų ypač emigraciją patyrusių emocinio ugdymo klausimais, nes priešingu atveju bus ir toliau formuojami depresijai vergaujantys ateities suaugusieji. Tad kokie tie žalingi visuomenėje nusistovėję emocinio ugdymo mitai? Pirmasis jų - neverta liūdėti. Turbūt, esame kiekvienas patyrę, kad, kai mums būna linksma, su mumis džiaugiasi daugelis, tačiau, kai mums būna liūdna - liūdime dažniausiai vieni. Juk blogų jausmų kitiems rodyti nevalia. Dažniausiai, ištikus kokiai bėdai ar nesklandumui, iš aplinkinių - neretai geros valios vedamų - išgirstame pasakymą neliūdėk. Rodos, lyg būtų nevalia jausti blogų išgyvenimų. Juk visi žmonių patiriami išgyvenimai - tiek džiaugsmingi, tiek ir liūdni - yra natūralūs ir jų nederėtų baimintis ar liepti vienokio ar kitokio jausmo neįsileisti ir jo neišgyventi. Šis klaidingas manymas, kad liūdėti neverta, nes viskas bus gerai kaip tik kuria dar ir kitokias vidines įtampas, kurios kiekvienu momentu gali ištrūkti mums patiems nežinomomis formomis. Todėl liūdėti reikia ir verta. Vaikai, matydami suaugusiųjų slepiamus neigiamus jausmus, formuojasi klaidingą įsitikinimą bei elgesio modelį ir tuomet stengiasi patys taip pat nerodyti savo išgyvenamo liūdesio, baimės ar kitų visuomenėje nepageidaujamų jausmų.

Antrasis mitas susijęs su įvairiais praradimais, netektimis. Kai vaikas netenka kažko jam svarbaus (pvz., pavogė dviratį, nugaišo mylimas gyvūnėlis ir pan.), dažnai pasakoma neliūdėk, nupirksim naują dviratį arba neliūdėk, kitą savaitę nupirksim kitą šuniuką. Vadinasi, antrasis visuomenėje nusistovėjęs emocinio ugdymo mitas - tai, ko netekai, galima veikiai pakeisti kitu. Be to, kaip pastebėta, pastarasis mitas glaudžiai „bendradarbiauja“ su pirmuoju - neliūdėk. Taigi vaikui nevalia ne tik liūdėti, bet jam, nespėjus susigyventi su patirtu praradimu, ja u siūlomas naujas pakaitalas. Kaip tik tokia nuostata, Butvilo ir Terepaitės (2008) manymu, neretai sąlygoja jausmų paviršutiniškumą, ypač vėlesniuose amžiaus tarpsniuose, kai kalba eina apie rimtų santykių užmezgimą su priešingos lyties atstovu. Nutrūkus šiems santykiams, dėl suformuoto mito stengiamasi nieieškoti atsakymų į tai, kas nulėmė šių santykių baigtį, tačiau kiek galima greičiau ieškoti pakaitalo. Todėl nenuostabu, kai girdima kalbant jaunas žmones, kad po nesėkmingos draugystės būtina susirasti kitą partnerį, kadangi taip bus lengviau išgyventi patirtą išsiskyrimą.

Trečiasis mitas puikiai atliepia pastaruosius du - būti tvirtam. Juk nederą kitiems rodyti, kaip skaudu kartais mums būna netekus svarbių dalykų gyvenime ar tiesiog išgyvenant vienokią ar kitokią negandą. Pažymėtina tai, kad vaikai yra labai imlūs suaugusiųjų elgesio pavyzdžiams, ir tokie pasakymai - berniukai niekada neverkia arba nebūk lėpšis - įstringa sąmonėje kaip nederamo elgesio šablonas, kuris netoleruojamas mūsų visuomenėje. Nelengva įsivaizduoti, kiek papildomų

sunkumų dar patiria vaikas, kai jam sakoma neliūdėk ir būk tvirtas, juk nupirksim kitą šuniuką. Šiuo atveju pamiršamas itin svarbus dalykas būtent kiekvienomūsų, ypač vaikų, emocinis santykis su tuo, ko netekome ar buvome kaip kitaip įskaudinti, palikti. Vadinasi, turime ne tik neliūdėti ir stengtis kuo greičiau rasti pakaitalą tam, ko netekome, bet dar ir jaustis tvirtai. Kitaip tariant, tokiu elgesiu esame verčiami paneigti mūsų žmogišką prigimtį, kad esame ne vien tam, kad džiaugtumėmės, tačiau ir reikalui esant - liūdėtume bei sulauktume tinkamo aplinkinių atsako.

Pastarasis mitas suponuoja ketvirtąjį - liūdėti dera vienam, kai niekas nemato. Kaip minėt a anksčiau, dažnai taip būna, kad liūdesio akimirką žmogus lieka vienas, ne s šiandienos sociumas nėra linkęs priimti verksnių ar liūdinčiųjų. Neretai sakoma vaikams, kad šie eitų ir užsidarytų savo kambaryje, jei kas nors būna ne taip, kaip turėtų būti - jų neigiami išgyvenimai nepriimami kitiems matant. Vadinasi, šiandien ugdomas kiek iškreiptai individualistinis ir užsidaręs savyje asmuo nei atviras ir nebijantis dalytis savo išgyvenimais žmogus.

Penktasis mitas, matyt, labiausiai tarp mūs ū girdimas ir ju o remiamasi (tiesa, kaip netinkama strategija) - su laiku viskas praeina. Minėti autoriai Butvilas ir Terepaitė (2008) pateikia šiam teiginiui vaizdžią metaforą, kuri paneigia aptariamą mitą: kai mums, važiuojant automobiliu, staiga nuleidžia padangą, nesakome, kad ši savaime su laiku prisipildys oro, bet imamės tam tikrų veiksmų, šalinančių netinkamus padarinius. Vadinasi, ir kalbant apie emocinius dalykus, negalima jų palikti laiko tėkmei. Galima tik savęs retoriškai paklausti, ar geriau, kai liūdnus mums dalykus paliekame spręsti laikui, ar kai per tam tikrą laiko tarpą mes sprendžiame iškilusias negandas ir bandome su jomis susitvarkyti. Galiausiai šeštasis emocinio ugdymo mitas - kai būna liūdna, verčiau kažkuo užsiimti. Kitais žodžiais tariant, vertėtų patiriamą skausmą užgožti intensyviu darbu ar kokia kita alinančia veikla. Tarytum visa tai numalšins neigiamus išgyvenimus ir viskas bus vėl kaip buvę. Kaip tik, imdamiesi kuo daugiau darbų, aliname save ne tik emociškai (juk išgyvenamas sunkus laikotarpis), bet ir fiziškai, todėl dažnais atvejais prieinama net iki to, kad tenka kreiptis ir į įvairias reabilitacijos klinikas. Taigi, trumpai apžvelgus šiuos mūsų dienų visuomenėje nusistovėjusius netinkamo emocinio ugdymo mitus, siektina, kad ugdantieji jaunąją kartą, vietoje direktyvių nurodymų, pirma, leistų vaikams būti savimi, antra, konstruotų bei palaikytų kuo daugiau vaikų emocinius išgyvenimus pozityvia linkme kreipiančių suaugusiųjų elgesio modelių.

IŠVADOS

1. Emigravus tėvams į užsienį, jų vaikai patiria įvairių psichologinės būsenos pokyčių nuo nerimo, perdėto irzlumo, depresijos iki psichosomatinių simptomų: galvos, skrandžio skausmų, nemigos ir t.t. Jeigu tėvai ir vaikai yra neatsidavę šeimai, tai jie nuo jos atpranta, susvetimėja. Šeima dezorganizuojasi, vaikai atitolsta nuo tėvų, tėvai – nuo vaikų. Įsivyrąja dvasios tuštuma, skausmas.

2. Globėjai yra tie asmenys, kurie rūpinasi vaiku, tėvams laikinai išvykus gyventi į kitą šalį. Globėjais dažniausiai tampa seneliai, kiti giminės, artimi šeimos draugai, kaimynai. Nuo globėjų ir vaikų santykių iš dalies priklauso, kaip vaikai išgyvens laikino išsiskyrimo su tėvais laikotarpį. Išvykus tėvams, globėjų vaidmens svarba vaiko gyvenime tampa artima tėvų vaidmens svarbai, todėl globėjai yra tie žmonės, kurie gali stipriai prisidėti prie vaiko gerovės.

3. Socialiniai emocinio ugdymo mitai daugeliu atvejų apsunkina netektį (emigraciją) patyrusių vaikų socializaciją. Tokiu būdu formuodami emocinį abejingumą kito asmens atžvilgiu.

LITERATŪRA

1. Bielskė A. (2013). Emigrantų paliktų vaikų gyvenamosios įžvalgos ir pagalbos organizavimo galimybės. Magistro darbas. Paimta 2017 10 27 iš tinklapio: <https://publications.lsmuni.lt/object/elaba:2199485/>
2. Butvilas T. ir Terepaitė J. (2008). Tėvų emigraciją patyrusių vaikų asmenybiniai bruožai ir jų emocinį ugdymą sąlygojantys socialiniai mitai. Paimta 2017 10 27 iš tinklapio: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367164619585/DS.002.0.01.ARTIC>
3. Gumuliauskienė A., Butvilas T. ir Butvilienė J. (2008). Tėvų emigraciją patyrusių vaikų globos ir socialinės gerovės užtikrinimas: ekspertų požiūris. Paimta 2017 10 27 iš tinklapio: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/jmd/08_04_20/26_gumuliauskiene%20butvilas%20butviliene.pdf
4. Tarptautinė migracijos organizacija (2013). Tarpkultūrinio pažinimo vadovas dirbantiems su trečiųjų šalių piliečių šeimomis. Paimta 2017 10 27 iš tinklapio: http://www.iom.lt/images/publikacijos/failai/1427794779_3TMOTarpkult%C5%ABrinio%20pa%C5%BEinimo%20vadovas%20dirbantiems%20su%20tre%C4%8Di%C5%B3j%C5%B3%20%C5%A1ali%C5%B3%20pilie%C4%8Di%C5%B3%20%C5%A1eimomis.pdf
5. Sipavičienė A., (2006). Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. Paimta 2017 10 27 iš tinklapio: http://www.iom.lt/images/publikacijos/failai/1430204018_seima-abipus-sienos.pdf
6. Tarpautinių žodžių žodynas. (2002). Paimta 2017 10 27 iš tinklapio: <https://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodziu-zodynas>

ANALYSIS OF FAMILY MIGRATION FOR CHILDREN IN LITHUANIA

RITA BAGDONAVIČIŪTĖ

Kolping University of Applied Sciences
Advisor lect. E. Darulienė

SUMMARY

Parental migration is a problem, in many countries, Lithuania is no exception. When parents emigrate abroad, their children experience various changes in their psychological state from anxiety, exaggerated irritability, depression to psychosomatic symptoms. The family disorganizes, children becomes alienated from parents, parents – from children. It also describes the peculiarities of child custody when parents emigrate. Caregivers are usually grandparents, other relatives, close family friends, neighbors. The relationship between caregivers and children is partly dependent on how children will survive the period of temporary separation with their parents. After leaving the parents, the role of carers in the child's life becomes close to the importance of parental roles, so carers are those who can influence the child's well-being. This article describes the harmful myths of children's emotional education

VAIKO GLOBOS ŠEIMOJE YPATUMAI

ANDRA DANIŪNAITĖ

Kolpingo kolegija
Vadovė lekt. Evelina Darulienė

ANOTACIJA

Globos (rūpybos) vaikui nustatymas yra teisinis aktas. Jis reiškia, kad likusio be tėvų globos vaiko priežiūra, auklėjimas ir ugdymas perduodama kitam asmeniui (fiziniam ar juridiniam). Šiame straipsnyje pateikiama vaiko globos samprata Lietuvoje. Aprašomas asmenų, norinčių tapti globėjais, ilgas ir sudėtingas atrankos procesas. Atskleisti vaiko globos šeimoje ypatumai. Vaikui pirmieji žingsniai į naująją šeimą būna sunkūs. Tačiau ir vaikui ir kitiems šeimos nariams reikia laiko priprasti vienas prie kito.

IVADAS

Kaip rašoma Vaiko globos organizavimo nuostatuose (2002), vaiko globa, tai likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems.

Kaip yra žinoma, globojančios šeimos mūsų visuomenėje yra labai svarbi pagalbos forma auklėjant vaikus. Taip pat, jos vaidina labai svarbų vaidmenį atliekant šią visuotinę užduotį. Sėkmingai vaiko raidai gyvybiškai yra svarbus saugumo ir pozityvių santykių su patikimu, artimu žmogumi poreikių tenkinimas ir šie poreikiai geriausiai tenkinami šeimoje, o ne globos namuose. Tad ypač svarbu yra vaikui, kad jis patektų į šeimą ir jį globotų bei tinkamai juo rūpintusi.

Temos aktualumas. Šioje temoje norima atskleisti vaikų globos sampratą, tapimo globėju procesą. Taip pat, kokie yra globos šeimoje ypatumai. Vaikų globos įstaigos pilnos vaikų, todėl negali jiems suteikti tinkamos priežiūros bei pagalbos, todėl svarbu, kad globėjai globotų vaikus, kurie liko be tėvų globos.

Straipsnio tikslas. Išanalizuoti vaiko globos šeimoje ypatumus Lietuvoje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išanalizuoti vaiko globos sampratą Lietuvoje.
2. Apibūdinti asmenų, norinčių tapti globėjais, atrankos procesą.
3. Atskleisti vaiko globos šeimoje ypatumus.

Darbo rengimo metodai. Mokslinės literatūros ir straipsnių analizė.

Vaiko globos samprata Lietuvoje

Prižiūrėti vaikus, išlaikyti juos, rūpintis jų sveikata bei ugdymu, sudaryti palankias visapusiškos raidos sąlygas, kad jie būtų paruošti savarankiškai gyventi mūsų visuomenėje, tai visų pirma yra tėvų pareiga. Ir visiškai nesvarbu ar jo tėvai gali šias pareigas atlikti ar ne, jam turi būti sudarytos sąlygos, kad visos jo teisės būtų įgyvendintos. Taip pat ir tais atvejais, kai jo tėvų nėra, kai tėvai savo pareigų atlikti negali arba kai tėvų valdžia apribota. Vaiko globa ir rūpyba padeda įgyvendinti vaiko teises, kai šito negali ar nenori daryti jo tėvai.

Globos (rūpybos) vaikui nustatymas yra teisinis aktas. Jis reiškia, kad likusio be tėvų globos vaiko priežiūra, auklėjimas ir ugdymas perduodama kitam asmeniui (fiziniam ar juridiniam).

Globos (rūpybos) nustatymas reiškia vaiko priežiūros patikėjimą kitam asmeniui, paimant vaiką iš jo šeimos ir perkelti gyventi pas globėją (rūpintoją). Globos (rūpybos) nustatymas nekelia klausimo „kas geresnis?“ (tėvai ar globėjai). Globos nustatymas siejamas su vaikui vystytis ir augti palankių sąlygų kūrimu. Globos nustatymą vaikas dažnai supranta kaip savo šeimos netektį, todėl tai jam nėra pozityvus reiškinys. (Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013 m. Vaikas gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjam ir įtėviams, Vilnius)

Pasak Matulevičiūtės, Kukauskos ir Montrimienės (2005), globa nustatoma vaikams, kurie neturi 14 metų. Rūpyba nustatoma vaikams, sulaukusiems 14 metų. Vaiko globa gali tęstis nuo kelių savaičių ar mėnesių arba iki pat jo pilnametystės. Daug vaikų sugrįžta pas savo tėvus, bet dalis lieka nuolatinėje šeimų globoje, yra įvaikinami ar apgyvendinami vaikų globos institucijose.

Lietuvoje vaikų globa skirstoma pagal rūšis: laikinoji ir nuolatinė, bei formas: globa šeimoje, šeimynoje ir vaikų globos institucijose. Tačiau pagrindiniai globos formų skirtumai yra tai, kad šeimoje gali būti globojami ne daugiau kaip penki vaikai, o šeimynoje gali būti globojami nuo šešių vaikų, bet ne daugiau kaip dvylika, įskaitant ir savus vaikus.

Anot Matulevičiūtės, Kukauskos ir Montrimienės (2005), nuolatinė globa nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą, ir jų priežiūrą, auklėjimą, teisių bei teisėtų interesų atstovavimą ir gynimą pavedamas kitai šeimai, šeimynai ar vaikų globos institucijai. Nuolatinė globa nustatoma ir globėjas skiriamas teismo nutarimu pagal rajono ar miesto Vaiko teisių apsaugos tarnybos arba prokuroro pareiškimu. O laikinoji globa, tai jos tikslas grąžinti vaiką į šeimą. Laikinoji globa nustatoma ir globėjas skiriamas rajono ar miesto savivaldybės valdybos sprendimu rajono ar miesto Vaiko teisių apsaugos tarnybos teikimu.

Taip pat, visuomet mums iškyla klausimas kam reikalinga globa. Vaikui globa reikalinga, kai jis lieka be tėvų priežiūros arba tėvai neužtikrina jam tinkamos priežiūros. Toks laikinas ar ilgalaikis tėvų nesugebėjimas prižiūrėti savo vaikų, gali atsirasti įvairiausių priežasčių. Šios priežastys dažniausiai gali priklausyti nuo tėvų valios. Taip pat, nėra šeimos, kuri galėtų būti garantuota, kad jų vaikams neprireiks globėjų paslaugų, nes kiekvienas vaikas ir jo šeima yra skirtingi, todėl nėra dviejų šeimų ar kelių, kurių situaciją būtų vienoda.

Į globėjų šeimą ateina vaikai, kurie yra atskirti nuo savo tėvų, kurie vartoja alkoholi, neprižiūri jų ar taip dėl kitų priežasčių ir dėl to vaikai išgyvena daugybę jausmų, tokių kaip pyktis, baimė, nusivylimas, liūdesys. Jiems perkėlimas į kitą šeimą yra lyg vienas didžiausių išbandymų. Manau jiems atsiranda daugybė klausimų, kurie juos kankina. Tačiau, manau globėjai turi suvokti vaiko jausmus ir padėti jiems suprasti jo praeitį.

Vaikui globos (rūpybos) nustatymas susijęs su tėvų valdžios į vaiką apribojimu. Tai reiškia, kad jeigu vaikui kyla grėsmė šeimoje, jis perkeliamas į kitą aplinką. svarbu yra tai, kad asmuo, svarstydamas apie globėjo vaidmenį, bent preliminariai susipažintų su teisės aktais. Tai padėtų pačiam asmeniui įsivertinti, ar jis yra tinkamas tapti globėju. Domėjimasis globos teisės aktais rodo asmens iniciatyvumą, ketinimų tvirtumą.

Vaiko globėju gali tapti fizinis asmuo. Tai vaiko globos (rūpybos) šeimoje forma. Teisės aktuose yra apibrėžta, kas gali tapti vaiko globėju (rūpintoju) ir kokie asmenys negali tapti globėjais. Šie reikalavimai yra labai svarbūs jau per pirminį vertinimą ar pareiškėjų apsisprendimo etapą.

Pasak Giedrimo, Signatavičienės, Breidokienės ir Ignatovič (2013), įvertinant tai, kad globos (rūpybos) nustatymu atsakomybė už vaiko gerovę deleguojama kitam asmeniui, yra keliami tokie reikalavimai globėjams:

- **Amžiaus.** Globoti gali asmuo, sulaukęs 21 metų, ir iki 65 metų, išskyrus atvejus, kai nori globoti artimi giminaičiai (broliai/seserys) arba seneliai ir kai vaikui daugiau nei 10 metų.

- **Sveikatos.** Asmuo neserga ligomis, ribojančiomis jo veiksnumą.
- **Teistumo.** Būsimasis globėjas negali būti teistas už tyčinius nusikaltimus.
- **Pareigingumo I.** Globėju negali būti asmuo, kuris buvo nušalintas nuo savo vaikų priežiūros.
- **Pareigingumo II.** Globėju negali būti asmuo, kuris jau buvo nušalintas nuo globėjo pareigų.
- **Aktyvumo ir veiklumo.** Turi būti dirbantis ir turintis tinkamas gyvenimo sąlygas, kuriomis galėtų dalintis su globojamu vaiku.
- **Gebėjimo.** Turi būti baigę įvairius globėjų ir tėvių mokymus bei turintys palankias GIMK mokytojų vertinimo išvadas.

Už vaiko globos (rūpybos) nustatymo proceso organizavimą yra atsakingi savivaldybių pagal vaiko gyvenamąją vietą Vaiko teisių apsaugos skyriai. Todėl asmenys, norintys tapti globėjais, pirmiausia bendrauja ir konsultuojasi su šių skyrių atsakingais darbuotojais.

Taip pat, didžioji dalis vaiko globėjų yra artimi asmenys. Jiems mokymai neprivalomi, tik keliami formalūs reikalavimai globėjams. Kai asmenys nori globoti vaikus, su kuriais nesieja jokie giminystės ryšiai, jie praeina visas anksčiau minėtas procedūras. Pasirinkimas tapti globėju yra savanoriškas.

Globėjams vaikus siūlo Vaiko teisių apsaugos skyriai pagal gyvenamąją vietą. Gali būti, kad galimai globoti vaikai siūdomi iš įvairių Lietuvos vietų. Tačiau visais atvejais būsimi globėjai bendrauja su Vaiko teisių skyriaus specialistais pagal savo gyvenamąją vietą.

Svarbiausia yra suprasti, kad vaiko globa yra prižiūrima vaiko teisių apsaugos specialistų. Todėl globėjų vieną iš pareigų ir gebėjimų yra bendradarbiauti su šios tarnybos specialistais. Taip pat, šie specialistai, turi teisę lankytis globėjų šeimose bei įvertinti jų globos kokybę.

Asmenų, norinčių tapti globėjais, atrankos procesas

Svarbiausia reikia žinoti, kad vaiko globėju negali būti skiriamas asmuo, neturintis 21 metų, išskyrus, kai globoti pageidauja artimas vaiko giminaitis. Tačiau nėra paprasta įvertinti asmens ar šeimos tinkamumą vaiką globoti.

Anot Kušlienės (2009), asmuo norintis globoti vaiką, turi kreiptis į gyvenamosios vietos savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybą (skyrių) arba jų socialinius partnerius ir pateikti prašymą bei kitus dokumentus, reikalingus vertinant asmens tinkamumą globoti. Gavęs šiuos dokumentus, savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyrius ar jų socialinis partneris surenka informaciją apie norinčio globoti asmens ir kartu su juo gyvenančių kitų asmenų teistumą bei padarytus administracinius teisės pažeidimus. Tuomet savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyrius ar jų socialinis partneris įvertina, ar norinčio globoti asmens pateikti dokumentai atitinka teisės aktų reikalavimus ir priima pirminės atrankos sprendimą dėl asmens teikimo tapti vaiko globėju.

Taip pat, kai darbuotojas išnagrinėja norinčių globoti asmenų dokumentus ir nustato, kad jie atitinka reikalavimus, jie ir jų šeimos nariai kviečiami į individualius pokalbius, kurie gali vykti jų namuose arba socialinėje tarnyboje. Jų metu bendrauja tokiomis temomis, kurios darbuotojui suteiks išsamiausią informaciją apie juos. Pasak Matulevičiūtės, Kukauskos ir Montrimienės (2005), tokiomis temomis kaip:

1. **Pasitikėjimų apibūdinimas.** Domimasi šeimos narių bruožais, vaikystės išgyvenimais, jų mokymusi, profesine veikla, sveikata, ankstesnėmis (jei tai ne pirmoji) santuokomis.

2. **Apsisprendimas globoti.** Socialinis darbuotojas domisi, kodėl pareiškėjai nori globoti, kaip vyko apsisprendimo procesas, kokios lyties, kokio amžiaus ir kiek vaikų jie norėtų globoti ir kodėl.
3. **Ankstisnesi santykiai su norimu globoti vaiku.** Jei asmenys, norintys globoti, anksčiau pažinojo vaiką, teiraujamasi, kiek laiko pareiškėjai jau bendrauja su norimu globoti vaiku, kaip jie apibūdina šį vaiką, kokia jų bendravimo su šiuo vaiku patirtis.
4. **Tarpusavio santykiai.** Darbuotojas domisi dabartinės santuokos istorija, ar sutuoktiniai patenkinti savo santykiais, kaip priima sprendimus savo šeimoje, kaip pasidalija darbais, dėl ko sutaria ar nesutaria, kaip jie apibūdina vienas kitą, padeda stresinėse situacijose.
5. **Kartu gyvenantys vaikai.** Klausama ape kiekvieną vaiką apibūdinant asmenybę. Aprašomas vaikų temperamentas, pomėgiai, talentai. Taip pat sužinoma paties vaiko nuomonė apie santykius su broliais, seserimis, bendravimo įgūdžius, požiūrį į tai, kad šeimoje gyvens globotinis.
6. **Kiti kartu gyvenantys suaugę žmonės.** Aprašomas kiekvienas suaugęs šeimos narys, paminint, kiek laiko jis praleidžia namuose, kuo užsiima, koks jo santykis su pareiškėju ir kitais šeimos nariais.
7. **Šeimos gyvenimo būdas.** Analizuojama, ar šeimai svarbios tikėjimo tiesos, papročiai. Kaip įprasta praleisti šokiadienius ir savaitgalius. Kokioje laisvalaikio veikloje dalyvauja visa šeima. Koks jų supratimas apie maistą, mitybą. Ar šeimoje rūkoma, ar vartojamas alkoholis ir kitą.
8. **Lūkesčiai vaikui.** Domimasi, ko pareiškėjai tikisi iš globotinio, kaip jie reguos, jeigu jų lūkesčiai nepasiteisins, ar sutiktų globoti vaiką, turintį elgesio ar sveikatos problemų, kokie sunkumai gali kilti grąžinant vaiką atgal pas tikruosius tėvus, kokios problemos gali kilti paauglystėje, ar yra koks nors seksualinis elgesys, su kuriuo pareiškėjai negali susitvarkyti ir taip toliau.
9. **Požiūris į vaikų auklėjimą.** Aiškinamasi, koks pareiškėjų supratimas apie vaiko vystymąsi, kokia jų darbo, bendravimo su vaikais patirtis, koks požiūris į tėvus, nesirūpinančius savo vaikais, kokiais modeliais jie auklės vaiką, kokios taisyklės galios vaikui pareiškėjų šeimoje ir taip toliau.
10. **Paramos tinklas.** Pateikiamas bendras paramos šaltinių vaizdas, įskaitant išplėstinę pareiškėjų šeimą, draugus, kaimynus, religines bendruomenes, visuomenines grupes, organizacijas ir panašiai. Nurodoma esamų paramos šaltinių svarba pareiškėjams dėl jų ketinimo tapti globėjais.
11. **Buities sąlygos.** Pateikiamas išsamus pareiškėjų gyvenamosios vietos apibūdinimas, įvertinamas buities sąlygų tinkamumas vaiko globali: turimi patogumai, būsto ir kiemo saugumas, sanitarinės normos, sužinomas, ar yra skolų už būstą, ar tvarkingai ir švariai laikomi gyvūnai, ar šeima turi automobilį ir panašiai.
12. **Finansinės galimybės.** Sužinoma, koks pareiškėjų šeimos požiūris į pinigus, kokios yra abiejų pareiškėjų pajamos, kuris iš jų uždirba daugiau ir kokią įtaką tai daro tarpusavio santykiams bei pareigų pasiskirstymui šeimoje. Ar jų nuomone, vaiko globos pašalpa yra pakankama ir kaip jie planuoja ją naudoti ir taip toliau.

Tuomet kai pateikia reikamus dokumentus, Vaiko teisių apsaugos tarnyba, išnagrinėja visą surinktą informaciją bei atsižvelgdami į darbuotojo, atlikusio atranką išvadas, priima sprendimą dėl dalyvavimo ar nedalyvavimo tolesniame vertinime ir per 37 dienas, dalyvavusiuosius informuoja.

Vaiko globos šeimoje ypatumai

Vaiko globėjas turi pareigą rūpintis, kad vaikas būtų apsaugotas nuo bet kokio išnaudojimo ar kitokių veiksmų, kurie gali būti pavojingi jo sveikatai ir fizinei, protinei bei socialiniai raidai. Globėjai turi vaiką ginti nuo bet kokio smurto ar išnaudojimo. Taip pat, jiems tenka itin sunki užduotis, tai yra padėti fiziškai ir psichologiškai atsigauti vaikui.

Pasak Suckelinės (2008), šeimos aplinkoje formuojasi individo požiūris, vertybės. Vaikas, augdamas šeimoje (kaip pagrindinėje jo socializacijos terpėje), mokosi kas yra gera, o kas bloga įvairiais būdais: stebėdamas aplinkinių elgesį, klausydamas nurodymų, patarimų, vertindamas savo elgesio padarinius, laikydamasis taisyklių. Visos šeimos funkcijos glaudžiai susijusios tarpusavyje. Jų pagrindas yra bendravimo funkcija, iš kurios gimsta ir rutuliuojasi kitos, likusios funkcijos.

Vaiko auklėjimas sukelia gausybę rūpesčių bei pastangų. Jis atneša aibes sunkumų ir klausimų ką reikia daryti įvairiose situacijose. Vaiko tapatybei pagrindą duoda tėvai, nes jis pirmiausia identifikuoja su jais. Jeigu vaikas paimamas globoti iki penkerių metų, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad jie yra stipriai įtakojami savo tėvų. Todėl globėjams yra labai svarbu tapti gerais tėvais vaikui, nes tokio amžiaus vaikai nori būti tokiu asmeniu, koks yra jo mama arba tėtis.

Taip pat, dažnai pirmosios kelios savaitės ar mėnesiai po globotinio atėjimo, jis slepia savo tikruosius jausmus, nesielia natūraliai, stengiasi įtikti globėjams, parodyti tik gerąsias savo savybes. Manau nepatyrę globėjai džiaugiasi geru vaiko elgesiu ir tiki, kad jo toks elgesys tęsis ir toliau. Tačiau kai vaikas globėjų šeimoje pradeda jaustis saugiau, ima skleisti jo tikrieji jausmai. Jis gali pradėti perdėtai skūstis, keiktis, laužyti savo žaislus, net ir tapti agresyvus. Tačiau nereikėtų išsigąsti, nes dažniausiai taip norima išreikšti nuoskaudą, blogus jausmus, kurie gali vis stiprėti. Reikia mėginti su juo šnekėtis, kad jis išsipasakotų kaip jis jaučiasi, išsiliėtų savo nuoskaudas bei jausmus.

Vaikas, atskirtas nuo savo šeimos, jaučia pyktį, ypač jei buvo patyręs smurtą šeimoje. Globėjui išties būna sunku valdyti tokius vaiko jausmus. Tačiau reikia vaikui leisti išsikalbėti, nes tuomet jis pasijaus geriau.

Kalbant apie mitybą, pasak Matulevičiūtės, Kukauskos ir Montrimienės (2005), daugeliui globotinių vaikų valgymo procesas praeityje buvo susijęs su įtampa ir nerimu. Todėl ramiai sėdėti prie stalo, tinkamai naudotis įrankiais jiems nėra įprasta ir gali kelti susierzinimą. Globėjų namuose maistas vaikui skiriasi ir skoniu, ir kvapu. Be to, vaikas gali ne kaip jaustis, jei aplinkiniai valgant jį stebės. Jam gali atrodyti, kad visi tik ir laukia kokių nors jo klaidų.

Norėdami vaikui padėti, reikia iš anksto pasidomėti, ką jis mėgsta, o ko ne. Tačiau jei vaiko šeimoje nebuvo įprasta arba nebuvo galimybių valgyti įvairų maistą, reikėtų palaipsniui pripratinti vaiką prie visavertės mitybos. Būtina pasirūpinti, kad vaikai gautų reikiamą vitaminų, baltymų kiekį.

Taipogi, labai svarbu, kad globėjai suvoktų, kad kai kurios bausmės globojantiems vaikams yra visiškai nepriimtinos, jų negalima taikyti net ir ypatingais atvejais. Tam tikri auklėjimo metodai ir priemonės gali būti įtraukti į vaiko globos planą. Tai daroma tada, kai vaikas stipriai pažeistas, pasižymi sunkiu, problemos elgesiu. Globėjai turėtų pasimokyti iš vaiko tėvų patirties ir nekartoti jų klaidų. Nes globėjo namuose, vaikas turėtų atgauti pasitikėjimą suaugusiais ir būti tikri, kad prieš juos nebus taikomos jokios fizinės bausmės. Reikėtų vaikui padėti pakeisti jo elgesį ir išmokyti neskriausti kitų.

Apibendrinant galima teigti, kad globėjams, auginantiems tėvų globos netekusius vaikus, svarbu iš išorės paremiančios sistemos, nes dėl nepakankamai išplėtos socialinės pagalbos

globėjai susiduria su socialinių paslaugų trūkumu. Taip pat turi juos išklaudyti, padėti jiems pasijauti visaverčiais bei padėti jiems priimti globėjus kaip naujais tėveliais.

IŠVADOS

1. Vaiko globa, tai likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas. Globa nustatoma vaikams, kurie neturi 14 metų. Rūpyba nustatoma vaikams, sulaukusiems 14 metų. Vaiko globa gali tęstis nuo kelių savaičių ar mėnesių arba iki pat jo pilnametystės. Daug vaikų sugrįžta pas savo tėvus, bet dalis lieka nuolatinėje šeimų globoje, yra įvaikinami ar apgyvendinami vaikų globos namuose.

2. Asmuo norintis globoti vaiką, turi kreiptis į gyvenamosios vietos savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybą arba jų socialinius partnerius ir pateikti prašymą bei kitus dokumentus, reikalingus vertinant asmens tinkamumą globoti. Gavus šiuos dokumentus renkama informacija apie norinčio globoti asmens ir kartu su juo gyvenančių kitų asmenų teistumą bei padarytus administracinius teisės pažeidimus. Jei norinčio globoti asmens pateikti dokumentai atitinka teisės aktų reikalavimus, priimamas sprendimas dėl asmens teikimo tapti vaiko globėju. Ir tik tuomet norintys globoti asmenys ir jų šeimos nariai yra kviečiami į individualius pokalbius, kurių metu bendraujama įvairiomis temomis.

3. Visuomet vaikui pirmieji žingsniai į naująją šeimą būna sunkūs. Tačiau ir vaikui ir kitiems šeimos nariams reikia laiko priprasti vienas prie kito (mokytis neslėpti savo tikrųjų jausmų, iš anksto pasidomėti apie bendrus pomėgius, daug kalbėti bei išklaudyti). Vaiko globėjas turi pareigą rūpintis, kad vaikas būtų apsaugotas nuo bet kokio išnaudojimo, kuris gali būti pavojingas jo sveikatai ir fizinei, protinei, socialiniai raidai. Globėjai turėtų pasimokyti iš vaiko tėvų patirties ir nekartoti jų klaidų. Globėjo namuose vaikas turėtų atgauti pasitikėjimą suaugusiais ir savimi.

LITERATŪRA

1. Matulevičiūtė, D., Kukauskas R., ir Montrimienė V. (2005). *Atmintinė vaikų globėjams*.
2. Kušlienė V. (2009). *Tapsmo vaiko globėju (-a) motyvacija*.
3. Suckelinė N. (2008). *Vaikų globos šeimoje ir šeimynoje organizavimo prielaidos Lietuvoje*.
4. Giedrimas Z., Ignatovičienė R., Breidokienė R., ir Ignatovič E. (2013). *Vaikas gimės mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ir įtėviams*.
5. LR Vyriausybės Nutarimas Nr. 405 Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo (2002 03 27). Vilnius. Žiūrėta 2017 11 07 Teisės aktų registro tinklalapyje <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActPrint?documentId=TAR.5CC1C0529694>

PECULIARITIES OF CHILDREN'S CARE IN FAMILY

ANDRA DANIŪNAITĖ

Kolping University of Applied Sciences
Advisor lect. Evelina Darulienė

SUMMARY

The determination of custody for a child is a legal act. It means that the care of the child who is left without parental, education is transferred to another person (physical or legal). This article presents the concept of child custody in Lithuania. Describes a long and complex selection process for those persons who want to become patrons. Revealed peculiarities of child custody in a family. The first steps to the new family for the child are difficult. However, for the child and other family members are need the time to get used to each other.

PAKELIUI Į TĖVYSTĘ SU „GIMK“ PROGRAMA

IRMA GALIAUSKAITĖ

Kolpingo kolegija
Vadovė lekt. Evelina Darulienė

ANOTACIJA

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos tinklalapyje rašoma (2017), kad įvaikinimas – tai šeimos suteikimas vaikui, kurio biologiniai tėvai dėl įvairių priežasčių nenori ar negali juo rūpintis. Tai visą gyvenimą trunkantis procesas tiems, kurie jame dalyvauja. Šiame straipsnyje apibūdinama GIMK programa, kuri apima įtėvių, globėjų mokymą bei konsultavimą, taip pat aprašomi GIMK programoje taikomi du etapai. Apžvelgiama „socialinės mados“ samprata.

IVADAS

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos tinklalapyje rašoma (2017), kad įvaikinimas – tai šeimos suteikimas vaikui, kurio biologiniai tėvai dėl įvairių priežasčių nenori ar negali juo rūpintis. Tai visą gyvenimą trunkantis procesas tiems, kurie jame dalyvauja. Jis prasideda tada, kai atsiranda tėvų globos netekęs vaikas, kuriam reikalinga šeima. Tokia šeima ieškoma ir surandama, po to atliekamos teisinės procedūros. Minėtos tarnybos duomenimis (2017), vaiko globa visada buvo ir yra jautri bei aktuali mūsų šalies problema.

Temos aktualumas. Pastarieji permainingi metai, socialinės, ekonominės srities naujovės, nedarbas, smunkantis gyvenimo lygis labiausiai paveikė tas šeimas, kurioms per sunku eiti sparčiu pasikeitimų tempu. Priežastys, kodėl vaikas atsiduria valstybinėse ir savivaldybių įsteigtose globos įstaigose, yra tai, kad mūsų šalyje dar nėra pakankamai socialinių paslaugų vaikui ir šeimai. Neretai vaiko globa institucijoje tampa ne laikina jo priežiūros forma, sudarančia galimybes užtikrinti saugias, sveikas ir tinkamas sąlygas augti ir vystytis, kol bus išspręstas grąžinimo į biologinę šeimą ar globos šeimoje klausimas, o ilgalaikiais namais. Esama atvejų, kai globėjai atsisako globoti vaikus.

Tyrimo problema. Pastaruoju metu mūsų šalyje sparčiai rengiami būsimi globėjai, tačiau vis dar trūksta paslaugų su problemomis susiduriančioms globojančioms šeimoms, vis dar daug vaikų globojami ne šeimose.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliktas tyrimas „Šeimose gyvenančių vaikų globos įvertinimas“ (2007) parodė, kad taip nutinka dėl to, jog globėjai turi sunkumų bendraujant su globotinieais, jiems trūksta įgūdžių ir žinių. Be abejo, įtakos turi ir paslaugų sistemos, kuri galėtų suteikti pagalbą globėjui ir jo šeimai, trūkumas. Todėl PRIDE (GIMK) programos mokymai yra būtini.

Straipsnio tikslas- Atskleisti GIMK programos svarbą įvaikinimo procese.

Straipsnio uždaviniai:

1. Aptarti GIMK programos bei „socialinės mados“ sampratą
2. Apibūdinti GIMK programos etapus

Darbo rengimo metodai: mokslinių straipsnių analizė.

Programa gimk ir socialinės mados

GIMK programa, tai globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymas ir konsultavimas. Nuo 2008 m. programa pritaikyta Lietuvai, šalyje pradėtos ruošti norinčios globoti ar įvaikinti šeimos.

Programa GIMK taikoma siekiant įgyvendinti šalies strateginį tikslą – kurti kompleksiskai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam vaikui, neįgaliajam ar jo šeimai (globėjams, rūpintojams) gauti individualias pagal poreikius paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje; o kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui augti saugioje ir jo raidai palankioje biologinėje aplinkoje, jos nesant – tėvų, globėjų šeimoje (*Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014-2020 metų veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. A1-83*).

Pasak Giedrimo (2014), mokymų programa išskiria tokias globėjų (rūpintojų) ir tėvų gebėjimų kategorijas - Saugios aplinkos užtikrinimas ir fizinių poreikių tenkinimas; Vaikų poreikių tenkinimas bei raidos sunkumų kompensavimas; Vaiko ryšių su jo biologine šeima užtikrinimas; Pagalba vaikui, užmezgant saugius ir patvarius ryšius; Bendradarbiavimas sprendžiant vaiko ir šeimos problemas.

Programa susideda iš dviejų dalių: įvadinių ir tęstinių mokymų. Įvadinių mokymų metu rengiami būsimieji tėviai ir globėjai, o tęstiniai mokymai skirti jau įvaikinusioms ar globojančioms šeimoms.

Naujoje šeimoje vaikas turi būti laimingas visais atvejais, beto reikia globėjus ar tėvius privaloma parengti jų vaidmeniui, kuri atliks toje šeimoje. Kiekvienai šeimai norint gyventi su tokiu vaiku privalomi tokie mokymai, nes jai augini ne savo vaiką, tai nelabai žinai koks jis bus ir kaip jis pradėtas auklėti. Mokymai svarbūs ne tik dėl žinių ir įgūdžių, kuriuos mokymų metu įgyja būsimi globėjai ar tėviai. Mokymų laikas yra labai svarbus, nes globėjai ar tėviai ruošiami naujo žmogaus atėjimu į jų šeimą, o kurie nori susilaukti biologinio vaiko, jo atėjimas labai svarbus ir jam reikia ruošti devynis mėnesius. Žmonės, kurie nori įsivaikinti ar globoti, ruošiasi trumpiau, bet pasirengimas turi didenės įtakos vaiko poreikių kokybei. Tokias šeimas vertina labai sudėtingai, jiems atitikti naudojami visai kitokie kriterijai- reikia išsiaiškinti daugybę dalykų, kad išryškėtų tikroji šeimos motyvacija, gebėjimas rūpintis vaiku. Įvaikinti ar globoti nori tie žmonės, kurie per daugybę metų turi susiformavusią patirtį, vertybes, nuomonę, savo požiūrį į gyvenimą. Visa tai lemia jų lūkesčius, motyvaciją, jų tinkamumo tapti globėjais ar tėviais vertinimo eigą. Mokymų metu žmonės pakeičia požiūrį į vaiko globą ar įvaikinimą, plečia supratimą apie vaiko jausmus, išgyvenimus, elgesio ypatumus. Daugelis šeimų po šių mokymų kai ką sužino naujo apie save ir pakeičia save bei atranda savo stipriąsias savybes beto pakeičia ankstesnes nuostatas. Globėjo ar tėvio vaidmuo reikalauja mokėjimo pasinaudoti savo stipriosiomis charakterio savybėmis, mokėti priimti pagalbą iš kitų. Jiems, jau auginant globojamą ar įvaikintą vaiką, reikėtų nuolat tobulinti savo gebėjimus (Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013).

Globėjai ir tėviai turi atitikti šiuos reikalavimus:

Amžius. Tėvių atveju: nuo pilnametystės iki 50 metų; skirtumas tarp tėvių ir įvaikinamo vaiko turi būti ne mažesnis nei 18 metų. globėjų atveju: nuo 21 iki 65 m.

Teistumas. Negali būti bausti už tyčinius ar smurtinius nusikaltimus.

Sveikata. Pareiškėjai turi būti veiksniūs ir sveiki.

Tinkamų gyvenimo sąlygų vaikui užtikrinimas.

Specialūs reikalavimai. Turi būti baigę įvadinius globėjų ir tėvių mokymus bei turintys palankias gimk mokytojų vertinimo išvadas. (Giedrimas, 2014).

Žvelgdami į šių dviejų sąvokų aprašymą galime daryti prielaidą ir *socialinės mados sąvoką* aiškinti kaip visuomenės gyvenime vyraujančią trumpalaikį tam tikro reiškinių populiarumą, periodiškai pasikartojantį su tam tikrais pasikeitimais. Šių laikų socialinė mada gerokai pakitusi: žaibiški sambūriai, grįžimas prie senovinių amatų ir rankdarbių, atšvaitai, ekoenergija, transportas, ekologiškas maistas ir net vaikų globa ar įvaikinimas. Sunku patikėti, kad vaikų globa ar

įvaikinimas vadinamas socialine mada. Dažnas tikriausiai pasipiktinęs prieštarautų šiam teiginiui, bet panagrinėkime šią prielaidą plačiau. Pastaraisiais metais žiniasklaidoje, artimesnėje aplinkoje iš lūpų į lūpas sklinda informacija apie vis dažniau įvaikinančias ar norinčias įvaikinti, globoti tėvų globos netekusius vaikus šeimas ir asmenis. 2000 m. dirbti pradėjusi Įvaikinimo tarnyba vis labiau Lietuvoje plėtoja veiklą ir informuoja visuomenę apie savo darbus. Štai „2007 m. liepos 24 d. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba įsigijo globėjų (rūpintojų) ir įtėvių PRIDE programos licenciją“. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos internetiniame puslapyje skelbtame straipsnyje „Lietuvių šeimų įvaikintų mergaičių ir berniukų skaičius beveik susilygino“ teigiama, kad „pernai lietuvių šeimos įvaikino 109 beglobius vaikus, 2009 m. – 110, 2008 m. – 101.“ PRIDE programos licencija į Lietuvą atnešė ne tik didesnes ir paprastesnes galimybes įvaikinti ar globoti tėvų globos netekusius vaikus, bet ir įvaikinimo, *globos socialinę madą*. Aplinkinių akimis, biologinių tėvų globos netekusio vaiko globa ar įvaikinimas yra didžiulis žygdarbis ir pagarbos vertas gestas. Daugybė priežasčių poras ar individualius asmenis paskatina globoti ar įvaikinti vaiką, netekusį tėvų globos. Ar asmenys, paveikti globos ir įvaikinimo socialinės mados, tikrai pasirengę: vaikystės tarpsniams, vaikų ligoms, apsilankymams pas gydytojus, nedarbingumo lapeliams, nuolatiniam irzlumui dėl skaudamo pilvuko, bemiegės naktims, laisviems viduriams, vakarams namie, o ne su bičiuliais diskotekoje, Edipo kompleksui, nuolatiniam zujimui aplink; pamokų ruošai kartu su vaiku, nuolat motyvuoti dėl mokslų bei namų ūkio; paauglystės pykčio protrūkiams, tėvų autoriteto žeminimui; vakarėliams, naktiniams negrįžimams ir daugeliui kitų ne tokių jau romantiškų dalykų? Negalime vienareikšmiškai teigti, kad globos ir įvaikinimo socialinė mada – tik neigiama ar tik teigiama. Toliau SWOT (Stiprybės, silpnybės, galimybės, pavojai) pagalba bandysime apžvelgti globos ir įvaikinimo *socialinės mados stiprybes, silpnybes, grėsmes ir galimybes*.

Stiprybės. „Lietuvos žinios“ teigia, kad „apie 50 tūkst. šeimų negali susilaukti palikuonių, ir kasmet šis skaičius padidėja dviem tūkstančiais.“ Suvokiant, kiek daug Lietuvos šeimų negali susilaukti vaikų, įvaikinimas suteikia galimybę realizuoti save kaip globėjus ir įtėvius, atsiskleisti šeimoje, atiduoti sukaupytą meilę ir rūpestį. Ne mažiau svarbu vaikui turėti globėjus ar įtėvius, bent vieną iš jų. Mylėti ir būti mylimam – kiekvieno žmogaus, juo labiau vaiko poreikis. Vaikui be galo svarbu jaustis saugiam, turėti užnugarį, gyventi šeimoje, turėti mamą ar (ir) tėtį. Tam tikras aktualizuojamas ir žiniasklaidoje viešinamas reiškinys tampa socialine mada. Viena iš tokių socialinės mados stiprybių – žinia, šiuo atveju – apie globos ir įvaikinimo galimybes, kurią visuomenės informavimo priemonės paskleidžia visuomenei. Šeimos ar asmenys labiau padrąsinami, informuojami apie globos ir įvaikinimo galimybes. Jie gauna impulsą, kuris paskatina priimti lemtingą sprendimą.

Silpnybės. Greitai išplitus žiniai ir masiškai visuomenę apėmus globos bei įvaikinimo socialinei madai, iškyla šios mados silpnybės, tokios kaip nepakankamas pasirengimas globojamo ar įvaikinto vaiko problemoms, šeimos santykių netvirtumas, nepakankamas psichologinis, moralinis pasirengimas, įprastos gyvenimo rutinos pasikeitimas, asmeninio laiko sąnaudų persiskirstymas ir daugelis kitų. Socialinė mada praeina, o rūpesčiai ir vaikas lieka. Retorinis klausimas: ar mada tampa poreikiu, gyvenimo dalimi, ar našta.

Grėsmės. Galima numanyti, kaip šeimos ar asmens gyvenimas pakis paėmus globoti ar įvaikinti vaiką. Ne visuomet įvykiai klostosi taip, kaip tikėtasi. Globos ar įvaikinimo socialinės mados grėsmė – atsiradus vaikeliui, kyla tam tikrų problemų, kurios pakeičia šeimos gyvenimo ritmą ir kurioms šeima gali būti nepakankamai pasirengusi. Pavyzdžiui, dažnas vaiko sirgimas, atsisakymas eiti į darželį, svetimų žmonių baimė, specifinė mityba ar kt. Vienu metu užgriuvus aibeį pasikeitimų ar problemų nepakankamai pasirengusios šeimos, socialinės mados paveikti ir skubotai sprendimą globoti ar įvaikinti priėmę asmenys neatlaiko psichologinės įtampos bei

rūpesčių. Mados paveikti asmenys ar šeimos ryžtasi grąžinti globojamą vaiką į globos namus. Tuo tarpu mažylis antrą kartą per savo trumpą gyvenimą patiria palikimo ir netekties traumą. Antroji – jau globėjų – netektis vaikui gali sukelti didžiulių išgyvenimų, nevisavertiškumo kompleksą, nesaugumo ir kaltės dėl netekčių jausmą, šis skausmas persekioja visą likusį gyvenimą.

Galimybės. Bet kokia socialinė mada atneša didesnių galimybių, daugiau informacijos, platesnį, palankesnį visuomenės požiūrį į tam tikrą reiškinį. Globos ir įvaikinimo socialinė mada atneša daugiau informacijos, psichologinę pagalbą, seminarus ir mokymus globėjams bei įtėviams prieš įvaikinimą ir jau įvaikinus, taip pat paprastesnius įstatymus, greitesnes globos ir įvaikinimo procedūras. Ir didesnei daliai vaikų, netekusių biologinių tėvų globos, atsiranda galimybių sulaukti globėjų ar įtėvių. Kuo plačiau žiniasklaida informuoja visuomenę, kuo daugiau atsiranda globėjų bei įtėvių, tuo daugiau atsiveria galimybių vaikams.

Perspektyvos. Iš SWOT matyti, kokie galimi globos ir įvaikinimo socialinės mados pranašumai ir trūkumai. Plačiau panagrinėjus būtų galima rasti ir daugiau šios mados pliusų bei minusų. Visos socialinės mados anksčiau ar vėliau praeina. Galima daryti prielaidą, kad taip nutiks ir globos bei įvaikinimo socialinei madai. Suprantama, apie globą ir įvaikinimą žinia Lietuvoje jau bus paskleista gana plačiai. Aplink mus bus nemažai žmonių, kurie globos ar bus įvaikinę vaikus ir skleis savo patirtį.

Derėtų pasidžiaugti, kad ir praėjus šiai socialinei madai liks asmenų ir šeimų, tikrai turinčių poreikį, tvirtai apsisprendusių ir pasirengusių globoti ar įvaikinti. O biologinių tėvų globos netekę vaikai ras tvirtas ir juos mylinčią globėjų bei įtėvių šeimą.

Specialistų teigimu, yra keturi tėvų auklėjimo stiliai, kurie galėtų padėti suprasti, kaip mes turėtume elgtis su savo vaikais, kad padėtume jiems siekti asmenybės brandos. Kas yra auklėjimas? Auklėjimas – tai sudėtinė veikla, pasireiškianti specifiniu elgesiu ir daranti įtaką vaikų ugdymui, o auklėjimo stilius – normali tėvų pastangų įvairovė, siekiant vaikus kontroliuoti ir padėti jiems pritapti visuomenėje. Kiekvienas auklėjimo stilius remiasi svarbiausiais auklėjimo elementais: tėvų jautrumu ir reiklumu. Kitaip tariant, tai atjauta, supratimas ir aiškios, apibrėžtos ribos, bendraujant su vaikais. Remiantis Dianos Baumrind auklėjimo stiliaus koncepcija, išskiriami keturi tėvų auklėjimo stiliai: atlaidūs tėvai, valdingi tėvai, autoritetingi tėvai ir neįsitraukę tėvai.

Atlaidūs tėvai. Jie netradiciniai, atlaidūs, švelnūs, nereikalaujantys iš savo vaikų elgtis taip, kaip suaugę žmonės, linkę kartu su vaikais apsvaistyti iškilusias problemas, vengia konfrontacijos. Atlaidžios šeimos dažniau užaugina vaikus ir paauglius su elgesio sutrikimais. Jiems blogiau sekasi mokykloje, bet jie geriau save vertina ir turi aukštesnius socialinius įgūdžius.

Valdingi tėvai. Reiklūs ir valdingi, bet neatsakingi. Jiems yra svarbu paklusnumas, nuolankumas, užimama socialinė padėtis. Jie tikisi, kad jų įsakymai bus vykdomi be paaiškinimų. Kita vertus, šie tėvai moka sukurti gerai organizuotą, su aiškiomis taisyklėmis aplinką.

Autoritetingi tėvai. Jautrūs, ir reiklūs. Jų vadovavimas ir nurodymai vaikams aiškūs. Jie yra tvirti, bet negniuždantys ir nevaržantys. Jų disciplinos metodai yra labiau palaikantys nei baudžiantys. Šie tėvai siekia, kad jų vaikai būtų savarankiški bei visuomeniškai atsakingi ir bendradarbiaujantys. Autoritetingi tėvai sugeba išlaikyti pusiausvyrą tarp reikalavimų ir pagarbos savo vaikų individualumui bei asmenybei. Autoritetingas auklėjimas leidžia išlaikyti pusiausvyrą tarp aiškių aukštų tėvų reikalavimų, emocinio atsakingumo bei vaiko autonomijos pripažinimo. Tai yra vienas iš svarbiausių šeimos kompetencijos bruožų, turinčių įtakos nuo ankstyvos vaikystės iki paauglystės.

Neįsitraukę tėvai. Mažiau jautrūs ir mažiau atsakingi. Kraštutiniais atvejais šis auklėjimo būdas pastebimas apsileidusių ir asocialių tėvų šeimose. Vis dėlto dauguma šio tipo tėvų yra normalūs.

Mes, sukūrę palankius bendravimui, pagarba kiekvienam šeimos nariui paremtus santykius šeimoje ir pasirinkę tinkamiausią vaiko auklėjimo stilių, būsimė patys laimingi bei padėsime vaikams tapti laimingiems. O juk to ir siekiame gyvendami šeimoje bei augindami vaikus. (Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013).

Gimk programos etapai

GIMK programa parengta praktiškai taikyti dviem etapais. Kiekvienu etapu programa kelia skirtingus tikslus, yra skirtingas dalyvių statusas. Bendra yra tai, kad programa įgyvendinama per grupinius mokymus. Pagrindiniai mokymų objektai yra globojamo ar įvaikinto vaiko poreikiai ir jų tenkinimas bei tėvių ir globėjų pagrindinių gebėjimų ugdymas.

Pasak Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič (2013), „Pirmasis etapas vadinamas įvadinais būsimų globėjų ir tėvių mokymais. Šiam etapui keliama tokie tikslai: padėti pasitikrinti pareiškėjams savo sprendimo tvirtumą bei gebėjimus jį įgyvendinti. sakoma, kad šiame etape pareiškėjai „dar kartą matuojasi savo pasirinkimą“ ir įsivertina pasirinkimo tinkamumą. Jame dalyvauja asmenys, nusprendę tapti globėjais ar tėviais ir jau pateikę dokumentus Vaiko teisių apsaugos skyriui bei atitinkantys formalius reikalavimus. Įvadinius mokymus sudaro dešimt užsiėmimų grupėje. Per mokymus būsimi globėjai ir tėviai susipažįsta su procedūromis, galimų įvaikinti ar globoti vaikų poreikiais, išgyvenimais, auklėjimo metodais, pokyčiais pareiškėjų asmeniniame gyvenime atėjus vaikui į šeimą. Visų užsiėmimų metu dalyviams keliama klausimai: „kodėl jie nori globoti ar įvaikinti?“ ir „ar jie turi gebėjimų šį norą, globoti ar įvaikinti, praktiškai įgyvendinti?“ kitaip tariant, dalyviams sudaromos sąlygos dar kartą pasitikrinti savo pasirinkimą ir jo įgyvendinimo galimybes. Programoje nekalbama apie dalyvius kaip apie „gerus žmones“, bet kalbama apie jų savybes ir gebėjimus. **GIMK programa visada atstovauja vaikui ir jo interesams bei siekia padėti vaikui surasti šeimą.** šis principas yra labai svarbus mokytojams formuojant darbo nuostatas gimk. mokymų metu siekiama, kad tai įsisąmonintų dalyviai ir šio principo laikytųsi ateityje. Įvadinius mokymus veda atestuoti gimk mokytojai. Tai yra socialiniai darbuotojai, psichologai, baigę specialius kursus pagal gimk programą.

Per mokymus naudojami įvairūs pratimai, žiūrimi filmai, žaidžiamos situacijos, dalyviams užduodama namų darbų. Įvadinių mokymų metu aptariamos tokios temos:

Įvadas į Globėjų ir tėvių rengimo programą GIMK. šioje temoje dalyviai supažindinami su gimk programos tikslais, dalyviams paaiškinami teisiniai ir procedūriniai dalykai. Pristatomi globėjams ir tėviams būtini gebėjimai.

Komandinis darbas užtikrinant vaiko stabilumą. kalbama apie šeimos svarbą užtikrinant stabilumą vaiko gyvenime. dalyviai analizuoja asmeninį patyrimą. Pristatoma genogramos reikšmė, stiprinant ir pažįstant savo ir vaiko šeimą.

Atviras kalbėjimas su globojamu ar įvaikintu vaiku. šioje temoje ypatingas dėmesys skiriamas tam, kad yra svarbu kalbėti su globojamu ar įvaikintu vaiku apie jo biologinę kilmę. Labai svarbu būsimiems globėjams ir tėviams suprasti, kad nepagarbus jų elgesys vaiko biologinei šeimai trukdo kurti su vaiku ilgalaikius ryšius. gimk programoje akcentuojama nuostata, kad įvaikinti ar globojami vaikai turi dvejus tėvus: tuos, kurie juos pagimdė, ir tuos, kurie užaugino. ši nuostata padeda globėjams ir tėviams tinkamai nukreipti savo elgesį globojamo ar įvaikinto vaiko atžvilgiu.

Raidos poreikių tenkinimas. Ryšiai. Pristatomi ir aptariami galimų globoti ar įvaikinti vaikų raidos etapai, turima jų gyvenimo patirtis ir jau išmokti socialiniai įgūdžiai. ši tema labai svarbi norint suprasti globojamų ar įvaikintų vaikų kai kuriuos elgesio modelius.

Raidos poreikių tenkinimas. Netektys. šioje dalyje dalyviai prisimena savo išgyventas netektis, patirtus jausmus. akcentuojama, kad ateinantis į jų šeimą vaikas taip pat yra patyręs šeimos netektį. svarbu dalyviams suprasti, kad ateinantis į jų šeimą vaikas nepriima šeimos kaip „savaimė suprantamos gerovės“. Būsimiems globėjams ar tėviams, dar neišgyvenusiems netekties, nerekomenduojama tapti globėjais ar tėviais. Nevaisingumas yra viena iš netekčių.

Savivertė ir šeimos ryšių stiprinimas. aptariama, kad vaiko savivertei stiprinti didelę reikšmę turi „vientisa jo gyvenimo istorija“. Todėl ypač akcentuojama vaiko praeities nuslėpimo, nepagarbaus kalbėjimo apie vaiko šeimą žala vaiko savivertei. globėjų ir tėvių pareiga – padėti atrasti ir priimti vaikui tapatumo jausmą, suprantant jo gyvenimo istoriją ir įvykius.

Auklėjimas. aptariama sutuoktinių bendrų taisyklių taikymo ir laikymosi svarba vaiko gyvenime, bausmių ir pasekmių reikšmė vaiko auklėjime.

Pastovių ryšių stiprinimas. šioje dalyje daugiausia dėmesio skiriama globėjų ir tėvių vaidmeniui, teikiant paramą vaikui, jam sprendžiant vidinius lojalumo konfliktus, išprovokuotus globos ar įvaikinimo faktų. ypač globėjai turi suprasti, kad pasikeitus aplinkybėms vaikas gali grįžti į šeimą. Jų pareiga – remti vaiką, jo grįžimą į šeimą, padėti jam susitaikyti bei priimti šias situacijas. Įtėvių šeimose šis klausimas dažniausiai iškyla, kai vaikas sulaukia paauglystės.

Pasiruošimas pokyčiams. Permainų planavimas. Pratimais ir žaidimais leidžiama dalyviams suprasti, kad vaiko atėjimas į jų šeimą palies visus šeimos narius, visas šeimos gyvenimo sritis. Todėl labai svarbu tam pasiruošti, įtraukiant visus artimuosius, planuoti iš anksto galimus pokyčius ir pasekmes. Tai liečia atostogas, darbo laiką, laisvalaikį, galima nusistovėjusios rutininės veiklos šeimoje kaita.

Sąmoningo sprendimo priėmimas. Tai paskutinis užsiėmimas. dalyviai jau turėtų būti gavę atsakymus į savo klausimus, išsiaiškinę iškilius neaiškumus, išsakę nerimus ar abejones bei priėmę sprendimus dėl tolesnių veiksmų.

Per įvadinčius mokymus ir po jų vyksta individualūs gimk mokytojų susitikimai su pareiškėjais jų namuose arba tam tinkamose vietose, aptariama ir analizuojama pareiškėjų gyvenimo patirtis, turimi jų įgūdžiai, pasirinkimo motyvacija, išgyventos netektys, lūkesčiai būsimam vaikui.

Antrojo GIMK programos etapo dalyviai yra globėjai ir tėviai, jau globojantys ar įvaikinę vaikus. šio etapo tikslas yra teikti pagalbą globėjų ar tėvių šeimoms, pagilinant jų turimas žinias apie vaikų poreikių atpažinimą ir jų tenkinimą, vaiko savijautos ir išgyvenimų ypatumus. šiuose užsiėmimuose dalyviai gali analizuoti savo veiksmus, asmeninį patyrimą, ieškoti būdų, kaip spręsti esamas problemas. Tęstiniai mokymai yra viena iš pagalbos globėjams ir tėviams formų. globėjų ir tėvių įvadiniai ir tęstiniai mokymai vyksta grupėse, patogiu dalyviams laiku. dalyvius į mokymus nukreipia Vaikų teisių apsaugos skyriai pagal dalyvių gyvenamąją vietą. galima tęstinius mokymus lankyti ir savo iniciatyva. Labai svarbu, kad tęstiniuose mokymuose dalyvautų abu sutuoktiniai. mokymus veda skyrių socialiniai partneriai, atestuoti gimk mokytojai. Procesą nuo to momento, kai dalyviai nusprendžia globoti ar įvaikinti vaiką, iki vaiko atėjimo į šeimą ir jo adaptacijos šeimoje galima būtų skirstyti į tokius etapus: sprendimo įvaikinti ar globoti priėmimo poroje/šeimoje; formalių dokumentų pateikimas Vaiko teisių apsaugos skyriui; įvadiniai mokymai (dažniausiai trunka 10 savaičių, 1 k./sav.); išvadų rengimas ir derinimas su pareiškėjais; vaiko pasiūlymo laukimas; apsisprendimas dėl pasiūlyto vaiko; susipažinimas su pasiūlytu vaiku ir ryšių mezgimas; dokumentų tvarkymas teismui; teismo sprendimo įsigaliojimo laikotarpis; vaiko atvykimas į šeimą ir adaptacijos šeimoje laikotarpis. Visi šie etapai sudaro nuoseklų socialinį procesą, kuriame dalyvauja tiek suaugusieji, tiek vaikai. Labai svarbu, kad šis procesas būtų nuoseklus, vedamas motyvų ir sprendžiamas profesionaliai. Už šio proceso sėkmę visada atsakingi globėjai ir tėviai.

gimk programoje išskiriamos penkios gebėjimų grupės, kurios būtinos būsimiems globėjams ar tėvams.

Saugios aplinkos užtikrinimas ir fizinių poreikių tenkinimas. šis gebėjimas siejamas su pareiškėjų namų aplinka, mitybos, laisvalaikio įpročiais. atkreipiamas dėmesys, kad namų aplinkos saugumas suvokiamas ne tik kaip fizinis saugumas. emocinė namų aplinka, tarpasmeniniai santykiai, gebėjimai planuoti laiką ir vykdyti rutines veiklas yra vieni iš svarbiausių šio gebėjimo atspindžių.

Vaiko raidos poreikių tenkinimas bei raidos sunkumų kompensavimas. šis gebėjimas siejamas su pareiškėjų gyvenimo patirtimi, netekčių išgyvenimais, turima vaikų priežiūros ir auginimo patirtimi. svarbu yra tai, kad atėjus vaikui į šeimą, pareiškėjų pareiga yra intensyviai ir nuosekliai bendrauti su vaiku, juo rūpintis ir padėti jam įveikti nesaugumo jausmą. svarbu suprasti, kad vaikui reikia laiko suvokti naujųjų namų aplinkos taisykles, ypatumus.

Vaiko ryšių su biologine šeima užtikrinimas. Tai yra sunkiausiai suprantamas ir priimamas gebėjimas. svarbu priminti, kad globėjams yra keliamas pareiga užtikrinti globojamam vaikui bendravimą su biologine šeima. Tėvams nėra tokio oficialaus reikalavimo. Tačiau gimk programoje akcentuojama, kad kuriant santykius, būtina padėti vaikui sukurti nuoseklų jo gyvenimo vaizdą. Todėl svarbu tėvams ir globėjams rinkti informaciją apie vaiko praeitį ir ją atsargiai pateikti vaikui. „Vaiko nusavinimas“ trukdys jam kurti savo identitetą.

Pagalba vaikui užmezgant saugius ir patvarius ryšius. gebėjimas siejamas su pareiškėjų gyvenimo patirtimi, jų tarpasmeniniais santykiais šeimoje, su tėvais, artimaisiais. svarbu yra tai, kad pareiškėjai apie savo ketinimus globoti ar įvaikinti vaiką būtų informavę artimiausius žmones. Pareiškėjų artimųjų ratas vėliau taps ir atėjusio vaiko artimaisiais.

Bendradarbiavimas sprendžiant vaiko ir šeimos problemas. svarbu suvokti, kad atėję vaikai gali turėti labai specifinių problemų, keistos gyvenimo patirties, patyrę įvairių traumų, emociškai ir pedagogiškai apleisti. Todėl šiuo gebėjimu išreiškiamas pareiškėjų atvirumas bendradarbiauti su specialistais, sprendžiant vaiko problemas, laikytis jų rekomendacijų. atkreiptinas dėmesys, kad globėjai privalo bendradarbiauti su Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistais sudarant globos planus. globos priežiūra yra vykdoma visą laiką, kol globa pasibaigs. Apie šiuos gebėjimus kalbama visų įvadinių mokymų ir individualių susitikimų metu, šie gebėjimai vertinami ir aprašomi išvadoje.

I etapas. PRIDE mokymai. Daug žinių, informacijos, bendraminčių. Grupėje tarp tokių pačių jautėmės labai gerai, smagu buvo išgirsti kitų šeimų istorijų, kaip jos nuėjo kelią iki įvaikinimo, kaip tikėjosi palaikymo, kaip bijojo garsiai ištarti šią mintį pirmiausia patys sau, vėliau – sutuoktiniui, dar vėliau – šeimai ir artimiesiems žmonėms. Mokymų pradžioje tai buvo tema, kurią aptarinėdavome vakarais namuose, mums tai suteikė tvirtumo, pasitikėjimo savimi, sustiprino priimto sprendimo svarbą. Manėme, kad tokie esame vieni, kad kitiems buvo daug geriau, kad jų niekas neskaudino. Atrodė, kad tik mums ši tema labai jautri, o, pasirodo, taip yra daugumai šeimų. Per PRIDE mokymus labai svarbios grupės nuotaikos, vadovų pastangos, vienijant grupę, nes nuo to priklauso tolesnis grupės darbas ir tarpusavio palaikymas. Tai yra vienas iš svarbiausių, mūsų manymu, mokymų aspektų. Mokymų pradžioje jautėmės susikaustę, bet kuo toliau, tuo labiau aiškėjo, kad mokymai reikalingi ne vien dėl informacijos (kurios galime susirasti patys), bet ir dėl bendravimo, buvimo kartu, vieni kitų palaikymo“ skaudžiausia, augant globėjų šeimoje: • neturiu tėvų; • nekreipia dėmesio į mano nuomonę; • ne visada galiu daryti tai, ką noriu; • reti pasimatymai su artimaisiais; • kiti mano, kad aš kitoks; • jaučiu atsakomybę už blogą brolio elgesį; • globėjai labiau myli savo vaikus; • konfliktai su globėjais; • jaučiuosi svetimas.

II etapas. Laukimas. „Tuštuma trečiadieniais (tomis dienomis vyko mokymai), nerimas ir daugybė klausimų... Laukimas, laukimas, laukimas, nežinia ir vėl laukimas... Grupės ilgesys,

klausimai mokytojams, klausimai sau, slegianti nežinia. Koks bus vaikutis, kiek jam metų, pirmojo susitikimo nerimas, kiekvienas nežinomo numerio telefono skambutis nutrenkia kaip elektra – gal tai tas skambutis, kurio laukiame?“ „Aplink išnyksta viskas, kitos problemos atrodo tokios tolimos, lieka vienintelė mintis – kad tik greičiau. Deja, viskas vyksta taip, kaip turi vykti. Vakaraus aptarinėdavome esamą padėtį ir kuo ji skiriasi nuo nėštumo bei vaikučio laukimo, kai aišku, kad tai trunka devynis mėnesius. Griebėmės interneto – ten irgi nieko naujo, įvairi patirtis, jokie aiškumo. Priėjome išvadą, kad bus taip, kaip lemta mūsų šeimai, bet dėl to lengviau nepasidarė, deja... Palaikė tikėjimas, kad mūsų vaikutis yra ir kad jis labai labai laukia mūsų, turbūt dar labiau nei mes jo, nes jis – mažiukas, ir noro gyventi, ir gražių vilčių turi labai labai daug. O mums lieka išlaukti ir pateisinti jo viltis, džiaugtis ir suteikti daug daug šilumos ir meilės.“ „Laukimas taps jūsų visų geriausiu draugu, palydovu, ir nesvarbu, ar jūs pyksite ant jo, kad jis pristojo ir nepalieka, ar kantriai būsite su juo – jis vis tiek kaip šešėlis lydės per visą įvaikinimo laiką. Taigi susitaisykite su juo ir džiaukitės, kad jis yra, kad atneš į jūsų gyvenimą didžiulių permainų.“

III etapas. pasiūlymas. „Viskas įvyko tarsi sapne. „Jums siūlomi du vaikučiai, dvi mergytės, x amžiaus, sveikos, (trumpa informacija apie vaikus), pagalvokite, apsispręskite. Jei nuspręsite, paskambinkite, pasakysime, kada ir kur galite aplankyti ir susipažinti“, – šie Vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojos žodžiai tebeskamba ausyse. Žemė išslydo iš po kojų, pagaliau. Skambutis žmonai, laukimas, kada baigsis darbo diena, ir visa naktis nemigos. Kalbėjomės kalbėjomės iki begalybės, ką daryti, juk planavome vieną vaikutį, ir šie tau kad nori – dvi ir dar mažulytės mergytės. Verkėme abu, ramino vienas kitą, nelabai supratome, kas vyksta, paryčiui pradėjome stumdyti baldus, kad tikėtų gyventi dviem vaikams, tarsi vaikai jau iš pat ryto ir atsiras mūsų namuose. Bandėme įsivaizduoti mergytes, kokios jos, koks bus pirmas susitikimas ir t. t. Bet apie tai vėliau... Dabar norėjosi bėgti ir džiaugtis visiems, kad pagaliau mes turėsime vaikučių.“ (D. ir L. V.)

IV etapas. susipažinimas. „Paskambinusi vaiko teisių specialistė labai aiškiai ir konkrečiai viską paaiškino, sutarėme laiką, kada galėsime aplankyti vaikučius. Kelios dienos iki savaitgalio virto amžinybe, kaip ir kelionė į x globos namelius, kur laukė MŪSŲ VAIKAI. Važiuodami aptarinėjome įvairias detales, ką sakysime vaikams, kokių lauktuvių vešime, kaip elgsimės, modeliavome įvairias susipažinimo situacijas. Mintys pynėsi, kuo arčiau globos namų, tuo labiau viskas darėsi neaišku ir painu. Deja, vaikų laukimas buvo didesnis už mūsų, ir jie patys su džiaugsmu mus priėmė, sudėliojo situaciją taip, kad mums liko tik susivokti – mes jau turime vaikų ir jie jau mūsų. Žaidėme, bendravome, bandėme per trumpą laiką kuo labiau pažinti mergytes. Tai mums sunkiai sekėsi, bet mes jau žinojome, kad tai mūsų vaikai ir kad sprendimas jau priimtas, žvilgsniais kalbėjome tarpusavyje, palaikydami vienas kitą. Kelionė namo buvo kupina įspūdžių, dalijomės tuo, ką matėme, išgyvenome, norėjosi, kuo ilgiau būti su vaikais, vėl važiuoti pas juos ir būti kartu.“ „Po pirmo susitikimo norėjosi kuo daugiau sužinoti apie jau MŪSŲ vaikutį, norėjosi glausti jį, kalbinti, šildyti savo sukaupta meile, viską atiduoti. Kilo nerimas, kaip jis ten be mūsų, ką veikia, ar miega, ar sveikas. Važinėjome į svečius kiekvieną savaitgalį, laukdami, kada įvyks teismas ir vaikas gyvens mūsų šeimoje. Laukti teko ilgokai, nes artėjo vasara ir užsitęsė teismo reikalai, teisėjai atostogavo. Mes važinėjome pirmyn atgal į gobos namus, tai kėlė vaikui didžiulį nerimą, jis nelabai suprato, kas vyksta. Pagaliau pasiėmėme atostogų, ir vaikutis apsigyveno mūsų namuose svečio teisėmis. Jam viskas tapo aišku, jis turėjo mamą ir tėtį, bet mums vis dar buvo neramu, laukėme teismo.“

V etapas. Vaikai šeimoje. Sunkiausia buvo išgyventi vaiko buvimo svečio teisėmis šeimoje etapą. Mažylis buvo atsidūręs dviprasmiškoje situacijoje, visiškai nesuprasdamas, kodėl ir kas čia darosi. Lyg ir viskas gerai, yra tėveliai, kurie jį myli, kurie atvažiuoja ir parsiveža jį namo, myli ir

džiaugiasi juo. Sunkiausia buvo išgyventi sekmadienių vakarus, kai reikėdavo parvežti vaiką atgal į globos namus. Širdis plyšdavo, kai būdavo užduodamas klausimas „Ką aš padariau blogai, kad vežate mane atgal į globos namus?“. Vaikas verkdamas, tylėdamas, užsisklėsdavo savyje. Globos namų darbuotojos pasakojo, kaip jis nemiegodavo parvežtas, verkdamas, visą savaitę laukdamas, kada atvažiuos tėveliai, klausinėdavo, ar negalės pasilikti visam laikui. Šis etapas vaikui buvo labai sunkus, sutriko ne tik jo miegas, bet ir elgesys: mažylis sunkiai sukaupdavo dėmesį, nieko nenorėjo daryti, bet kokie paaiškinimai buvo nesuvokiami, jis visiškai nesuprato, kodėl tai vyksta.“

Šioje lentelėje (žr. 1 lentelė) pavaizduoti 8 metų duomenys, per kuriuos buvo įvaikinti vaikai.

1 lentelė

2009–2016 m. Lietuvos Respublikos piliečių šeimų įvaikinti vaikai
(paimta iš Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
http://vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/lietuviu_ivaikinimas_09_6.pdf)

Metai	2009m.	2010m.	2011m.	2012m.	2013m.	2014m.	2015m.	2016m.
Iš viso įvaikinta vaikų	164	157	146	140	135	116	128	112
Iš jų – be tėvų globos likę vaikai	110	109	101	112	107	88	90	90
Iš jų – sutuoktinių vaikai	54	48	45	28	28	28	22	22

Lentelėje matome, kad 2009 buvo daugiausiai įvaikinta vaikų, o 2016 -mažiausiai įvaikinta. Tikėtina, kad kuo daugiau žmonių sužinos ir naudosis GIMK programa, tuo daugiau žmonių įsivaikins vaikučius, kuriems labai reikia namų šilumos.

IŠVADOS

1. GIMK programa, tai tėvų, globėjų mokymas bei konsultavimas. Socialinė mada, tai trumpalaikis, visuomenėje vyraujantis tam tikro reiškinio populiarumas. Šių laikų socialinė mada: žaibiški sambūriai, grįžimas prie senovinių amatų ir rankdarbių, atšvaitai, ekoenergija, ekologiškas maistas. PRIDE programos licencija į Lietuvą atnešė ne tik didesnes ir paprastesnes galimybes įvaikinti ar globoti tėvų globos netekusius vaikus, bet ir įvaikinimo, *globos socialinę madą*. Aplinkinių akimis, biologinių tėvų globos netekusio vaiko globa ar įvaikinimas yra didžiulis žygdarbis ir pagarbos vertas gestas. Daugybė priežasčių poras ar individualius asmenis paskatina globoti ar įvaikinti vaiką, netekusį tėvų globos. Negalima vienareikšmiškai teigti, kad globos ir įvaikinimo socialinė mada – tik neigiama ar tik teigiama.

2. GIMK programa taikoma dviem etapais. Pirmasis etapas vadinamas įvadiniais būsimų globėjų ir tėvų mokymais, kurių metu padedama pasitikrinti savo sprendimo tvirtumą bei gebėjimus jį įgyvendinti. Antrojo GIMK programos etapo dalyviai yra globėjai ir tėviai, jau globojantys ar įvaikinę vaikus, norintys pagilinant turimas žinias apie vaikų poreikių atpažinimą ir

jų tenkinimą, vaiko savijautos ir išgyvenimų ypatumus. Abiems etapams bendra tai, kad programa įgyvendinama per grupinius mokymus. Pagrindiniai mokymų objektai yra globojamo ar įvaikinto vaiko poreikiai ir jų tenkinimas bei tėvių ir globėjų pagrindinių gebėjimų ugdymas.

LITERATŪRA

1. 1993-2016 Įvaikinimo statistika (2017 spalio 2d.). Paimta 2017-10-23 iš Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tinklapio: http://vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/lietuviu_ivaikinimas_09_6.pdf
2. Pakeliui į tėvystę: praktinė patirtis įgyvendinant globėjų ir tėvių rengimo programą. Peržiūrėta: 2017-10-20 <http://docplayer.net/43444529-Pakeliui-i-tevyste-praktine-patirtis-igyvendinant-globeju-ir-iteviu-rengimo-programa.html>
3. Giedrimas Z., Ignatovičienė S., Breidokienė R., Ignatovič E. (2013). Vaikas gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ir tėviams. Vilnius: VŠĮ „Pagalbos paugliams iniciatyva“
4. Giedrimas Z. (2014). *Potencialių globėjų ir tėvių švietimas, keičiant jų nuostatas. Socialinis ugdymas / Socialinės inovacijos socialinių industrijų plėtrai / 2014, t. 39, Nr. 3*
5. Institucinės globos pertvarka (2013-03-30). Paimta 2017-10-20 iš Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tinklapio: <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/institucines-globos-pertvarka-1400.html>
6. *Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014-2020 metų veiksmų planas. Patvirtintas LR SADM ministro 2014 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. AI-83.* Paimta 2017-11-01 <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c90d41f097de11e3bdd0a9c9ad8ce1bf>

THE WAY TO THE PATERNITY WITH „PRIDE” PROGRAM

IRMA GALIAUSKAITĖ

Kolping University of Applied Sciences
Tutor lect. Evelina Darulienė

SUMMARY

The website of the State Child Protection and Adoption Service (2017) states that adoption is the provision of a family to a child whose biological parents do not or can not care for it for a variety of reasons. It is a life-long process for those involved in it. This article describes the GIMK program, which includes tutoring and counseling for foster parents, and describes two steps in the GIMK program. An overview of the concept of "social fashion".

SMURTAS PRIEŠ VAIKUS: GALIMA PAGALBA, REKOMENDACIJOS SPECIALISTAMS

DAUMANTĖ GĖRUTĖ

Kolpingo kolegija
Vadovė lekt. E. Dariulienė

ANOTACIJA

Šiandien Lietuvoje smurtas prieš vaikus yra labai opi problema. Smurtas yra sudėtingas reiškiny. Smurtinis poelgis visada turi vidinę prasmę ir tikslą, tačiau ne visais atvejais tiesioginis smurto tikslas sukelti žalą aukai. Smurtas gali būti fizinis, seksualinis, psichologinis, nepriežiūra, ekonominis. Šiame straipsnyje analizuojamos smurto prieš vaikus priežastys. Smurtas prieš vaikus yra plačiai paplitęs socialinis reiškiny, kuris turi daugybę priežasčių tokių kaip alkoholizmas, skurdas, nedarbas, depresija ir pan. Taip pat straipsnyje aprašomos rekomendacijos specialistams, dirbantiems su vaikais patyrusiais smurtą. Socialiniai darbuotojai dirbantys su vaikais, turi mylėti juos bei mokėti bendrauti. Kad galėtų tinkamai padėti vaikams kurie patiria smurtą socialiniai darbuotojai turi lankyti mokymus, bendradarbiauti su tokiomis institucijomis kaip policija ar teismai taip pat svarbu įtraukti kuo daugiau darbo priemonių ar metodų į pagalbos procesą dirbant su vaikais patyrusiais smurtą šeimoje.

IVADAS

Pasak Gumulauskienės, Juodaitytės, Malinauskienės (2010), remiantis pasauline ir Lietuvos statistika, smurto raiškos tendencijos prieš vaikus ir tarp vaikų įgauna vis platesnį mastą: smurtas tampa neatsiejama mūsų gyvenimo dalimi, šis reiškiny dažnas jaunesniojo amžiaus vaikų grupėse ir naujose socialinėse aplinkose. Todėl smurto problema šiuo metu įvardijama kaip vienas grėsmingiausių socialinių reiškinių mūsų visuomenėje. Dažnai smurtą patiria katik gimę kūdikiai, o juk pirmieji gyvenimo metai žmogaus raidoje nepaprastai svarbūs. Tuo metu formuojamas pamatas vėlesniam emociniam, socialiniam ir pažintiniam funkcionavimui. Ankstyvoje vaikystėje smurtą ar nepriežiūrą patyręs žmogus vėliau gyvenime dažnai patiria įvairių problemų – turi sunkumų socialiniuose santykiuose, prastai vertinasave ir savo pasiekimus, ar sunkiai realizuoja savo galimybes ir gebėjimus. Būtina, kad ankstyvosios raidos svarbą suvoktų kuo daugiau visuomenės narių ir specialistų. Reikia nuolat apie tai kalbėti su tėvais, globėjais ir specialistais, dirbančiais su vaikais ir jų šeimomis – mokytojais, darželių auklėtojais, socialiniais darbuotojais, teisėsaugos pareigūnais, vaiko teisių apsaugos specialistais, psichologais ir gydytojais.

Temos aktualumas. Ankstyvoje vaikystėje smurtą ar nepriežiūrą patyręs žmogus vėliau gyvenime dažnai patiria įvairių problemų – turi sunkumų socialiniuose santykiuose, prastai vertinasave ir savo pasiekimus, ar sunkiai realizuoja savo galimybes ir gebėjimus. Būtina, kad ankstyvosios raidos svarbą suvoktų kuo daugiau visuomenės narių ir specialistų. Reikia nuolat apie tai kalbėti su tėvais, globėjais ir specialistais, dirbančiais su vaikais ir jų šeimomis

Straipsnio problema. Sėkmingą vaiko ugdymą ir auklėjimą užtikrina tėvų ir vaiko tarpusavio pagarba, todėl auklėjimas nesuderinamas su tėvų priešišku ir smurtu. Dėl šios priežasties, negali teigiamai paveikti tėvai, kurie vaiko manymu, yra jam abejingi ar net priešiški

nusiteikę. Nesirūpinimas vaiku, artimų emocinių santykių stoka – tai vieni pagrindinių vaiką traumuojančių veiksnių.

Straipsnio tikslas: atskleisti rekomendacijas specialistams, dirbant su vaikais patyrusiais smurtą.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apibūdinti smurto rūšis.
2. Pateikti smurto prieš vaikus priežastis
3. Aptarti rekomendacijas specialistams, dirbant su vaikais patyrusiais smurtą.

Darbo rengimo metodai: mokslinių straipsnių analizė.

Smurtas prieš vaikus ir jo paplitimas

Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijoje (1989) smurtas suprantamas kaip įvairiausio pobūdžio fizinis ar psichologinis smurtas, įžeidinėjimai ar piktnaudžiavimas, priežiūros nebuvimas ar nerūpestingas elgesys, grubus elgesys ar išnaudojimas įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą. (19 str., 1 paragrafas). Kaip teigiama knygoje “Smurtas šeimoje prevencija, intervencija ir galima pagalba” (2008), smurtas – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą. Šiais laikais smurtas laikomas nusikalstamu elgesiu, už kurį numatytos tam tikros baudžiamosios priemonės, tačiau iki šiol smurtas vis dar paplitęs visame pasaulyje.

Žodis “smurtas” dažnai prilyginamas žodžiui gresija, nors tai nėra vienas ir tas pats. Smurtas yra viena iš agresijos pasireiškimų formų, bet ne jos sinonimas. Agresija- tai tikslingi veiksmai, kuriais siekiama sukelti žalą kitam žmogui arba žmonių grupei. Smurtas yra sudėtingas reiškinys; smurtinis poelgis visada turi vidinę prasmę ir tikslą, tačiau ne visais atvejais tiesioginis smurto tikslas- sukelti žalą aukai. Smurtaudamas žmogus labiau siekia valdyti, kontroliuoti kitą žmogų pajauti savo jėgą.

Smurto rūšys ir formos

Knygoje “Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba” (2008), išskiriamos įvairios smurto formos ir rūšys. Dažniausiai minimos šios smurto formos:

1. **Fizinis smurtas** pasireiškia kaip smūgiavimas spardymas, mušimas įvairiais daiktais stumdymas, purtymas, žnaibymas, smaugimas, kankinimas, deginimas badymas, daužymas, ginklų ar kitų žalojančių daiktų naudojimas t. y., kas palieka ant kūno žymes- mėlynės nudegimus, sumušimus, kaulų lūžius ir kas sukelia fizinį skausmą.
2. **Seksalinis** smurtas yra lytinis priekabiavimas, vertimas lytiškai santykiauti prieš asmens valią, lytinių organų lietimasis, vertimas dalyvauti lytinio akto metu, žiūrėti pornografinius filmus ar nuotrakas.
3. **Psichologinio /emocinio** smurto formos – tai kritikavimas, barimas, aprėkimas, įžeidinėjimas, žeminimas užgauliojimas, grasinimas, teigimas, kad esi bogesnis/ė už kitus, izoliavimas, draudimas endrauti su namiškiais ir draugais, mokytis dirbti ar pan.
4. **Apleidimas/ nepriežiūra** - nesirūpinimas asmens maistu, šiluma, gyvenamąja vieta, drabužiais oreikiais ir saugumu.

5. **Ekonominis smurtas** – aukos finansinis priklausomumas nuo smurtautojo, vienas iš partnerių iš kito atima galimybę tvarkyti bendrą biudžetą, turėti savo lėšų, leisti jas savo nožiūra ir kt.

Smurto paplitimas

Pasak Sniečkaus (2013), vaikų smurto tema yra aktuali visame pasaulyje. Kuriama daug prevencijos programų, tačiau išlieka klausimas, kurios jų yra efektyvesnės, kokia svarba tenka prevencinių programų komponentams.

Kaip rašoma, remiantis NIS-4 tyrimo, atlikto JAV 2005–2006 metais duomenimis, blogą elgesį patyrė daugiau kaip 1,25 milijono vaikų. Iš jų 44 proc. patyrė smurtą, o didžioji dalis – nepriežiūrą.

Kraštutinė smurto prieš vaikus išraiška yra mirtis. 2000 metais apskaičiuota, kad nuo smurto žuvo 1,6 milijono žmonių, iš kurių pusė sudarė savižudybės, vienas trečdalis buvo nužudyta. PSO duomenimis, 2000 metais mirė 57 000 vaikų, jaunesnių kaip 15 m. amžiaus. Bendras nužudymų skaičius tarp jaunimo siekė 9,2 atvejo 100 000 gyventojų. Šis rodiklis įvairiose šalyse labai skiriasi: nuo 0,4 atvejo 100 000 gyventojų Japonijoje iki 84,4 atvejo 100 000 gyventojų Kolumbijoje. Tuo tarpu Lietuvoje 1999 m. nužudymų skaičius 10–29 m. amžiaus grupėje sudarė 5,4 atvejo 100 000 gyventojų ir buvo kiek mažesnis nei Latvijoje ir Estijoje tais pačiais metais (atitinkamai 7,8 ir 7,7 atvejo 100 000 gyventojų). Vaikų, jaunesnių kaip 5 m. ir gyvenančių didesnių pajamų šalyse, nužudymų skaičius siekia: berniukų 2,2/100 000, mergaičių 1,8/100 000. O gyvenančių vidutines bei žemas pajamas gaunančiose šalyse šis lygis 2–3 kartus didesnis ir tarp berniukų siekia 6,1/100 000, o tarp mergaičių 5,1/100 000. Bendrąja prasme žmogžudysčių ir savižudybių dažnis vaikų grupėje buvo didesnis tarp berniukų nei tarp mergaičių, o didžiausias žmogžudysčių lygis buvo 15–29 m. amžiaus grupėje – 19,4 atvejo 100 000 žmonių. Remiantis JAV Ligų ir prevencijos centro – duomenimis, 2007 metais žmogžudystė buvo ketvirta pagal dažnį mirties priežastis tarp 1–14 metų vaikų.

Vertinant smurto, kuris nesibaigia mirtimi, apimtį, tyrimai atskleidė, kad vienam nužudymo atvejui vidutiniškai tenka 20–40 nemirtino smurto atvejų, kurių aukos gydomos ligoninėse [149]. Viena dažniausiai pasitaikančių smurto rūšių prieš vaikus – fizinis smurtas. Skirtingų šaltinių duomenimis, jo paplitimas yra nevienodas: kai suaugusieji pranešė apie vaikystėje patirtą fizinį smurtą, jo apimtys svyravo nuo 25–50 proc.

Seksualinio smurto atvejai taip pat skirtingi, nes atliekami skirtingi tyrimai: vieni – tarp paauglių, kiti – tarp mažamečių. Tarp vyrų seksualinio smurto atvejų skaičius svyravo nuo 1 proc. iki 19 proc. Lietuvių autoriai pateikia, kad seksualinį smurtą patiria nuo 2 iki 30 proc. vaikų

JAV ir Jungtinės Karalystės atlikto tyrimo duomenimis, nuo 8–9 proc. moterų ir 4 proc. vyrų nurodo patyrę sunkų psichologinį smurtą vaikystėje. Tuo tarpu kitų tyrimų duomenimis, vaikų, patyrusių emocinį smurtą, buvo gerokai daugiau – nuo 27 iki 30 proc.

Smurto prieš vaikus priežastys

Kaip teigia Kiguolė (2011), šeimoje vaiką turėtų supti pagarba, meilė, tarpusavio supratimas. Jis turi jausti, kad tėvai nuoširdžiai rūpinasi, kad iš jų visada sulauks paramos reikalingu momentu, kad jo teisės ypravertinamos ir saugomos. Pasak autorės (2011) Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 38 str. teigia, jog šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, bei įtvirtina valstybės pareigą saugoti ir globoti šeimą, motinystę, tėvystę, vaikystę.

Sėkmingą vaiko ugdymą ir auklėjimą užtikrina tėvų ir vaiko tarpusavio pagarba, todėl auklėjimas nesuderinamas su tėvų priešišku ir smurtu. Dėl šios priežasties, negali teigiamai

paveikti tėvai, kurie vaiko manymu, yra jam abejingi ar net priešišškai nusiteikę. Nesirūpinimas vaiku, artimų emocinių santykių stoka – tai vieni pagrindinių vaiką traumuojančių veiksnių.

Aptariant smurtą šeimoje, svarbu atsižvelgti ir į pagrindines šio reiškinio atsiradimo priežastis:

1. Visuomenėje nusistovėjusios nuostatos, papročiai, patriarchalinės šeimos tradicija.
2. Išmoktas smurto elgesys – „smurtininku negimstama, smurto išmokstama“ (daugelis smurtautojų vaikystėje patys patyrė smurtą, todėl suaugę jie tarsi keršija už tai, ką patys išgyveno. Pamažu charakterio nukrypimai pereina į despotizmą ir tampa smurtaujančio asmens gyvenimo norma).
3. Suaugusieji, norėdami išlieti savo pyktį, neviltį ar bejėgiškumą dėl susiklosčiusios situacijos, agresiją nukreipia prieš artimiausius žmones, ypač vaikus, kurie dar nėra pajėgūs pasipriešinti.
4. Bloga finansinė padėtis, skurdas – tai gimdo neviltį, pažeminimą, pyktį, skurde gyvenantys asmenys nepajėgia mylėti, gerbti nei savęs, nei tuo labiau kitų.
5. Alkoholizmas – girtaujantis asmuo įgyja amoralių, asocialių bruožų, smunka vertybinės orientacijos (grįžęs į namus, girtuoklis triukšmauja, keikiasi, gąsdina žmoną ir vaikus, mušasi).
6. Narkotikų ir psichotropinių medžiagų vartojimas - asmuo nebesugeba valdyti savo veiksmų, nebesugeba vykdyti pažadų, įsipareigojimų. Viso to rezultatas - netinkamas elgesys ir smurtoveiksmai.
7. Nedarbas – neturintis darbo žmogus jaučia pyktį visam pasauliui ir visiems aplinkiniams, susikaupusio pykčio iškrovą patiria arčiausiai esantieji, t.y. šeimos nariai.
8. Depresija – depresuojantis asmuo viskuo nepatenkintas, jaučiasi nelaimingas, o kankindamas šeimos narius jis tarsi sutapatina juos su savimi, perkelia savo našta.
9. Psichikos sutrikimai.
10. Nesutarimai šeimoje, nesugebėjimas konstruktyviai išspręsti kilusių šeimos konfliktų.

Rekomendacijos specialistams, dirbantiems su vaikais patyrusiais smurtą.

Pasak Valentaitės (2016) socialinis darbas profesija, kuri ne tik padeda žmonėms, bet kartais įtakoja asmens pokyčius ir pasirinkimus. Socialiniai darbuotojai dirbantys dienos centruose, tai žmonės, kurie kasdieną dirba su vaikais, padeda jiems įvairiose situacijose, moko bei konstruoja jų požiūrį į gyvenimą. Pagerinti smurto prieš vaikus situaciją Lietuvoje autorė pateikia šias rekomendacijas skirtas:

- darbuotojams, dirbantiems vaikų dienos centruose:

- Įtraukti daugiau darbo priemonių ar metodų į pagalbos procesą dirbant su vaikais patyrusiais smurtą šeimoje.
- Daugiau dirbti su vaiko tėvais esant smurto problemai, t.y. organizuoti tėvystės įgūdžių grupes, lankyti šeimas namuose ir vykdyti nuolatinį šeimos stebėjimą įtarus ar pastebėjus smurto apraiškas.
- Didinti bendradarbiavimą su kitomis institucijomis, galinčiomis padėti smurto prieš vaiką atvejais.
- Viešinti ar kitaip didinti smurto prieš vaikus problemos svarbą, aktyviau įtraukiant visuomenę įvairių renginių, seminarų metu.
- Elgtis įstatymų numatyta tvarka.

- vaikų dienos centrų vadovams:

- Siūlyti arba nukreipti savo darbuotojus į rengiamus tikslingus mokymus, kuriuose būtų mokoma kaip turi reaguoti socialinis darbuotojas pastebėjus skirtingas smurto rūšis.
- Motyvuoti savo darbuotojus labiau kreipti dėmesį į vaikus patiriančius smurtą netgi tais atvejais, kai yra įprasta matyti jį neprižiūrėtą ir apleistą.
- Organizuoti ir/ar dažniau rengti supervizijas skirtas darbuotojams, dirbantiems su smurto prieš vaikus atvejais.
- Vaikų dienos centrus geriau aprūpinti žmogiškaisiais ištekliais.

- kitiems tyrėjams, tiriantiems smurto prieš vaikus temomis:

- Tyrinėti smurto prieš vaiką gatvės aplinkoje atvejus ir jiems teikiamą pagalbą.
- Tyrinėti pačių vaikų sukeltą smurtą prieš tėvus namų aplinkoje.
- Tyrinėti vaikų tarpusavio smurtą dienos centruose ir to smurto mažinimo procesą.

- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

- Steigti specializuotus vaikų pagalbos centrus vaikams nukentėjusiems nuo įvairaus smurto rūšių bei teikti įvairių specialistų pagalbą, galinčią sumažinti ar pašalinti esamas smurto priežastis bei pasekmes.
- Įtraukti kompleksinio smurto sąvoką į smurto rūšių apibrėžimą.
- Organizuoti ir vykdyti projektus skirtus teikti didesnę finansavimą vaikų dienos centrams, dirbantiems su vaikais patiriančiais smurtą šeimoje.
- Vykdyti metodologinę pagalbą vaikams, patyrusiems įvairų smurtą, ir lankantiems dienos centrus, priežiūrą.

Leidinyje vaiką žalojanti elgesys: rekomendacijos specialistams, teigiama kad, socialiniams darbuotojams svarbu suprasti, kad pakeisti nusistovėjusią praktiką reikia laiko. Nauja informacija lengvai pamirštama, jei nėra vėliau pakartojama. Po mokymų vykstant konsultacijoms, kurias mokymų vadovai teikia dalyviams:

- mokymų informaciją galima pakartoti
- informaciją galima taikyti konkrečioms atvejams spręsti ir pradėti įgyvendinti praktiškai.

Mokymų dalyviai

Rengiant mokymus vaiko apsaugos nuo žalojančio elgesio srityje, rekomenduojama rengti tarpžinybinius mokymus, kai mokymuose kviečiami dalyvauti skirtingų sričių specialistai (vaiko teisių apsaugos, socialinio darbo, teisėsaugos, psichologijos ir kt.), dirbantys viename mieste/rajone.

Reikia suprasti mokymų dalyvių poreikius ir lūkesčius:

- Ar mokymo dalyviai yra būsimi specialistai, kuriems reikia bazinio ir teorinio pasirengimo
- Ar mokymo dalyviai jau dirba praktiškai, ir naują įgytą informaciją turės pritaikyti savo darbe
- Mokant reikia atsižvelgti į tai, kas vėliau bus vertinama.

Kiekvieno mokymų užsiėmimo pabaigoje su mokymų dalyviais svarbu aptarti:

- Kaip jie panaudos ir praktikoje pritaikys naują informaciją
- Ko jiems reikia, kad galėtų įgyvendinti naująją praktiką
- Kokių jiems gali kilti kliūčių
- Nuo ko reikėtų pradėti, norint tas kliūtis įveikti.

Mokymų pabaigoje kiekvienas dalyvis turi konkrečiai nurodyti vieną konkretų dalyką, kurį ketina pakeisti savo darbe. Svarbu tęsti mokymo procesą vykdant konsultacijas mokymų dalyviams – remiantis dalyvių pavyzdžiais, aptarti:

- Naujų žinių pritaikymą ir įgūdžių panaudojimą
- Kilusias kliūtis ir jų įveikimą

Svarbu įvertinti ir mokymo kokybę. Tačiau kokybiškas mokymas neužtikrina žinių išsaugojimo ir realių permainų praktikoje.

Norint prasmingai matuoti pokyčius, reikia palyginti žinių kiekį ir praktikos ypatumus prieš mokymus ir praėjus tam tikram laiko tarpui po mokymų.

Vadove specialistams, dirbantiems su nukentėjusiais nuo smurto šeimoje (2010), pateikiami tokie sprendimai:

- turi būti vykdomi mokymai profesionalų komandoms, puikiai išmanančioms problemą, o ne tik atskiriems individams.
- Darbo ir socialinės apsaugos ministerija bando organizuoti periodinius socialinių darbuotojų mokymus, siekdama išlaikyti jų kompetenciją aukštame lygyje.
- Turėtų būti sukurti specialūs Teismai ir policijos skyriai – tai užtikrintų, kad šeiminio smurto bylos bus profesionalų rankose. Visos bylos turi patekti pas prokurorus po ikiteisminio tyrimo. Tolesnio proceso veiksmai yra labai lėti ir neefektyvūs.
- Turi būti labiau atviras dialogas tarp policijos, prokurorų ir socialinių darbuotojų.

Leidinyje smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje (2011) pateikiamos šios rekomendacijos specialistams:

- Tobulinti ir plėsti ankstyvąją prevencinę ir šviečiamąją veiklą regionų ir visos valstybės mastu, organizuoti švietimo, informavimo ir kitas prevencines priemones, formuojančias nepakantumą agresijai. Siekti visuomenės informavimo apie konstruktyvius problemų ir konfliktų sprendimų būdus, akcentuoti toleranciją kiekvieno visuomenės nario unikaliam ir subjektyviai patirčiam. Skatinti lyčių ir socialinę lygybę smurto prevenciją integruojant į socialinę ir švietimo politiką.
- Efektyviau dirbti su smurto aukomis. Skatinti nevyriausybinių organizacijų, viešųjų įstaigų ir krizių centrų steigimą ir vystymą visoje Lietuvoje, ypač mažesniuose miesteliuose ir kaimo vietovėse. Tobulinti jų veiklos metodus, siekiant užtikrinti kokybišką ir efektyvią pagalbą nuo smurto kenčiantiems žmonėms.
- Užtikrinti, kad specialistai būtų tinkamai pasirengę dirbti su žmonėmis, patyrusiais įvairių formų smurtą, ypač su vaikais, nukentėjusiais nuo seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų.
- Tobulinti vaikų, nukentėjusių nuo smurto, apklausos mechanizmą, siekiant užtikrinti jų interesų apsaugą ir išvengti pakartotinio traumavimo ikiteisminių ir teisminių procedūrų metu.

IŠVADOS

1. Smurtas yra sudėtingas reiškiny; smurtinis poelgis visada turi vidinę prasmę ir tikslą, tačiau ne visais atvejais tiesioginis smurto tikslas- sukelti žalą aukai. Smurtas gali būti fizinis, seksualinis, psichologinis, nepriežiūra, ekonominis.
2. Smurtas prieš vaikus yra plačiai paplitęs socialinis reiškiny, kuris turi daugybę priežasčių tokių kaip alkoholizmas, skurdas, nedarbas, depresija ir pan.
3. Socialiniai darbuotojai dirbantys su vaikais, turi mylėti juos bei mokėti bendrauti. Kad galėtų tinkamai padėti vaikams kurie patiria smurtą socialiniai darbuotojai turi lankyti mokymus, bendradarbiauti su tokiomis institucijomis kaip policija ar teismai taip pat svarbu įtraukti kuo daugiau darbo priemonių ar metodų į pagalbos procesą dirbant su vaikais patyrusiais smurtą šeimoje.

LITERATŪRA

1. Vaiką žalojantis elgesys: rekomendacijos specialistams. Prieiga per internetą 2017-10-31 http://www.vaikystebesmurto.lt/_sites/paramosvaikamscentras/media/images/Leidiniai/manual_vip_lit.pdf
2. Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba. (2008). Viešoji įstaiga Vaikų laikinosios globos namai “Atsigręšk į vaikus”. Vilnius “Lodvila”
3. Valentaitė, I. (2016). Tarp asmeninės patirties ir profesionalumo, socialinių darbuotojų pagalba vaikams patiriantiems smurtą šeimoje. Prieiga per internetą 2017-10-31 <https://vb.vdu.lt/object/elaba:15971786/>
4. Sniečkus, V. (2013). Vaikų smurtas prieš vaikus. Prieiga per internetą 2017-10-31 <https://epublications.vu.lt/object/elaba:1895017/>
5. Kiguolė, E. (2011). Dienos centro veiklos ypatumai sprendžiant vaikų, patiriančių smurtą šeimoje problemas. Prieiga per internet 2017-10-31 <http://gs.elaba.lt/object/elaba:2095109/>
6. Vadovas specialistams, dirbantiems su nukentėjusiais nuo smurto šeimoje. (2010). Prieiga per internetą 2017-11-08 <http://www.moteruinformacijoscentras.lt/wp-content/uploads/2014/11/mokymu-vadovas-PVF.pdf>
7. Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje (2011). Prieiga per internetą 2017-11-08 <http://www.hi.lt/uploads/pdf/padaliniai/VSTC%20TTVS/Smurto%20paplitimas%20ir%20jo%20prevencija%20Lietuvoje.pdf>
8. Gumuliauskienė, A., Juodaitytė, A., Malinauskiėnė (2010). Tyrimais grįstos smurto ir patyčių prevencijos galimybių paieškos. Prieiga per internetą 2017-11-08 <http://gs.elaba.lt/object/elaba:6104890/>

VIOLENCE AGAINST CHILDREN: POSSIBLE HELP, RECOMMENDATIONS FOR SPECIALISTS

DAUMANTĖ GĖRUTĖ

Kolping University of Applied Sciences
Advisor lect. E. Darulienė

SUMMARY

Today in Lithuania violence against children is a very big problem. Violence always has an inner meaning and purpose but not in all cases direct violence purpose to cause pain for victim. Violence can be physical, sexual, psychological, economical. This article analyzes violence against children reasons. Violence against children is a widespread social outlook which has many reasons like alcoholism, poverty, unemployment, depression and so on. Also in this article are described some recommendations for specialists, which work with children who had violence used against them. Social workers which work with children have to love them and of course they need to have very good communication skills. They need these skills to properly help them. Social workers have to go to special courses to gain needed skills and experience also they have to cooperate with institutions like police or court. Also very important to have as many working tools and methods as possible. It's really important in process to help children who had to experience violence in the family.

SOCIALINIO DARBUOTOJO PAGALBA TĖVAMS, AUGINANTIEMS VAIKĄ SU NEGALIA

VAIDA KAIRYTĖ IR SILVIJA LILYTĖ

Utenos kolegija
Jolita Lubienė

ANOTACIJA

Viena iš aktualiausių problemų negalios fenomeno psichosocialinėje struktūroje yra tėvai, auginantys vaiką su negalia, situacija. Teigtina, jog vaiko su negalia gimimas ar vėliau dėl vienokios arba kitokios priežasties atsiradusi vaiko negalia iškelia naujus reikalavimus tėvams ir sutrikdo jų įprastą funkcionavimo tiek šeimos viduje, tiek šeimos ryšiuose su aplinka modelį, todėl tokiai šeimai reikalinga pagalba.

Pagrindinis tikslas – atskleisti socialinio darbuotojo pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia.

Tyrimo charakteristika: pasirinktas kokybinis tyrimas – interviu. Tyrimas skirtas socialiniams darbuotojams (dirbantiems su tėvais, auginančiais vaiką su negalia) ir tėvams (auginantiems vaiką su negalia). Tyrime dalyvavo 4 socialiniai darbuotojai, 5 tėvai.

Tyrimo rezultatai leido padaryti tokias pagrindines išvadas: Ištyrus socialinio darbuotojo pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia, galima išskirti šiuos pagrindinius socialinės pagalbos būdus: dokumentų sutvarkymas – vaiko negaliai nustatyti ir pašalpy gavimui; visapusiškos informacijos suteikimas tėvams; pagalba prižiūrint bei ugdamt vaiką. Taip pat paaiškėjo, kad tėvai iš socialinio darbuotojo gauna visą reikiamą pagalbą, tačiau, jei būtų galimybė, norėtų, kad jiems pagalba dar būtų teikiama ir namuose: padėtų susitvarkyti; pabūtų su vaiku, kai atsiranda neatidėliotinų reikalų; padėtų mankštinti.

IVADAS

Jei kūdikis gimsta kitoks – su negalia, paveikia ne tik motiną ir tėvą, bet ir visos šeimos mikroklimatą. Susiduriama su realia vaiko negalios problema. Išnagrinėjus LR statistikos departamento duomenis (2017), galima daryti įžvalgas, kad 2014 m. vaikų su negalia skaičius siekė 15025, 2015 m. sumažėjo (307) iki 14718, o 2016 m. vėl padidėjo (111) – 14829. Atkreiptinas dėmesys, jog vaikų pagrindinės negalios priežastys – psichikos ir elgesio sutrikimai, įgimtos formavimosi ydos, deformacijos ir chromosomų anomalijos bei nervų sistemos ligos.

Vaiko gimimas su negalia yra sunkus ir labai sukrečiantis gyvenimo įvykis, kuris visam laikui pakeičia artimųjų gyvenimą. Susitaikyti su šia problema nėra lengva, tai labai ilgas ir daug pastangų reikalaujantis procesas. Tam reikia įdėti daug pastangų, svarbiausia būti emociškai ir fiziškai stipriems, kantriems, pakantiems, supratingiems, mokėti įsiklausyti. Be šių dalykų ypatingai bus sunku toliau gyventi ir auginti vaiką su negalia.

Kaip teigia Ustilaitė, Cvetkova (2011), pastaruosius dešimtmečius Lietuvoje šeimų, auginančių vaiką su negalia, tyrimų aktualumas daugiausiai siejamas su socialine pagalba šeimai, įvairių specialistų bendradarbiavimu, teikiant ankstyvąją pagalbą vaikui ir šeimai, šeimos įtaka vaiko socializacijai, neįgaliųjų integracija į visuomenę.

Ruškus, Mažeikis (2007) akcentavo, kad viena iš aktualiausių problemų negalios fenomeno psichosocialinėje struktūroje yra tėvai, auginantys vaiką su negalia, situacija. Teigtina, jog vaiko su negalia gimimas ar vėliau dėl vienokios arba kitokios priežasties atsiradusi vaiko negalia iškelia naujus reikalavimus tėvams ir sutrikdo jų įprastą funkcionavimo tiek šeimos viduje, tiek šeimos ryšiuose su aplinka modelį, todėl tokiai šeimai reikalinga pagalba.

Išnagrinėjus mokslinę literatūrą, galima teigti, kad Lietuvoje nėra atlikta pakankamai tyrimų, kurie nuosekliai atskleistų kokios pagalbos stokoja tėvai, auginantys vaiką su negalia, ir ko tikimasi iš socialinių darbuotojų. Todėl ypatingai svarbu, kad tokių tyrimų būtų vykdoma kuo daugiau ir, kad jie būtų kuo išsamesni.

Tiriamą problemą apibūdina tam tikri klausimai: Kokia vaiko negalios įtaka tėvų emocinei būsenai? Kokios pagalbos tėvai, auginantys vaiką su negalia sulaukia iš socialinių darbuotojų? Kokios pagalbos jiems labiausiai reikia?

Darbo objektas – socialinio darbuotojo pagalba tėvams, auginantiems vaiką su negalia.

Darbo tikslas – atskleisti socialinio darbuotojo pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti vaiko negalios sampratą
2. Išanalizuoti socialinio darbuotojo pagalbos būdus tėvams, auginantiems vaiką su negalia
3. Ištirti socialinio darbuotojo pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia

Darbe naudoti metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė
2. Kokybinis tyrimas – interviu
3. Content analizė
4. Statistinių duomenų analizė

Darbo tyrimo charakteristika: pasirinktas kokybinis tyrimas – interviu. Tyrimas skirtas socialiniams darbuotojams (dirbantiems su tėvais, auginančiais vaiką su negalia) ir tėvams (uginantiems vaiką su negalia). Tyrime dalyvavo 4 socialiniai darbuotojai, 5 tėvai.

Atlikto tyrimo rezultatai bus pritaikyti nustatant socialinio darbuotojo pagalbos poreikį tėvams, auginantiems vaiką su negalia bei suteiks galimybę tobulinti ir taikyti socialinę pagalbą.

SOCIALINIO DARBUOTOJO PAGALBOS POREIKIO TĖVAMS, AUGINANTIEMS VAIKĄ SU NEGALIA, TYRIMAS

Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslas – ištirti socialinio darbuotojo pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia. **Tyrimo problemą** apibūdina tam tikri klausimai: Kokia vaiko negalios įtaka tėvų emocinei būsenai? Kokios pagalbos tėvai, auginantys vaiką su negalia sulaukia iš socialinių darbuotojų? Kokios pagalbos jiems labiausiai reikia?

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti tėvų, auginančių vaiką su negalia poreikius
2. Išanalizuoti tėvų, auginančių vaiką su negalia problemas
3. Ištirti socialinio darbuotojo pagalbos būdus tėvams, auginantiems vaiką su negalia

Tyrimo instrumento pagrindimas. Buvo sudaryti 2 interviu klausimynai – socialiniams darbuotojams, kurie dirba su tėvais, auginančiais vaiką su negalia ir tėvams, kurie augina vaiką su negalia (žiūrėti 1 lentelę).

1 lentelė Tyrimo instrumento pagrindimas

Socialiniams darbuotojams	Tėvams, auginantiems vaiką su negalia
1. Gauti demografinius duomenis. 2. Sužinoti apie šeimas, auginančius vaiką su negalia. 3. Išsiaiškinti tėvų, auginančių vaiką su negalia poreikius. 4. Atskleisti tėvų, auginančių vaiką su negalia problemas. 5. Sužinoti socialinio darbuotojo pagalbos būdus tėvams, auginantiems vaiką su negalia.	1. Sužinoti apie šeimas, auginančius vaiką su negalia. 2. Išsiaiškinti tėvų, auginančių vaiką su negalia poreikius. 3. Atskleisti tėvų, auginančių vaiką su negalia problemas. 4. Sužinoti socialinio darbuotojo pagalbos būdus tėvams, auginantiems vaiką su negalia.

Tiriamųjų pristatymas. Tyrime dalyvavo 4 socialiniai darbuotojai. Konfidencialumo pagrindais informantų pavardės bei darbovietės pavadinimai neviešinami.

Tyrime dalyvavo 5 tėvai, kurie augina vaiką su negalia. Konfidencialumo pagrindais informantų vardai, pavardės ir gyvenamosios vietos neviešinamos.

Socialinių darbuotojų imties charakteristika pateikiama 2 lentelėje.

2 lentelė Socialinių darbuotojų imties charakteristika

Koduotė	Darbo stažas
1-S	21
2-S	15
3-S	12
4-S	6

Kaip parodyta 2 lentelėje, tyrime dalyvavo įvairių darbo stažą turintys informantai (nuo 6 iki 15 metų). Daroma prielaida, jog socialiniai darbuotojai turi ištis nemažą darbo patirtį.

Tėvų, auginančių vaiką su negalia imties charakteristika. Tyrime dalyvavo informantai, kurie augina vaiką su negalia (informantų koduotė: 1-T; 2-T; 3-T; 4-T; 5-T).

Tyrimo rezultatų aptarimas

Šioje dalyje pateikiama kokybinio tyrimo metu gautų duomenų analizė, remiantis informantų, t. y. socialinių darbuotojų ir tėvų, kurie augina vaiką su negalia, interviu metu padarytomis įžvalgomis bei moksline literatūra.

Informacija apie šeimas, auginančias vaiką su negalia

Šeimos narių skaičius. Siekiant nustatyti šeimos narių skaičių, informantų (tėvų, auginančių vaiką su negalia) buvo pasidomėta: „Koks skaičius Jūsų šeimos narių?“ Analizuojant gautus tyrimo rezultatus sudaryta 3 lentelė.

3 lentelė Šeimos narių skaičius

Koduotė	Šeimos narių skaičius
1-T	2
2-T	3
3-T	3
4-T	4
5-T	4

Kaip matyti 3 lentelėje, informantų, dalyvavusių tyrime šeimos narių skaičius svyruoja nuo 2 iki 4. Tyrimo metu paaiškėjo, jog du iš informantų augina vaikus be sutuoktinių - ši situacija dar

labiau apsunkina padėti auginant vaiką su negalia. Darytina prielaida, jog tokių tėvų problemos dar gilesnės ir jų poreikiai dar didesni.

Vaiko negalios priežastis. Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti pagrindines vaikų negalios priežastis, todėl (tiek socialinių darbuotojų, tiek tėvų, auginančių vaiką su negalia) buvo pasidomėta: „Kokia vaiko negalios priežastis?“

4 lentelė Vaiko negalios priežastys

Informantas	Vaiko negalios priežastis
1-T	Cerebrinis paralyžius
2-T	Cerebrinis paralyžius
3-T	Epilepsija
4-T	Vandenė
5-T	Vandenė, aklumas

Analizuojant 4 lentelę, matyti, jog du informantai nurodė, kad jų vaikai serga cerebriniu paralyžiumi. Vienas iš informantų nurodė, kad vaiko negalia yra epilepsija. Dar du įvardino, jog vandenė. Atkreiptinas dėmesys, jog vienas iš respondentų nurodė, kad jo vaikas turi dvi negalias – vandenę ir aklumą.

5 lentelė Dažniausiai pasitaikančios vaiko negalios priežastys, socialinių darbuotojų atsakymai

Informantas	Dažniausiai pasitaikančios vaiko negalios priežastys
1-S	Gimdymo traumas: cerebrinis paralyžius
2-S	Kurtumas, silpnaregystė, įvairūs elgesio sutrikimai
3-S	Gimdymo traumas: vandenė, cerebrinis paralyžius, įvairūs sąmonės sutrikimai
4-S	Įgimtos, įgytos. Įvairios

Kaip matyti 5 lentelėje, dažniausiai informantai nurodė įgimtas negalios priežastis. Vienas iš informantų nurodė tik vieną pagrindinę – cerebrinį paralyžį. Kitas taip pat akcentavo cerebrinį paralyžį, vandenę bei įvairius sąmonės sutrikimus. Buvo įvardinti: kurtumas, silpnaregystė ir kt.

Taigi, apibendrinant dažniausiai pasitaikančias vaiko negalios rūšis, įžvelgiama sutapčių nagrinėjamoje teorinėje darbo dalyje ir gautuose tyrimo rezultatuose. Teorinėje darbo dalyje buvo nurodoma, jog vaikus, kurie turi tam tikrus sutrikimus būtų galima suskirstyti į keturias pagrindines grupes: turinčius fizinę negalią (raumenų distrofija, cerebrinis paralyžius, išsėtinė sklerozė, lėtinė astma, epilepsija ir kt.); protinę negalią (dauno sindromas, autizmas, disleksija, suvokimo sutrikimai ir kt.); elgesio/emocijų raiškos sutrikimų (dėmesio sutelkimo ar nepaklusnumo sutrikimai ir kt.); sensorinių sutrikimų (aklumas, silpnaregystė, kurtumas, klausos sutrikimai ir k.).

Vertinant tėvų, auginančių vaiką su negalia, emocinę būseną, socialinių darbuotojų buvo prašoma: „Apibūdinkite tėvų, auginančių vaiką su negalia, emocinę būseną?“ Analizuojant gautus informantų atsakymus, sudaryta 6 lentelė, kurioje išskirta: **2 kategorijos** – teigiamos emocijos ir neigiamos emocijos.

6 lentelė Tėvų, auginančių vaiką su negalia, emocinės būsenos

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Teigiamos emocijos	Susitaikymas	<...kai kurie tėvai greitai susitaiko...> <...prisitaiko ir gyvena toliau...>
	Tikėjimas	<...kai kurie tikisi, kad įveiks visus sunkumus...> <...nepraranda vilties, deda visas pastangas išgydyti vaiką...>

Neigiamos emocijos	Nepripažinimas	<...nemato realios situacijos, dėl to labai išgyvena...> <...neprisitaiko...net palieka savo vaikus...> <...nenori patikėti, kaltina aplinką...>
	Stresas	<...patiria stresą, net pradeda vartoti alkoholį...> <...ištiesai jaučia įtampą slaugydamos vaikus...>
	Depresija	<...suserga depresija, bet niekur nesikreipia pagalbos...> <...ištiesai būna prislėgti...> <...motinos nebemato gražių dalykų, aplink tik blogybes, nenori priimti pagalbos...>

6 lentelės tęsinys

Informantai, išskirdami teigiamas tėvų, auginančių vaiką su negalia, emocines būsenas kaip svarbiausias, išskyrė – susitaikymą ir tikėjimą. Prie neigiamų priskyrė – nepripažinimą, stresą, depresiją.

Apibendrinant tėvų emocijas, kurias patiria augindami vaiką su negalia, galima daryti prielaidą, kad dažniausiai pasireiškiančios emocijos, kurios aplanko tėvus, sužinojus apie vaiko negalią yra nenoras pripažinti, nusivylimas, skausmas, stresas, susitaikymas. Svarbu pabrėžti, kad jos gali savaime ir nepraeiti, todėl nereikėtų vengti kreiptis pagalbos.

7 lentelė Mikroklimato pasikeitimas šeimoje, gimus vaikui su negalia, socialinių darbuotojų atsakymai

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Mikroklimato pasikeitimas šeimoje	Buitiniai pakitimai	<...daug ką reikia pakeisti, pradedant nuo būsto, jo aplinkos apstatymo, priemonių ir technikos...> <...kartais reikia keisti gyvenamą vietą...>
	Santykių problemos	<...motinos rūpinasi tik sergančiais vaikus, pamiršta, kad yra kiti šeimos nariai...> <...prasideda barniai, stresinės situacijos, nepagarba vienas kitam nuo pervargimo...>

Informantai, nurodydami mikroklimato šeimoje pasikeitimą nurodė, kad dažniausiai keičiasi buitis, nes vaikui su negalia reikalinga kitokia, pritaikyta aplinka (įvairios priemonės, kurios bent kiek palengvintų jų gyvenimą ir kt.), taip pat įvardino, kad atsiranda santykių problemos šeimoje. Socialiniai darbuotojai, bendraudami su tėvais, kurie augina vaiką su negalia, mato, jog kartais kinta šeimos narių tarpusavio bendravimas. Tai suprantama, kai atiduodamos visą save neįgaliam vaikui, motinos pamiršta, kad jos laiko skirtų ir kitiems šeimos nariams.

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad auginant vaiką su negalia, šeimos santykiai keičiasi: vienus atsiradusios problemos suartina, kitus atitolina. Visi šie atsiradę reiškiniai priklauso nuo žmonių charakterių bei jų supančios aplinkos. Taip pat atsiranda ir buitiniai pakitimai, juk vaikui su negalia reikalinga tam tikra aplinka, kurioje būtų lengviau gyventi.

Tėvų, auginančių vaiką su negalia poreikiai

Dažniausiai pasireiškiantys tėvų poreikiai, auginant vaiką su negalia. Auginant vaiką su negalia labai svarbūs tampa bendravimo poreikiai. Tėvams reikalingas bendravimas su specialistais iš kurių gauna reikalingą informaciją apie vaiko medicininį gydymą, ugdymą, reikalingą priežiūrą ir kt. Akcentuotina, jog tėvai bendradarbiauja su gydytojais, psichologais, pedagogais, socialiniais darbuotojais, kineziterapeutais ir kt. specialistais, susijusiais su vaiko priežiūra. Svarbu, kad tėvai būtų apmokyti prižiūrėti vaiką su negalia, nes daug dalykų priklauso nuo jų priežiūros.

Taip pat svarbūs ir psichologiniai tėvų poreikiai. Pažymima, kad labai svarbu tėvams jaustis psichologiškai tvirtiems, nepalūžti sunkioje situacijoje - reikia kreiptis pagalbos pas psichologus, kurie pakreips tinkama linkme ir bus žymiai lengviau prisitaikyti prie pasikeitusios aplinkos.

Kalbant apie tėvų socialinius poreikius, paminėtina, kad jiems, tokioje situacijoje (auginant vaiką su negalia) ypatingai svarbu jausti palaikymą iš šalies (artimųjų, draugų, specialistų, tokio pat likimo tėvų ir kt.). Kartais tik užtenka išklaudyti, patarti ir situacija jau atrodo nebe tokia beviltiška kaip atrodė prieš tai. Svarbu turėti paramą (ypatingai pačių artimiausių žmonių).

Taip pat tėvams, auginantiems vaiką su negalia svarbu jaustis saugiais. Tėvai turi gauti visą jiems reikiamą pagalbą iš specialistų (kadangi tik su jų pagalba, gali užtikrinti savo vaikui tinkamą priežiūrą, jie turi vesti juos tinkama linkme).

Nagrinėjant ekonominius tėvų, auginančių vaiką su negalia, poreikius, svarbu akcentuoti, jog jie gerai jausis tik tada, kai galės vaiką aprūpinti visomis reikalingomis priemonėmis jų gerovei tenkinti. Jei tėvai nesijaus materialiai saugūs, tai kels neigiamas emocijas, jie pergyvens, kad negali suteikti vaikui materialinės paramos.

Taigi, norint įvertinti tėvų auginančių vaiką su negalia poreikius, buvo pateiktas klausimas: „Kokie dažniausiai pasireiškia poreikiai auginant vaiką su negalia?“ Analizuojant gautus informantų atsakymus, sudaryta 8 lentelė, kurioje išskirta: **3 kategorija** – ekonominiai poreikiai, socialiniai poreikiai, medicininiai poreikiai.

8 lentelė Tėvų, auginančių vaiką su negalia poreikiai

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Ekonominiai poreikiai	Materialiniai	<...reikėjo keisti būsto apstatymą...> <...daugiau pinigų reikia vaiko poreikiams...> <...teko keisti gyvenamą vietą, persikraustyti į miestą, kad patogiau būtų...>
	Reikalingos priemonės	<...prireikė technikos...> <...specialių mokymo priemonių...> <...reikėjo įsigyti Brailio rašto mašinėlę, specialų kompiuterį...>
Socialiniai poreikiai	Palaikymas	<...labai reikia vyro palaikymo, be jo būtų labai sunku...> <...kartais kai būna sunku, norisi kad kas būtų šalia...>
	Išklausymas	<...kartais norisi kažkam išsipasakoti, išsiverkti...> <...reikia, kad išklaudytų, patartų ir suteiktų informaciją...>
Medicininiai poreikiai	Gydytojų pagalba	<...teko važinėti po gydymo įstaigas...> <...tenka dažnai lankytis ligoninėje, reabilitacijos centre...> <...konsultuotis, bendrauti su gydytojais, slaugytojais, kineziterapeutais...>
	Medicininiai preparatai	<...reikia įvairių vaistų, be kurių negalime be dienos...>

Išnagrinėjus informantų atsakymus, matyti, kad pasireiškia įvairūs tėvų, auginančių vaiką su negalia poreikiai. Vienas iš informantų nurodė: „Gyvenimas pasikeitė, teko keisti būsto apstatymą, mūsų vaikui reikia daug erdvės, reikia ir technikos ...> teko ieškoti ... > spec. priemonių, kad padėčiau lavinti ir ugdyti vaikutį...>“. Pagrindiniai poreikiai būtų ekonominiai: materialiniai, priemonės reikalingos specialiems poreikiams; socialiniai: palaikymas, išklaudyti; medicininiai: gydytojų pagalba, medicininiai preparatai.

Taip pat buvo pasiteirauta ir socialinių darbuotojų apie poreikius, kurie reikalingi tėvams, auginantiems vaiką su negalia. Analizuojant gautus informantų atsakymus, sudaryta 9 lentelė, kurioje išskirta: **kategorija** – socialiniai poreikiai.

9 lentelė Tėvų, auginančių vaiką su negalia poreikiai, socialinių darbuotojų požiūriu

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Socialiniai poreikiai	Dėmesys	<...nori daugiau dėmesio...> <...jiems svarbu, kad skiriamas laikas būtų jų vaikui individualiai...>
	Informacija	<...nori daugiau sužinoti apie vaiko ligą, gydymą...> <...prašo informacijos apie išmokas ir pan...> <...žinių apie jiems skiriamas lengvatas ir išmokas...>

Informantai, aptardami tėvų, auginančių vaiką su negalia poreikius, išskiria du pagrindinius: dėmesio ir informacijos reikalavimą. Vienas iš informantų akcentavo: „<...nori daugiau dėmesio, nori daugiau sužinoti apie ligą ir kaip galima jam padėti ar palengvinti ligos eigą...>. Kitas informantas nurodė, kad: „<...prašo informacijos apie jiems priklausančias išmokas ir lengvatas...>“.

Taigi, darytina prielaida, jog tėvams auginantiems vaiką su negalia reikalingi įvairūs poreikiai, tiek ekonominiai, tiek socialiniai bei medicininiai.

Socialinio darbuotojo pagalbos būdai tėvams, auginantiems vaiką su negalia

Kreipimasis į socialinį darbuotoją dėl pagalbos. Tėvų, auginančių vaiką su negalia buvo pasidomėta: „Kokios dažniausiai pagalbos kreipiatės į socialinį darbuotoją auginat vaiką su negalia?“ Analizuojant gautus informantų atsakymus, sudaryta 10 lentelė, kurioje išskirta: **kategorija** – dažniausia pagalba dėl kurios kreipiamasi į socialinį darbuotoją.

10 lentelė Dažniausia pagalba, kuri reikalinga iš socialinio darbuotojo

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Dažniausia pagalba dėl kurios kreipiamasi į socialinį darbuotoją	Dokumentų sutvarkymas	<...sutvarkė dokumentus išmokai gauti...> <...sutvarko visus reikiamus dokumentus...> <...siuntimo gauti ortopedinius avalynės...>
	Informacijos suteikimas	<...pasakė, kokias dar lengvatas turime su vaikučiais...> <...konsultuoja apie technikos pritaikymą namuose...> <...papasakoja kokią pagalbą teikti vaikui jį ugdant, integruojant į visuomenę...> <...suteikia info dėl mokymo įstaigų...>

Informantai, kalbėdami apie pagalbą dėl kurios kreipiasi į socialinį darbuotoją, nurodė dvi pagrindines: dokumentų sutvarkymas ir informacijos suteikimas.

Socialinių darbuotojų taip pat buvo prašoma nurodyti, kokios pagalbos kreipiasi į juos. Informantai taip pat, kaip ir tėvai, įvardino informacijos suteikimo, dokumentų sutvarkymo, pagalbos teikimą.

Galima daryti prielaidą, jog tėvai, auginantys vaiką su negalia, į socialinį darbuotoją dažniausiai kreipiasi dėl dokumentų sutvarkymo, informacijos suteikimo ir reikalingos pagalbos ugdant ir mokant vaiką.

Pagalba, gaunama iš socialinio darbuotojo. Tėvų, auginančių vaiką su negalia, buvo pasiteirauta: „Kokią pagalbą gaunate iš socialinio darbuotojo auginant vaiką su negalia?“ Taigi, tėvai, auginantys vaiką su negalia, dažniausiai gauna tą pagalbą, dėl kurios ir kreipiasi į socialinį darbuotoją, dokumentų sutvarkymą: <...gavau siuntimą technikai, bus pasiūti batukai...>.

<...sutvarko dokumentus, kurių reikia...>. Taip pat suteikia visą reikiamą informaciją: <...kokios tik problemos iškyla, ko klausiu, kuo domiuosi, visada geranoriškai paaiškina, pataria, pamokina...>.

Apibendrinant teigtina, jog tėvai, auginantys vaiką su negalia, iš socialinio darbuotojo gauna visą jiems reikiamą informaciją tiek dokumentų sutvarkymo, tiek informacijos suteikimo ir pagalbos suteikimo atžvilgiu.

Tėvų, auginančių vaiką su negalia, buvo pasidomėta: „Kokios pagalbos tikėtės ir norėtumėte gauti iš socialinio darbuotojo?“ Analizuojant gautus informantų atsakymus, darbo autorė pastebi, kad dauguma gauna paramą, tačiau vienas iš informantų nurodė, kad: <...kartais norėčiau pagalbos ir namuose...>. Dažnai tėvai tikisi, kad socialinis darbuotojas ne tik padės susitvarkyti namus, bet ir teikti medicininę pagalbą

Apibendrinant galima teigti, kad tėvai, auginantys vaiką su negalia, gauna socialinę paramą, tačiau, jei būtų galimybė, norėtų, kad jų vaikams medicininę pagalbą suteiktų ir namuose.

Pagrindinė socialinio darbuotojo veikla, dirbant su tėvais, auginančiais vaiką su negalia. Kaip jau buvo minėta teorinėje darbo dalyje, socialiniam darbuotojui yra labai svarbu geras kontaktas su tėvais, kuris prasideda nuo pirmojo susitikimo su šeima, - pirminės konsultacijos, kai tėvai su negalia turinčiu vaiku ateina į ankstyvosios reabilitacijos tarnybą visų specialistų komandos narių vaiko raidos įvertinimui. Socialinis darbuotojas užfiksuoja būtiną informaciją apie šeimą – užpildo pirminius duomenis apie šeimą. Tėvams suteikia išsamią informaciją apie tarnybos veiklą, kryptis, specialistų teikiamą pagalbą, tėvų vaidmenį reabilitacijos procese. Informuoja tėvus, kokie tyrimai ir procedūros yra reikalingos vaikui. Socialinių darbuotojų buvo pasidomėta: „Kokia yra pagrindinė veikla, dirbant su tėvais, auginančiais vaiką su negalia?“ Analizuojant gautus informantų atsakymus, sudaryta 11 lentelė, kurioje išskirta: **kategorija** – svarbiausia veikla dirbant su tėvais.

11 lentelė Pagrindinė socialinio darbuotojo veikla, dirbant su tėvais, auginančiais vaiką su negalia

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Svarbiausia veikla dirbant su tėvais	Išklausymas	<...svarbu susipažinti su tėvais, įvertinti vaiko padėtį šeimoje, išklause visas šeimos problemas ir sužinant jų lūkesčius...> <...socialinis darbuotojas išklauso tėvus, jų problemas ir pageidavimus...>
	Informacijos suteikimas	<...suteikia įvairių informaciją, kurią priklauso...> <...supažindina su priklausančiomis lengvatomis, išmokomis ir pan...>
	Patarimas	<...išklause problemas, įvertinę situaciją pataria pagal jų padėtį...> <...jei tėvai nesipriešina, paaiškina kaip galima pagerinti vaiko ir tėvų gyvenimą...>
	Dokumentų parengimas	<...išrašo siuntimus gauti technikai...> <...padeda užpildyti dokumentus, kurių nesupranta tėvai...>

Informantai, kalbėdami apie pagrindines socialinio darbuotojo veiklas, dirbant su tėvais, auginančiais vaiką su negalia išskyrė keturias pagrindines. Kalbant apie išklausymą, svarbu paminėti, jog tai yra lemiamas tolimesnių santykių veiksnys. Svarbu socialiniam darbuotojui įgyti tėvų pasitikėjimą. Atsidūrę tokioje padėtyje, dažniausiai tėvai būna palūžę, nesiorientuojantys, todėl socialinis darbuotojas išklause ir įvertinęs situaciją gali jiems padėti.

Nagrinėjant informacijos teikimą, svarbu paminėti, kad socialiniai darbuotojai pateikia įvairią informaciją, atsižvelgiant į tėvų poreikius. Socialinis darbuotojas atsižvelgdamas į tėvų padėtį, kiekvienam individualiai teikia patarimus (priklauso kokios informacijos tėvai nori gauti iš socialinio darbuotojo).

Kalbant apie dokumentų parengimą, paminėtina, jog socialiniai darbuotojai padeda parengti įvairius dokumentus: <...išrašo siuntimus gauti technikai...>, <...visada sutvarko reikalingus dokumentus...>.

Apibendrinant galima teigti, jog pagrindinė socialinio darbuotojo veikla, dirbant su tėvais, auginančiais vaiką su negalia yra išklausa, informacijos suteikimas, patarimas, dokumentų parengimas.

Tobulintini dalykai, teikiant pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia. Socialinių darbuotojų buvo pasidomėta: „Ką, Jūsų manymu, reiktų tobulinti, teikiant pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia?“ Analizuojant gautus informantų atsakymus, sudaryta 12 lentelė, kurioje išskirta: **kategorija** – tobulintinos sritys, teikiant pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia.

12 lentelė Tobulintini dalykai, teikiant pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Tobulintinos sritys, teikiant pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia	Informacijos srauto didinimas	<...kuo daugiau teikti tėvams žinių apie naujoves...> <...informacija apie aktualias naujienas, skirtas auginantiems vaiką su negalia, turėtų būti pateikiama kuo paprasčiau ir suprantamiau...>
	Steigiamų įstaigų, vaikams su negalia skaičiaus didinimas	<...kurti daugiau įstaigų padedančių lavinti ir gydyti tokius vaikučius...> <...kiekviename mieste turėtų būti dienos centrai, skirti vaikams su negalia...>
	Pagalbos tėvams, auginantiems vaiką su negalia suteikimas	<...ligoninėse, poliklinikose turėtų būti teikiama psichologinė pagalba tėvams, auginantiems vaiką su negalia...> <...specialistų pagalbos teikimas namuose...> <...pasitelkti užsienio praktiką, teikiant pagalbą tėvams...>

Informantai, nurodydami tobulintinas sritis, teikiant pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia išskiria tris pagrindines: informacijos srauto didinimas; steigiamų įstaigų vaikams su negalia skaičiaus didinimas ir pagalbos tėvams, auginantiems vaiką su negalia suteikimas. Manoma, jog visos nurodytos sritys išties būtų naudingos, tačiau labiausiai pritaria, kad būtų pasitelkta užsienio šalių praktika, teikiant pagalbą tėvams.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. **Atskleidus vaiko negalios sampratą**, galima teigti, kad tai – ribotas vaiko pajėgumas atlikti įprastus ir normalius kiekvienam sveikam asmeniui būdingus veiksmus. Neįgalus vaikas turi įgimtų ar įgytų fizinių, psichinių trūkumų, kurie nustatyti vaiko sveikatos priežiūros įstaigos, kliudo normaliai vystytis, adaptuotis bei integruotis visuomenėje.

2. **Išanalizavus socialinio darbuotojo pagalbos būdus tėvams, auginantiems vaiką su negalia**, išskiriami šie, kaip ypač svarbūs, teikiant socialinę pagalbą. Taigi, socialinis darbuotojas:

- ✓ suteikia išsamią informaciją apie reikalingų specialistų teikiamą pagalbą
- ✓ padeda susitvarkyti dokumentus vaiko negaliai nustatyti ir pašalpų gavimui
- ✓ informuoja tėvus apie reikalingus vaikui tyrimus ir procedūras, jų vaidmenį rehabilitacijos procese
- ✓ išmoko naujų bendravimo būdų su vaiku
- ✓ informuoja apie vaiko socialinės integracijos galimybes

3. **Ištyrus socialinio darbuotojo pagalbą tėvams, auginantiems vaiką su negalia**, galima išskirti šiuos pagrindinius socialinės pagalbos būdus:

- ✓ dokumentų sutvarkymas – vaiko negaliai nustatyti ir pašalpų gavimui

- ✓ visapusiškos informacijos suteikimas tėvams
- ✓ pagalba prižiūrint bei ugdamt vaiką.

Taip pat paaiškėjo, kad tėvai iš socialinio darbuotojo gauna visą reikiamą socialinę pagalbą, tačiau, jei būtų galimybė, norėtų, kad jiems pagalba dar būtų teikiama ir namuose:

- ✓ padėti susitvarkyti buitį – pritaikyti aplinką vaikui su negalia
- ✓ padėti mankštinti, teikti sveikatinimo paslaugas
- ✓ prižiūrėti vaiką, kai atsiranda tėvams neatidėliotinų reikalų.

LITERATŪRA

1. Anča, G., Neimanė, I. (2014). Praktinis vadovas tikslinėms grupėms, kaip atpažinti ir bendrauti su žmonėmis, turinčiais negalią. Vilnius
2. Bagdonienė, R. (2016). Vaiko negalios nustatymas. Gyvenimo aktualijos. Mokomoji knyga. Kaunas.
3. Gedvilienė, G. ir kt. (2008). Šeimos vaidmuo judėjimo sutrikimų turinčių vaikų socialiniams gebėjimams. Nr.26(54)., p. 71-85.
4. Guščinskienė, J., Čiburienė, J. (2011). Lietuvos neįgaliųjų įtrauktis į aukštąjį mokslą ir darbo rinką: socialinės atsakomybės aspektas. Ekonomika ir vadyba. Nr. 16, p. 501-509.
5. Ivanauskienė, V. (2007). Socialinių darbuotojų profesinių vertybių raiška praktinėje veikloje. Socialinis darbas. Nr. 6(1), p. 76-82.
6. Jazukevičiūtė, J. (2005). Socialinis darbas reabilitacijoje. Vaikų raidos sutrikimai. Mokomoji knyga. Kaunas.
7. Kavaliauskienė, J. (2014). Socialinės pagalbos organizavimas socialinės rizikos šeimai. Panevėžys: Panevėžio kolegija.
8. Kuodytė, V., Pajarskienė, B. (2012). Asmenų su fizine negalia integracijos psichosocialiniai aspektai: literatūros apžvalga. Visuomenės sveikata, Nr. 4(59)., p. 15-25.
9. Liobikienė, T., Šinkūnienė, J. (2010). Socialinio darbo su neįgaliaisiais žmonėmis ypatumai. Socialinis darbas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
10. Ustilaitė, S., Cvetkova, L. (2011). Šeimų, auginančių neįgalius vaikus, pozityvi patirtis. Pedagogika. Nr. 102, p. 135-142.
11. Vaičekauskaitė, R., Kreivienė, B. (2011). Šeimos, auginančios vaiką su negalia, socialiniai edukaciniai poreikiai po delfinų terapijos. Sveikatos mokslai. Nr. 7, p. 27-32.
12. Varžinskienė, L. (2008). Socialinio darbo profesijos statuso ypatumai socialinių darbuotojų ir jų partnerių požiūriu. Socialinis darbas. Nr. 7(1), p. 100-107.
13. Viliušienė, V., Vyšniauskytė-Rimkienė (2012). Negalios poveikis šeimai: subjektyvios brolių ir (ar) seserų patirties analizė. Socialinis darbas. Nr. 10(2), p. 27-40.
14. Vilūnienė, A. (2007). Neįgalaus vaiko ir jo šeimos socialinė adaptacija. Vilnius.

SOCIAL WORKER HELP FOR PARENTS WHO RAISE DISABLED CHILD

SILVIJA LILYTĖ, VAIDA KAIRYTĖ
Utena University Of Applied Sciences

SUMMARY

One of the most pressing problems in disability psychosocial phenomenon in the structure are parents raising a child with disabilities. After the birth of a child with a disability or any other reason resulting from the child's disability brings new requirements for parents and disrupt their normal functioning both within the family and family relationships with the environment model, so this family in great need of help.

The purpose is to reveal social worker help for parents who raise disabled child.

The characteristic of survey: qualitative research – interview method. The study for social workers (work with parents who raise disabled child) and parents (who raise disabled child). Social workers – 4, parents – 5.

The survey results allow to make these main conclusions: According to the study, it distinguishes this as a particularly important social workers help parents of children with disabilities: document management – the child can't identify and receipt of benefits; Granting of information and assistance in developing and under the supervision of the child; advice – according to the parents position of each individual.

MOTERŲ BEDARBYSTĖS VEIKSNIAI KAIMO VIETOVĖJE

IEVA KAUPAITĖ, DAIVA IVANAUSKIENĖ

Panevėžio kolegija
Dėstytoja Danutė Klokmanienė

ANOTACIJA

Teorinėje dalyje nagrinėjama bedarbystės samprata, nedarbo atsiradimo priežastys ir pasekmės šeimai ir jos nariams, valstybės politikos aspektai mažinant nedarbą, socialinės rizikos šeimų moterų, ilgą laiką nedirbančių kaimo vietovėje padėtis bei socialinio darbuotojo pagalbos galimybės, sprendžiant moterų neturinčių darbo problemas.

IVADAS

Nedarbo problema, ypač kaimo vietovėje, yra viena iš veiksnių, skatinančių atsirasti šeimose smurtui, alkoholizmui, narkomanijai, vaikų neprižiūrai ir t.t. Todėl atsiranda socialinės rizikos šeimų, kurios atsiduria socialinėje atskirtyje.

Kozlov (2007) socialinės rizikos šeimą apibrėžia, kaip tokią šeimą, kurioje egzistuoja nukrypimai nuo normų, neleidžiančių jos priskirti prie darnių šeimų. Autorius teigia, kad socialinės rizikos šeimoms priskiriamos mažas pajamas turinčios šeimos, neturinčios pastovaus pragyvenimo šaltinio, skurstančios šeimos, kuriose girtuokliaujama ir smurtaujama. Tokiose šeimose dažniausiai nukenčia nepilnamečiai vaikai, moterys. Todėl galime teigti, kad ekonominiai ir socialiniai veiksniai paveikia šeimą, susilpnėja pagrindinės šeimos funkcijos, ir šeima atsiduria socialinėje, ekonominėje krizėje.

Siekiant mažinti nedarbą, švelninti neigiamas bedarbystės pasėkmes, valstybė vykdo užimtumo rėmimo politiką. Šios politikos tikslas – siekti visiško gyventojų užimtumo, kuris mažintų socialinę atskirtį ir nelygybę. Šiandien kaimo moterų padėtis menkai keičiasi, nes esant mažoms įsidarbinimo galimybėms, dėl silpnai išplėtos kaimo infrastruktūros, moterys priverstos daugiau laiko dirbti savo ūkyje namų ruošos darbus, prižiūrėti vaikus ir artimuosius.

Šeimoms, atsidūrusioms rizikoje, pagrindine pagalbos forma tampa pašalpos, kurios dažniausiai panaudojamos ne pagal paskirtį. Todėl socialinio darbuotojo svarbiausia pareiga, teikiant paslaugas, siekti, kad šios šeimos kuo greičiau išspręstų savo problemas ir padėti moterims susirasti darbą, bei integruotis į visuomenę.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti socialinės rizikos šeimų moterų bedarbystės veiksnius kaimo vietovėje.

Uždaviniai:

1. Aprašyti bedarbystę, kaip socialinį reiškinį, teoriniu aspektu.
2. Ištirti socialinės rizikos šeimų moterų nedarbo priežastis kaimo vietovėje.
3. Nustatyti socialinės pagalbos moterims galimybes.

Metodai: mokslinės literatūros analizė, pusiau struktūrinis interviu, kokybinė duomenų analizė.

BEDARBYSTĖS SAMPRATA, ATsirADIMO PRIEŽASTYS IR PASEKMĖS KAIME

Bedarbystė - tai sudėtinga socialinė ir ekonominė problema, kuri turi tam tikrą poveikį šalies ekonominiam gyvenimui, keičiasi demografiniai procesai, didėja gyventojų socialinės apsaugos

užtikrinimo poreikis. Nedarbas – tai padėtis, kai žmogus, darbingo amžiaus, negali dirbti, nors to nori. Pensininkai, nepilnamečiai, nedarbingi dėl neįgalumo asmenys, ir tie nedirbantys žmonės, kurie turi užtektinai turto ir nedarbinių pajamų bei gali iš jų pragyventi, nepriskiriami bedarbiams.

Tiažkijus (2006) konstatavo, kad bedarbystė iššaukia neigiamus psichologinius, socialinius ir ekonominius padarinius. Daugėjant bedarbių, jų išlaikymas vis tampa labiau komplikotas ir užgula ant dirbančiųjų pečių, ir dėl to mažėja pajamos. Psichologiniai padariniai kai nedirbantys žmonės degradoja kaip asmenybės. Jie nepasitiki savimi ir savo ateitimi, turi nepilnavertiškumo jausmą, nuvertėja moralinės ir etinės vertybės. Ekonominiai padariniai atsiranda kai didėja nedarbas ir silpsta šalies ekonomika, didėja krizių ir visuomenės neramumo tikimybė.

Thorsen, Lie (2007) rašė, kad nedarbas yra vertinamas neigiamai. Teigiamai galima vertinti bedarbystę tik tuo aspektu, kad leidžia įgyvendinti darbdavių ir darbuotojų konkurenciją, bei geriausia paskirstyti darbo rinkos resursus ir tik tuo atveju, kai nedarbas yra 2 – 3 proc. Tokį žemą nedarbo lygį pasiekti yra itin sunku, todėl bedarbystė negali būti vertinama teigiamai.

Pasak Beržinskienės ir Būdvytytės-Gudienės (2010), bedarbių skaičiaus pokyčius gali sąlygoti subjektyvios (pvz., menkas išsilavinimas, žema kvalifikacija, profesijos neturėjimas, nepakankama darbo patirtis), tiek objektyvios (užimtumo mažėjimas, bendros šalies ekonominės ir socialinės padėties blogėjimas) priežastys. (žr. 1 lentelę)

1 lentelė

Nedarbo priežastys

Subjektyvios nedarbo priežastys	Objektyvios nedarbo priežastys
Nepakankama darbo patirtis	Užimtumo sumažėjimas
Kalbų nemokėjimas	Intensyvi naujų technologijų plėtra
Menkas išsimokslinimas ir kvalifikacija	Maži atlyginimai
Mažas mobilumas	Didelės bedarbių socialinės garantijos
Pasyvus gyvenimo būdas ir žalingi įpročiai	Nepakankamai veiksmingos darbo rinkos politikos priemonės ir kt.
Neigiamas darbdavių požiūris į ilgalaikius bedarbius	Sąlyginai aukštos socialinės garantijos
Nepakankamas informuotumas apie padėtį darbo rinkoje	Didelės mobilumo sanaudos

Dėl bedarbystės nukenčia žmogaus gyvenimo kokybė, tačiau nuostoliai nėra vien finansinio pobūdžio. Dažnas asmuo netekęs darbo praranda pasitikėjimą ateitimi, savo sugebėjimais, atsiranda nepilnavertiškumo jausmas. Nedarbas neigiamai veikia gyvenimo lygį, sveikatą, tolesnį mokymasi, kvalifikacijos lygio kėlimą. Darbo netekę žmonės palaipsniui praranda anksčiau įgytus sugebėjimus ir žinias, o radę darbą sunkiau prisitaiko prie konkrečių darbo sąlygų.

Socialinės rizikos šeimose, ypač kaimo vietovėse, daugelis moterų nedirba. Tai sąlygoja jų žemas išsilavinimas, kuris tampa trukdžiu konkuruoti darbo rinkoje. Motyvacijos stoka iššaukia pasyvumą, moterys prisitaiko gyventi prie prastesnių gyvenimo sąlygų. Neretai jų šeimos susiduria su skurdu ir patenka į socialinę atskirtį.

Valstybės užimtumo politika sunkiai įgyvendinama kaimo vietovėje ir beveik nepasiekia kaimo moterų. Nepakankamas išsilavinimas ir profesinis pasirengimas – tai pagrindinės priežastys, trukdančios persiorientuoti, prisitaikyti prie kaimo vietovėje vykstančių pokyčių ir užsiimti alternatyvia žemės ūkio veikla, naujomis ūkininkavimo priemonėmis.

Rakauskienė (2006) teigia, kad kaimo moterys susiduria su daugybe problemų: žemas išsilavinimo lygis, nedarbas, mažos pajamos, mokymo ir namų ekonomikos, verslumo žinių stoka, laisvo laiko stoka, dideli krūviai namų ūkyje, piktnaudžiavimas alkoholiu, nepakankamas sveikatos ir socialinių paslaugų prieinamumas, namų įrangos ir paslaugų stoka, prasta sveikata, neteisinga mityba ir nepakankamai išplėtotą kaimų socialinę infrastruktūrą, socialinės ir kultūrinės veiklos trūkumas. Moters padėčiai turi įtakos tradicinis darbo šeimoje pasiskirstymas ir moterų ekonominė priklausomybė nuo vyrų.

Kaimo moterų poreikių tenkinimą, riboja prastas susisiekimas, nepakankama būstų renovacija, prastas sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas, ne itin palanki demografinė situacija, kaimo infrastruktūros, gyventojų švietimo, užimtumo, socialinės apsaugos problemos. Prasta kaimo socialinė infrastruktūra lemia mažėjimą ikimokyklinių įstaigų ir pradinių mokyklų skaičių, todėl didelių problemų kyla šeimoms turinčioms vaikų ir gaunančioms mažas pajamas. Vaikų darželių ir mokyklų nebuvimas ar mažėjimas, apriboja kaime gyvenančių moterų galimybes dirbti, kadangi nėra kam prižiūrėti vaikų ir tokia situacija daro neigiamą įtaką jų socialinei ekonominei padėčiai. Žemą išsilavinimą turinčioms kaimo moterims dar sunkiau prisitaikyti prie rinkoje vykstančių pokyčių, persiorientuoti ir užsiimti darbine veikla. Tokios moterys paprastai būna ilgalaikės bedarbės ir turi problemų dėl vaikų ugdymo, socialinių įgūdžių stokos, dažnai yra nepilnos šeimos, turi mažai pajamų ir priskiriamos rizikos grupės šeimoms.

Moteris šeimos vertybių puoselėtoja tačiau jos padėtis kaimo vietovėje yra komplikauta ir iššaukia įvairių neigiamų pasekmių, kurių svarbiausia - bedarbystė. Jos pasekoje šeima atsiduria skurde, socialinėje rizikoje, o moteris praranda turėtus profesinius įgūdžius, tampa namų šeimininkėmis, vaikų ir artimųjų prižiūrėtojomis, įklimpsta į priklausomybes, kas dar labiau apsunkina šeimos gyvenimą. Todėl valstybės vaidmuo gerovės paskirstymo ir pagalbos šeimai procese yra labai svarbus.

Socialiniai dabuotojai – tai pagrindiniai pagalbininkai, padedantys socialinės rizikos šeimų moterims spręsti problemas, įsitraukti į bendruomenės veiklą. Kavaliauskienė (2005) teigia, kad atliekant socialinio darbuotojo funkcijas, būtina remtis socialinio darbo principais, tokiais kaip individualumo, empatijos, pasitikėjimo, žmogaus apsisprendimo priėmimo principais, konfidencialumo principu. Priimti žmogų tokį, koks jis ir yra, su jo privalumais ir trūkumais. Jei įmanoma, naudoti veiksmus, kurių pageidauja klientas, ir pagalbą planuoti kartu su klientu.

Socialinio darbuotojo nuoširdus, palaikantis bendravimas skatina teigiamus santykius, šeima pajunta stiprų paramos jausmą ir tvirčiau jaučiasi priimdama sprendimus. Svarbus socialinio darbuotojo uždavinys yra padėti kiekvienai šeimai patikėti, kad patys gali įveikti visus sunkumus, prisiimti atsakomybę ir galimybes dėl savo ir vaikų ateities.

Socialinis darbuotojas, dirbdamas su nedarbančiomis moterimis iš socialinės rizikos šeimų, turi sugebėti indentifikuoti problemą, išaiškinimas priežastis kodėl problema atsirado, analizuoti ir aptarti kartu su kliente problemų sprendimo būdų pasirinkimą. Identifikavus kliento problemas, socialinis darbuotojas planuoja veiklą, susijusią su problemos praktiniu sprendimo įgyvendinimu. Socialinis darbuotojas turi gebėti teikiant paramą klientui parinkti tinkamus pagalbos metodus ir padėti juos įgyvendinti. Galiausiai, socialinis darbuotojas atlieka veiklą, susijusią su paslaugų ir teikiamos pagalbos įvertinimu bei tolimesnių veiksmų numatymu. Todėl praktinį darbą dirbantys specialistai turi sugebėti savo darbą įterpti į aptarnaujamos bendruomenės kontekstą ir jiems turi būti žinomi žmonių gyvenimą veikiantys veiksniai. Socialinio paslaugų turinio ir formų parinkimą lemia konkretaus kliento ir jo šeimos aplinka.

Didelę reikšmę socialinio darbuotojo veikloje turi paties darbuotojo asmeninės ir profesinės vertybės tokios kaip humanizmas, pasiruošimas padėti, mokėjimas išklausyti ir suprasti, bendrauti

su skirtingomis žmonių grupėmis. Jis turi būti tolerantiškas, geranoriškas, atsakingas, kūrybiškas.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinės rizikos šeimų atsiradimą kaimo vietovėse lemia nedarbas, priklausomybės, smurtas, skurdas. Nepalanki demografinė situacija, užimtumo, kaimo infrastruktūros, švietimo, socialinės apsaugos nepakankamumas iššaukia socialinės rizikos šeimų ne tik atsiradimą, bet ir šių šeimų moterų ilgalaikę bedarbybę. Šios moterys turėdamos neaukštą išsilavinimą ir nepalankias sąlygas tampa namų šeimininkėmis, jų motyvacija mažėja, bendravimo galimybės bendruomenėje tampa ribotos. Jos nebegali, gyvendamos iš pašalpų, patenkinti savo ir savo vaikų būtiniausių poreikių – maisto, aprangos, saugumo, ugdymo, laisvalaikio, užimtumo ir t.t., todėl nuo socialinio darbuotojo profesionalumo, kompetencijos, socialinio darbo metodų išmanymo ir taikymo, bei pačių šeimų noro padėti sau, priklauso jų integracija į visuomenę.

SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ MOTERŲ BEDARBYBĖS KAIMO VIETOVĖJE TYRIMAS

Tyrimui įgyvendinti pasirinktas empirinis metodas – pusiau struktūrinis interviu, kuris šiuolaikiniuose kokybiniuose tyrimuose yra priimtinausias ir dažniausiai taikomas ir suteikia galimybę pažvelgti į žmogaus problemą visapusiškai per jo mąstymo prizmę, suvokti jo individualumą, socialinę realybę, atskleisti išsamesnį ir tikroviškesnį požiūrį į problemą.

Tyrimo dalyvavo keturios moterys, gyvenančios kaimo vietovėje ir neturinčios darbo, kurių šeimos yra socialinės rizikos grupės šeimų sąraše. Jų amžius nuo 29 iki 41 metų. Trijų respondenčių šeimose auga 4, vienos 2 įvairaus amžiaus nepilnamečiai vaikai. (žr. 2 lentelę)

2 lentelė

Socialinės rizikos šeimų nedirbančių moterų demografiniai duomenys

Vardas	Amžius	Išsilavinimas	Šeiminė padėtis	Vaikų skaičius šeimoje
Laura	41	Profesinis išsilavinimas	Ištekėjusi	4
Grażina	37	Pagrindinis išsilavinimas	Ištekėjusi	2
Danute	38	Profesinis išsilavinimas	Netekėjusi (Gyvena su draugu)	4
Greta	29	Pagrindinis išsilavinimas	Ištekėjusi (Su vyru negyvena)	4

Taip pat tyrime dalyvavo trys socialinės darbuotojos: Auksė, Indrė, Agnė (vardai pakeisti), dirbančios Panevėžio rajono seniūnijoje ir teikiančios paslaugas socialinės rizikos šeimoms. (žr. 3 lentelę)

3 lentelė

Socialinių darbuotojų demografiniai duomenys

Vardas	Amžius	Išsilavinimas	Pareigos	Darbo stažas
Auksė	47	Auktasis universitetinis	Vyr. socialinė darbuotoja.	5 m.

Indrė	33	Aukštasis universitetinis	Vyr. socialinė darbuotoja.	2 m.
Agnė	31	Aukštasis neuniversitetinis	Vyr. socialinė darbuotoja.	1,5m.

3 lentelės tęsinys

Abiejų grupių dalyvės atitiko apklausos atrankos kriterijus. Visos socialinės rizikos šeimų moterys neturi darbo, registruotos darbo biržoje, o socialinės dabuotojos, teikiančios socialines paslaugas šioms moterims ir jų šeimoms.

Socialinės rizikos šeimos moterų nuomone pagrindinės ir stabiliausios pajamos gaunamos jų šeimose – tai išmokos vaikams ir socialinės pašalpos. Respondentėms buvo sunku pasakyti kiek tiksliai jos gauna pajamų, o tai rodo, kad ekonominis namų ūkio vertinimas šeimoje neatliekamas ir dažnai išlaidos viršija gaunamas pajamas.

<...> Gaunu panašiai apie 520 Eur. per mėnesį. Bet tai labai mažai mūsų šeimai. Parduotuvėje gale mėnesio reikia imti skolon.<...> [Laura]

<...> Mūsų pajamos tai gal ir išeina apie 300 Eur. per mėnesį, bet mums jų labai trūksta. Mėnesio gale visada reikia skolintis.<...> [Grażina]

<...> Nežinau nei kaip atsakyti, visaip būna. Vyro pajamos ne visada vienodos, tai vidutiniškai per mėnesį gauna apie 500 Eur. Bet pas mus tik vienas mano vyras dirba, tai labai sunku išsiversti iš tų pinigų. Skolinuos pas kaimynę, tėvus. Parduotuvėje imu prekes skolon.<...> [Danutė]

<...> Pas mus būna labai įvairiai, vasarą vyras parneša didesnę atlyginimą. Žiemą būna labai sunku, nieko neuždirba, o pinigais suapvalinus gaunasi virš 500 Eur. per mėnesį.<...> [Greta]

Pagrindinės priežastys, dėl kurių jų šeimos buvo įtrauktos į socialinės rizikos šeimų sąrašą, moterys kalbėjo nenoriai, stengėsi save pateisinti arba akcentavo, kad net pačios nesupranta dėl ko pateko į riziką. Pagrindines priežastis įvardino girtuokliavimą, prastas gyvenimo sąlygas, smurtą, vaikų nepriežiūrą.

<...> Kartais užaina noras užmiršti. Išeinam pas kaimyną, ten truputį pašvenčiam. Dažnai viena išeinu pas svečius. Vyras grįžta iš darbo ir eina ieškoti manęs. Tada susimušam ir kviečiamės policiją. Vyrą ne kartą buvo išvežę į areštinę, tada pradėjo lankytis socialinė darbuotoja, pamatė sąlygas namuose, tai vos vaikų neišvežė.<...> [Laura]

<...> Net nežinau kodėl ten įrašė. Gal trūksta tos tvarkos namuose, juk turim visi tilpti dviejuose kambariuose. Gal dar alkoholis kiša koją. Vyras tai girtas beveik kasdien ir triukšmauja. O aš, kad nervai nurimtų irgi karts nuo karto išgeriu. Pritrūksta maisto, pinigų pastoviai nėra.<...> [Danutė]

<...> Čia viskas dėl vyro. Gyvenam skurdžiai. Pareina girtas, iš namų veja. Kaimynai pranešė socialiniam darbuotojui. Turiu nemažai problemų su dukra. Ji mokykloje kelis kartus apsigavė. Mokykloje iš vieno mokinio paėmė telefoną ir jį sudaužė.<...> [Grażina]

<...> Gal dėl to, kad pabaliavojom. Pas mane ne ideali tvarka, nėra pinigų remontams. Skurdžiai gyvenam. O kad vaikai neturi tinkamų slygų tai nesamone, telpa jie visi ir vienoj lovoj. Mano vyras nelabai geria, gal man daugiau reikia išgerti. Mane vyriausias sūnus labai nervuoja, skundžiasi juo ir mokykla, ne kartą apsigavęs buvo. Dėl to su policija nemažai triu reikalų.<...> [Greta]

Iš pokalbio atsiskleidė, kad moterys savo gyvenimo būdą laiko priimtiniu ir nekeliančiu jokios rizikos vaikams. Gyvendamos sunkiomis sąlygomis, jos įpranta prie tokios padėties ir priklausomybių, o skurdas, prastos buities sąlygos tampa gyvenimo norma. Tokio gyvenimo

padariniai veikia ir vaikus, nes matydami netinkamą pavyzdį šeimoje patys elgiasi agresyviai, būna nemandagūs, ima vagiliauti ir neretai tampa rizikos grupės vaikais.

Kaimo vietovėje praktiškai neįmanoma rasti apmokamo oficialaus darbo. Situacija tokia, kad trūksta įstaigų, įmonių ar bendrovių, kurios galėtų padėti įsidarbinti žmonėms, gyvenantiems kaimo vietovėje, o moterims dar sunkiau gauti darbo pasiūlymų, nes darbo yra tik vyrams.

<...> Nėra darbo pas mus kaime. Turim čia kelis ūkininkus, tai jiems tik vyrai reikalingi. Kitus darbus patys apsidirba. Aš turiu specialybę, bet jau daug metų nedirbu, tai nieko ir nebemokėčiau. Į miestą neprivažinėsiu, brangu. Iki miesto man 30 km., autobusas važiuoja du kartus per dieną.<...> [Laura]

<...> Tai kur čia dirbti? Pas ūkininkus kaip ir vietos nėra. Niekada gyvenime nedirbau, tai net nežinau ką galėčiau veikti, bet aš ir negaliu dirbti, nes vaikai dar mokykliniai, nebus kam prižiūrėti.<...> [Danutė]

<...> Nėra čia darbo, už pašalpas atidirbinėjau kaime po pusę dienos. Neturiu sveikatos aš, be to nebaigus nė vidurinės. Kur aš čia įsidarbinsiu, net į darbo biržą važiuoju su skolintais pinigais.<...> [Grażina]

<...> Kaime darbo nė su žiburiu nerasi. Nėra net stambesnio ūkininko. Dar vyras gauna darbo kartas nuo karto, o man neįmanoma. Be to mano vaikai maži, kur aš juos dėsiu jei išėsiu dirbti? Juk aplink nėra darželio, mokykla už 6 km. Į miestą neprivažinėsiu, nes labai branfu. Be to, mokslų nebaigus. Tokioms kaip aš, darbo nėra.<...> [Greta]

Apklausoje dalyvavusios moterys jaučia didelį nerimą dėl ateities, praranda pasitikėjimą savimi, joms trūksta savarankiškumo, tačiau moterys mano, kad darbą turi kažkas pasiūlyti, ir įvardijo negatyvų visuomenės požiūrį į jų šeimas, vaikus, dėl to jos negali jaustis lygiaverčiais bendruomenės nariais.

<...> Daug problemų. Labai reikia pinigų, kartais net maistui neliaka, tai prasideda namie pykčiai, gerai, kad vaikai mokykloje pavalgo. Tada truputėli išgeriu ir viskas atrodo žymiai geriau (juokiasi). Biedni esam, niekas nenori su mumis bendrauti. Kartais pagalvoju, kas manęs senatvėje laukia ir apima didžiulis nerimas, kaip man reiks išgyventi.<...> [Laura]

<...> Duotų kas darbo, tai būtų daugiau pinigų. Pati bijau kažkur kreiptis, nes nieko nemoku. Žiūri visi kaip į antrarūšę. Dar skolos neduoda ramiai gyvent. Labai reikia socialinio būsto, nes gyvenam su mama, broliu, sesės šeima. Skruzdelynas.<...> [Grażina]

<...> Be darbo nėra pajamų. Reikia ir vaikams visko, į mokyklą eina, tai batai suplyšo, tai dar kas atsitiko. Jei kas pasiūlytų eičiau dirbti, nors tų darbų namie yra sočiai. Norėčiau atskirai gyventi nuo tėvų.<...> [Danutė]

<...> Blogai be darbo, jei kas duotų eičiau dirbti, bet negaliu visai dienai, nes maži vaikai, o gyvenam vieniemyje. Nėra darbo, nėra ir pinigų. Tai didžiausia problema šeimai.<...> [Greta]

Visoms moterims aktualiausios problemos yra susijusios su ekonomine šeimos padėtimi. Trūkstant lėšų jos negali patenkinti elementariausių savo ir savo šeimos narių poreikių ir stengiasi prisitaikyti prie esamos situacijos, nes negali bei nebenori nieko keisti. Labai dažnai tokį gyvenimo būdą gyveno ir jų tėvai.

Moterys akcentavo, kad socialinis darbuotojas rūpinasi jų šeimomis, suteikia reikalingą pagalbą.

<...> Socialinis darbuotojas patarė registruotis darbo biržoje. Gaunu išmokas už vaikus. Socialinė darbuotoja atvažiuoja ir padeda apsipirkti, ten imu man priklausančias prekes. Kartais pasiūlo padirbėti pas kokį ūkininką per darbų sezoną. Kelis kartus mano socialinė darbuotoja man siūlė eiti dirbti pas ūkininką kitame kaime.<...> [Danutė]

<...> Gaunu pinigų už vaikus, būna parama maisto produktais iš seniūnijos, kartais labdarinių rūbų duoda, vaikai gauna nemokamą maitinimą mokykloje ir taip pat pinigų vaikams

mokyklos reikmėms. Su socialine darbuotoja buvom nuvažiavę pas ūkininką dėl darbo, bet nepriėmė, nes sužinojo, kad užgeriu. Be to vaikų nėra kur dėti norint eit dirbti.<...> [Laura]

<...> Socialinė darbuotoja padeda susitvarkyti reikiamus dokumentus, pataria, kartu aptariam ir sprendžiam mano bėdas.<...> [Gražina]

<...> Atveža paramos, pataria. Jei yra kas siūlo darbą, visada man praneša ir siūlo pagalbą, jei norėčiau įsidarbinti.<...> [Greta]

Šioms moterims labai svarbus yra socialinio darbuotojo jų šeimų teigiamas įvertinimas, tačiau norėtų iš socialinio darbuotojo didesnio palaikymo, padrąsinimo, skatinimo. Moterys akcentavo, kad parama nedirbančioms šeimoms yra per maža, nes dėl bedarbystės kaimo vietovėje jos negali tinkamai pasirūpinti savo šeimos tinkamu funkcionavimu, vaikų ugdymu.

<...> Maža ta parama. Vos išgyvename. Kai pagalvoji, būtų darbo tai gi nieko netrūktų, bet dabar tai sunkiai verčiamės.<...> [Laura]

<...> Mažos tos pašalpos, tikrai neužtenka niekam.<...> [Danutė]

<...> Nieko gero ten neremia ta valstybė, va aš sergu visą laiką, o negaunu nieko. Gerai, kad vaikams nemokamas maitinimas mokykloje, rugsėjį gaunu mokyklinėms prekėms supirkti pinigų, nes kitaip vaikams nieko negalėčiau nupirkti.<...> [Gražina]

<...> Man padeda seniūnija. Norėtųsi daugiau pinigėlių, nes labai sunku išgyventi su tiek. Visi pinigai, kuriuos gaunu gi išeina maistu, vaistams, drabužiams. Galėtų valstybė skirti daugiau dėmesio į mus, kaimo moteris.<...> [Greta]

Socialinis darbuotojas turi būti pasirengęs palaikyti ryšius su įvairiomis, organizacijomis ir institucijomis, galinčiomis padėti neturinčioms darbo moterims iš socialinės rizikos šeimų. Todėl esant poreikiui į pagalbą pasikviečia įvairių sričių specialistus, kurie padeda spręsti sudėtingas situacijas, kai veinas socialinis darbuotojas nebepajėgus jų išspręsti. Socialiniai darbuotojai išreiškė savo nuomonę, kad socialinės rizikos šeimų moterų nedarbą lemia įvairios priežastys ir problemos. (žr. 4 lentelę)

4 lentelė

Moterų nedarbą lemeniačios priežastys ir problemos

Priežastys	Problemos
Menkas išsilavinimas	Pinigų stygius
Darbo vietų stoka ir nenoras dirbti	Negalėjimas patenkinti būtiniausių vaikų poreikių
Socialinių įgūdžių stoka	Negebėjimas panaudoti tinkamai gaunamų lėšų
Asocialus gyvenimo būdas	Pagalbos nepriėmimas
Motyvacijos darbui nebuvimas	Nenorėjimas padėti sau
Susitaikymas su esama situacija	Nesuvokimas savo šeimos situacijos
Neturėjimas artimųjų palaikymo ir pagalbos	
Mobilumo problemos	
Prasta infrastruktūra	

Socialiniai darbuotojai mano, kad svarbiausia moterų nedarbo priežastis yra jų pačių nenoras keisti savo gyvenimo būdą ir motyvacijos nebuvimas. Gyvenimas kaime turi ir kitų trūkumų, tai didelis atotrūkis technologijų srityje, infrastruktūros problemos, transporto, išsilavinimo trūkumas, nebuvimas sąlygų naujiems darbo įgūdžiams tobulinti, ir per menkas valstybės dėmesys bei pagalba šiai klientų grupei. Taip pat šios šeimos susiduria su nuolatiniu pinigų stygiumi, todėl jos kreipiasi į socialinį darbuotoją dėl socialinių išmokų, labdaros, konsultuojasi dėl įsidarbinimo. Iš socialinio darbuotojo šios moterys tikisi pagalbos ieškant darbo gyvenamojoje vietoje, tarpininkavimo tarp darbdavio, taip pat psichologinio palaikymo nepavykus įsidarbinti.

<...> Prašo finansinės pagalbos, labdaros. Per mano darbo praktiką tik kelios moterys yra prašę padėti susirasti darbus. Kitoms aš siūlau, raginu, kad eitų dirbti, juk darbo birža siūlo užimtumą.<...> [Auksė]

<....> Prašyti, tai nelabai kažko prašo. Jos pačios puikiai žino, ką gali gauti, kokius dokumentus pildyti socialinei paramai gauti. Didžiausia pagalba tai konsultavimas, informavimas apie įstatymų pasikeitimus, darbo vietų atsiradimą. Darbo pačios neprašo, ieškosi kitais būdais, tačiau, kai matai, kad nepasiseka, pasiūlai, kaip spręsti iškilusių problemą. Tada jos paprašo pagalbos tarpininkauti tarp jų ir darbdavio.<...> [Indrė]

<...> Kartais prašo dėl finansų stygiaus įvairios labdaros. Pirmą kartą atėję į socialinę skyrių prašo socialinės paramos. Tada informuoji kas joms priklauso pagal įstatymus, padedi užpildyti reikiamus dokumentus. Nukreipi į darbo biržą. Darbo tiesiogiai neprašo, o ir padėti čia nelabai gali, jei pačios nenori eiti dirbti.<...> [Agn]

Socialinių darbuotojų nuomone, svarbiausia šių moterų prašoma pagalba – finansinė, tai - socialinės pašalpos, įvairi labdara, konsultavimas ir tarpininkavimas, sprendžiant iškilusias problemas. Darbuotojai mano, kad valstybės pagalba neturėtų būti teikiama labai ilgą laiką, nes tai menkina kliento motyvaciją ir norą pačiam ieškoti būdų, sprendžiant šeimos problemas ir silpnina integraciją į visuomenę. Socialiniai darbuotojai pateikė savo nuomonę apie valstybės teikiamos pagalbos tikslumą, pakankamumą ir svarbą šių moterų šeimų gyvenime.

<...> Taip, manau, kad valstybės paramos užtenka, nes tos kurios nori, dirba. Tik mažas procentas nedirba dėl susiklosčiusių gyvenimo aplinkybių.<...> [Auksė]

<...> Mano požiūris į valstybės paramą yra dvejopas. Valstybės parama toms, kurios piktybiškai neieško darbo ir nesistengia dirbti, yra tikrai pakankama. Bet tos kurios nori dirbti ir ieško, tačiau nesėkmingai, parama yra per menka. Ir aplamai, Lietuvoje pašalpos yra labai mažos, negalinčios užtikrinti paprasčiausių žmogaus poreikių.<...> [Indrė]

<...> Valstybė menkai remia kaimo vietovėse verslo kūrimą, kuris galėtų pasiūlyti darbo vietų būtent socialinėje atskirtyje esančioms bedarbėms moterims. Skiriamos pašalpos nepadedą išlipti iš skurdo, bet užtikrina bent minimalų išgyvenimą. Žmogus pripranta prie tokio gyvenimo būdo ir nebesistengia nieko keisti. Valstybės užimtumo politikoje turėtų būti numatyta, kaip įtraukti kaimiškose vietovėse gyvenančias moteris į darbo rinką. <...> [Agnė]

Galima teigti, kad socialinio darbuotojo galimybės teikti pagalbą nedirbančioms moterims iš socialinės rizikos šeimų, gyvenančioms kaimo vietovėse, yra gana ribotas dėl vietovės savitumo, nepalankios demografinės situacijos, neišvystytos infrastruktūros, moterų žemo profesinio išsilavinimo, mobilumo, motyvacijos stokos ir t.t. Socialinis darbuotojas tarpininkauja darbo paieškose, skatina ir motyvuoja bei palaiko nesėkmės atveju, teikia informaciją, bendradarbiauja su kitomis institucijomis, įstaigomis, įmonėmis, potencialiais darbdaviais.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Nedarbas tai sudėtinga socialinė ekonominė problema, kuri daro įtaką tiek šalies ekonominiam gyvenimui, tiek atskiriems asmenims. Pagrindinės nedarbo atsiradimo priežastys yra subjektyvios ir objektyvios. Bedarbystė sukelia žmogui ir jo šeimai neigiamas pasekmes tokias kaip: finansinės, materialinės padėties pablogėjimą, apribojantį būtiniausių poreikių tenkinimą, psichologinės, emocinės problemas, mažėjančią pasitikėjimą savimi ir didėjančią socialinę izoliaciją.

Tyrimas atskleidė, kad socialinės rizikos moterys, neturinčios darbo kaimo vietovėse mano, kad pagrindinės nedarbo priežastys - menkas išsilavinimas, darbinių įgūdžių neturėjimas, mažamečių vaikų priežiūra, darbo vietų kaime nebuvimas, pačių asmeninės turimos problemos

(sveikatos sutrikimai, alkoholis, motyvacijos stoka, prisitaikymas prie esamos padėties, pavyzdžio nebuvimas), mobilumo problemos ir finansų trūkumas.

Socialinių darbuotojų nuomone šios grupės moterims bei jų šeimoms svarbiausia yra finansinė pagalba, tai yra socialinės pašalpos, kurios menkai skatina moteris dirbti. Pačių moterų žemas išsilavinimas, profesijos neturėjimas, motyvacijos stoka reikalauja didesnės švietėjiškos, konsultacinės, informacinės pagalbos bei infrastruktūros gerinimo kaimo vietovėse. Šiandien moterys mažiausiai kreipiasi pagalbos dėl darbo, o ir galimybės padėti yra ribotos.

Savivaldybės ir seniūnijoms, bendradarbiaujant su darbo birža, žemės ūkio bendrovėmis, ūkininkais, turėtų ieškoti galimybių įdarbinti šios grupės moteris nuolatiniam darbui, kas leistų mažinti jų šeimos narių socialinę atskirtį ir suteiktų galimybę greičiau integruotis į visuomenę.

LITERATŪRA

1. Beržinskienė, Daiva; Būdvytytė-Gudienė Aina. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Ilgalaikio nedarbo dinamika ekonominio nuosmukio sąlygomis*. 2010. Šiauliai, 24 p.
2. Kavaliauskienė, Vanda. Socialinio darbo vertybių ir principų sistemos problemos. Iš Tiltai [interaktyvus], 2005, [nr.] 1. [žiūrėta 2017 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.google.lt/search?site=&source=hp&q=socialiniodarbo+prinsipai&oq=socialinio+darbo+prinsipai&gs_l=.>
3. Kozlovas, Aleksandras. *Socialinis darbas - profesinės veiklos įvadas*. Vilnius, 2007. 282 p.
4. Rakauskienė, Gražina Ona. *Valstybės ekonominė politika: monografija*. Vilnius, 2006, 772 p.
5. Thorsen, Einar; LIE, Amund. What is neoliberalism? [interaktyvus], Oslo. 2007. [žiūrėta 2017 spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://translate.google.lt/translate?hl=lt&sl=en&u=http://folk.uio.no/daget/neoliberalism.pdf&prev=search.>>
6. Tiažkijus, Viktoras. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. Vilnius, 2006. 288 p.

THE FACTORS THAT DETERMINE WOMEN'S UNEMPLOYMENT IN RURAL AREAS

IEVA KAUPAITĖ, DAIVA IVANAUSKIENĖ
Panevėžys University of Applied Sciences

ANNOTATION

A student at Panevezys University Ieva Kaupaitė and Daiva Ivanauskiene made a research of womens unemployment factors in a rural places. In the article had revealed causes of unemployment and consequences for unemployed men and his family. Examined literature also has shown some political decisions made to reduce unemployment in rural areas. Analyzed literature showed the situation of women in social risk families which has been unemployed for long time and presented possibilities how social worker can contribute to solving female unemployment.

SOCIALINIO DARBUOTOJO VEIKLA VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE

ALEKSANDRAS KRIKŠTAPAITIS

Kolpingo kolegija
Vadovė lekt. E. Darulienė

ANOTACIJA

*Straipsnyje analizuojamas socialinių darbuotojų, dirbančių vaikų globos namuose su vaikais, įgytų įgūdžių vertinimas. Pažymima, kad pažintiniai gebėjimai yra susiję su asmeninėmis savybėmis. Pateikiama tokių gebėjimų kaip savęs kaip specialisto suvokimo, mokėjimo analizuoti savo veiklą, kritiškai vertinti socialinio darbo aplinkybes, gebėjimo vertinti ir prižiūrėti mažesnės kompetencijos specialistų veiklą, socialinių problemų prigimties atpažinimo ir sprendimo, strategijų planavimo paisant profesinės etikos principų raiška. Išsamiai aptariami tokie praktiniai gebėjimai: socialinio darbuotojo etikos laikymasis, teisės aktų išmanymas ir taikymas bei socialinių paslaugų vaikams organizavimas ir teikimas, naujų socialinių paslaugų, inovacinių pagalbos modelių ir metodų kūrimas ir plėtojimas. **Esminiai žodžiai:** vaikų globos namai, socialinis darbuotojas, pažintiniai ir praktiniai gebėjimai*

IVADAS

Temos aktualumas. Norint, kad globos įstaigose socialinės paslaugos būtų atliktos kokybiškai, juose turi dirbti kvalifikuoti, kūrybingi, darbštūs darbuotojai, personalas (įstaigos darbuotojai) yra vienas iš pagrindinių socialinių paslaugų teikimo elementų, nuo kurių priklauso vaiko poreikių patenkinimas, problemų sprendimas ir paslaugų kokybė. Vaikų socialinės globos paslaugos yra ypač sudėtinga ir atsakinga veikla, reikalaujanti aukštos profesinės kvalifikacijos ir motyvacijos. Formuojant personalą vaikų socialinės globos paslaugoms teikti, labai svarbu parinkti darbuotojus, turinčius tinkamą profesinį išsilavinimą, praktinių įgūdžių, darbo su vaikais patirties.

Barker *Socialinio darbo žodyne* (1999) įgūdžiai vadinami mokėjimu tinkamai panaudoti žinias, talentą, asmenines savybes ar išteklius. Socialinio darbuotojo įgūdžiai apima mokėjimą komunikuoti, vertinti problemas ir vaiko sugebėjimus derinant esamus išteklius su poreikiais, atrandant naujų išteklių ir keičiant socialines struktūras. (Adamonienė, 2001, p. 47). Įgūdžius priskiria aukštesnei išmokymo pakopai. Įgūdžiai yra suautomatinti sąmoningos veiklos komponentai, padedantys veikti greitai, tiksliai ir lengvai.

integracijos į darbo rinką teorinius ypatumus, Sakalauskienė ir Celešienė (2015) aptarė jauno žmogaus integracijos į darbo rinką problemas.

Tyrimo problema. Pastebima, jog mažiau dėmesio vaikams, kurie yra netekę tėvų. Dėl to šiame straipsnyje keliamas pagrindinis klausimas – kokia yra dabartinė socialinio darbuotojo veikla vaikų globos namuose?

Straipsnio uždaviniai:

1. Pateikti socialinio darbo sampratą vaikų globos namuose.
2. Atskleisti socialinio darbuotojo kompetenciją vaikų globos namuose.

Darbo rengimo metodai: literatūros šaltinių analizė.

Socialinio darbo samprata vaikų globos namuose

Adamonienė (2011), išsamiai nagrinėjusi profesinius gebėjimus, teigia, kad gebėjimas – tai žmogaus fizinė ar psichinė galia atlikti tam tikrą veiksmą, veiklą, poelgį. Akcentuojant kokią nors gebėjimą kaip vidinę individo savybę, lemiančią kokios nors veiklos sėkmę, vartojamas sugebėjimo terminas. Žmogaus sugebėjimas atlikti kokią nors veiklą atsiranda kaip nors išmokus, t.

y. kai jis įgyja atitinkamą žinojimą, mokėjimą ir įgūdį. Gebėjimo fizinis pagrindas yra jo sveikata; socialinis – žinios, mokėjimai, įgūdžiai; psichologinis – įgyti sugebėjimai, intelektas; individas – teisė veikti, įgaliojimo ribos, kompetencija. (2)

Pasak Liobikienės (2010), socialiniai darbuotojai, dirbantys su vaikais, turi pasižymėti ypatingomis kompetencijomis. Darbuotojas turi mylėti vaikus ir mokėti su jais bendrauti. Taip pat jis privalo gerai išmanyti vaiko amžiaus tarpsnių psichologiją, traumą patyrusio vaiko elgesio ypatumus, pasižymėti didele empatija, turėti pakankamai įgūdžių kalbėtis su vaiku jautriomis temomis, mokėti valdyti savo emocijas, turėti gerus stebėjimo įgūdžius. Geriausia, kai darbuotojas gali pats laikinai “tapti vaiku” ir su juo žaisti. (3)

Kai vaikas auga vaikų globos namuose, turi būti taikomos specialios metodikos ir technologijos, padedančios vaikui formuoti būtinus socialinius įgūdžius, žinias, perteikiant socialinę patirtį. Vaikų socializacijai didelę reikšmę turi profesionalūs ugdytojai, kurie dirba su jais. Tokio darbuotojo poveikis ypač reikalingas šiuolaikiniam paaugliui ir jaunam žmogui, kuris vis labiau krypta nuo tikrųjų dvasinių vertybių, suteikia pirmenybę lengvam uždabiui, “sėkmės” kultui, bedvasiam laiko praleidimui, hedonizmui.

Tokie vaikai jautriai reaguoja į socialinių darbuotojų ar bedraamžių pastabas, dažnai jaučia baimę, nerimą, patiria atstūmimo ir nereikalingumo jausmą. Tokiems vaikams yra būdingas perdėtas pažeidžiamumas, neatsakingumas. Todėl šiai socialinių darbuotojų klientų grupei yra reikalingas ypatingas dėmesys.

Socialinių darbuotojų veiklos ypatumai vaikų globos namuose

Kalbant apie socialinių darbuotojų veiklos ypatumus vaikų globos namuose, reikia pabrėžti rizikos arba globojamų vaikų socializacijos ypatumus. Tokiems vaikams “svarbiausiai yra įveikti socializacijos trikdžius, t.y. išsiugdyti įgūdžius, įgyti žinių, kaip elgtis, suprasti visuomenę, kurioje gyvena, sužinoti įvairiausių elgesio taisyklių, reikšmingų kiekvienam žmogui” (Kvieskienė, Indrašienė, 2008, p.10).

Vaikų elgesys daugiausiai priklauso nuo veiklos proceso sėkmės. Ši veikla gali trukti visą gyvenimą. Individa veikia iš esmės visi veiksniai, tačiau socialiniai darbuotojai labiau linkę akcentuoti tik tam tikros veiklos aspektus, turinčius ypač didelę reikšmę individo formavimuisi. Tai yra šeima, mokykla, žiniasklaida, draugai.

Auklėjimas vaikų globos institucijoje turi didinti emocinį vaikų saugumą, nuoširdų bendravimą, tvirtus ir stabilus emocinius ryšius, grindžiamus pripažinimu, išklausa, užuojauta, džiaugsmu ir ramybe. Auklėjimo efektyvumas tiesiogiai susijęs su vaikų socialinių ir psichopedagoginių ypatumų žinojimu, jų plėtojimu teigiama prasme. Kadangi socialiniai darbuotojai vaikų globos namuose yra svarbi šios institucijos dalis, nuo jų kokybiškai atliekamo darbo priklauso ir globotinio ateitis.

Kaip mato socialogai socialinio darbuotojo veikla vaikų globos namuose

Bendrajai prasme socializacija – tai procesas, kurio metu visuomenės kultūra mikroaplinkos ir makroaplinkos sąlygomis perduodama vaikams, siekiant formuoti iš kūdikio individualybę, paklūstančią tam tikroms kultūros ir socialinėms normoms. Socializacija prasideda dar vaikystėje: išmokdamas visuomenės normų, dėsnių ir gyvenimo būdo, asmuo tampa visuomenės nariu.

Globojamam vaikui pirminė socializacija dažniausiai vyksta sudėtingai. Tokie vaikai dažnai jau turi neigiamos patirties – patyrę smurtą, turi žalingų įpročių, kartais padarę nusikalstamų veikų. Todėl tokiems vaikams aktuali prevencija, aktyvus bendradarbiavimas, vaiko individualių teisių pažinimas ir efektyvi pozityvios socializacijos strategija.

Globojami vaikai, ir jų socialiniai darbuotojai yra labai geri, išgyvena daugiau negatyviosios socializacijos situacijų, tikrų gyvenimiškų dramų, todėl reikia skatinti vaikus suprasti šias gyvenimiškas negandas, jų priežastis, jas analizuoti ir mokytis ieškoti pozityvios išeities. Kartu su žiniomis apie gyvenimo kokybę ir įgūdžiais, kurie reikalingi, kad būtų pasiekta ši kokybė, socialiniams darbuotojams yra būtina tikslingai organizuoti ir valdyti pozityviosios socializacijos procesus. Tam būtinas tinkamas socialinių darbuotojų pasirengimas.

Dėl sėkmingos socializacijos formuojasi socialiai subrendusi asmenybė, kuriai būdinga:

- Socialinių normų, nusistovėjusių tam tikroje visuomenėje, priėmimas - adaptacijos;
- Savo vietos suradimas kitų žmonių tarpe – autonomizacijos rezultatas;
- Sąmoningas troškimas tobulėti;
- Ne mažiau kaip trijų socialinių vaidmenų įsisavinimas: piliečio, šeimos nario ir savo profesijos žinovo

Vaiko globos institucija daug dėmesio skiria asmeniniams vaiko poreikiams ir galimybėms pažinti, individualiems socialiniams planams kurti, kurie turi įtakos sėkmingam globotinio parengimui savarankiškam gyvenimui. Vykdomas socialinio ugdymo programos lemia valstybės politika, globos institucijų galimybės, juose dirbančių specialistų komandos ir pačių globotinių požiūris.

Socialinio darbuotojo kompetencija vaikų globos namuose

Kiekvienas socialinis darbuotojas kompetencija vertinama pagal trys pagrindinius kriterijus: žinios, įgūdžiai, vertybės. Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą konkretų darbą. Kompetencija apima patirtį, įgūdžius, žinias ir vertybes dažnai ir tam tikras asmenines savybes.

Žinios. Barker (1995) teigia, kad žinių pagrindas socialiniame darbe yra sukaupotos informacijos, mokslinių duomenų, vertybių ir įgūdžių bei to, kas jau yra žinoma, ieškojimo, naudojimo ir vertinimo metodologijų visuma. Žinių pagrindas sukuriama iš paties socialinio darbuotojo šeimos tyrimų, teorijų plėtojimo ir sistemiško svarbių fenomenų stebėjimo bei iš tiesioginės ir netiesioginės kitų socialinių darbuotojų patirties. Darbo patirtis taip pat sudaro iš šeimų ir kitų profesionalų gauta informacija ir bendros visos visuomenės žinios (Barkauskaitė, 2006). Žinios yra kompetencijos dalis, kadangi turėti tam tikrų žinių dar nereikia sugebėti jas įgyvendinti. Kiekvienas socialinis darbuotojas turi tam tikrą savo asmeninį požiūrį į užduotį, kurią jam reikia įvykdyti. Nuo to, ar šis požiūris yra teigiamas ar neigiamas, labai priklauso užduoties atlikimo rezultatas. Socialinis darbuotojas gali būti apibūdintas kaip nekompetentingas, jeigu jis nepademonstruoja teisingo požiūrio į socialinės rizikos šeimas. Asmeninės savybės ir sugebėjimai taip pat turi labai daug reikšmės darbo atlikimo kokybei ir rezultatams. Kai kurioms užduotims atlikti asmeninės savybės yra ypatingai svarbios.

Socialiniam darbuotojui, kuris yra tarpininkas tarp vaikų ir jo aplinkos ir padeda probleminiams vaikams spręsti įvairius sunkumus ir problemas, reikalingos trejopo pobūdžio žinios: 1) žinios apie vaiko elgesį, adaptacijos būdus ir viską, kas susiję su adaptacija; 2) žinios apie vaikų situaciją – bendruomenę, jos institucijas, ir įvairius resursų tipus; 3) kompensacinio pobūdžio žinios, kurios padėtų socialiniams darbuotojams suprasti sandėrius tarp vaiku ir aplinkos, kuri, viena vertus, skatina arba slopina augimą, plėtrą ir kita vertus, skatina arba slopina aplinkos gebėjimą paremti žmoniškojo potencialo įvairovę. Socialinio darbo tyrėjai skolinasi daug žinių iš kitų socialinių mokslų. Kompetentingas darbas priklausys nuo vaiko teisių, socialinės politikos, filosofijos, sociologijos, socialinio administravimo, organizacinių strategijų ir procedūrų, įvairių teorinių žinių. O'Hagan (1997), pabrėždama įvairialypių socialinio darbo žinių svarbą, taip pat akcentuoja ir būtinybę nuolat tikrinti visas šias žinias. Socialiniai darbuotojai privalo plėsti savo žinias apie probleminių vaikų, problemų atsiradimo, sprendimo procesus, socialinio darbo vertinimą ir intervenciją.

Socialinio darbuotojo įgūdžiai. Įgūdis – praktikos komponentas, sujungia žinias ir vertybes ir paverčia jas veiksmais, atsaku į rūpestį ar poreikį.

Socialinio darbo įgūdžiui reikia pasirinkti tinkamą techniką tam tikrai situacijai ir sugebėti veiksmingai tą techniką panaudoti. Barker (1995) įgūdžius vadina mokėjimu tinkamai panaudoti žinias, talentą, asmenines savybes ar resursus. Socialinio darbuotojo įgūdžiai apima mokėjimą komunikuoti, vertinti problemas ir vaikų sugebėjimus, derinant esamus resursus su poreikiais, atrandant naujų resursų ir keičiant socialines struktūras. Socialinio darbo įgūdžiai skirstomi į keturias atskiras sritis: 1) informacijos kaupimo ir vertinimo; 2) profesionalumo didėjimo ir pritaikymo; 3) praktinės veiklos su individualiais, grupėmis ar bendruomene; 4) vertinimų. Be jau minėtų įgūdžių, socialiniam darbuotojui, norinčiam tinkamai atlikti savo darbą, būtina išsiugdyti ir šiuos įgūdžius: savęs suvokimo, empatijos, santykių, ypač požiūrį į santykį su kitos rasės, kultūros, lyties, amžiaus, seksualinės orientacijos ir neįgaliais asmenimis ir jų šeimomis. (Įgūdžiai, teikiant paslaugas vaikams, nuolat didėja pritaikant praktines žinias, naudojant įvairią techniką ir metodiką. Jiems įtakos turi ne tik taikomos žinios, vertybės, bet ir asmeninės socialinio darbuotojo savybės ar jo darbo stilius. Pagrindiniai įgūdžiai, reikalingi profesionalui: dalykiniai – profesiniai - klinikiniai (metodologija ir metodai); socialiniai (bendravimo, sąveikos su kitais, sugyvenimo kolektyve, darbo komandoje, informacinių technologijų, užsienio kalbų naudojimo); organizaciniai (gebėjimai organizuoti ir planuoti savo veiklą, karjerą ir kt.).

Apibendrinus, įgūdžiai – tai mokėjimas tinkamai panaudoti žinias, talentą, asmenines savybes ar resursus. Apibendrinant socialinio darbuotojo kompetenciją galima teigti, kad tai yra gebėjimas lanksčiai spręsti socialinės rizikos šeimos problemas ir mokyti prisitaikyti prie aplinkos sąlygų, kad neliktų šeimų tęstinumo ir socialinę rizikos grupę.

Socialinio darbuotojo veikloje taikomos vertybės. Vertybių negalima įrodyti – jos yra tai, kas pageidautina, jos apima suvokimą apie pageidaujamą vaiko elgesį ir pagalbos būdus. Vertybė yra elgesio gairės, asmeninės patirties išdava, kinta įgyjant patirties (2007). Vertybės – tai papročiai, elgesio standartai ir principai, kuriuos laiko pageidaujamais tam tikra kultūra, žmonių grupė ar individas. Vertybės nebūna vienos, egzistuoja jų sistema. Visuomeninių vertybių sistema – vertybės, kurių laikytis susitaria dauguma visuomenės narių. Išskiriami vertybių tipai: ultimatyvios (laisvė, žmogaus vertė ir orumas, teisingumas); artimiausios (susijusios su pageidaujama būseną; instrumentinės (apsisprendimo teisė ir konfidencialumas).

Socialinio darbo vertybės yra įkūnijamos profesiniuose nacionaliniuose ir tarptautiniuose etikos kodeksuose (Lietuvos socialinis darbuotojų etikos kodeksas, 2017). Dauguma uždavinių, kuriuos sprendžia vaikų socialinio darbo specialistas, tiesiogiai susiję su profesine etika. Pagrindiniai etikos principai: bendrieji (humanizmas, kolektyvizmas, žodžio ir darbo vienybė); specifiniai (kvalifikacijos lygio atitiktis einamoms pareigoms, ekonominių reikalavimų atitiktis darbo rezultatams ir jo apmokėjimui); normos (reikalavimai kiekvienai socialinės rizikos šeimai ir jos nariams – tolerancija, teisingumas, sąžiningumas) (Johnson, 2001). Dar kitaip vertybės vadinamos profesijos neįrodytais ir, matyt, neįrodomais įsitikinimais apie žmogaus prigimtį, šeimos funkcijas. Šie įsitikinimai nurodo darbuotojo kasdienio darbo kryptį. Tačiau, pasak minėtų autorių, profesijos vertybės nėra universalios. Socialinio darbuotojo darbas su vaikais apima gana platų kultūrinį kontekstą, socialiniai darbuotojai identifikuoja bei iškelia jau susiformavusias visuomenėje vaiko vertybines nuostatas. Kadangi mūsų visuomenėje egzistuoja daugybė vertybinių nuostatų, o kai kurios iš jų kerta ir prieštarauja viena kitai, tai socialiniam darbui pasirenkamos tos, kurios padėtų praktinėje veikloje spręsti socialinės vaiko problemas.

IŠVADOS

1. Socialinis darbuotojas turi išmanyti vaiko amžių, vaiko psichologiją, pasižymėti didele empatija, turi turėti pakankamai įgūdžių bendrauti su vaiku. Darbuotojas turi mokėti bendrauti jautriomis temomis, turėti gerus stebėjimo įgūdžius.

2. Įgūdžiai, žinios, vertybės šios trys pagrindinės kompetencijos, kurios leidžia darbą atlikti kuo geriau ir efektyviau. Kiekvienas socialinis darbuotojas laikui bėgant kelia savo kvalifikaciją, kad dar pagilinti savo žinias, įgūdžius ir vertybes.

LITERATŪRA

1. Barker R. L. (1995) The Social Work Dictionary.- Washington DC: Nasw Press.
2. Adamonienė R., Daukila S., Kriščiūnas B., Maknienė I., Palujanskienė A. Profesinio ugdymo pagrindai. Vilnius: Petro ofsetas, 2001. ISBN 9986-824-95-8.
3. Liobikienė N. (2006). Krizių intervencija. Vytauto Didžiojo universitetas.
4. Kvieskienė G. (2003). Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius. Vilniaus pedagoginis universitetas.
5. Sturlienė N. (2007). Tiltai. Paauglių socialinių įgūdžių ugdymo programa. Kaunas: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
6. Jovaiša L. (1993) Edukologijos įvadas. Kaunas: Technologija.
7. Leliūgienė I. (2003). Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas. Kaunas: Technologija.
8. Kvieskienė G. (2003). Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius. Vilniaus pedagoginis universitetas.

SOCIAL WORKER'S ACTIVITIES IN CHILDREN'S HOUSEHOLDS

ALEKSANDRAS KRIKŠTAPAITIS

Kolping University of Applied Sciences
Advisor lect. E. Darulienė

SUMMARY

Qualified, creative, hard-working staff, staff (staff of the institution) is one of the main elements of the provision of social services, which relies on the satisfaction of the needs of the child, problem solving and quality of service, in order to ensure that social services are provided in a quality service. Children's social care services are particularly complex and responsible activities requiring high professional qualifications and motivation. It is important to select staff with appropriate vocational education, practical skills and work experience with children in order to provide the child with social welfare services.

Barker In the Social Work Dictionary (1999), skills are referred to as payments for the proper use of knowledge, talent, personal qualities or resources. The social worker's skills include communication skills, problem-solving, and child's ability to combine existing resources with needs, discover new resources, and change social structures. (Adamonienė R. 2001, p. 47). Skills are attributed to a higher level of training. The skills are self-contained components of conscious activity that help you to act quickly, accurately and easily.

The theoretical peculiarities of integration into the labor market, Sakalauskiene and Celeziene (2015) discussed the problems of young people's integration into the labor market.

VAIKŲ GLOBA ŠEIMYNOJE

JULIJA LUKŠYTĖ, GRETA GRAŽIENĖ

Panevėžio kolegija
Dėstytoja lektorė Loreta Klokmanienė

ANOTACIJA

Straipsnyje analizuojama vaiko globos samprata, tikslai ir uždaviniai, pateikiamos vaiko globos rūšys ir formos bei jos organizavimo principai. Apžvelgiama socialinio darbuotojo veikla teikiant paslaugas šeimynose globojamiems vaikams

Raktiniai žodžiai: vaikų globa (rūpyba), globa šeimynose, šeimyna.

IVADAS

Vaikų globos (rūpybos) organizavimo problemos aktualumą atskleidžia vykstantys esminiai pokyčiai. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos iniciatyva nuo 2014 m. vykdoma Institucinės globos pertvarka, kurios tikslas pereiti nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų be tėvų globos likusiems vaikams. Galima teigti, kad ieškoma geriausių būdų padėti vaikams, gyvenantiems didžiuosiuose vaikų globos namuose. Šia iniciatyva siekiama 2014–2020 m. laikotarpiu numatyti nuoseklius ir koordinuotus veiksmus, skatinančius perėjimo iš institucinės socialinės globos prie paslaugų likusiems be tėvų globos vaikams, įskaitant kūdikius, šeimoms bendruomenėje ir pagalbos šeimai, globėjams (rūpintojams) sistemos kūrimą.

Tik šeima gali sudaryti geriausias sąlygas visaverčiam vaiko vystymuisi, tačiau kartais įvairios priežastys lemia tai, kad ne visos šeimos tinkamai užtikrina savo vaikų teisėtus interesus. Vaikui turi būti suteikta tokia apsauga ir globa, kokios reikia jo gerovei ir pilnaverčiam augimui. Vaikas turi teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei ir socialinei raidai. Vaiko teisių apsaugos sistema mūsų šalyje prioritetą teikia vaiko gyvenimui ir auklėjimui šeimoje, pirmiausia giminaičių šeimoje.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000) apibrėžia, kad vaiko globa (rūpyba) tai likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūrą, auklėjimą ir ugdymą, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymą ir palaikymą, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimą ir atstovavimą jiems. Svarbiausias vaiko globos tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti.

Objektas – vaikų globa šeimynose.

Tikslas – išanalizuoti vaikų globą šeimynose.

Uždaviniai:

1. Aptarti vaikų globos organizavimą.
2. Ištirti problemų atsiradimo priežastis šeimynose.
3. Nustatyti šeimynos socialinės pagalbos poreikį.

Metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Pusiaus struktūrinis interviu.
3. Kokybinė duomenų analizė.

Tyrimo metodika. Tyrimui vykdyti pasirinktas kokybinis tyrimo metodas (pusiau struktūrinis interviu) apklausa atlikta 2017 m. spalio mėnesį apklausiant 2 šeimynos tėvus, 2 šeimynoje dirbančias socialines darbuotojas bei 2 joje gyvenančius vaikus.

1. VAIKŲ GLOBOS ORGANIZAVIMO ŠEIMYNOJE TEORINIS ASPEKTAS

Lietuvoje visais laikais buvo aktualūs klausimai susiję su vaikais ir jų gerove. Šeima yra svarbiausia terpė, kurioje vaikas gali sėkmingai augti ir vystytis. Ji užima svarbiausią vietą ugdant ir socializuojant asmenybę. Šeimos aplinka, kurioje yra vaikas, turėtų būti saugi ir užtikrinanti pagrindines vaiko teises. Vaiko teisių konvencijoje (1989) nurodytos šios pagrindinės vaiko teisės: išgyventi ir vystytis; teisė į abu tėvus; teisė augti saugioje šeimos aplinkoje, būti apsaugotam nuo fizinio ar psichologinio smurto, apleistumo; teisė į žaidimą, poilsį ir laisvalaikį, kultūrinę ir meninę veiklą priklausomai nuo vaiko amžiaus; patyrę prievartą ar išnaudojimą, turi teisę į fizinę, psichologinę ir socialinę reabilitaciją. Nesant galimybei vaikui augti savo tėvų šeimoje pirmumo teisė teikiama vaiko globai šeimoje, jeigu tai nepažeidžia vaiko interesų.

Vaiko globos tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai ir tinkamai augti, vystytis ir tobulėti. LR Civiliniame kodekse (2000) išskiriami tokie vaiko globos uždaviniai kaip: paskirti vaikui globėją, kuris rūpintųsi, auklėtų, atstovautų vaikui ir gintų jo teises bei teisėtus interesus; sudaryti vaikui gyvenimo sąlygas, kurios atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą; rengti vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje. Vaikų globos formos priklauso nuo to, kur globojamas vaikas ir atsižvelgiant į globėjo (rūpintojo) teisinį statusą. Tame pačiame LR Civiliniame kodekse (2000) išskiriamos trys vaiko globos formos: vaiko globa šeimoje; globa šeimynoje bei globa institucijoje ir rūšys, tai laikinoji vaiko globa ir nuolatinė globa. Vyriausybė pakeitė Vaiko globos organizavimo nuostatus. Valstybinė vaikų teisių apsaugos tarnyba įgaliota spręsti dėl galimybės grąžinti vaiką į šeimą, kai laikinoji globa (rūpyba) trunka ilgiau kaip 12 mėnesių. Vaiko globa ar įvaikinimas yra teisinė procedūra, kai vaikui, kurio biologiniai tėvai negali, nenori ar jiems įstatymiškai uždrausta rūpintis vaiku, sukurama pastovi šeima. Sėkmingas globos organizavimas ar įvaikymas užtikrina pastovius namus ir socialinę bazę, kur susiduria saugumas ir individualūs vaiko poreikiai. Tarp asmenų ir vaikų atsiranda tokie patys santykiai, kokie yra tarp tikrų vaikų ir tėvų.

Šeimyna – teisės aktų nustatyta tvarka įsteigtas pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo. Šeimyna globoja šešis ir daugiau vaikų (bendras vaikų skaičius šeimynoje su savais vaikais – ne daugiau kaip dvylika vaikų) šeimos aplinkoje. Bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, kai broliai ir seserys neišskiriami, arba mažesnis, jeigu globojamas vaikas su negalia.)

Pagal struktūrą ir juridinį veiklos reglamentavimą šeimyną galima priskirti tiek vaikus globojančiai (jais besirūpinančiai) šeimai, tiek vaikų globos institucijai. Ši vaiko globos (rūpybos) forma yra tarpinė grandis tarp šeimos ir vaikų globos institucijos. Šeimynos motina (tėvas), kuri (kuris) yra šeimynos steigėja (steigėjas) nuolat gyvena su globotiniais (rūpintiniais), tačiau juos vargu ar galima prilyginti tikriesiems tėvams, nes jiems keliama atitinkamo išsilavinimo ar patirties reikalavimai, už vaikų globą (rūpybą) mokamas atlyginimas. Tai reiškia, kad vaikų globa (rūpyba) šeimynoje yra globėjų (rūpintojų) profesinė veikla.

Šeimynos veiklos tikslai – užtikrinti šeimynos globojamų (rūpinamų) vaikų teisių ir įstatymų ginamų interesų įgyvendinimą ir apsaugą, suteikiant šiems vaikams tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei bei socialinei raidai, ir tokią šeimos aplinką, kokios reikia jų gerovei, kad tinkamai pasirengtų savarankiškai gyventi šeimoje ir visuomenėje.

Šeimynose globojami vaikai nėra išskiriami, broliai ir seserys ugdomi kartu; vyresnieji padeda jaunesniesiems; vaikai lanko gyvenamosios vietos vaikų darželius, bendrojo lavinimo mokyklas. Vaikams yra sudaromos visos galimybės jų meninei saviraiškai, sportui, darbinei veiklai (supažindinami su namų ruošos, ūkine veikla).

Sunkiausia problema šeimynose – tai vaikų dorovinis auklėjimas. Daugelis vaikų ateina iš socialiai ir moraliai nepilnaverčių šeimų, atsineša su savimi daug neigiamų įpročių. Kyla sunkumų auginant ir perauklėjant tokius vaikus, taip pat kyla grėsmė, kad dėl tokių vaikų, kiti šeimynos globotiniai nepatektų netinkamai, amoralaus elgesio įtakai. Tačiau tokių problemų pasitaiko ir globos įstaigose. Tik ten, dėl globotinių gausumo nėra sudaromos tinkamos sąlygos elgesio korekcijai, nėra tinkamai rūpinamasi žalingų įpročių prevencija.

Taigi, pagrindinė šeimynos globėjo užduotis padėti vaikui jaustis mylimam, suteikti jam šeimą, jaukius namus, neskatinant netekties jausmo. Geriausia pasistengti suprasti vaiką, palaikyti jį, išmokyti bendrauti su kitais žmonėmis. Vaikai, kurie prarado tėvus jaučiasi kitokie. Todėl, labiausiai tokiam vaikui globėjas gali pagelbėti, kai padeda pajusti, jog jis nėra kitoks. Jam reikia padėti suprasti, kad jis yra toks pats vaikas, kaip ir daugelis kitų vaikų, augančių tikrose šeimose.

Remiantis Gvaldaitės (2016) nuomone, vaiko globa šeimoje yra kompleksinė pagalba keliais aspektais. Visų pirma ji išsiskiria dalyvių ir įtraukiamų išteklių gausa: procese dalyvauja ne tik vaikas ir globėjai, kurie tampa vaiko pakaitine šeima, bet ir vaiko tėvai, specialistai ir jų institucijos, NVO, neformalūs socialiniai tinklai. Valstybės pagalba šeimynai globojančią vaikus apima ne tik materialinė pagalba, bet ir socialinių paslaugų teikimą šeimai, kurias teikia vietos savivaldybių socialiniai darbuotojai. Socialinių paslaugų įstatyme (2006) akcentuojama, kad socialinės paslaugos teikiamos siekiant užkirsti kelią asmens, šeimos, bendruomenės socialinėms problemoms kilti, taip pat visuomenės socialiniam saugumui užtikrinti.

Socialinis darbuotojas teikdamas pagalbą šeimynai globojančiai vaiką kartu sudaro individualų vaikų globos planą; nuolat kaupia ir renka informaciją apie šeimyną ir jos aplinką; įvertina socialinę situaciją ir šeimynos socialines problemas; numato socialinės pagalbos konkrečias priemones ir būdus bei tarpininkauja tarp sveikatos priežiūros specialistų, mokyklos, kitų institucijų, kurios teikia socialinę paramą.

Kai vaikas apgyvendinamas globėjo šeimoje ar šeimynoje, socialiniam darbuotojui būtina stebėti vaiko aplinką kurioje jis yra globojamas, ji privalo būti saugi ir užtikrinanti vaiko poreikius ir interesus. Lankydami šeimoje socialiniai darbuotojai išklauso vaiko nuomonę apie globos sąlygas ir jo santykius su globėju, išsiaiškina, kaip vykdomos vaiko globėjo pareigos, prireikus atlieka globos kokybės vertinimus ir išvadas pateikia VTAS. Tokiu būdu socialiniai darbuotojai būna arčiau globėjų šeimų ir laiku gali pastebėti globėjų šeimose esančias problemas ir padėti šeimai jas išspręsti.

Socialinio darbuotojo teikiama pagalba šeimynai globojančiai vaikus, apima informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo bendrąsias socialines paslaugas. Taip pat socialinis darbuotojas bendradarbiauja su globojamo vaiko tėvais, draugais, mokykla, bendruomene, gina globojamo vaiko teises ir interesus, tarpininkauja su Vaiko teisių apsaugos tarnybomis. Dėl vaikų problemų kompleksškumo ir sudėtingumo būtinas komandinis darbas teikiant socialinės globos paslaugas be tėvų globos likusiems vaikams. Vienas specialistas nėra pajėgus išspręsti vaiko problemų, būtina įvairių specialistų personalo koordinuota ir vienas kitą papildanti veikla.

2. VAIKŲ GLOBOS ŠEIMYNOJE TYRIMAS

Tyrimui pasirinktas kokybinis metodas ir atliktas pusiau struktūrinis interviu. Tokiu būdu buvo galima plačiau įsigilinti į esamą situaciją respondentams pateikiant iš anksto paruoštus klausimus. Tyrime dalyvavo šeimos mama ir tėtis, 2 šeimoje dirbančios socialinės darbuotojos ir 2 šioje šeimoje gyvenantys vaikai. Atliekant tyrimą buvo vadovautasi etiniais tyrimo principais.

Vaiko globa pirmiausia turėtų būti labai gerai apgalvotas ir pasvertas sprendimas. Noras globoti vaikus ir suteikti jiems namų aplinką yra tik pirmas žingsnis iki realios vaikų globos. Dažna šeima pabūgsta biurokratinio mechanizmo ir nors turėdami norą globoti vieną ar kelis vaikus, nesirįžta pradėti ilgo proceso (dokumentų tvarkymo, globėjų apmokymų ir t.t.). Tad svarbu buvo išsiaiškinti motyvus kurie paskatino globoti vaikus.

<<...Kai kilo mintis steigti šeimyną mūsų dukrytei buvo treji metukai tačiau ilgai negalvojome ir ėmėmės būtinų veiksmų. Tai, kad turime šeimyną yra susiklosčiusių aplinkybių pasekmė ir dėl to labai džiaugiamės>>...- (Lina)

<<...Savo gyvenimo nelabai įsivaizdavau be didelės šeimos todėl ši mintis man labai patiko ir džiaugiuosi, kad žmona mano taip kaip aš.>>...- (Paulius)

Tyrimu svarbu buvo sužinoti, kiek vaikų šiuo metu gyvena šioje šeimoje ir kokios globos rūšys nustatytos.

<<...Šiuo metu mūsų namuose gyvena devyni vaikai, jų amžius labai įvairus: du vaikai ikimokyklinio amžiaus (5 ir 6 metai), o likusieji lanko mokyklas. Trims mažiausiems vaikams yra laikinoji globa, o likusiems, dičiams, jau nustatyta nuolatinė globa.>> - (Lina)

<<...Mūsų namuose gyvena devyni vaikai, mažiesiems nustatyta laikinoji globa, vyresniesiems nuolatinė.>> - (Paulius)

Tyrimo duomenys atskleidė, kad šeimoje gyvena vaikai kuriems nustatyta laikinoji ir nuolatinė globa, tačiau įstatymiškai kiekvienas vaikas turi galimybę grįžti į savo biologinę šeimą kai aplinkybės, dėl kurių buvo apribotos tėvystės teisės, pasikeičia ar išnyksta. Šie vaikai, globėjų nuomone, turi nemažai skaudžios gyvenimiškos patirties ir dažnai matę socialiai nepriimtinius elgesio pavyzdžius.

<<...Mūsų vaikai iš socialinės rizikos šeimų, todėl adaptacija sudėtinga ir reikalaujanti daug pastangų ir įdirbio. Vaikai bėga iš pamokų, nenoriai lanko užklausinius užsiėmimus.>>...- (Paulius).

<<... Šeimyna tai ta pati šeima su savo rūpesčiais ir problemomis kurių čia dažniau yra dar daugiau dėl vaikų jau turimos gyvenimiškos patirties. Tiesa, skirtingai nei šeimoje, aš turiu vieną apsunkinimą - „popierizmas“. Kiekvieną apsipirkimą turiu rinkti čekius, pildyti įvairius dokumentus, o tai atima labai daug laiko.>>... - (Lina)

Socialinių darbuotojų nuomone šeimoje tėvai puikiai susitvarko su savo užduotimis, o tai jiems padeda dar jaunas šeimos tėvų amžius. Tačiau šeimos socialinės darbuotojos mano, kad šeimoje, kurioje auga devyni vaikai, susiduriama su įvairiomis problemomis.

<<... Vaikai skirtingo amžiaus, iš skirtingos aplinkos, su savais charakteriais, pomėgiais. Jie apgyvendinami laikinai ar nuolatinei globai, todėl dažniausios problemos dėl elgesio ar mokyklos nelankymo. Visos problemos sprendžiamos kartu su įvairiomis institucijomis: pedagogais, policija, Vaikų teisių apsaugos specialistais ir t.t, tačiau spragų yra, globėjai turi ne visas teises.>>...- (Saulė).

<<... Sunkiausia turbūt yra su paaugliško amžiaus vaikais, nes susiduriama su elgesio problemomis. Kol kas mums teko spręsti vieną iš sudėtingesnių problemų – vieno iš globotinių

(paauglio vaikiną) laikiną pašalinimą iš šeimynos gyvenimo. Šis jaunuolis dabar išsiųstas į Vaikų socializacijos centrą.>>... – (Stasė).

Tyrimė dalyvavę šeimynos globojami vaikai problemas įžvelgia tas pačias ir išskiria kitas – tas kurios aktualios jiems, kaip šeimynos vaikams.

<<...Mano akimis žiūrint, problemų yra. Viena iš jų - vaikų kaita, dažnai pas mus apsigyvena laikinai, kelioms dienoms ar keliems mėnesiams. Jau atrodo susigyveni su naujoku, o jį ima ir išveža. Atveža ir mažiukų vaikų, su jais mes turim daugiausia rūpesčių, padėt prižiūrėt tenka mums, nes mes šeimyna. Dar manau, kad didelė problema yra pinigų trūkumas.>>...- (Eglė).

<<... Didžiausia problema yra globotinių kaita, priprantam ir mes ir jie, susibendraujam, o tada juos išveža. Taip pat pinigų stygius, mes gyvename sename name vienkiemyje, todėl nepakanka remontui pinigų..>>... – (Domantas).

Visos trys respondentų grupės išsakė jiems svarbiausias problemas. Tėvai, kaip aktualiausia problemą išskyrė psichologinių žinių trūkumą, socialiniai darbuotojai ir vaikai paminėjo pinigų stygių, tačiau jaunuoliai išskyrė dar vieną aspektą, kuris jiems nepatinka – didelė vaikų kaita.

Visos respondentų grupės nurodė kokia pagalba jiems yra reikalinga, kokios dar trūksta.

<<... Manau, kad reiktų daugiau psichologinių žinių kaip dirbti su vaikais, juo labiau su paaugliais, na gal dar psichologo konsultacijų patiems vaikams ateinantiems į mūsų namus. Dažnai vaikai būna išsigandę, savo mažose galvutėse turėdami labai įvairios patirties, ir dažnai ne pačios geriausios. Kai bendraujame su vaikais, tai jų gyvenimas tarsi padalintas į dvi dalis: iki patenkant į šiuos namus ir jau gyvenant šiuose namuose.>> ... – (Lina)

<<...Norėtųsi daugiau seminarų psichologinėmis temomis ir mums ir vaikams, gal net supervizijų, susitikimų su kitomis šeimynomis, būtų labai įdomu sužinoti kaip kitiems sekasi, kaip sprendžia problemas. Nes ne tik globotiniai, bet ir mes turim mokytis ir tobulėti.>>... – (Paulius)

Šeimynoje dirbančios socialinės darbuotojos pastebi ir kitą problemą - pinigų stygių.

<<...Na šiuo klausimu nebūsiu originali ir pasakysiu, kad trūksta pinigėlių. Šeimynos namą reiktų paremuntuoti, atnaujinti vaikų kambarius, kieme reiktų vaikų žaidimų inventoriaus na ir dar visokiom smulkmenom. Galvoju, kad visiems tų pinigų trūksta, tad taip ir gyvenam.>> ... – (Saulė)

<<...Norėtųsi vaikams sukurti jaukius namus, palepinti juos. Aišku, šeimynos tėvai stengiasi kiek gali, tačiau pinigų nepakanka. Todėl materiali pagalba labai reikalinga ir jos trūksta, nors rajono valdžia ir stengiasi, kiek įmanoma padeda.>> ... – (Stasė)

Vaikų nuomonė išsiskyrė.

<<...Galbūt reiktų paramos iš įvairių nevyriausybinų organizacijų ir aišku valstybės finansinio palaikymo.>> ... – (Eglė)

<<...Gal valstybės paramos, o gal daugiau laisvės gyvent kaip šeimai. Bet manau, didžiausia pagalba būtų mūsų globėjų įvertinimas ir palaikymas.>> ... – (Domantas)

Be finansinės valstybės paramos šeimynos vaikai išskyrė du svarbius aspektus, tai „laisvės gyvent kaip šeimai“ ir „globėjų įvertinimo ir palaikymo“. Galima manyti, jog vaikai jaučia, kad jų šeimyninį gyvenimą dažnai reguliuoja įstatymai ar kiti normatyviniai dokumentai, kurie riboja tam tikras jų laisves ir suteikia pareigas (pasak mamos, labai griežta dokumentacija). Smagu įžvelgti Domanto pastebėjimą, jog norėtų, kad jų šeimos tėvai būtų labiau įvertinti ir palaikomi už jų visišką atsidavimą šeimynoje gyvenantiems vaikams.

IŠVADOS

1. Vaiko globą (rūpybą) savo teritorijoje organizuoja rajono (miesto) savivaldybės vaiko teisių apsaugos institucija. Vaiko globa tikrinama, vertinama ir organizuojama trimis etapais. Tik praėjęs visus etapus asmuo, patvirtintas tinkamu globoti vaiką, yra supažindinamas su galimais globoti vaikais.

2. Tyrimas atskleidė, kad dažniausiai pasitaikančios problemos šeimynoje tai tam tikro amžiaus vaikų elgesio sunkumai (bėgimas iš pamokų, neadekvatus, kartais agresyvus elgesys), šeimynos biudžeto planavimo problemos (apsunkintas dokumentacijos tvarkymas), didelė vaikų kaita bei nepakankamas valstybės finansavimas.

3. Vaikų globėjams labiausiai trūksta supervizių, susitikimų su kitomis šeimynomis, psichologinių žinių reikalingų vaikų auklėjimui ir jų problemų sprendimui. Šeimynai trūksta valstybės paramos, nes gaunamos pajamos yra per mažos norint užtikrinti kokybišką vaikų gyvenimą bei ugdymą.

LITERATŪRA

1. Gvaldaitė, Lijana. Priėmimas globojant vaiką: patirtys kuriant naują kultūrą. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. lapkričio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/socialine-teorija-empirija-politika-ir-praktika/article/view/10415/8369>
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. 2000. [žiūrėta 2017 m. lapkričio 02d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=397625.
3. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta 2017 m. spalio 25d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342>
4. Lietuvos Respublikos vyriausybė. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. lapkričio 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://lr.lt/lt/naujienos/vyriausybe-efektyvina-vaiku-globos-procesa>
5. Vaiko teisių konvencija. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. spalio 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>
6. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: http://vaikoteises.lt/lt/globa/globa_seimynoje/seimyna.html.

CHILDREN IN FOSTER FAMILIES

JULIJA LUKŠYTĖ, GRETA GRAŽIENĖ

Panevėžys University of Applied Sciences/

ANNOTATION

The article scientific literature revealing the concept of child's custody, its objectives and goals is analyzed, custody types and forms and principles of its organization are presented. Duties and responsibilities of child's guardian are analyzed and a social workers activity is described.

Key words: child care, custody in house hold, household.

IMIGRANTŲ INTEGRACIJOS PROBLEMOS LIETUVOJE

AIRINA PACEVIČIŪTĖ

Kolpingo kolegija

Vadovė E. Darulienė

ANOTACIJA

Imigrantų integracijos problemos Lietuvoje aktuali tema. Atvykę į kitą šalį žmonės susiduria su įvairiausiomis problemomis. Todėl šiame straipsnyje analizuojamos imigrantų patiriamos integracijos problemos Lietuvoje. Pateikiami bei aptariami galimi šių problemų sprendimo būdai. Taip pat analizuojami adaptacijos procesą apsunkinantys veiksniai bei pagalbos migrantams galimybės.

IVADAS

Temos aktualumas. Migracija, tai kėlimasis, kraustymasis, perėjimas iš vienos vietos į kitą. Imigrantas, tai asmuo, atvykęs į šalį, ketindamas gyventi naujoje gyvenamojoje vietoje nuolat, arba ne trumpiau kaip 6 mėnesius. Tai gali būti ir užsienietis, turintis leidimą laikinai gyventi vienerius metus ir ilgiau. Arba užsienietis, kuris nori studijuoti ir dirbti Lietuvoje. Nėra paslaptis, kad lietuviai patys būdami viena labiausiai migruojančių visuomenių, yra neigiamai nusiteikę imigrantų atžvilgiu. Tačiau užsieniečių migracija tai abipusis užsieniečių ir priimančios visuomenės adaptacijos procesas, užtikrinantis užsieniečių teises ir lygias galimybes dalyvauti kuriant ir naudotis valstybės ir visuomenės išteklių darbo rinkoje, švietimo, sveikatos priežiūros, būsto ir socialinių paslaugų srityse. Norisi pabrėžti, kad migracija į Lietuvą yra vykstantis, intensyvėjantis ir negįžtamas procesas. Tai susiję su mūsų išsivystymo lygiu, šalių gyventojams dėl didesnio atlygio, išsilavinimo ar saviraiškos galimybių. Jau kuris laikas pasaulio ir Lietuvos mokslininkai mums prognozavo išaugstančią migraciją, tačiau per mažai kalbame apie tai, kokią naudą ekonomikai ir šalies raidos perspektyvai gali atnešti atvykėliai.

Straipsnio tikslas - išanalizuoti imigrantų integracijos problemas Lietuvoje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Aptarti migracijos problemas ir atkleisti jų sprendimo būdus.
2. Apibūdinti adaptacijos procesą apsunkinančius veiksnius.
3. Aptarti pagalbos migrantams galimybių būdus.

Darbo rengimo metodika - mokslinės literatūros analizė, apibendrinimas.

Imigrantų integracijos problemos ir jų sprendimo būdai

Trečiųjų šalių piliečių integracijos politika – įgyvendinamų teisės aktų ir integracijos priemonių, dalyvaujančių valstybinių institucijų, nevyriausybinių ir TŠP organizacijų veiklos visuma, kuria siekiama suteikti lygiavertes teises, pareigas ir galimybes trečiųjų šalių piliečiams dalyvauti skirtinguose valstybės ir visuomenės gyvenimo sektoriuose (darbo rinkos ir užimtumo, švietimo, sveikatos priežiūros, socialinės apsaugos, politinio ir pilietinio dalyvavimo, antidiskriminacijos ir lygių galimybių), mažinti socialinę nelygybę ir atskirti, pažeidžiamumą ir išnaudojimą

Integravimo sąvoka reiškia, kad politikos kryptis, darančios žmonėms skirtingą poveikį, yra koreguojamos taip, kad būtų pašalinta nelygybė ir būtų vienodai paisoma visų visuomenės grupių interesų.

Pasak Simanauskaitės ir Merkelytės (2015, p. 3), pagrindinės imigrantų problemos yra:

1. Migracija. Prašymas išduoti nacionalinę vizą bei tarpininkavimo rašto siuntimas konsulinėms įstaigoms bei būsimiems studentams. Tam, kad užsienio studentas gautų nacionalinę vizą ir galėtų atvykti į Lietuvą mokytis, jo būsima aukštoji mokykla privalo atsiųsti prašymą išduoti vizą, kuriame ji nurodo su studentu susijusius duomenis ir patvirtina, kad mokykla yra atsakinga už šį asmenį. Pagal dabartinę tvarką Lietuvos konsulinės įstaigos priima tik originalius prašymus išduoti vizą; išimtis taikoma studentams, kada prašymą pirma galima atsiųsti faksimiliniu ryšiu, o tada – originalą. Lietuvos aukštosios mokyklos išsiunčia per 2 635 prašymų išduoti vizą ar tarpininkavimo raštų kviečiamiesiems studijuoti Lietuvoje. Šių dokumentų siuntimo išlaidos Lietuvos aukštosioms mokykloms per metus vidutiniškai kainuoja 363 tūkst. litų. Taip pat aukštosios mokyklos mini, jog ne visi kviečiamieji studentai turi adresą, kuriuo gali ateiti laiškai, arba Lietuvos paštu siunčiami dokumentai pasimeta, todėl tarptautinių ryšių atstovai aukštosiose mokyklose yra priversti naudotis greitojo pašto paslaugomis. Danija šią problemą išsprendė įdiegdama bendrą elektroninę sistemą, kurioje tiek studentas pateikia savo dokumentus ir prašymą gauti leidimą gyventi, tiek ir aukštoji mokykla įkelia patvirtinimą, kad studentas joje studijuos, bei reikalingus dokumentus elektroniniu būdu.

Šios problemos sprendimas:

- 2014 m. vasario mėn. Vidaus reikalų ministerijoje ėmė veikti Lietuvos Respublikos piliečių ir užsieniečių asmens dokumentų išdavimo ir kitų elektroninių paslaugų sistema – Elektroninių paslaugų informavimo sistema, EPIS (kainavusi 3 699 427,8 Lt), kuri leidžia Lietuvos fiziniam ar juridiniam asmeniui pakviesti užsieniečių trumpalaikio vizito, t. y. išduoti jam Šengeno vizą. Šiame kvietime nurodomi duomenys apie kviečiamą užsieniečių, kur užsienietis ketina apsistoti vizito metu, kviečiantysis taip pat prisiima atsakomybę už šį užsieniečių, taigi kvietimo ir prašymo išduoti vizą funkcijos yra labai panašios. Todėl siūlome prašymų siuntimo problemą spręsti remiantis analogija ir pritaikant EPIS universitetų (juridinių asmenų) reikmėms arba sukuriant alternatyvią sistemą EPIS pagrindu

- Dokumentus galima siųsti pasirašytus elektroniniu parašu. Elektroninis parašas yra įteisintas Lietuvoje ir ES, jo naudojimą reglamentuoja Elektroninio parašo įstatymas. 8 Pagal įstatymą dokumentas, pasirašytas elektroniniu parašu, yra lygiavertis popieriniam tokio dokumento analogui, tad nėra pagrindo jo nepriimti.

2. Vizų tipai. Šiuo metu Lietuvoje galioja dviejų tipų vizos: Šengeno ir nacionalinė. Pirmoji leidžia Lietuvoje būti iki 90 dienų per 180 dienų laikotarpį, antroji išduodama iki 1 metų ir neriboja šalyje praleidžiamo laiko. Atvykus gyventi ilgesniam laikui, reikalingas leidimas laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, išduodamas migracijos tarnybose. Problema, su kuria susiduria studentai iš trečiųjų šalių, yra paini vizų ir leidimų gyventi sistema: tam, kad atvyktų į Lietuvą, studentas gali prašyti nacionalinės vizos arba leidimo laikinai gyventi, tačiau pirmasis išduodamas per 4 mėnesius, o vizą užtrunka padaryti tik 14 dienų. Pasirinkus vizą ir atvykus į Lietuvą, jau po kelių mėnesių tenka vėl teikti prašymus dėl leidimo gyventi, nes viza neišduodama ilgiau nei metams.

Šios problemos sprendimas:

Studentui, norinčiam mokytis Lietuvoje, turėtų būti pritaikytas leidimas laikinai gyventi. Šiuo metu pirmo leidimo išdavimas užtrunka iki 4 mėnesių, todėl studentai dažniausiai renkasi nacionalinę vizą, kad galėtų greičiau susitvarkyti dokumentus ir atvažiuoti į Lietuvą. Deja, nacionalinė viza, nors ir išduodama per 14 dienų, nėra idealus pasirinkimas – ji nesuteikia visų teisių, kurias žmogus gauna turėdamas leidimą gyventi, pavyzdžiui, asmens kodo. Dabartinę tvarką reikia paprastinti trumpinant leidimo laikinai gyventi išdavimo laiką bei pritaikant jį studento poreikiams: □ leidimas būtų išduodamas Lietuvos diplomatinėse atstovybėse per trumpiau nei 2 mėnesius ir galiojant metus (iki tol studentas jau būtų sumokėjęs studijų įmoką,

pridavęs biometrinius duomenis ir turėtų socialinį draudimą); □ atvykęs į Lietuvą studentas per 14 dienų gyventojų registro tarnybai turėtų pateikti gyvenamosios vietos deklaraciją studento leidimas laikinai gyventi automatiškai suteiktų jam (jai) leidimą dirbti nuo antro semestro iki 20 val. per savaitę studijų metu ir 40 val. per savaitę per atostogas. Integruoto leidimo dirbti praktika taikoma Estijoje, Norvegijoje, Lenkijoje, Švedijoje.

3. Gyvenamosios vietos registracija. Teritorinės policijos įstaigos migracijos padaliniai reikalauja gyvenamosios vietos įrodymo, kai teikiamas prašymas dėl leidimo laikinai gyventi. Tai reiškia, kad žmogus, dar neturėdamas atsakymo, ar leidimas gyventi jam bus suteiktas, jau privalo turėti gyvenamąją vietą visam leidimo galiojimo laikotarpiui. Kita problema – studentai dokumentus dėl leidimo laikinai gyventi pratęsimo turi priduoti vasarą, o šiuo laikotarpiu nebūtinai būstą nuomojasi. Gyvenamosios vietos deklaravimas gali vykti tik seniūnijoje dalyvaujant būsto savininkui (-ams) bei užsieniečiui. Elektroniniu būdu gyvenamosios vietos deklaruoti užsienio pilietis negali, nes neturi lietuviško asmens kodo, taip pat negalimas vienos šalies (šiuo atveju savininko) deklaravimas internetu, jei kita šalis neturi internetinės prieigos.

Šios problemos sprendimas:

- Pateikti gyvenamosios vietos įrodymą turėtų būti reikalaujama per 14 dienų, kai užsieniečiui išduodamas leidimas laikinai gyventi, arba įteikiant prašymą dėl leidimo įforminimo.

- Įteisinti artimiausiu metu teikiamą gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo Nr. VIII-840 pakeitimo įstatymą, kuris leistų gyvenamąją vietą deklaruoti pateikus gyvenamosios patalpos savininko (bendraturčio) ar jo įgalioto asmens parašu patvirtintą sutikimą. Taip pat būtų galima prašyti dokumento, patvirtinančio asmens teisę gyventi toje gyvenamojoje patalpoje (pavyzdžiui, nuomos sutarties, panaudos sutarties ar kt.). Įstatymas įteisintų galimybę gyvenamosios vietos deklaraciją užsienio šalių piliečiams vykdyti vieno langelio principu – migracijos tarnybose atsiimant leidimą laikinai gyventi.

4. Galimybė dirbti. Absoliuti dauguma šių studentų (90 %) norėtų arba galbūt norėtų dirbti. Pagal dabartinę tvarką užsienietis, studijų laikotarpiu gavęs leidimą dirbti, turi teisę dirbti ne daugiau kaip 20 val. per savaitę. Užsienietis, studijuodamas pagal pirmosios pakopos studijų programą ar pagal vientisųjų studijų programą, turi teisę dirbti tik nuo antrų studijų metų. Be to, studentai leidimą dirbti gali gauti tik susiradę konkretų darbdavį. Dėl sudėtingos procedūros studentams iš trečiųjų šalių Lietuvoje įsidarbinti yra itin sunku (2014 m. dirbo tik 6 studentai). 2013 m. tik 2,3 % studentų buvo panaikinti leidimai laikinai gyventi Lietuvoje, dalis jų savanoriškai nutraukė studijas dėl asmeninių priežasčių ir grįžo į kilmės šalį. Tai tik įrodo, kad studentai nėra tikslinė grupė, sietina su nelegalia migracija. Būtent tuo remdamasi Danija, Estija, Čekija, Vengrija, Švedija kuria strategijas užsienio studentams pritraukti, siedami didėjančių studentų skaičių su naujų darbo vietų kūrimu, individualaus verslo skatinimu, užsienio investicijų pritraukimu ir ekonomikos stiprinimu.

Šios problemos sprendimas:

- Išduoti leidimą dirbti studentams, netaikant reikalavimo nurodyti konkrečią darbo vietą, pateikti darbo sutarties kopiją arba darbdavio įsipareigojimą įdarbinti užsienietį, kas sumažina studentų įsidarbinimo galimybes.

- Studentams iš ne ES šalių leisti dirbti nuo antrojo semestro, jei pirmoji sesija išlaikyta sėkmingai, 20 val. per savaitę mokslo metais ir 40 val. per savaitę atostogų metu.

- Studentams, atvykstantiems iš šalių, su kuriomis Lietuva turi bevizį režimą, leisti dirbti nuo pirmų studijų metų, nes šios šalys nėra siejamos su nelegalios migracijos galimybėmis.

- Valstybinės mokesčių inspekcijos teikiamą informaciją apie verslo liudijimus bei individualios veiklos pažymėjimus, taip pat mokesčių deklaravimo taisykles ir reikalavimus

pateikti ir anglų kalba, nes užsienio studentams nėra jokių apribojimų dirbti pagal šias darbo formas, jei turi leidimą gyventi Lietuvoje.

5. Stipendijos užsienio studentams. Lietuva skiria 15 nacionalinių stipendijų magistrantūros studijoms Stipendija skiriama Baltarusijos, Gruzijos, Moldovos, Ukrainos piliečiams ir Lietuvos išeiviams. Yra 12 nacionalinių mėnesinių stipendijų Armėnijos, Azerbaidžano, Kazachstano, Kinijos, Uzbekistano piliečiams, į Lietuvą atvykusiems studijuoti magistrantūroje (studijų kainą studentai sumoka patys). Taigi, iš viso yra 27 nacionalinės stipendijos (2014–2015 m.).

Šios problemos sprendimas:

- Didinti stipendijų skaičių užsienio šalių studentams bei plėsti šalių sąrašą, kurių piliečiai galėtų gauti stipendiją, taip didinant studentų konkurencingumą ir siekiant pritraukti geriausius studentus.

- Sukurti elektroninę prašymo gauti stipendiją formą.

- Atskirti Švietimo ir mokslo ministerijos bei Švietimo mainų paramos fondo funkcijas administruojant stipendijas užsienio studentams.

Kaip matome, kad imigrantai yra vieni iš populiariausių žmonių apie ką dabar visa Lietuva kalba, pagrindinės užduotys yra tos, kad norima užtikrinti užsieniečių galimybes gauti reikiamus dokumentus, vizas, tarpininkavimo raštus, mažinti jų kliūtis bei laiką, užtikrinti, kad tie užsieniečiai, kurie mokosi galėtų dirbti nuo pirmųjų studijų metų nereikalaujant iš anksto turėti konkretaus darbdavio, kurti palankesnę integracinę aplinką jiems Lietuvoje. Siekti, jog paslaugos, reikalingos užsieniečių šalių piliečiams būtų daugiakalbės, teikti išsamią ir aiškią informaciją.

Adaptacijos procesą apsunkinantys veiksniai

Kultūrų skirtumai: Trečiųjų šalių piliečių integracijos strateginio dokumento projekte (2013), migracija kelia stresą nepriklausomai nuo to, ar asmuo yra priverstinis migrantas (pvz., pabėgėlis), ar jis keliai į kitą šalį savo noru. Nors migracija ir skatina naujo gyvenimo viltį, tačiau netektys, susijusios su nuolatinės gyvenamosios vietos keitimu, bei kultūrinis šokas gali kelti didelių prisitaikymo problemų, kurios pasireiškia tiek individualiu, tiek šeimos lygiu. Geriau suprasti padėtį, kurioje atsidūrė žmogus, gali padėti žinojimas, ar migracija buvo savanoriška ir kokius sunkumus išgyveno asmuo, atvykęs į Lietuvą. Atvykusius į Lietuvą savo noru gali ištikti įvairūs psichologiniai sunkumai, susiję su adaptacijos procesu. Nauja aplinka verčia žmogų atsisakyti ankstesnio gyvenimo būdo, priimti kitas socialines normas ir elgesio taisykles. Net pačiomis palankiausiomis sąlygomis adaptacija – tai sudėtingas ir stresą keliantis procesas. Didelis vaidmuo migracijos procese tenka žmonių lūkesčiams, apsigyvenus naujoje šalyje. Jei lūkesčiai neadekvatūs, jie turi neigiamos įtakos adaptacijai. Tai ypač svarbu ne tik tada, kai žmogus, atvykęs gyventi į Lietuvą, tikisi labai daug, bet ir priešingu atveju – kai neįvertina visų galinčių jį ištikti sunkumų. Lūkesčių įvertinimas gali padėti specialistui nustatyti, kodėl kilo psichologinių problemų. Be to, specialistas lengviau galės bendrauti su migrantu ir tuomet, jeigu bus susipažinęs su jo kultūra, šeimos struktūra, vertybių ir įsitikinimų sistema.

Dėl migracijos procesų mus supa vis įvairesnės kultūros. Psichologinės migrantų akulturacijos problema – tai vienas sudėtingiausių klausimų, su kuriuo susiduria tarpkultūrinė psichologija. Kiekvienoje kultūroje gausu socialinės aplinkos simbolių, verbalinių ir neverbalinių bendravimo būdų, kurie padeda mums orientuotis kasdieniame gyvenime. Vienas svarbesnių kultūrų įvairovės aspektų – tai pirmenybės teikimas individualiai ar kolektyvinei tapatybei. Pvz., Europoje vyrauja individualistinis požiūris į socialinį gyvenimą, pirmenybę teikiantis asmeniniams tikslams ir savo tapatybę apibūdinantis asmeninėmis savybėmis, o ne socialinių grupių sąvokomis. Tačiau kitos kultūros (ypač Azijos, Afrikos, Centrinės ir Pietų Amerikos)

puoselėja kolektyvizmą. Šiuo atveju pirmenybė teikiama savų socialinių grupių (ypač šeimos, klano) tikslams ir atitinkamai apibūdina jų tapatybę. Akivaizdu, kad individualistinės ir kolektyvistinės kultūrų susidūrimas gali kliudyti žmonėms užmegzti tinkamą kontaktą bei suprasti vienas kitą. Kultūra daro įtaką mūsų išankstinei nuomonei apie kitus žmones – individualizmo atstovai linkę viską aiškinti asmens bruožais, o kolektyvistai – priklausomybe tam tikrai grupei. Kultūra taip pat lemia santykius tarp tėvų ir vaikų. Pavyzdžiui, individualistinėje kultūroje vaikai greičiau atsiskiria nuo tėvų, skatinamas jų savarankiškumas, aktyvus sprendimų priėmimas ir pan. Tuo tarpu kolektyvistinėse kultūrose puoselėjama labai stipri vaikų priklausomybė nuo tėvų, jie dažniau gyvena kartu, motinos ilgiau rūpinasi savo mažamečiais vaikais ir pan. Vis dėlto reikia paminėti, kad migrantų prisitaikymas prie kultūrų skirtumų priklauso nuo individualių ir grupinių veiksnių. Prie individualių veiksnių priskiriamos demografinės (amžius, lytis, išsilavinimo lygis) ir asmeninės charakteristikos (kognityviniai gebėjimai, autoritarizmas, kontrolės lokusas, socialinės kategorizacijos ypatumai bei asmeninių charakteristikų suderinamumas su naujoje kultūroje vyraujančiais asmenybės bruožais). Taip pat sėkmingai adaptacijai didelės reikšmės turi žmogaus pasiruošimo pokyčiams lygis, „ikikontaktinė“ patirtis (istorinės, kultūrinės žinios), adekvatūs lūkesčiai ir socialinės paramos tinklas. Prie grupinių veiksnių, lemiančių migranto adaptacijos ypatumus, priskiriami kultūrų skirtumų ir panašumų lygis (pvz., šeimos struktūra, kalbų skirtumai, išsilavinimo lygis, materialinis komfortas ir kt.). Nemažą reikšmę turi ir istoriniai konfliktai tarp šalies, iš kurios atvyksta migrantas, ir priimančios šalies, taip pat migranto gimtosios šalies ypatumai. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad sėkminga migranto adaptacija priklauso nuo prieš tai išvardytų veiksnių visumos įvertinimo (ir nė vienas veiksnys dažniausiai nėra lemiamas). Apibendrinant reikia pasakyti, kad migrantų ir jiems pagalbą teikiančių specialistų bendravimo ypatumus lemia daugelis veiksnių, kurie priklauso tiek nuo paties migranto charakteristikų (išgyvenamo streso, socialinių tinklų užmezgimo lygio, kultūrinių jo šalies ypatumų, turimų žinių apie mūsų valstybę ir kt.), tiek nuo lietuvių (jų pasiruošimo priimti kitos tautos pilietį, stereotipinių vertinimų, kalbos mokėjimo ir pan.). Todėl, siekiant užtikrinti sėkmingą migrantų adaptaciją Lietuvoje, svarbu, kad būtų dedamos abiejų šalių pastangos, o paslaugas bei pagalbą teikiantys specialistai gebėtų nustatyti dažniausiai kylančias problemas, dalytųsi patirtimi bei dirbtų kaip darni komanda.

Pagalbos migrantams galimybės

Pagalbos galimybės. Visų sričių specialistai, kasdien savo darbe susiduriantys su migrantų problemomis, privalo turėti pakankamai žinių, kad galėtų atrinkti paramos reikalingas šeimas ir suteikti joms savalaikę bei kokybišką pagalbą. Trečiųjų šalių piliečių integracijos strateginio dokumento projekte (2013), bendros pastangos teikti kompleksinę paramą gali tapti iššūkiu įvairių skirtingų tarnybų darbuotojams, turintiems skirtingą išsilavinimą, o kartais ir nevienodai vertinantiems problemas. Kompleksinės pagalbos teikėjai gali būti:

- Sveikatos priežiūros įstaigos (pirminės sveikatos priežiūros centrai, psichinės sveikatos centrai, reabilitacijos centrai ir kt.).
- Vaiko teisių apsaugos tarnybos.
- Teisėsaugos institucijos.
- Socialinės paramos institucijos (socialinės pagalbos tarnybos ir centrai);
- Švietimo ir švietimo pagalbos įstaigos.
- Kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, teikiantys paslaugas vaikams ir jų šeimoms, taip pat ir nevyriausybinės bei privačios organizacijos.

Psichologinė pagalba šeimai ir jų vaikams. Teikiant šią pagalbą, be abejo, pagrindinis vaidmuo tenka psichologams, tačiau identifikuojant, nukreipiant asmenis, juos informuojant apie

galimą psichologinę pagalbą turėtų bendradarbiauti socialiniai darbuotojai, vaikų teisių apsaugos specialistai, socialiniai pedagogai, pedagogai, medikai, policijos pareigūnai. Šie specialistai taip pat galėtų dirbti su psichologinę pagalbą gaunan- čiu asmenų artimaisiais, šeimomis, taip užtikrindami, kad ši pagalba bus visavertė ir kompleksinė. Psichologinė pagalba migrantų vaikams teikiama įvertinus psichologines problemas, kurios sprendžiamos bendradarbiaujant su vaiko tėvais, juos konsultuojant. Svarbu, kad ši pagalba būtų savalaikė ir prieinama trečiųjų šalių piliečių šeimoms, nes dažnai ji būna apsunkinta dėl šių priežasčių: specialistų ir pačių migrantų kalbų nepakankamo mokėjimo, netinkamų vertinimo priemonių ir metodų, kai nepaisoma šeimų kultūrinio identiteto. Deja, šiuo metu Lietuvoje sunku rasti psichologų, galinčių konsultuoti migrantus jų gimtąja kalba. Nedaugelis specialistų turi ir specifinių žinių apie migracijos keliamus psichologinius iššūkius, tam tikrų kultūrų ypatumus, darančius įtaką migrantų elgsenai, savijautai, savęs vertinimui. Lietuvoje besikuriantys migrantų informacijos centrai, veikiančios migrantų bendruomenės, savitarpio pagalbos grupės galėtų prisidėti, ieškant psichologo išsilavinimą turinčių specialistų, ypač – su migracine patirtimi bei galinčių bendrauti ir suteikti psichologinę pagalbą retesnėmis kalbomis. Sudaryta tokių specialistų duomenų bazė padėtų sprendžiant psichologinės pagalbos klausimus pradiniam integracijos etape, kai dar pakankamai gerai nemokama valstybinės kalbos ir todėl neretai būna apsunkintas šios pagalbos gavimas. Taigi, bendravimas ir bendradarbiavimas su migrantų organizacijomis palengvintų psichologinės pagalbos gavimo galimybes bei padėtų šeimoms spręsti problemas.

Pedagoginė pagalba tėvams ir vaikams. Teikiant pedagoginę pagalbą trečiųjų šalių piliečių šeimoms, svarbiausias vaidmuo tenka švietimo sistemos darbuotojams: pedagogams, psichologams, socialiniams pedagogams, specialiesiems pedagogams, kitiems pedagoginių psichologinių tarnybų, švietimo skyrių specialistams, dirbantiems savivaldybėse. Pedagoginės pagalbos migrantų tėvams paskirtis – didinti tėvų kompetenciją ir pedagogines žinias vaikui ugdyti. Tėvams turi būti pateikiama išsami informacija apie šalies, kurioje jie apsigyveno, švietimo sistemos struktūrą, naudojamus ugdymo metodus. Prireikus turėtų būti numatyta ir vertėjo pagalba, nes naujai atvykusiems asmenims, auginantems vaikus, labai svarbu aiškiai suprasti šalies švietimo sistemos specifiką, vaiko gebėjimų vertinimą, auklėjimo ypatumus. Tėvai turi būti tinkamai informuoti apie jų pareigas, užtikrinant vaikų mokyklos lankymą, mokymosi priemonių įsigijimą, dalyvavimą susirinkimuose ar individualiuose susitikimuose su pedagogais.

Socialinė pagalba vaikui ir jo šeimai. Teikiant socialinę pagalbą trečiųjų šalių piliečiams, pagrindinis vaidmuo tenka socialiniams darbuotojams. Kiekvienu individualiu atveju tikriausiai bus reikalinga skirtinga socialinė pagalba, tačiau socialinis darbuotojas, įvertinęs kylančius šeimai sunkumus, padeda spręsti problemas, susijusias su vaiko bei jo šeimos pagrindinių reikmių tenkinimu, saugumo ir socialinės adaptacijos užtikrinimu. Norint suteikti kokybišką pagalbą, būtinas bendradarbiavimas, veiklų koordinavimas bei stebėseną kartu su kitų sričių specialistais: socialiniais pedagogais, me- Tarpkultūrinio pažinimo vadovas dirbantiems su trečiųjų šalių piliečių šeimomis 210 dikais, policijos pareigūnais, vaikų teisių apsaugos specialistais, teisininkais, psichologais, ugdymo įstaigų administracija, nevyriausybinėmis, humanitarinėmis organizacijomis, ypač – migrantų organizacijomis. Trečiųjų šalių piliečiams integruojantis Lietuvoje neretai gali prireikti ir socialinės pagalbos: socialinės paramos bei įvairių socialinių paslaugų. Socialinių paslaugų tikslas – teikti socialinę pagalbą, sudarant sąlygas stiprinti gebėjimus patiems trečiųjų šalių piliečiams spręsti kylančias problemas ir siekti sumažinti ar išvengti socialinės atskirties dėl nepakankamo kalbos mokėjimo, kultūrinių skirtumų, galimos diskriminacijos dėl tautybės ar pan.

Imigrantų verslumas: Imigrantų verslumas yra kitas būdas integruotis, turintis savo sunkumų ir integracijos galimybių, ypač imigrantams, ilgiau gyvenantiems šalyje. Vis labiau pripažįstama,

kad imigrantų ir etninių mažumų atstovų verslas yra labai svarbi Europos verslumo kultūros dalis. Ypač svarbu, kad jie labai padeda kurti naujas darbo vietas.

Imigrantų kilmės verslininkų rėmimas. Vyriausybės institucijos, imigrantų ir kitos NVO, prekybos rūmai, profesinės asociacijos ir kitos organizacijos gali padėti (potencialiems) imigrantų kilmės verslininkams išanalizuoti ir išplėtoti verslo idėją, parašyti verslo planą ir iš bankų bei kredito įstaigų gauti finansavimą.

Jos gali organizuoti seminarus ir kursus, pavyzdžiui, buhalterijos, rinkodaros arba verslo teisės. Taip pat jos gali padėti gauti patentą, licenciją arba darbo priemones. Naudojimasis banko ir kredito paslaugomis dažnai yra pagrindinė kliūtis imigrantų kilmės verslininkams, nes jiems gali būti sunku sukaupiti pradinį kapitalą ir įrodyti, kad gali įvykdyti banko sąlygas. Be to, jų verslo iniciatyvos dažnai būna nedidelio masto, todėl pagrindiniams bankams mažiau patrauklios. Keletą valstybių narių yra taikomos finansinės integracijos iniciatyvos, savarankiškai dirbančius imigrantus skatinančios naudotis finansinėmis paslaugomis. Kai kurie bankai taip pat yra parengę paslaugų, pritaikytų būtent imigrantų kilmės klientų poreikiams.

Tiekėjų kultūrų įvairovė. Etninių mažumų atstovams ir imigrantams priklausančios įmonės dažnai veikia etninės nišos rinkoje. Laikui bėgant šios įmonės sustiprėja ir gali tapti didesnių pagrindinių bendrovių bei vyriausybės tiekėjomis. Tiekėjais dirbantys imigrantų kilmės verslininkai dažnai įneša savo indėlį į kultūriškai vis labiau įvairėjančią rinką – naujų produktų idėjų, lankstumo, jie gerai nusimano apie klientų grupes. Didelės bendrovės su etninių mažumų atstovams priklausančiomis įmonėmis gali dirbti pagal korporacinės atsakomybės programas.

Vyriausybės (prekių ir paslaugų pirkėjos) įvairiomis priemonėmis gali skatinti naudotis imigrantų kilmės verslininkų tiekėjų tinklais:

- Įtraukti imigrantams priklausančias įmones į savo tiekėjų sąrašus.
- Savo nuožiūra nustatyti sutarčių, kurios turi būti sudarytos su imigrantų kilmės verslininkais.
- Rinktis subrangovais tas privačias bendroves, kurios pačios turi sudariusios sutartis su imigrantų įmonėmis.

Kuriant tokią paramos politiką reikėtų konsultuotis su imigrantų kilmės verslininkais. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje Mažumų verslo konsultacinis forumas yra nepriklausomas konsultacinis padalinys prie Prekybos ir pramonės ministerijos. Imigrantams priklausančios įmonės turėtų būti įtrauktos į tiekėjų sąrašus. Tai leistų tiekėjų sąrašams suteikti tokią pat kultūrų įvairovę, kokia pasižymi gyventojai.

IŠVADOS

1. Imigrantų problemos dažniausiai susijusios su migracija, vizų tipais, gyvenamosios vietos registracija, galimybe dirbti, gaunamomis stipendijomis užsienio studentams. Tai pat daug kalbama apie kultūrų skirtumus. Psichologinės migrantų akulturacijos problemos, tai vienas sudėtingiausių klausimų. Imigrantų problemų sprendimo būdai susiję su užsieniečių galimybėmis gauti reikiamus dokumentus, visas, tarpininkavimo raštus, mažinti jų kliūtis bei laiką, kad tie užsieniečiai, kurie mokosi galėtų dirbti nuo pirmųjų studijų metų nereikalaujant iš anksto turėti konkretaus darbdavio, kurti palankesnę integracinę aplinką jiems Lietuvoje.

2. Nors migracija ir skatina naujo gyvenimo viltį, tačiau netektys, susijusios su nuolatinės gyvenamosios vietos keitimu bei kultūrinis šokas gali kelti didelių prisitaikymo problemų, kurios pasireiškė tiek individualiu, tiek šeimos lygiu. Atvykus į kitą šalį gali ištikti įvairūs psichologiniai sunkumai, susiję su adaptacijos procesu: nauja aplinka verčia žmogų atsisakyti ankstesnio gyvenimo būdo, priimti kitas socialines normas ir elgesio taisykles.

3. Visų sričių specialistai, kasdien savo darbe susiduriantys su migrantų problemomis, privalo turėti pakankamai žinių, kad galėtų atrinkti paramos reikalingas šeimas ir suteikti joms savalaikę bei kokybišką pagalbą. Bendros pastangos teikti kompleksinę paramą gali tapti iššūkiu įvairių skirtingų tarnybų darbuotojams, turintiems skirtingą išsilavinimą, o kartais ir nevienodai vertinantiems problemas. Specialistai turi suteikti ar žinoti, visas pagalbos galimybes imigrantams. Išsiaiškintas dar vienas svarbus dalykas tai imigrantų verslumas yra kitas būdas integruotis, turintis savo sunkumų ir integracijos galimybių, ypač imigrantams, ilgiau gyvenantiems šalyje.

LITERATŪRA

1. Verslo žinių žodynas. Prieiga per internetą. 2017 11 02 <http://zodynas.vz.lt/imigrantas>
2. Ktu socialinių, humanitarinių, mokslų ir menų fakultetas. Prieiga per internetą. 2017 11 02 <https://2017.ktu.edu/lt/socialiniu-humanitariniu-mokslu-ir-menu-fakultetas/naujiena/imigracija-ir-pabegeliai-sociologo-komentaras>
3. Projektas „Trečiųjų šalių piliečių integracijos strateginis dokumentas“ (EIF/2013/7/05/IP/1) pagal Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai metinę 2013 m. programą <http://www.diversitygroup.lt/wp-content/uploads/2016/11/TCN-Integration.pdf>
4. http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2015/10/U%C5%BESienio-student%C5%B3-pritraukimas-%C4%AF-Lietuv%C4%85_Giedr%C4%97-Simanauskait%C4%97_Monika-Merkyt%C4%97.pdf
5. Simanauskaitė G., Merkelytė M. (2015). Užsieniečių iš ne ES šalių priėmimas ir integracija Lietuvos aukštosiose mokyklose: iššūkiu, problemos, sprendimai. JJP kurk Lietuvai programa.
6. Niessen J., Schibel Y. (2007). Integracijos vadovas politikos kūrėjas ir vykdytojams antrasis leidimas, 63-66.
7. Račius E., dr. Budriūnaitė A., Juozeliūnas A., dr. Paunksnis Š., Iliysov M., Seženytė I., Kinderis D., dr. Gumuliauskienė L., Augustienė R., Voropaj K. (2013). Tarpkultūrinio pažinimo vadovas dirbantiems su trečiųjų šalių piliečių šeimomis. Tarptautinė migracijos organizacija, 165-206.

IMIGRANT INTEGRATION PROBLEMS IN LITHUANIA

AIRINA PACEVIČIŪTĖ

Kolping University of Applied Sciences
Advisor E. Darulienė

SUMMARY

The topic of immigrants integration problems is very relevant in Lithuania. The newcomers face with various problems. Therefore in this article are analyzing integration problems of immigrants in Lithuania. In this article are presented, and discussed available these problems solutions. Also analyzing adaptation process burdensome factors, and assistance possibility for migrants.

VAIKŲ ĮSIVAIKINIMO LIETUVOJE ASPEKTAI

GABRIELĖ VEISMANAITĖ

Kolpingo Kolegija
Vadovė E. Darulienė

ANOTACIJA

Yra šeši žingsniai norint įsivaikinti vaiką Lietuvoje. Dėl pasirengimo vaiko įvaikinimui parengimas trunka ne ilgiau nei 20 darbo dienų nuo įtėviams skirtų mokymų pasibaigimo. Vaikas visų pirma yra žmogus, todėl jam taikomos visos pagrindinės žmogaus teisės garantuojamos tarptautinėje erdvėje bei nacionaliniame lygmenyje. Vaikas teisėtai turi visas piliečio teises ir laisves, kuriomis geba naudotis atsižvelgiant į protinį pajėgumą.

IVADAS

Temos aktualumas. Įvaikinimas – procesas, kurio metu be tėvų globos likusiam vaikui panaikinamos tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės ir pareigos su tėvais ir giminaičiais pagal kilmę ir sukuriama tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės ir pareigos su įtėviais bei jų giminaičiais kaip giminaičiams pagal kilmę.

Įvaikinimas – galimybė suteikti naują šeimą vaikui, kuris negali augti biologinėje šeimoje. Tai teisinis procesas, kurio metu visos biologinių tėvų teisės ir pareigos yra perduodamos įtėvių šeimai. Įvaikinti vaikai praranda bet kokius teisinius ryšius su biologiniais tėvais ir tampa visateisiais naujos šeimos nariais.

Nepilnamečio globa yra viena iš priemonių, padedanti vaikui kaip civilinės teisės subjektui užtikrinti jo teisių įgyvendinimą, auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti ir tobulėti. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybė įsipareigoja saugoti ir globoti šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 20 straipsnyje pabrėžiama, jog vaikas, kuris laikinai arba visam laikui yra netekęs savo šeimos aplinkos arba kuris dėl savo interesų negali toje aplinkoje būti, turi teisę į ypatingą valstybės teikiamą apsaugą ir paramą.

„Ką šeimai tenka išgyventi iki sprendimo įsivaikinti priėmimo, ką reiškia auginti įvaikintą vaiką dažnai nesuvokia ne tik šių šeimų artimi giminaičiai, kaimynai ar bendradarbiai, bet ir įvairiose srityse dirbantys profesionalai – gydytojai, teisininkai, pedagogai, su kuriais joms tenka bendrauti.“ (Liobikienė, Radvilienė. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai. 2009, (4)2

Straipsnio tikslas - atskleisti vaiko įvaikinimo Lietuvoje aspektus.

Straipsnio uždaviniai:

1. Atskleisti žingsnius, norint įsivaikinti vaiką Lietuvoje.
2. Aprašyti globėjų ir įtėvių programą GIMK ir jos paskirtį
3. Atskleisti globojamo arba įvaikinto vaiko ryšio su biologine šeima svarbą.

Darbo rengimo metodika - mokslinės literatūros ir straipsnių analizė.

Žingsniai, norint įsivaikinti vaiką Lietuvoje

Kaip rašoma „teisės vartų“ tinklalapyje (2017), yra šeši žingsniai norint įsivaikinti vaiką Lietuvoje.

Pirmas žingsnis. Kas ir kur gali kreiptis? Asmenys nuo aštuoniolikos iki penkiasdešimties metų, tačiau tarp įvaikintojo ir įvaikinamojo turi būti ne mažesnis nei 18 metų amžiaus skirtumas. Įvaikinant savo sutuoktinio vaiką, amžiaus skirtumas gali būti sumažintas iki 15 metų. Išimtiniais

atvejais teismas gali leisti įvaikinti ir vyresniems asmenims. Sutuoktiniai. Nesusituokę asmenys to paties vaiko įvaikinti negali. Išimtiniais atvejais leidžiama įvaikinti nesusituokusiam (vienišam) asmeniui ar vienam iš sutuoktinių. Išimtis gali būti taikoma teismo, kai konkretaus vaiko nesiekia įvaikinti sutuoktiniai arba kai siekiantieji įvaikinti sutuoktiniai negali įvaikinti dėl to, kad įvaikinimas prieštarautų vaiko interesams.

Antras žingsnis. Kokius dokumentus pateikti?

Vaiko teisių apsaugos skyriui reikia pateikti:

1. Prašymą, kuriame nurodomas Jūsų vardas, pavardė, gimimo data, gyvenamoji vieta, darbovietė, šeiminė ir materialinė padėtis, išlaikomų asmenų skaičius, šeimos sudėtis, įvaikinimo motyvai, pageidaujamų įvaikinti vaikų skaičius, jų amžius ir lytis.

2. Sveikatos apsaugos ministro nustatytos formos sveikatos pažymėjimą, patvirtinantį, kad Jūs nesergate ligomis, kurių sąrašą teisės aktų nustatyta tvarka tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija (046a forma);

3. Santuokos liudijimo kopiją;

4. Pažymą apie Jūsų šeimos sudėtį, išduotą seniūnijos ar bendrijos pirmininko;

5. Pažymą apie Jūsų šeimos gyvenamąsias patalpas (Nekilnojamojo turto registro išduotą pažymėjimą apie įregistruotą nekilnojamąjį turtą arba nuomos sutartis);

6. Dokumentus apie Jūsų šeimos gaunamas pajamas iš darbovietės (maždaug pusės metų pajamos). Jeigu Jūs užsiimate individualia veikla, pateikite metinę pajamų deklaraciją;

Trečias žingsnis. Pasirengimo įvaikinti patikrinimas.

1. Ar Jūs nesate teismo pripažinti neveiksniais arba ribotai veiksniais;

2. Ar Jums nebuvo ar nėra apribota tėvų valdžia;

3. Ar Jūs nebuvote vaiko globėjais (rūpintojais) ir globa nebuvo panaikinta dėl Jūsų kaltės;

4. Ar Jūs nesergate ligomis, kurioms esant Jūs negalėtumėte įvaikinti vaiko;

5. Ar Jūs ir kiti kartu gyvenantys asmenys nėra teisti ar padarę administracinės teisės pažeidimus.

6. Pradinis Jūsų įvertinimas truks ne ilgiau kaip mėnesį nuo Jūsų rašytinio prašymo tapti tėvais pateikimo.

7. Jeigu Vaiko teisių apsaugos skyrius nustatytų, jog yra aukščiau numatytų aplinkybių, Jus per 3 darbo dienas raštu informuotų, kad Jūsų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimas negali būti tęsiamas.

Ketvirtas žingsnis. Mokymai būsimiems tėvams.

Jeigu nenustatoma aplinkybių, dėl kurių Jūs negalėtumėte būti tėvais: Vaiko teisių apsaugos skyrius per 3 darbo dienas Jūsų dokumentus nusiunčia globėjų ir tėvių mokymo ir konsultavimo (toliau – GIMK) atestuotiesiems socialiniams darbuotojams, kurie veda mokymus būsimiems tėvams; GIMK atestuotų socialinių darbuotojų vedami mokymai prasideda ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo įvaikintojų dokumentų gavimo jų įstaigoje. GIMK atestuoti socialiniai darbuotojai, gavę prašymą iš Vaiko teisių apsaugos skyriaus ir susipažinę su pateiktais dokumentais, raštu (elektroniniu paštu arba paštu) ne vėliau kaip per 3 darbo dienas informuoja Jus apie Jūsų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimo eigą.

Penktas žingsnis. Išvados apie asmens, norinčio įvaikinti vaiką, pasirengimą įvaikinti.

Išvados dėl pasirengimo vaiko įvaikinimui parengimas trunka ne ilgiau nei 20 darbo dienų nuo įtėviams skirtų mokymų pasibaigimo. Su parengta išvada yra supažindinami įvaikintojai. Jie ją pasirašo. Atestuoti socialiniai darbuotojai, parengę išvadą apie Jūsų pasirengimą įvaikinti be tėvų globos likusį vaiką, ne vėliau kaip per 3 darbo dienas ją persiunčia Vaiko teisių apsaugos skyriui.

Šeštas žingsnis. Teisminis procesas dėl įvaikinimo.

Esant Jūsų sutikimui įvaikinti pasiūlytą vaiką, Jūs turite kreiptis į vaiko ar savo gyvenamosios vietos apylinkės teismą su pareiškimu dėl įvaikinimo. Kartu su pareiškimu turėsite pateikti tuos pačius dokumentus, kokius teikėte Vaiko teisių apsaugos skyriui. Visos reikiamos pažymos turi būti išduotos ne anksčiau kaip prieš 12 mėnesių iki dokumentų gavimo teisme dienos. Teikdami teismui pareiškimą įvaikinti vaiką, privalėsite pridėti sumokėto žyminio mokesčio kvitą. Išvadą byloje dėl įvaikinimo teiks Jūsų ir vaiko gyvenamosios vietos Vaiko teisių apsaugos skyrius ir Tarnyba. Išvados nėra tapačios. Į bylą taip pat bus įtraukiamas vaiko globėjas (globos įstaiga), kuris teiks atsiliepiamą įvaikinimo byloje. Jūsų dalyvavimas teismo posėdyje yra būtinas. Teismo posėdis yra uždaras. Teismo posėdžio metu bus nagrinėjama ir vertinama, ar tinkamai įvykdyta ikiteisminė įvaikinimo procedūra, ar įvaikintojai atitinka jiems keliamus reikalavimus ir tinkamai pasirengę įvaikinti, ar įvaikinimas atitinka įvaikinamo vaiko geriausius interesus. Teismo sprendimas dėl įvaikinimo įsiteisėja po 30 dienų, jeigu sprendimas nėra apskundžiamas apeliacine tvarka. Paduoti apeliacinį skundą turi teisę tik byloje dalyvaujantys asmenys, t. y. pareiškėjai, įvaikinamo vaiko globėjas ir kiti suinteresuoti asmenys, jei tokie dalyvavo Jūsų byloje. Apie įvaikinimo bylos nagrinėjimą vaiko biologiniams tėvams nėra pranešama. Įsiteisėjus teismo sprendimui dėl įvaikinimo ar sprendimą leidus vykdyti skubiai, dėl naujo vaiko gimimo liudijimo Jūs turite kreiptis į civilinės metrikacijos įstaigą, užregistravusią vaiko gimimą. Paprastai įvaikinimo bylos nagrinėjimas teisme baigiamas ir sprendimas dėl įvaikinimo priimamas ne vėliau kaip per 2 mėnesius nuo pareiškimo priėmimo dienos. Išimtiniais atvejais, kai tai būtina dėl vaiko interesų, šis terminas gali būti pratęstas.

Globėjų ir įtėvių programa – GIMK

Kaip teigia autoriai Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič (2013), nuo 2008 metų Lietuvoje pradėta taikyti vieninga globėjų ir įtėvių atrankos, įvertinimo ir pagalbos teikimo sistema, paremta PRIDE programa. PRIDE programos pavadinimas sudarytas iš pirmųjų angliškų žodžių junginio (Parent resources for informatikon development education) raidžių. Lietuviškai tai reiškia: „Tėvų informacijos bei tobulinimosi ir mokymosi šaltinis“. Ši programa 2007 metais įsigyta iš JAV, adaptuota Lietuvai ir nuo 2008 metų pradėta praktiškai taikyti. Nuo 2012 metų PRIDE programa vadinama GIMK (Globėjų ir įtėvių mokymas ir konsultavimas). Ši programa taikoma daugelyje Europos šalių ir yra sukaupęs didelis praktinis patyrimas ją taikyti. GIMK programos tikslas – dalytis svarbia informacija su būsimais globėjais ir įtėviais, kad jie galėtų tapti tinkami globėjai ir įtėviai. Programoje numatytos tokios formos su globėjais ir įtėviais: grupiniai užsiėmimai, individualus bendravimas, individualios konsultacijos.

GIMK programa parengta praktiškai taikyti dviem etapais. Kiekvienu etapu programa kelia skirtingus tikslus, yra skirtingas dalyvių statusas. Bendra yra tai, kad programa įgyvendinama per

grupinius mokymus. Pagrindiniai mokymų objektai yra globojamo ar įvaikinto vaiko poreikiai ir jų tenkinimas bei tėvių ir globėjų pagrindinių gebėjimų ugdymas.

Pirmasis etapas vadinamas įvadiniais būsimų globėjų ir tėvių mokymais. Šiam etapui keliami tokie tikslai: padėti patikrinti pareiškėjams savo sprendimo tvirtumą bei gebėjimus jį įgyvendinti. Sakoma, kad šiame etape pareiškėjai „dar kartą matuojasi savo pasirinkimą“ ir įsivertina pasirinkimo tinkamumą. Jame dalyvauja asmenys, nusprendę tapti globėjais ar tėviais ir jau pateikę dokumentus Vaiko teisių apsaugos skyriui bei atitinkantys formalius reikalavimus. Įvadinius mokymus sudaro dešimt užsiėmimų grupėje. Per mokymus būsimi globėjai ir tėviai susipažįsta su procedūromis, galimų įvaikinti ar globoti vaikų poreikiais, išgyvenimais, auklėjimo metodais, pokyčiais pareiškėjų asmeniniame gyvenime atėjus vaikui į šeimą. Visų užsiėmimų metu dalyviams keliami klausimai: „Kodėl jie nori globoti ar įvaikinti?“ ir „Ar jie turi gebėjimų šį norą, globoti ar įvaikinti, praktiškai įgyvendinti?“ Kitaip tariant, dalyviams sudaromos sąlygos dar kartą patikrinti savo pasirinkimą ir jo įgyvendinimo galimybes. Programoje nekalbama apie dalyvius kaip apie „gerus žmones“, bet kalbama apie jų savybes ir gebėjimus. GIMK programa visada atstovauja vaikui ir jo interesams bei siekia padėti vaikui surasti šeimą. Šis principas yra labai svarbus mokytojams formuojant darbo nuostatas GIMK. Mokymų metu siekiama, kad tai įsisąmonintų dalyviai ir šio principo laikytųsi ateityje. Įvadinius mokymus veda atestuoti GIMK mokytojai. Tai yra socialiniai darbuotojai, psichologai, baigę specialius kursus pagal GIMK programą.

Antrojo GIMK programos etapo dalyviai yra globėjai ir tėviai, jau globojantys ar įvaikinę vaikus. Šio etapo tikslas yra teikti pagalbą globėjų ar tėvių šeimoms, pagilinant jų turimas žinias apie vaikų poreikių atpažinimą ir jų tenkinimą, vaiko savijautos ir išgyvenimų ypatumus. Šiuose užsiėmimuose dalyviai gali analizuoti savo veiksmus, asmeninį patyrimą, ieškoti būdų, kaip spręsti esamas problemas. Tęstiniai mokymai yra viena iš pagalbos globėjams ir tėviams formų. Globėjų ir tėvių įvadiniai ir tęstiniai mokymai vyksta grupėse, patogiu dalyviams laiku. Dalyvius į mokymus nukreipia Vaikų teisių apsaugos skyriai pagal dalyvių gyvenamąją vietą. Galima tęstinius mokymus lankyti ir savo iniciatyva. Labai svarbu, kad tęstiniuose mokymuose dalyvautų abu sutuoktiniai. Mokymus veda skyrių socialiniai partneriai, atestuoti GIMK mokytojai. Procesą nuo to momento, kai dalyviai nusprendžia globoti ar įvaikinti vaiką, iki vaiko atėjimo į šeimą ir jo adaptacijos šeimoje galima būtų skirstyti į tokius etapus: sprendimo įvaikinti ar globoti priėmimo poroje/šeimoje; formalių dokumentų pateikimas Vaiko teisių apsaugos skyriui; įvadiniai mokymai (dažniausiai trunka 10 savaičių, 1 k./sav.); išvadų rengimas ir derinimas su pareiškėjais; vaiko pasiūlymo laukimas; apsisprendimas dėl pasiūlyto vaiko; susipažinimas su pasiūlytu vaiku ir ryšių mezgimas; dokumentų tvarkymas teismui; teismo sprendimo įsigaliojimo laikotarpis; vaiko atvykimas į šeimą ir adaptacijos šeimoje laikotarpis. Visi šie etapai sudaro nuoseklų socialinį procesą, kuriame dalyvauja tiek suaugusieji, tiek vaikai. Labai svarbu, kad šis procesas būtų nuoseklus, vedamas motyvų ir sprendžiamas profesionaliai. Už šio proceso sėkmę visada atsakingi globėjai ir tėviai.

Vaikų ryšys su biologinėmis jų šeimomis

Pasak Janušaitytės (2012), gyvename visuomenėje, kurioje tarpusavio narių santykiai yra grindžiami teisinėmis taisyklėmis. Kiekvienas turi savo teises, kurias gali ginti jei jos pažeistos ir

pareigas, kurių turi laikytis prieš kitą asmenį arba valstybę. Kiekvienas asmuo elgiasi pagal subjektinių teisių ir pareigų vienovę.

Tėvų ir vaiko tarpusavio teises ir pareigas lemia kilmė. Vaiko tėvais laikomi jo biologiniai tėvai. Motinystė ir tėvystė pripažįstama – kraujo giminyste. Tai labai svarbus ryšys tarp vaikų ir tėvų, kuris formuoja vaiko tapatybės jausmą.

Vaikas visų pirma yra žmogus, todėl jam taikomos ir visos pagrindinės žmogaus teisės garantuojamos tarptautinėje erdvėje bei nacionaliniame lygmenyje. Vaikas teisėtai turi visas piliečio teises ir laisves, kuriomis geba naudotis atsižvelgiant į protinį pajėgumą. Vaikai turi daug teisių: į gyvybę, vardą, pilietybę, nuomonę, mokslą, auklėjimą, išlaikymą ir kt. Tarptautinėje erdvėje daug dėmesio sulaukia vaiko teisė išsaugoti savo identiškumą, žinant savo biologinius tėvus. Tolimesniame darbe bus analizuojama vaiko teisė žinoti savo kilmę ir bandoma atsakyti į klausimą ar ši teisė yra absoliuti.

Globojamo arba įvaikinto vaiko gyvenimo istorijos dalimi gali būti ir labai skaudūs įvykiai – tėvų atstūmimas ir nepriežiūra, patirta fizinė ir seksualinė prievarta, tėvų įkalinimas arba psichikos ligos. Vaikas gali neprisiminti ar nežinoti įvairių savo biologinės šeimos gyvenimo aplinkybių ir detalių. Tačiau bet kuriam vaikui, kuris yra globojamas arba įvaikintas, kyla klausimas, o kas yra jo biologiniai tėvai. Vaikas domisi, kur yra jo biologiniai tėvai ir kodėl jie jo neaugina.

Jau daugelį metų įvaikinimo specialistai ir psichologai laikosi nuomonės, kad vaikai kaip įmanoma anksčiau turi sužinoti apie tai, kad jie yra įvaikinti. Bėgant laikui, įvaikiai šeimoje pradeda jausti, kad šeimoje kai kuriomis aplinkybėmis yra kažkas nutylima arba tėvai nėra visai atviri. Paslaptis apsunkina vaikų-tėvų ryšius, vidinis jų tarpusavio santykis tampa negyvas, tėvus ir vaiką lydi melas. Anksčiau ar vėliau sužinoję tiesą, ypač ne iš tėvų, įvaikiai gali jausti begalinę nuoskaudą, kad buvo daugelį metų apgaudinėjami. Vaikas nežinantis savo kilmės išgyvena, jaučiasi svetimas, nesuprastas, nežinantis kas jis toks, o tai veikia asmens psichiką, jo gebėjimą prisitaikyti socialinėje aplinkoje. Tiesos laikymas paslapyje arba melavimas vaikui apie jo kilmę, turi neigiamą efektą asmeniniam identitetui ir bendravimui su kitais. Vaikai kurie pavėluotai ar tik jau tapę suaugusiais sužino savo tikrąją kilmę dažniausiai jaučia išdavystės pojūtį, dažnai net praranda ryšį su savo tėvais. Geriausia vaiko apsauga – artimi jam žmonės pasitikėdami ir su meile pasako tiesą. Kuo mažiau tėvai slėps tiesą, kuo atviriau jie priims realybę, tuo geriau įvaikinti žmonės išmoks gyventi su tuo, kad turi dvi šeimas.

Priežastys, lemiančios vaiko teises žinoti savo kilmę svarbą.

Pirmoji priežastis yra genetinė ir medicininė informacija. Žmogus turi turėti informaciją susijusią su jo biologinių tėvų genais, medicinine sveikatos istorija. Svarbu žinoti kokiomis ligomis sirgo jo biologiniai tėvai, kadangi jos gali būti genetiškai paveldimos. Informacija apie genetiškai paveldimas biologinių tėvų ligas, naudinga jas gydant. Klaidinga informacija apie savo šeimos genus gali tapti netinkamos diagnozės ar netinkamo gydymo priežastimi. Tačiau pastebėtina, kad žmogaus teisė žinoti apie riziką susirgti genetiškai paveldimomis ligomis gali būti įgyvendinama ir neatskleidžiant donoro tapatybės. Informacija gali būti pateikiama iškart, nenurodant donoro tapatybės duomenų, o tiesiog supažindinant šeimą su jo ligos istorija. Pavyzdžiui Kalifornijos spermos bankas pateikia itin detalią informaciją apie donorus, asmuo gali sužinoti ne tik akių ir plaukų spalvą, bet ir jo sveikatos istoriją, išsilavinimą.

Antroji priežastis – giminingumas. Ši problema gali atsirasti vaikui gimusiam dirbtinio apvaisinimo būdu, įvaikintam ar gyvenančiam vaikų namuose, kurie nežino savo kilmės. Nežinant savo biologinio tėvo, atsiranda rizika užmegzti seksualinius santykius su savo giminaičiu, kraujo broliu ar seserimi. Vėliau tai gali atsiliiepti jų vaikams – išsivystyti sunkios genetinės ligos.⁵⁴ Nors tikimybė ir nėra labai didelė, tačiau tokia rizika egzistuoja. Australijoje yra nustatytas tam tikras skaičius šeimų, kurios gali pasinaudoti to paties donoro gametomis. Tokiu būdu bandoma dar labiau sumažinti tikimybę, kad susidurs du vieno donoro vaikai. Didžioji Britanija suteikia galimybę vaikui gimusiam dirbtinio apvaisinimo būdu, pasitikrinti ar jo partneris, nėra to paties donoro vaikas. Jis gauna tam tikrą informaciją susijusią su dirbtiniu apvaisinimu. Tačiau donoro duomenys lieka išsaugomi paslapyje. Poreikis išvengti giminingumo ir santykių tarp brolių ir seserų, kurie yra draudžiami daugelyje pasaulio valstybių, taip pat ir Lietuvoje yra labai svarbus.

Trečioji priežastis, kodėl asmeniui turėtų būti atskleista informacija apie jo biologinius tėvus – psichologinės žalos galimybė. Vaikui, informacijos stoka apie jo tapatybę, gali sukelti nepataisomus psichologinius pažeidimus. Dauguma asmenų nežinančių savo tikrosios kilmės patiria „geneologinį sumišimą“ – tik žinodami kilmę žmonės gali suvokti, kas iš tikrųjų jie tokie yra.

Pasak Liobikienės (2009), apibendrinant viską kas aukščiau išdėstyta, reikia pabrėžti, kad bene svarbiausia priežastis kodėl vaikas turi teisę žinoti savo kilmę yra galima psichologinės žalos grėsmė. Medicininiai duomenys apie biologinių tėvų sveikatos būklę gali būti atskleisti nenurodant biologinių tėvų tapatybės. Taip pat ir su giminingumu – informacija susijusi su donoro gametų skaičiumi gali būti atskleista. Svarbiausia su kokiais išgyvenimais susiduria vaikas, nežinantis savo biologinių tėvų, savo kilmės. Dažniausiai tokie vaikai yra psichologiškai silpnesni, negebantys prisitaikyti socialinėje erdvėje. Su kilme susijusios informacijos atskleidimas labai priklauso nuo tėvių, jų apsisprendimo ar vaikas turi žinoti savo kilmės istoriją ar ne. Vaiko teisė žinoti savo kilmę gali likti neįgyvendinama, nes tėviai gali slėpti informaciją apie vaiko tapatybę. Po daug metų sužinojus tiesą, asmuo gali patirti didelį nusivylimą, praradimą, apskritai prarasti galimybę pažinti savo biologinius tėvus.

IŠVADOS

1. Iš viso yra šeši pagrindiniai žingsniai norit įsivaikinti vaiką. Pirmas žingsnis – kas ir kur gali kreiptis, antras žingsnis – kokius dokumentus pateikti, trečias žingsnis – pasirengimo įvaikinti patikrinimas, ketvirtas žingsnis – mokymai būsimiems tėvams, penktas žingsnis -išvados apie asmens, norinčio įvaikinti vaiką, pasirengimą įvaikinti, šeštas žingsnis – teisminis procesas dėl įvaikinimo.

2. Programa –GIMK Lietuvoje nuo 2008 metų, anksčiau ji vadinosi programa PRIDE. Programa padeda šeimoms, norinčioms įsivaikinti vaiką. Ji mokina tėvus kaip bendrauti ir elgtis su įvaikintu vaiku, tai pat padeda apsispręsti ar jie to nori. Globėjų ir tėvių įvadiniai ir tęstiniai mokymai vyksta grupėse, patogiu dalyviams laiku. Dalyvius į mokymus nukreipia Vaikų teisių apsaugos skyriai pagal dalyvių gyvenamąją vietą.

3. Dabar yra manoma kad įvaikinam vaikui yra naudinga ir reikalinga žinoti jog jis yra įvaikintas. Jeigu vaikas tai sužino tik sulaukęs pilnametystės jis gauna didžiulę traumą, jaučiasi

apgautas ir išduotas Yra išskirtos dvi pagrindinės priežastys kodėl vaikui svarbu žinoti savo kilmę: pirmoji yra genetinė ir medicininė informacija, dėl vaiko genų ir ligų kurias jis gali paveldėti iš biologinių savo tėvų, antroji giminingumas, nežinant savo giminingumo yra tikimybė užmegzti santykius su savo giminaičiu.

LITERATŪRA

1. Giedrimas, Z., Ignatovičienė S., Breidokienė R., Ignatovič E. (2013). Vaikas, gimęs mūsų širdyje. Interneto prieiga. Žr: 2017-10-29 http://ppi.lt/files/leidiniai/Vaikas_gimes_musu_sirdyse.pdf
2. Braslauskienė R. (2002). Įvaikinimas Lietuvoje: Situacija ir Nuostatos. Interneto prieiga. Žr: 2017-10-30 <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367166094799/DS.002.0.01.ARTIC>
3. Janušaitytė, R. (2012) Ar konfidencialumo principo užtikrinimas nepažeidžia vaiko teisės žinoti biologinių vaikų tapatybę? Interneto prieiga. Žr. 2017-11-02 <http://www.moku.lt/wp-content/uploads/2015/09/konfidencialumas.pdf>
4. Liobikienė, T.N. (2009). Socialinis darbas. Patirtis ir metodai., 4(2). Interneto prieiga. Žr. 2017-11-01 <http://sd.vdu.lt/index.php/naujausias-numeris/4-socialinis-darbas-patirtis-ir-metodai-2009-nr-4-2/51-sistemine-pozityvios-tevystes-raiskos-ir-ugdymo-perspektyva>

ASPECTS OF ADOPTING OF CHILDREN IN LITHUANIA

GABRIELĖ VEISMANAITĖ

Kolping University of Applied Sciences
Advisor E. Darulienė

SUMMARY

There are six steps for adopting a child in Lithuania. About the preparation of child's adoption, the preparation takes no more than 20 workdays from the step parents training completion. First of all, a child is a human, therefore, it applies to all fundamental human rights guaranteed in the international space and at the national level. The child has the right to have all the rights of a citizen and the ability to exercise freedom in accordance with mental

JAUNIMO NEDARBO LIETUVOJE SITUACIJOS ANALIZĖ

EVELINA ZUTKYTĖ

Kolpingo kolegija

Vadovė lekt. R. Bagdonaitė-Stelmokienė

ANOTACIJA

Jaunimo nedarbo problema aktuali daugelyje valstybių, skiriasi tik šios problemos priežastys ir pasekmės. Kiekvienoje šalyje susidaro skirtingos bedarbių grupės, tačiau svarbiausiais išlieka jauni, kvalifikuoti specialistai. Nesiimant jokių veiksmų jaunimo nedarbo reiškiniui spręsti, šaliai gresia darbo jėgos senėjimas, jaunuolių emigracija, visuomenės atsilikimas dėl nesivystančios ekonomikos. Jaunimo išitraukimas į darbo rinką yra labai svarbus spartesniam šalies ekonomikos vystymuisi bei produktyvumo augimui. Šiame straipsnyje analizuojama jaunimo nedarbo situacija Lietuvoje. Aptarta 2016 metų jaunimo nedarbo lygio statistika. Pastebėta, jog jauni specialistai vis dar sunkiai integruojasi į Lietuvos darbo rinką. Taip pat analizuotos jaunimo problemos Lietuvos darbo rinkoje. Išskirtos ir aprašytos pagrindinės priežastys, lemiančios jaunų specialistų nedarbą šalyje: švietimo sistemos problemos, 2008 metų pasaulinė ekonominė krizė bei jos pasekmės, jaunimo darbo patirties ir motyvacijos stoka, priešiškas darbdavių požiūris į jaunus diplomuotus, bet patirties neturinčius asmenis.

IVADAS

Temos aktualumas. Darbas yra vienas svarbiausių žmogaus gyvenimo sudedamųjų dalių. Vieniems darbas yra savirealizacijos priemonė, kitiems - vienintelis pajamų, pragyvenimo šaltinis. Dirbdamas ir užsidirbdamas, žmogus sugeba bei išgali patenkinti būtiniausius savo poreikius. Stabilus, mėgstamas darbas suteikia saugumo jausmą, pasitikėjimą savimi bei padeda kurti materialinę gerovę (Keldanovičiūtė, 2014). Jaunimo nedarbas yra viena opiausių Lietuvos problemų, išliekanti ne vienerius metus. Šalyje kas trečias jaunas žmogus, įgijęs net ir aukštąjį išsilavinimą, neturi darbo. Neegzistuojant pajamų šaltiniui, jaunieji visuomenės nariai ima susidurti su psichologinėmis problemomis, dėl kurių gali išsivystyti įvairūs neigiami socialiniai reiškiniai, tokie kaip emigracija, nusikalstamumas, alkoholizmas ar narkomanija. Jaunimo nedarbo pasekmės turi įtakos ir visai šalies padėčiai. Jaunimo išitraukimas į darbo rinką skatina šalies ekonomikos vystymąsi bei aktyvumą, bet nesiimant jokių veiksmų jaunų gyventojų integracijos į darbo rinką didinimui, šaliai gresia darbo jėgos senėjimas, produktyvumo, našumo mažėjimo problema. Jaunimo nedarbas Lietuvoje yra ne tik ekonominė ir socialinė visos valstybės problema, bet ir psichologinė nedarbingo jaunuolio bei jo šeimos problema.

Temos aktualumą rodo ir Lietuvos mokslininkų domėjimasis jaunimo nedarbo fenomenu. Vaicekauskienė (2012) domėjosi švietimo sistemos įtaka Lietuvos darbo rinkai, Rudžinskienė (2013) analizavo jaunų ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką teorinius ypatumus, Sakalauskienė ir Celešienė (2015) aptarė jauno žmogaus integracijos į darbo rinką problemas.

Tyrimo problema. Pastebima, jog mažiau dėmesio skiriama jaunimo nedarbo priežastims nagrinėti. Dėl to šiame straipsnyje keliamas pagrindinis klausimas – kokia yra dabartinė jaunimo nedarbo Lietuvoje situacija, aptariant pagrindines nedarbo priežastis? Tyrimo klausimui pasiekti, apžvelgiami paskutinių metų statistikos duomenys bei analizuojamos pagrindinės jaunimo nedarbo priežastys.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti jaunimo nedarbo situaciją Lietuvoje.

Straipsnio uždaviniai:

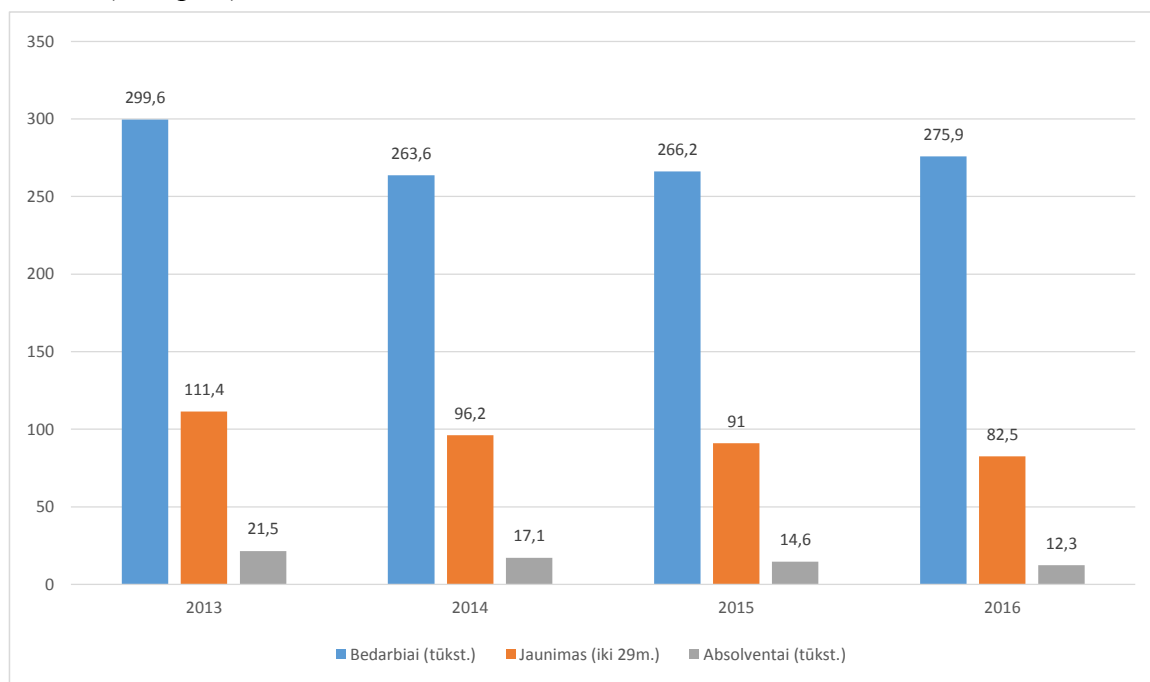
1. Aptarti Lietuvos jaunimo nedarbo statistikos duomenis.
2. Išskirti jaunimo bedarbystės priežastis Lietuvoje.

Darbo rengimo metodai:

1. Literatūros šaltinių analizė.
2. Statistikos duomenų analizė.

Jaunimo nedarbo statistika Lietuvoje

Remiantis Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos praėjusių metų duomenimis, 2016 m. Lietuvoje sumažėjo Darbo biržoje registruoto jaunimo skaičius. Per 2016 metus į Darbo biržą dėl įsidarbinimo vietos paieškos kreipėsi 82,5 tūkstančio jaunų 16-29 metų sulaukusių asmenų. 2015 metais jų buvo 91 000. Apžvelgiant 2013-2016 m. laikotarpį besiregistravusių Darbo biržoje jaunų specialistų skaičių, matyti, kad nedarbas sumažėjo 5 procentais (žr. 1 pav.).

1 pav. Lietuvos darbo biržoje užsiregistravusių gyventojų skaičius 2013-2016 m.
(Lietuvos darbo biržos statistiniai duomenys, 2016)

Nors pastebima, jog besiregistruojančių Darbo biržoje jaunų asmenų kasmet skaičius mažėjo nuo 2013 m., visgi tai neatspindi pilnos situacijos Lietuvoje. Nedarbo lygis mažėja ne vien dėl naujai kuriamų, perspektyvių darbo vietų, bet ir dėl didėjančios jaunų specialistų emigracijos. Mažėjant gyventojų, mažėja ir užsiregistruojančių Lietuvos darbo biržoje.

Europos Sąjungos statistikos agentūros „Eurostat“ duomenimis, visoje ES nedarbo lygis 2017 metų sausio mėnesį siekė 8,1 proc., tad yra žemesnis nei prieš metus, 2016 metų sausį, kuomet nedarbo lygis siekė 8,9 proc. Dabar užfiksuotas bendras nedarbo lygis ES yra mažiausias nuo 2009 metų (žr. 1 lentelę).

ES nedarbas pagal bedarbių amžiaus grupes ir lytį 2012-2016 m.
(Oficialios statistikos portalas, 2016)

IŠ VISO Vyrų ir moterų	Bedarbiai / tūkst.					Nedarbo lygis procentais				
	Miestas ir kaimas					Miestas ir kaimas				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Pagal amžiaus grupes	196,8	172,5	158,0	134,0	116,2	13,4	11,8	10,7	9,1	7,9
15-24	32,2	27,4	25,4	20,4	17,8	26,7	21,9	19,3	16,3	14,5
15-29	55,0	49,0	43,4	36,2	28,7	19,6	17,1	14,7	12,7	10,4
15-64	196,6	172,1	157,5	133,6	115,5	13,6	12,0	10,9	9,3	8,1
15-74	196,8	172,5	158,0	134,0	116,2	13,4	11,8	10,7	9,1	7,9
20-64	192,8	169,5	155,2	131,7	113,6	13,5	11,9	10,8	9,2	8,0
25-54	139,5	120,0	106,9	91,1	76,6	12,6	11,0	9,9	8,6	7,4
55-64	24,9	24,7	25,3	22,1	21,2	11,9	11,2	10,7	8,7	7,7

Atsižvelgus į sezoninius svyravimus, 2017 metų sausį jaunimo nedarbas Lietuvoje sudarė 15,5 proc. Lietuvos padėtis, apžvelgiant statistinius duomenis taip pat gerėja, nors ir iš antroje lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad 2016 metais jaunų, 15-19 metų amžiaus asmenų nedarbas beveik dvigubai pralenkė Europos Sąjungos vidurkį.

Toliau aptariamos pagrindinės priežastys, lemiančios jaunimo nedarbą Lietuvoje.

Švietimo sistemos problemos

Išsilavinę gyventojai yra ilgalaikis kiekvienos valstybės klestėjimo pagrindas. Lietuvos, kaip ir daugumos šalių, siekis yra tapti kūrybiška inovacijų šalimi, besiremiančia savo žmonių gabumais, intelektiniu potencialu bei reikalaujančia kokybiško išsilavinimo kiekvienam jo siekiančiam piliečiui. Pagrindiniu valstybės konkurenciniu pranašumu turėtų tapti puikiai išsilavinę, kūrybingi ir besikeičiančio pasaulio iššūkius kaip naujas galimybes vertinantys žmonės. Nuo pastarosios vizijos Lietuvos švietimo sistema yra toli. Visą Nepriklausomybės laikotarpį Lietuva investavo į technologinį šalies atsinaujinimą, įvairius infrastruktūros projektus, tačiau per mažai dėmesio skyrė asmenybių ugdymui - Lietuvoje gyvenančių žmonių išsilavinimui, žinioms, gebėjimams, vertybėms ir motyvacijai tapti geriausiems (Landsbergis ir kt., 2014).

Pagal aukštąjį išsilavinimą įgijusių gyventojų skaičių Lietuva pirmauja Europos Sąjungoje, tačiau šiuo rodikliu neverta labai džiaugtis, kadangi šalyje vyrauja žema mokslo kokybė. Pagrindinė viso to priežastis, kad daug mokyklų baigusių absolventų nebando objektyviai įvertinti savo poreikius bei gebėjimus ir renkasi lengvai prieinamas aukštojo universitetinio mokslo studijas. Šiuo metu universitetuose, kolegijose ar profesinėse mokyklose ketinantiesiems studijuoti žmonėms taikomi ypač žemi reikalavimai stojimams: mažas stojamasis balas, tik du privalomi baigiamieji egzaminai vidurinėse mokyklose. Dažnai vidurinių, profesinių ar aukštųjų išsilavinimą įgijusių asmenų žinios bei gebėjimai neatitinka darbo rinkos poreikių. Tad baigusiems vieną iš šių mokymo įstaigų kyla sunkumų norint susirasti darbą. (Landsbergis ir kt., 2014). Taip

pat pradeda ryškėti Lietuvos švietimo sistemos problemos ir pradiniam vaikų ugdyme. Tarptautinių tyrimų vertinimais, kaimyninių šalių moksleiviai demonstruoja vis geresnius skaitymo gebėjimus, matematinio ir gamtamokslinio raštingumo rezultatus. Lietuvoje tokių sparčių pokyčių nepastebima. Manoma, jog tai galbūt vyksta dėl to, jog Lietuvos švietimo politikos formuotojai pasuko ne individualizuoto švietimo, o unifikacijos kryptimi. Tai reiškia, kad valstybė atsisako nuo mažens skatinti ir stiprinti išskirtinius kiekvieno asmens gebėjimus, kurie turėtų teigiamos įtakos vėlesniam paauglio išsilavinimui, padedant atrasti tinkamą studijų sritį bei aukštąją mokyklą, o vėliau ir renkantis profesinį kelią. Šiuo metu ne vienas paauglys Lietuvoje, nežinodamas savo stipriųjų bei silpnųjų savybių ir neįvertindamas realių gabumų ar galimybių, renkasi lengvai prieinamas, rimtai neapsvarstytas studijas.

Didžiausia problema yra tai, pasak Sakalauskienės ir Celešienės (2015), jog apie švietimo sistemos trūkštus pradėta mąstyti tik 2012 m., kuomet parengtas švietimo strategijos planas 2013-2033 metams. Jame aptartos ir išskirtos pagrindinės tobulintinos kryptys, padėsiančios vaikams įgyti tinkamą išsilavinimą, o vėliau garantuoti kvalifikuotą darbą. Pagrindiniais trukdžiais netobuloje švietimo sistemoje buvo įvardinta bendrojo ugdymo, profesinio mokymo, studijų kokybė, pedagoginio personalo trūkumas, nevienodas mokyklų finansavimas, vedantis prie skirtingo išsilavinimo lygio tarp mieste ir kaime gyvenančių jaunuolių. Dėl per vėlai surastų problemų švietime, Lietuvoje vis dar juntamas pedagogikos specialistų trūkumas, socialinis atotrūkis tarp miesto ir kaimo mokyklų mokinių, studijų kokybės netikslingumas.

Taigi, dabartinė Lietuvos švietimo sistema neužtikrina aukštos ugdymo kokybės. Lietuvos švietimui trūksta ilgalaikės strateginės vizijos. Šalyje labai stinga plataus, ilgalaikių iššūkių analizei grįsto konkretaus matymo, kuria linkme tobulinti švietimo sistemą. Šiandien nėra bendro sutarimo, ką daryti, kad švietimas Lietuvoje atitiktų kiekvieno besimokančiojo poreikius. Tad galima teigti, jog švietimo sistemos problemos daro įtaką ir Lietuvos jaunimo nedarbui.

2008 metų ekonominė krizė

Dar viena svarbi jaunimo nedarbo priežastis Lietuvoje yra beveik prieš dešimt metų įvykusios ekonominės krizės pasekmės. Krizė prasidėjo Jungtinėse Amerikos Valstijose 2007 m. rugpjūčio mėnesį, kuomet bankai ir kiti paskolų davėjai ėmė riboti paskolų išdavimą. Ši finansinė bedugnė truko dvejus metus. Bėgant metams, Europos šalys susidorojo su šia visuotine problema, nors Lietuvoje ekonominės krizės pasekmės yra jaučiamos iki šiol.

Lietuvos ekonomika krizės laikotarpiu dėl didžiulio pinigų stygiaus patyrė staigų nuosmukį. Iškilusi grėsmė žmones bei įmones privertė skolintis iš ekonomiškai nestabilių bankų taip įklampindami „Sodrą“ ir valstybę į dar didesnes skolas. Krizės laikotarpiu Lietuvoje buvo pažeisti stabilios, harmoningos ekonominės plėtros bei atsakingo finansų valdymo principai. Jakeliūno (2011) nuomone, šalies gyventojai, įmonės prisiskolino per daug, neužtikrindami pajamų augimo ateityje, kadangi iki šiol turi grąžinti paskolas, mokėti palūkanas. Dėl šio skolinimo bumo, nebuvo pasirūpinta sukurti jokio rezervo ateičiai. Greitai pasiskolinti bei dovanoti pinigai nesukūrė patvarios ir visuotinės ekonominės gerovės. Netinkamai valdomi pinigai paskatino komercinę, politinę bei intelektualinę korupciją, socialinę degradaciją, paliko didžiulę skolos našą.

Krizės metu ypač nukentėjo mažus verslus sukūrę ir juose dirbę žmonės. Besiskolindamos įmonės ir smulkesniojo verslo savininkai buvo priversti masiškai mažinti laisvų darbo vietų bei darbuotojų skaičių savo organizacijose. Darbdaviams teko atleisti ne tik senus darbuotojus, bet jie nebegalėjo priimti ir naujų, galbūt perspektyvių, originalių idėjų turinčių jaunų specialistų. Ekonomiką bei visuomenę ištikęs finansinis paralyžius paskatino didelę jaunų žmonių bedarbių ir emigraciją. Aukštąjį išsilavinimą įgiję, gabūs jaunuoliai mažai apmokamas darbo vietas Lietuvoje ėmė keisti į pelningą nekvalifikuotą darbą svetur. Besitęsianti suirutė Lietuvą savo pirmininkavimo laikotarpiu ES Tarybos jaunimo politikos srityje paskatino nacionaliniu prioritetu

pasirinkti niekur nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo socialinę integraciją. Jau po metų, 2014 m. buvo pradėta įgyvendinti Jaunimo garantijų iniciatyva, kuria siekiama užtikrinti, kad visiems jaunesniems nei 29 metų amžiaus asmenims per keturis mėnesius nuo formaliojo mokymo užbaigimo ar tapimo bedarbiais būtų pateikiamas kokybiško darbo pasiūlymas, pasiūlymas tęsti studijas, atlikti stažuotę ar praktiką (Sakalauskienė ir Celešienė, 2015).

Šiuo metu šalies darbo rinka yra pilna naujų, pasiruošusių dirbti specialistų, tačiau siūlomos darbo vietos dažnai tiesiog neatitinka XXI a. žmogaus lūkesčių.

Jaunimo darbo patirties ir motyvacijos stoka

Jaunimo nedarbą Lietuvoje lemia ir žmogiškieji faktoriai: darbo patirties trūkumas, motyvacijos stoka bei darbdaviu nesupratingumas. Su šiomis problemomis Lietuvoje susiduria ne vien vidurinį ar pagrindinį išsilavinimą įgiję jaunuoliai, bet ir kvalifikuoti aukštąjį išsilavinimą turintys žmonės iki 29 metų.

Kaip teigia Brazienė ir Šalkauskaitė (2012), jaunų asmenų įsitraukimo į darbo rinką sėkmę lemia ne tik šalies ekonominės perspektyvos, politiniai veiksniai, švietimo sistemos ir darbo rinkos sąveikos, bet ir nuo paties individo veiksnių, tokių kaip turimų žmogiškųjų išteklių, asmeninės iniciatyvos. Dauguma neseniai baigusių mokslus jaunuolių teigia, kad darbo nesusiranda dėl darbdavių absurdiškų kriterijų. Vadovai vienu metu reikalauja ir gero išsilavinimo, ir mažiausiai metų darbo patirties. Tačiau jaunam žmogui, studijavusiam keletą metų bei dirbusiam pavienius darbus, sunku įgyti tuo pačiu metu ir tinkamos darbo patirties. Net jeigu jaunas asmuo turi kvalifikaciją liudijantį dokumentą, tačiau dažnai darbdaviams atrodo, jog jam trūksta patirties. Tampa neaišku, ar darbdaviai sistemingai vengia jaunųjų specialistų, ar šalies valdžia nepastebi Lietuvos darbo rinkai būdingo, įsisenėjusio paradokso, jaukiančio visą sistemą ir sužlugdančio jaunimo galimybę įsidarbinti pagal įgytą specialybę.

Darbdaviai turi ir savų paaiškinimų apie jaunimo nedarbo situaciją. Jie teigia, jog pagrindiniai jaunuolių integracijos į darbo rinką trukdžiai yra bendravimo įgūdžių stoka, nepasitikėjimas savimi ir kitais, neadekvatus savęs vertinimas, menka mokymosi, darbinės veiklos motyvacija, laiku nesusiformavęs pareigingumo, atsakomybės jausmas, negebėjimas prisistatyti, įvardinti asmenines savybes, negebėjimas iškelti tikslą ir numatyti uždavinius, noras gauti daug, neįdedant jokių pastangų. Jaunimui neretai trūksta tokių asmeninių savybių ir įgūdžių, kaip motyvuotumas, iniciatyvumas, atsakingumas, komunikabilumas, kritiškas požiūris, kūrybiškumas, laiko planavimas, darbas komandoje. Visgi pagrindinė ir didžiausia problema, kurią įvardija darbdaviai, – motyvacijos stygius (Bagdonavičienė, 2014). Jaunuoliai visko siekia ir nori tuojau pat, neįdėjęs daug pastangų. Jauni specialistai, turintys rankos diplomą, ima jaustis lygiaverčiais prieš žmones išdirbusius 20 metų. Dėl to dažnai kyla darbdavių nepasitenkinimas itin reikliais, pakankamai praktikos neturinčiais specialistais, kas priveda prie interesų, kartų konfliktų ir jaunuoliai tiesiog būna priversti ieškoti naujos darbo vietos.

Darbdavių išrankumą galima paaiškinti ir kaip jaunuolių skatinimą siekti geresnio išsilavinimo, kadangi pastaraisiais metais vis mažiau paauglių, baigusių 12 klasių, stoja į aukštąsias mokyklas ir vis daugiau studentų nebesugeba pilnai užbaigti studijų metus. Neretai gerai apmokamo darbo ima siekti nekvalifikuoti, menką išsilavinimą įgiję jaunuoliai. Dingusi motyvacija mokslams, sėkmingos karjeros siekimui, pasak Rudžinskienės (2013), yra socialinė visuomenės problema, siejama su santykiiais šeimoje, bloga materialiaja šeimos padėtimi, nepakankamu pasirengimu mokykloje, nežinojimu, kur ir ko mokytis, ar su nusivylimu negalint įsidarbinti. Šiuolaikinėje visuomenėje jaunuoliai, ieškodami darbo, turi pakankamai stengtis ir

patys. Kiekvienas turi įrodyti savo vertę, kadangi vien įtikinančių kalbų ir diplomo neužtenka. Pelnymas darbo atlygis ateina tik su pasitikėjimu, kurį lemia atsidavimas, kantrybė pasirinktam darbui ir bendradarbiams. Darbdavių reiklumas skatina jaunimą tobulėti ir neprarasti motyvacijos mokslams.

Apibendrinant galima teigti, kad neretai priešiškas darbdavių požiūris, pasaulinės ekonominės krizės pasekmės, švietimo sistemos spragos, nepriteklius šeimoje ne tik neleidžia jaunimui įsitvirtinti Lietuvos darbo rinkoje, pilnavertiškai integruotis į visuomenę, bet ir sukelia socialinę atskirtį, didina nusikalstamumo, socialinių neramumų riziką bei emigraciją.

IŠVADOS

1. Iš aptartos 2016 m. jaunimo nedarbo lygio statistikos analizės pastebėta, kad jauni specialistai vis dar sunkiai integruojasi į Lietuvos darbo rinką. Nors jaunimo nedarbingumo lygis mažėja, visgi tai neatspindi pilnos jaunimo nedarbo situacijos Lietuvoje, nes, remiantis Oficialiosios statistikos tinklapio duomenimis, buvo pastebėta, kad 2016 m. jaunų žmonių nedarbas Lietuvoje beveik dvigubai lenkė Europos Sąjungos vidurkį.
2. Išskirtos pagrindinės priežastys, lemiančios jaunų specialistų nedarbą Lietuvoje: švietimo sistemos problemos, 2008 metų pasaulinės ekonominės krizės pasekmės, jaunuolių darbo patirties ir motyvacijos stoka, priešiškas darbdavių požiūris į jaunus diplomuotus, bet patirties neturinčius asmenis. Visos šios priežastys apsunkina jaunimo įsitvirtinimą Lietuvos darbo rinkoje, sukelia socialinės atskirties problemas bei didina jaunimo emigraciją.

LITERATŪRA

1. Brazienė, R., ir Šalkauskaitė, U. (2012). Darbo rinkos reikalavimai ir jaunimo įsidarbinimo galimybės Lietuvoje: darbo pasiūlos skelbimų turinio analizės rezultatai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4(28), 77-88.
2. Jakeliūnas, S. (2011). *Krizė Lietuvoje – priežastys, padariniai ir pamokos*. Paimta 2017 10 07 iš Lietuvos Centro Partijos tinklapio: <https://www.centropartija.lt/aktualijos/163-krize-lietuvoje-prieastys-padariniai-ir-pamokos>
3. Keldanovičiūtė, I. (2015). *Jaunimo nedarbo vertinimas ir jo mažinimo gairės Lietuvoje ir Europos Sąjungoje*. Magistro baigiamasis darbas, Vilnius: MRU.
4. Landsbergis, G., Kubilius, A., Stundys, V., Šimonytė, I., Landsbergienė A., Adomėnas, M., ir Zamuškevičiūtė, A. (2014). *Švietimo sistemos pertvarka*. Paimta 2017 10 06 iš Tėvynės sąjungos Lietuvos krikščionių demokratų tinklapio: <http://tsajunga.lt/wpcontent/uploads/2014/04/%C5%A0vietimo-Sistemos-Pertvarka.pdf>
5. *Lietuvos darbo birža*. (2016). Paimta 2017 10 07 iš Lietuvos darbo biržos tinklapio: <https://www.ldb.lt/jaunimui/statistika/Documents/naujienlaskis%202016.pdf>
6. Rudžinskienė, R. (2013). Jaunų ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką ypatumai. *STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 7, 24-37.
7. Sakalauskienė, J., ir Celešienė, E. (2015). Jaunimo politika sumaniosios socializacijos kontekste. *Socialinis ugdymas*, 40(1), 6-24.
8. Vaicekauskienė, V. (2012). Valstybinė švietimo strategija 2013–2022 m. Kligienė, M. (Red.), *Švietimo problemos analizė* (p. 6-11). Vilnius: Grafija.

ANALYSIS OF YOUTH UNEMPLOYMENT SITUATION IN LITHUANIA

EVELINA ZUTKYTĖ

Kolping University of Applied Sciences
Tutor lect. R. Bagdonaitė-Stelmokienė

SUMMARY

Youth unemployment problem is relevant in many countries, only causes and consequences differ. In every country different unemployment groups emerge, but the most important group is young, skilled and qualified specialists. If no actions are made to solve occurrence of youth unemployment, country is about to face aging labor force, youth emigration, backwardness of society due to stagnant economy. Youth engagement into the labor market is very important for the rapid growth of the economy and productivity of the country.

This article analyzes youth unemployment situation in Lithuania. The main question is raised – what is the current situation of youth unemployment in Lithuanian? In order to answer the question, statistical data was overviewed and main causes of youth unemployment were analyzed.

The purpose of this article – to analyze youth unemployment situation in Lithuania.

Article development methods: analysis of literature sources, analysis of statistical data.

According to the analysis of youth unemployment level statistics of 2016, it is still difficult for young specialists to integrate into Lithuanian labor market. Despite the fact that youth unemployment level is decreasing, it does not reflect real youth unemployment situation in Lithuania, because based on the official statistical data, in 2016 unemployment of young people in Lithuania two times exceeded the average of European Union.

Main reasons were distinguished, causing unemployment of young specialists in Lithuania: education system problems, causes of global financial crisis of 2008, lack of motivation and work experience of the youth, hostile approach of employers towards young people with a diploma, though without the work experience. All these reasons complicate consolidation of the youth in the Lithuanian labor market, it causes social exclusion problems, as well as, increases youth emigration.

PRIVATŪS SENELIŲ GLOBOS NAMAI LIETUVOJE

SIMONA ŽIŪKAITĖ

Kolpingo kolegija
Vadovė lekt. E. Darulienė

ANOTACIJA

Privatūs senelių globos namai yra socialinės globos įstaiga, skirta gyventi pensinio amžiaus asmenims, kuriems būtina priežiūra ir slauga. Privatūs senelių namai kelia itin aukštus reikalavimus teikiamų paslaugų kokybei. Savarankiškai veikiantys senelių globos namai stengiasi sukurti itin kokybiškas gyvenimo sąlygas, užtikrinti profesionalią sveikatos priežiūrą ir skirti pakankamai dėmesio kiekvienam gyventojui individualiai. Kadangi senjorų globa besirūpinančių įstaigų veikla yra neatsiejama nuo socialinio darbo bei rūpybos, labai svarbu dirbančio personalo sugebėjimas suprasti garbaus amžiaus žmogų ir jo poreikius. Socialinis darbuotojas globos institucijoje gyventojais rūpinasi humanizmo ir egzistencializmo idėjų principu. Svarbiausi privačių globos namų uždaviniai yra tenkinti psichologines, socialines, kultūrines ir dvasines kiekvieno jų gyventojų reikmes, sudaryti jiems tinkamas gyvenimo sąlygas, užtikrinti medicininį, materialinį ir buitinį aptarnavimą. Mūsų šalyje perduoti vyresnio amžiaus giminaitį slaugos namams visada buvo laikoma didele gėda ir todėl globos namai užsitarnavo blogą reputaciją. Tačiau vis dažniau seni ir pagyvenę žmonės, netgi turintys artimųjų, kurie galėtų jais rūpintis, pasirenka privačias globos įstaigas, norėdami praleisti jiems likusį laiką su panašiais į save.

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvoje, kur emigracija, ypač jaunų žmonių, itin didelė, padėtis tampa vis sudėtingesnė. Mūsų kaimuose mažėja mokyklų, darželių, ambulatorijų, tačiau daugėja senelių globos namų, ligoninės virsta slaugos įstaigomis, senjorams prižiūrėti steigiami nauji socialinių paslaugų centrai. Šiuo metu privatūs senelių namai vis dar tėra gana retas reiškinys Lietuvoje, tačiau šių įstaigų steigimosi tempai auga vis sparčiau. Kiekvienas, norintis deramai pasirūpinti savo garbaus amžiaus artimųjų gerove, gali netrukdomai pasirinkti iš nemenko skaičiaus įstaigų, užsiimančių senelių globa. Privatūs senelių namai kelia itin aukštus reikalavimus teikiamų paslaugų kokybei. Savarankiškai veikiantys senelių globos namai stengiasi sukurti itin kokybiškas gyvenimo sąlygas, užtikrinti profesionalią sveikatos priežiūrą ir skirti pakankamai dėmesio kiekvienam gyventojui individualiai. Kadangi senjorų globa besirūpinančių įstaigų veikla yra neatsiejama nuo socialinio darbo bei rūpybos, labai svarbu dirbančio personalo sugebėjimas suprasti garbaus amžiaus žmogų bei jo poreikius. Senelių globa neapsiriboja vien tik būtiniausia priežiūra – žmogiškuoju faktoriumi, tačiau taip pat yra labai svarbu užtikrinti komfortabilias gyvenimo sąlygas senjorams.

Tyrimo problema. Pastebima, jog šiuolaikinėje visuomenėje yra nusistovėjusi neigiama nuomonė, jog perduoti vyresniojo amžiaus giminaitį į privačius globos namus yra gėdinga. Nuo seno yra išlikęs požiūris, jog slaugyti senyvo amžiaus žmogų turi jo giminaičiai, nėra kreipiamas dėmesys, jog seneliui reikalinga medicininė priežiūra, kurią gali suteikti tik tos specialybės kvalifikuotas darbuotojas.

Tikslas – Atskleisti privačių senelių globos namų veiklą Lietuvoje.

Uždaviniai:

1. Aprašyti senatvės sampratą.
2. Apibūdinti privačių globos namų veiklos ypatumus.

Darbo rengimo metodai: mokslinių straipsnių analizė.

Senatvės samprata

Koskinas, Naujanienė (2002), apibrėždami senėjimą, Anot autorių, nė vienas iš požiūrių nėra klaidingas. Jie teigia, kad gyvenime egzistuoja tiek neigiami, tiek teigiami senėjimo rezultatai. Teigiamas – neigiamas senatvės pobūdis atspindi realybę, byloja apie tai, kad senėjimas yra tiek didžiulis pasiekimas, tiek socialinė problema. Kalbant apie senų žmonių gyvenimą dažniau akcentuojami neigiami senatvės aspektai, tačiau šioje raidoje senėjimas ir senas žmogus atsiskleidžia kaip resursas. Seni žmonės turi politinės galios, ekonominius resursus (pensiją), išsilavinimą, yra patyrę darbuotojai. Be to, seni žmonės yra sukaupę ilgo gyvenimo patirtį, yra išmintingi, geba kontroliuoti savo gyvenimą, papasakoti daug prisiminimų ir gyvenimo istorijų. Autoriai senus žmones apibūdina kaip papročių ir kultūrinių tradicijų perdavėjus šeimoje ir visuomenėje. Seni žmonės įprasmina savo gyvenamąją vietą, būstą, santykius su artimais žmonėmis. Subjektyvi senų žmonių patirtis leidžia jiems išlaikyti pozityvų požiūrį į gyvenimą.

Teigiami senatvės požymiai. Kitiems, senatvė, tai toks metas, kai po daugelio įtempto darbo metų, po viso to, ką jiems teko patirti, jie gali leisti savo dienas ramiai, laisvai, gali daug laiko skirti apmąstymams, jiems yra malonu būti seneliais, nes galima džiaugtis augančiais vaikais ir nereikia prisiimti visos atsakomybės bei rūpesčių. Sendamas žmogus bręsta ir su kiekvienais metais įgyja vis daugiau patirties. Galutinį brendimą senatvėje Trimakas (1997) apibūdina kaip susitaikymą su esama padėtimi, tai yra susitaikymą su senatve. Jei žmogus priima senatvę, jis susitaiko su tokia padėtimi ir jam neįvyksta jokie konfliktai viduje. Trimakas (1997) išskiria, kad vidinis susitvarkymas senatvėje vyksta trimis atžvilgiais: praeities, t.y. visa, kas gyvenime jau įvyko; dabarties, t.y. visa, kas šiuo metu vyksta; ateities, kas dar įvyks. Seni žmonės vis dažniau prisimena praeitį, jaunystę. Jie prisimena tai, kas buvo gera ir kas buvo bloga, senatvėje jie turi galimybę apvalyti save, atleisti savo skriaudikams, atsiprašyti to, ką yra įskaudinę ar ką blogo padarę. Tai paskutinis gyvenimo etapas, tad vėliau laiko tam nebebus. Tik apvalius savo sielą, žmogus galės ramiai nugyventi jam likusį gyvenimą. Tačiau senatvė – tai dar ne tragedija (ypač socialine prasme). Atvirkščiai senatvė – tai turtas. Anot autoriaus, senatvė – tai gyvenimo patirtis, klaidų suvokimas, tiesos pažinimas, išmintis. „Žmogaus senatvė – tai tiltas tarp praeities ir dabarties, kuri gana dažnai kaip tik ir buvo kuriama žengiant klaidų ir ieškojimų keliais“ (Vaitkevičius, 2000). Taigi, pasak Vaitkevičiaus (2000), senatvė jokių būdu nėra praeitis, koku ją dažnai laiko tie kurie jos sulaukia. Senatvė – tai tik etapas, kai visa sukaupta informacija, patirtis yra perduodama kitiems, jaunesniems, dar nepatyrusiems. Nors sulaukę senyvo amžiaus žmonės nebegali dirbti, nebegali išreikšti save per darbą, jie gali būti naudingi visuomenei savo patirtimi, savo žiniomis, perduodami jas kitoms kartoms. Ši senyvo amžiaus žmonėms suteikta funkcija yra labai svarbi visuomenei, nes žmogiškoji patirtis ir išmintis yra nemirtinga ir ji, pasireikšdama kitų žmonių veikloje, turi didelę įtaką kuriant ir tobulinant kultūrą. Kad žmogus gyventų ramiai, be nuoskaudų, nusivylimų, jam reikia susitaikyti su dabartimi. Senam žmogui tai padaryti sunku, tačiau įmanoma, svarbiausia negailėti savęs, rūpintis kitais ir per kitus žmones ieškoti teigiamų senatvės pusių. Senam žmogui labai svarbu susitaikyti su mirtimi, blaiviai žiūrėti į ją. Tik aiškiai suvokdamas faktą, kad mirtis neišvengiama, žmogus gali nugyventi ramų likusį gyvenimą. Taigi žmogus bręsta ne tik amžiaus pradžioje, bet ir pabaigoje. Senatvėje brendimas pasireiškia susitaikymu su esama situacija. Kad žmogus ramiai, pilnavertiškai baigtų savo gyvenimą, jis turi apvalyti savo vidų

Neigiami senatvės požymiai. Senstant žmogaus aktyvumas mažėja dėl nedarbingumo, o tai daugeliui atima ne tik produktyvų vaidmenį visuomenėje, bet apriboja jo pajamas, gyvenimo

būdą. Amžius mūsų visuomenėje nesuteikia galimybės labiau įsitraukti į ją, atvirkščiai su amžiumi nuo jos neretai tolstama. Būtent, pagyvenę žmonės tapo lyg atskira visuomenės dalis su jai būdingomis senėjimo problemomis. Seno žmogaus kūnas keičiasi, sveikata prastėja. Tačiau dar skaudesnės socialinių pokyčių pasekmės – vieatvė, finansinis nesaugumas, priklausomybė nuo kitų žmonių, jis jaučiasi esąs nepageidaujamas, nebereikalingas, nemato jokios savo egzistencijos prasmės. Senatvė – vėlyvoji branda, laikotarpis, kai vyksta daug biologinių, psichologinių, socialinių pakitimų. Kinta žmogaus išvaizda, mažėja prisitaikymo galimybės, sugebėjimas išvengti traumos, ligos. Silpnėja fizinis, psichinis pajėgumas, atmintis, suvokimas. Regos, klausos silpnėjimas ir praradimas sukelia neadekvatų realybės suvokimą, pažeidžiamumą, socialinę izoliaciją. Išėjimas į pensiją, sumažėjusios pajamos, pasikeitimai šeimoje paliečia kasdienio gyvenimo būdą, sąlygoja nepriklausomybės, pasitikėjimo savimi, gyvenimo tikslo, prasmės praradimą. Sumažėja saugumo jausmas (Šerpytienė, 1998). Senatvė – tai paskutinis žmogaus gyvenimo etapas. Sulaukus senyvo amžiaus, žmogaus gyvenime vyksta daug pokyčių, kurie vienaip ar kitaip paliečia žmogų, blogėja sveikata, kinta visuomeninio gyvenimo kokybė. Sunkesnis tampa prisitaikymas prie esamos situacijos, išėjimo į pensiją, pasikeitusio gyvenimo būdo. Kiekvienas autorius skirtingai apibūdina senatvę, bet visi sutaria kad šis žmogaus gyvenimo tarpsnis atneša daug pasikeitimų žmogaus gyvenime. Vaitkevičius (2000) senatvę apibūdina kaip neigiamų pokyčių etapą, kai silpsta kūnas, senka fizinės (o kartu ir protinės) jėgos, seną labiau negu jauną apima tingumo, netgi apatijos jausmas, ryškėja polinkis liaupsinti praeitį, puola įvairios ligos.

Privačių senelių globos namų veiklos ypatumai

Globos namų samprata. Vykstant ekonominiams ir socialiniams pokyčiams visuomenėje ir neišvengiamai nykstant senajai patriarchalinei šeimos sanklodai, atsiranda naujos tradicijos paskutinį gyvenimo tarpsnį praleisti socialinės globos įstaigoje. Vis dažniau seni ir pagyvenę žmonės, netgi ir turintys artimųjų, kurie galėtų jais rūpintis, savanoriškai pasirenka socialinės globos įstaigą, norėdami praleisti likusį jiems laiką su panašiais į save.

Privatūs senelių globos namai yra socialinės globos įstaiga, skirta gyventi pensinio amžiaus asmenims, kuriems būtina priežiūra ir slauga. Privatūs globos namai steigiami specialiai šiam tikslui pastatytame arba pritaikytame pastate. Globos namų patalpos turi atitikti techninius, sanitarinius, higieninius, saugos darbe ir priešgaisrinės apsaugos reikalavimus. Privačius globos namus gali steigti visuomeninės organizacijos, labdaros fondai, religinės bendruomenės.

Stacionari pagyvenusių ir senų žmonių globa – viena labiausiai paplitusių socialinių paslaugų formų Lietuvoje. Stacionarios globos įstaigos skirtos nuolatiniam ar ilgesniam apsigyvenimui. Pirmiausia tokia globa skiriama tiems žmonėms, kurie neturėdami vaikų ar artimųjų, galinčių juos globoti, patenka į krizinę situaciją – patys negali savimi pasirūpinti. Socialinio darbo ir socialinių paslaugų tikslas – atkurti ir palaikyti asmens santykius su visuomene, kai asmuo pats nepaėgia to padaryti. Todėl stacionarios globos įstaigos siekia užtikrinti nuolatinę ir ilgalaikę globą, priežiūrą, įvairialypį aprūpinimą, kai žmogus dėl savo sveikatos būklės, negali gyventi savo namuose.

Nevalstybiniai globos namai turi būti įregistruojami nustatytąja tvarka miesto (rajono) savivaldybėje, pateikus šiuos dokumentus:

- paraišką įregistruoti globos namus, kurioje nurodoma:
- globos namų steigėjas bei duomenys apie jo juridinį statusą;
- globos namų pavadinimas;
- globos namų adresas, telefono numeris;

- globos namų vadovas (jo vardas, pavardė, išsimokslinimas);
- globos namuose numatytas vietų skaičius.

Privačių globos namų pagrindiniai uždaviniai. Svarbiausieji globos namų uždaviniai – tenkinti psichologines, socialines, kultūrines ir dvasines kiekvieno jų gyventojo reikmes, sudaryti jiems tinkamas gyvenimo sąlygas, užtikrinti medicininį, materialinį ir buitinį aptarnavimą.

Privatūs globos namai, vykdydami jiems pavestus uždavinius:

- Organizuoja globos namų gyventojų materialinį bei buitinį aptarnavimą, suteikia jiems gyvenamąjį plotą ir reikiamą inventorių;
- Slaugo globos namų gyventojus, rūpinasi jų specialiu maitinimu, atsižvelgdami į gyventojų sveikatos būklę ir medikų rekomendacijas;
- Kartu su gydymo ir profilaktikos įstaigomis dispanserizuoja globos namų gyventojus, organizuoja jiems medikų konsultacijas, prireikus juos hospitalizuoja;
- Laikosi sanitarinio bei higieninio ir priešepideminio režimo, nustatytą tvarką aprūpina globos namų gyventojus su negale kompensacine technika;
- Privačių globos namų gyventojų mitybos, medikamentų, drabužių, inventoriaus ir kitų jiems teikiamų paslaugų normas
- Patalpų, kuriose veiks globos namai, nuosavybę patvirtinančių dokumentų arba nuomos sutarčių nuorašus;
- Dokumentus, patvirtinančius, kad patalpos atitinka techninius, sanitarinius higieninius bei saugos darbe reikalavimus;
- Duomenis apie privačių globos namų finansavimo šaltinį bei ilgalaikio finansavimo galimybes;
- Privačių globos namų nuostatus.

Socialinio darbuotojo veikla privačiuose senelių namuose. Socialinis darbuotojas globos institucijoje gyventojais rūpinasi humanizmo ir egzistencializmo idėjų principu, tenkindamas psichologinius, kultūrinius, dvasinius asmens poreikius (svarbiausi tokios aplinkos veiksniai – dėmesys, pagarba, pozityvumas, rūpestis, buvimas su kitais, viltis). Pagyvenę žmonės priklauso pažeidžiamai socialinei žmonių grupei. Socialinis darbuotojas, taikydamas įvairius bendradarbiavimo būdus, pagyvenusiam žmogui leidžia pasijausti pilnaverčiu ir kuriančiu savo paties gyvenimą. Visa tai labai glaudžiai siejasi su socialiniu palaikymu, nes jis kyla iš gebėjimo kurti emociškai artimus, draugiškus, nekonfliktiškus santykius, vertinant greta esančiojo asmenybę (Rimkus, 2010). Myers pateikia Rogerso nuomonę, taip augti padeda ir empatiški žmonės, tokie, kurie supranta ir atspindi mūsų jausmus, mintis. Tokiu būdu palankumą patiriantys ir vertinami žmonės paprastai išsiugdo ir save vertinančią nuostatą, taip išmokdami geriau įsiklausyti savo vidinių potyrių tėkmę (Myers, 2000). Pagrindinis privačių senelių namų darbuotojų veiklos tikslas – sudaryti tinkamas gyvenimo ir socialines rehabilitacijos sąlygas gyventojams, teikiant būsto, maitinimo, buitines, asmens higienos, socialinio darbo, bendravimo, konsultavimo, užimtumo ir laisvalaikio organizavimo, asmens sveikatos priežiūros, slaugos ir kitas paslaugas.

Socialines pagyvenusių ir senų žmonių problemas lydi su jomis glaudžiai susiję psichologinės problemos, kurias tenka pirmiausia spręsti globos namų kontingentui. Vieni iš senjorų pasitinka gyvenimo pokyčius ir randa savyje jėgų įveikti vienišumą ir integruotis į naują bendruomenę, o kiti išgyvena depresiją, kurią lydi nuolatiniai nusiskundimai ar tylus protestas. Labiau laimi tie, kurie atsiveria, išsikalba su kitais, priima paguodą.

Požiūris apie privačius senelių namus Lietuvoje. Visiems emigravusiems ir savo gyvenimą nusprendusiems kurti kitoje šalyje žmonėms anksčiau ar vėliau ateina laikas atsakyti į labai svarbų klausimą – kam palikti savo tėvus, kurie jau nebesugeba gyventi vieni ir pasirūpinti savimi, ir kur pasenti patiems? Atėjus laikui, galime rinktis du kelius. Pirmasis – savo jėgomis ir giminių pagalba rūpintis senoliu. Tai gražus ir visuomenei priimtinas sprendimas: tėvais rūpintis reikia, juk jie mus užaugino. Galime siųsti jiems pinigų, ar pasamdyti žmogų, kuris ateitų padėti. Galime apgyvendinti tėvus savo namuose ir kartu su visa šeima pabandyti prisitaikyti prie savo mamos ar tėčio poreikių.

Tačiau kartais, norėdami būti geri, pamirštame, kad siųsdami pinigus savo tėvams ir taip padėdami jiems išlaikyti trijų kambarių butą penktame aukšte, pasmerkiame juos socialinei atskirčiai. Senas žmogus nesugeba susirasti naujų draugų užsukęs į kavinę. Net ir turėdamas pinigų teatro bilietui, nežino kaip nukeliauti iki pačio teatro. Užsukęs į vaistinę, jis dažnai namo grįžta su pilnu krepšiu neaišku kam skirtų vitaminų ir maisto papildų, nes jų įsigyti patarė vaistininkė. Mes pykstame, kai tėvai mums skambina darbo metu ir trukdo pasakodami, ką šiandien pirko, tačiau nesusimąstome apie tai, kad galbūt jie neturi daugiau kam to papasakoti. Todėl atėjus šiam svarbiam apsisprendimų laikui, galime rinktis ir kitą kelią – parduoti trijų kambarių butą penktame aukšte, surasti gerus senelių namus, ir leisti savo tėvams senti oriai – tarp draugų ir bendraamžių, kurie vieni kitus supranta. Nors lietuviams tai vis dar atrodo kaip pats blogiausias sprendimas, vakarų pasaulyje senelių namų jau seniai niekas nesmerkia.

Privatūs senelių globos namai visų pirma yra senyvo amžiaus žmonių namai, kuriuose jie gyvena ir gauna ilgalaikę socialinę globą. Čia jiems suteikiamas apgyvendinamas, organizuojamas dienos užimtumas, laisvalaikis, kasdienių įgūdžių ugdymas ar palaikymas, teikiama įvairiapusė pagalba pagal individualius poreikius. Mūsų šalyje perduoti vyresnio amžiaus giminaitį slaugos namams visada buvo laikoma didele gėda ir todėl biudžetiniai globos namai ir internatai užsitarnavo blogą reputaciją. Viešųjų įstaigų perpildymas ir žemo lygio paslaugos lėmė privačių priežiūros paslaugų atsiradimą Lietuvoje. Tačiau pasamdyti slaugytoją dar nereiškia išspręsti visas problemas. Gana dažnai vyresniems žmonėms reikia sveikatos specialistų priežiūros. Be to, visiems be išimties labai senyvo amžiaus asmenims reikalingas bendravimas ir paprastas žmogaus dėmesys. Visa tai dabar jie gali rasti privačiose slaugos namuose.

Lietuvoje nuolat atsirandant vis daugiau privačių senelių globos namų tokių institucijų reputacija gerėja tautiečių akyse. Dabar komfortas, gydytojų priežiūra, speciali patalpų įranga globos namuose žmonių sąmonėje pradeda nurungti tradicinį principą „pagyvenusiais žmonėmis turėtų rūpintis artimieji“. Senelių priežiūros įstaigų nuolatiniai gyventojai pripažįsta, kad čia gyventi daug patogiau nei butuose.

Privačių globos namų perspektyvos ateityje. Modernūs privatūs senelių namai Lietuvoje – tai paprastai už miesto ribų esanti kotedžas, ekologiškai saugioje zonoje. klientai gyvena atskiruose viešbučio tipo kambariuose, skirtuose nuo vieno iki keturių žmonių. Komfortą siekiant pateikti čia, kambariai. Maitinimas pilnavertis, ruošiamas pagal specialią dietą, atsižvelgiant į gerontologines ypatybes ir gyventojų turimas ligas. Klientais rūpinasi slaugytojos, medicinos seselės, periodiškai vykdomos gydytojų apžiūros ir, jei reikia, suteikiama medicinos pagalba bei psichologų konsultacijos. Papildoma vyresnio amžiaus žmonių globos įstaigų paslauga – priemonės reabilitacijai. Dėl saugumo globos namuose dažnai būna įrengtos vaizdo stebėjimo kameros. Privačių globos namų užduotis ne tik kokybiško gyvenimo užtikrinimas, bet ir pramogos. Kad globotiniams nebūtų nuobodu, jiems organizuojami įvairūs renginiai, kur senjorai išmoksta naujų kūrybiškų darbų, skaito laikraščius, dainuoja, groja instrumentais, šoka, kartu geria arbatą, važiuoja į ekskursijas ir t.t. Privačiuose klientas gali būti pgyvendinamas ilgą laiką arba trumpam laikotarpiui (pavyzdžiui, kol vaikai išvykę), taip pat reabilitacijos laikotarpiui. Beje, gali

būti, kad netolimoje ateityje taps populiarus toks vyresnio amžiaus žmonių priežiūros būdas, kai senjorą giminaičiai pensionate palieka dieną, o vakare pasiima namo. Kol kas Lietuvoje paplitęs ilgalaikis apgyvendinimas su giminaičių vizitais ir užsakymai mėnesiui ar keliems, o tai yra patogu šeimoms, kurie neturi pakankamai didelių pajamų.

IŠVADOS

1. Senatvė, tai klaidų suvokimas, tiesos pažinimas bei gyvenimo išmintis. Kiekvienas autorius skirtingai apibūdina senatvę, bet visi sutaria kad šis gyvenimo tarpsnis atneša daug pasikeitimų žmogaus gyvenime. Senėjimas yra tiek didžiulis pasiekimas, tiek socialinė problema. Pagyvenę žmonės tapo lyg atskira visuomenės dalis su jai būdingomis senėjimo problemomis. Sendamas žmogus bręsta ir su kiekvienais metais įgyja vis daugiau patirties, kurią perduoda kitoms kartoms.

2. Seni žmonės pasirenka socialinės globos įstaigą, norėdami praleisti jiems likusį laiką su panašaus likimo asmenimis. Privatūs senelių globos namai, tai socialinės globos įstaiga, skirta gyventi pensinio amžiaus asmenims, kuriems būtina priežiūra ir slauga. Privačių globos namų pagrindiniai uždaviniai yra tenkinti psichologines, socialines, kultūrines ir dvasines kiekvieno jų gyventojų reikmes, sudaryti jiems tinkamas gyvenimo sąlygas, užtikrinti medicininį, materialinį bei buitinių aptarnavimą. Privatūs globos namai siekia atkurti ir palaikyti asmens santykius su visuomene, kai asmuo pats nepajėgia to padaryti, teikiant įvairiapusę pagalbą pagal individualius klientų poreikius.

LITERATŪRA

1. Šerpytienė G. (1998) „Sauga pirminėje sveikatos priežiūroje.” Vilnius.
2. Trimakas K. (1997) „Asmenybės raida gyvenime: egzistencinio apsisprendimo psichologija.” Kaunas.
3. Vaitkevičius J. (2000) „Nesenstanti mokslinio pažinimo perspektyva”. Vilnius.
4. Rimkus V. (2010) „Socialinis palaikymas socialiniame darbe”. Mokomoji knyga. Klaipėda
5. Koskinas S. Naujanienė R. (2002) „Socialinio darbo gerontologijoje istorinė raida”. Kaunas,
6. Šataitė A. (2015). Žurnalistinis tyrimas „Senelių namai Lietuvoje – modernios rogutės į mišką ar leidimas pasenti oriai?”, paimtas iš tinklapio: <http://www.ekspresas.co.uk/emigrantas/zurnalistinis-tyrimas/seneliu-namai-lietuvoje-modernios-rogues-i-miska-ar-leidimas-pasenti-oriai-3-18427/>
7. Baronienė D. (2016). Straipsnis „Į privačius senelių namus rikiuojasi eilės”, paimtas iš internetio tinklapio: <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/i-privacius-seneliu-namus-rikuojasi-eiles/226187/>
8. Saukienė I. (2011). Straipsnis „Reidas į senelių globos namus: vieta, kur galime atsidurti kiekvienas”, paimtas iš internetinio tinklapio: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/reidas-i-seneliu-globos-namus-vieta-kur-galime-atsidurti-kiekvienas.d?id=49973584>
9. Straipsnis "Privatūs senelių namai: paklausi retenybė“, paimtas iš internetinio tinklapio: <http://www.smiltelesnamai.lt/seneliu-namai-paklausi-retenye/>
10. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas dėl senelių globos namų bendrųjų nuostatų ir nevalstybinių vaikų globos namų bendrųjų nuostatų patvirtinimo 1995 m. kovo 14 d. Nr. 366

Paimta 2017 11 13 iš Lietuvos respublikos vyriausybės tinklapio: <https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.A926DFAFD0AC>

PRIVATE OLD PEOPLE'S HOMES IN LITHUANIA

SIMONA ŽIŪKAITĖ

Kolping University of Applied Sciences
Tutor lect. E. Darulienė

SUMMARY

Private senior care centre is health and social care institution to seniors with necessity of caring and nursing. Such senior centres exalt extremely high requirements to services quality. Self-contained senior care centres seek to ensure great living conditions, professional health caring and to give enough individual attention for every senior who lives there. Employees must to understand every senior and his special needs, because such centres are indissoluble with social work and caring. Social worker works by humanism and existentialism theories principles. The main tasks of private senior care centres are satisfying psychological, social, cultural and emotional seniors needs, to guarantee proper living conditions, good medical care and of course living care. In our country handing over an old relative to a care centres always was a shame and that's why these centres are depreciated now. But seniors, even if they have relatives, more and more often prefer to spend the rest of their life in these centres with people of a similar destiny.

STUDENTS' EXPERIENCES IN THE INTERCULTURAL CONTEXT STUDENTŲ PATIRTYS TARPKULTŪRINIAME KONTEKSTE

SOCIAL WORK WITH CHILDREN AT RISK IN SOUTH AFRICA

SABRINA BIECHELE

Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt
Dr. Phil. Monika Pfaller-Rott

INTRODUCTION

The within the bachelor degree program “Social Work” at the Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt necessary practical semester was absolved in the child and youth care centre Marsh Memorial Homes in Cape Town, South Africa. This case study represents the final report of the practical semester. The aim of this report is to make possible a connection between the practice and theory and it also serves to reflect case work professionally. For this purpose a concrete case (Mark) is described. This description includes the history of the child, the reasons for the placement in a children's home and the family situation. The information could be gained through the analysis of case files, as well as through the observation and counselling of the client. For reasons of data protection all names are changed.

Then the described case will be theoretically analysed on the basis of the systemic social work according to Peter Lüssi, as well as on the basis of two related fields of social work (psychology: post-traumatic stress disorder and sociology: Cohen's subcultural theory and Anderson's stress theory). The theoretical analysis is followed by the description of the planning and intervention processes. Finally, there is a short evaluation of the case and a brief look into the future.

Case Study

The client Mark Coetzee was born on the 27th June of 2005 in an Afrikaans speaking family in Cape Town, in the South West of South Africa.

Until the age of six he grew up in Manenberg, a township that was created by the South African government as a result of the ‘Group Areas Act’ during the time of the apartheid as a township for low-income coloured families (Pinnock 2016, p.33).

Mark grew up in an extended family and has five siblings (Ameer (21), Tamryn (15), Nici (9), Nigel (7), Mandy (2)). The children lived with the biological mother (Tanja Coetzee) in a council flat, in which also lived the boyfriend of the mother (Denovan Jehoma), the maternal grandmother (Maria Coetzee), the maternal uncle (Adi Coetzee), the maternal aunt (Kata Coetzee) and her child. The house consists of one bedroom, one kitchen and one bathroom. The mother has no qualifications and is unemployed. She lives from the child support grants that are paid for her children. The mother has a strong emotional bond to Mark and her three younger children. The reputed father of Mark, David Adams, doesn't play any role in his live. He also lives in Manenberg, is unemployed and doesn't pay any child support for Mark. The stepfather of Mark and reputed father of the three younger siblings, Mr. Jehoma, lived together with the mother and was unemployed. He supported the mother with the children and had a positive relationship with Mark.

The case has been known to the Cape Town Child Welfare office since 2007, when a case was opened against the mother due to neglect, as well as sexual and physical abuse. The children were removed from the care of the biological mother and stepfather and temporarily placed in a foster family. After an investigation, the children were returned to the care of the biological mother in terms of section 15 (1) (a) of the Child Care Act 74/83 as amended 96/96 (“A children’s court which after holding an inquiry in terms of section 13, is satisfied that the child concerned is a child in need of care may order that the child be returned to or remain in the custody of his parents [...] on condition that the child or his parent [...] comply with such of the prescribed requirements as the court may determine”). Thereupon regular home visits were conducted through staff members of the Cape Town Child Welfare office and there was allocated an “emergency-mother” for the children that lived in the neighbourhood.

In November 2010 Marks oldest sister Tamryn ran away from home because of a fight between her mother and Mr. Jehoma. The next day she came to the Cape Town Child Welfare office and alleged that Mr. Jehoma physically abused her mother and her grandmother. According to her, the mother and Mr. Jehoma excessively abuse alcohol and the uncle and grandmother smoke marijuana and other drugs in the house daily. Tamryn also reported that her uncle frequently abused her sexually.

As a result the responsible social worker conducted a home visit and found out, that the children were severely neglected, the flat was extremely polluted and rarely furnished. During the visit the mother seemed to be under the influence of alcohol and drugs.

According to the teacher of Mark, he only attended school irregularly and his concentration span was very low. He had difficulties to follow basic instructions and he was furthermore regularly involved in fights with classmates.

Because of the neglect of the children, the alcohol and drug abuse in the family, the sexual abuse of Tamryn through Mr. Coetzee and the domestic violence the ‘Children’s court Wynberg’ decided that the children are “children in need of care and protection in terms of section 150 (1) Children’s Act No. 38 of 2005” and have to be placed in a “child and youth care centre that provides a residential care program suited to the child(ren)’s needs” (section 156 (1) (e) (v) Children’s Act No. 38 of 2005).

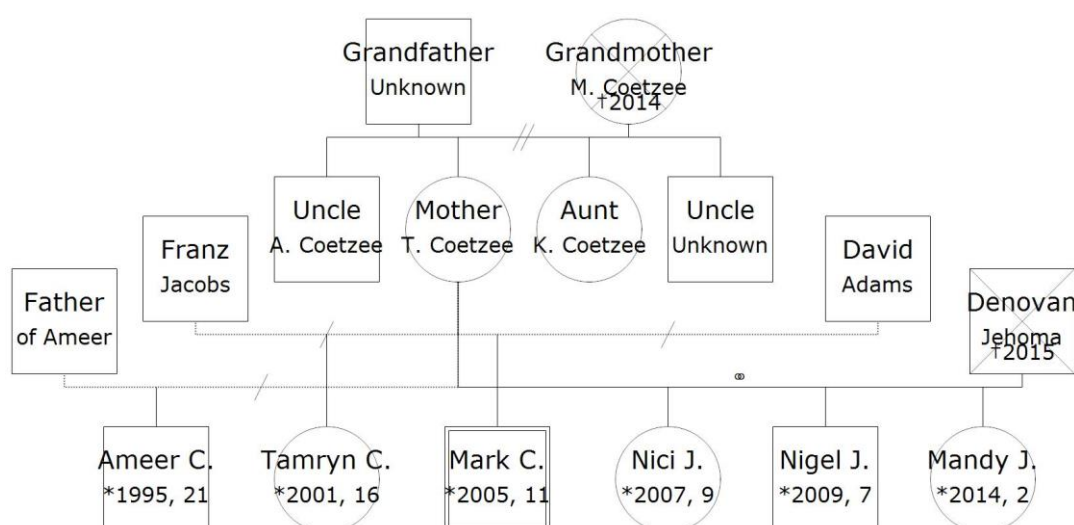
On the 18th April of 2011 the children Mark and Tamryn were admitted to the child and youth care centre ‘Marsh Memorial Homes’ in Rondebosch, Cape Town. The Marsh Memorial Homes is a non-governmental organization under the sponsorship of the ‘Methodist Church of Southern Africa’. The legal basis is the “South African Children’s Act (No. 38 of 2005)”. Section 191 of the Children’s Act states what is a child and youth care centre: “A child and youth care centre is a facility for the provision of residential care to more than six children outside the child’s family environment in accordance with a residential care programme suited for the children in the facility [...]” After the admission the siblings settled in very well. The mother and stepfather were regularly counselled by the ‘family preservation worker’ of the children’s home, but they continued to abuse alcohol and different drugs. As a result only short supervised family visits were allowed until 2015. In August 2014 the grandmother Maria Coetzee died and Mark thereafter attended a therapeutic bereavement programme. During this time his stepfather became sick because of his excessive alcohol abuse. In the following time the behaviour of Mark got worse and he was described as “very difficult to manage”. He didn’t show any respect towards adults and acted very hyperactive.

In summer 2015 the children were allowed to stay with the mother. During this time, there have been a few incidents. The brother of Mark that lived with the mother was arrested because of drug dealing. Thereafter the mother borrowed 1000 Rand from another drug dealer to pay his

caution and get him out of prison. On the 7th of January the brother was threatened by a gang because of his gang activities. The gang also shoot through the walls of the house, when Mark was inside. The following days there were more shootings in the neighbourhood of the family. One time Mark watched a murder. When Mark was back in Marsh Memorial Homes he complained about sleep disturbances and about flashbacks of the experienced gang shootings. Furthermore, his behaviour got worse again and he showed aggressive behaviour manners that could not be controlled by his child care workers. As a result he was referred to a psychiatrist of the ‘Therapeutic Learning Centre’ in Rondebosch, who diagnosed a post-traumatic stress disorder and admitted him to an ambulant therapeutic programme. In June 2015 his stepfather Mr. Jehoma died and in August 2015 his brother Ameer was arrested for murder. In the following weeks Mark’s behaviour became very problematic. In school he was disturbing the lessons through loud noises, which lead to regular suspension from school. After the death of Mr. Jehoma the situation of the biological mother improved very fast. She stopped to drink alcohol and abuse drugs and got financial help from her family. She then lived together with her oldest son and her three younger children.

From February 2016 on Mark could regularly visit his mother over the weekends. These visits were supervised and evaluated from staff members of the Cape Town Child Welfare office. After these visits Mark often reported about shootings in the neighbourhood and continued to show very aggressive behaviour manners. In August 2016 Mark became a member of a gang with the name “The Young Ones”. With this gang he often disappeared over many days and he also came in contact with different drugs, like for example marijuana or crystal meth. The group was also caught many times during burglaries, thefts or criminal damages and had to stay overnight in the police office on several occasions. In October 2016, there was a conference at Marks school, because he was suspended from school for some days. According to the teacher of Mark, he uses extreme methods to gain the attention of his teachers and classmates. He also is very unsettled, lacks in concentration, and disturbs the lessons. He also ran away from school some times and only came back after the end of school.

Illustration 1: Genogram. Own presentation. All names are changed.

Case analysis

Peter Lüssi's system theory

The system theory describes the organisation of systems and the kinds of interaction between systems and their environment. Every human being needs to be within systems (like for example the family or the circle of friends), therefore a lack of belonging is a big problem (Lüssi 2001, p. 56ff.). In the described case it becomes apparent for example when Mark becomes part of the gang “The Young Ones”. According to Myers most of our behaviour aims to belong to a group and be accepted socially. On the one hand, this can lead to strong and positive bonds, but on the other hand, it can also become dangerous. Because of our need to belong there emerge families, but also gangs (Myers 2014, p. 472).

The actions of members of a system have a specific function that should fulfil a special purpose of the system. Actions that harm the system and do not use the purpose of the system are called dysfunctional actions. There are three different kinds of dysfunctional actions.

When there is a system deficit, one member of a system is missing and the systems purpose cannot be fulfilled completely (Lüssi 2001, p. 56ff.). Some of these system deficits can be seen in the case, for example the death of Mr. Jehoma that was an important attachment figure for Mark or the alcohol abuse of the mother that therefore neglected her children.

When there is a dysfunctional system the system does not fulfil the purpose any more, the system functions wrong. There can also be identified a dysfunction in Mark's family. The parents were not able to fulfil their purpose to raise the children, because of their alcohol and drug abuse.

When there is a system conflict, important members of a system work against each other.

Other problems are negative or poor connections between systems. For example there was a lack of connection between the mother of Mark and necessary support systems and also no contact between the mother and the teachers of Mark.

A social worker needs to identify negative social relationships to act solution-focussed and help the systems to become functional again. Furthermore he also needs to observe the client within his systems and not isolated (ibid., p. 70ff.). In this case this happened for example through the work with a genogram, the creation of resource maps or through systemic counselling of the family through the family preservation officer.

Psychology: Posttraumatic stress-disorder

After the incidents in January 2015 Mark was diagnosed with a post-traumatic stress disorder (PTSD, ICD-10 F43.1) that will be described in the following.

According to the definition of the diagnosis system ICD-10 a post-traumatic stress disorder develops as a delayed or protracted reaction on a traumatic event with extreme threat or catastrophic extent (Dilling/Freyberger 2016, p.173).

People that suffer from post-traumatic stress disorder, experience the burdening traumatic events again and again in the form of flashbacks, in which the person experienced the trauma again in his memories, or during burdening dreams.

Other typical symptoms are reduced interest in other people or daily activities, emotional dullness, insomnia, blow-ups of temper or difficulties in concentration. To prevent the flashbacks affected people often avoid situations that can remind them of the traumatic events (ibid, p. 173f.).

In the case of Mark the post-traumatic stress disorder could be seen especially because of flashbacks that led to his sleeping problems and in extreme blow-ups of temper. Besides that he had difficulties to concentrate in school, which led to a massive deterioration of his achievements in school. In addition to that an emotional dullness could be identified, because he reported about

some gang shootings in his neighbourhood without showing any emotions. Because of this symptoms Marks was referred to a psychiatrist and is in therapeutic treatment since then.

Sociology: Cohen's subcultural theory

In 2016 Mark joined a gang ("The Young Ones"). There are a lot of different definitions for the term 'gang'. The official definition of the South African government for the term 'criminal gang' is: "Any formal or informal ongoing organisation, association or group of three or more persons, which has as one of its activities the commission of one or more criminal offences, which has an identifiable name or identifying sign or symbol and whose members individually or collectively engage in or have engaged in a pattern of criminal gang activity" (Article 1.4, Prevention of Organised Crime Act 1998 (POCA)). In this definition criminal activities and specific symbols to identify single gang members are emphasised.

To understand the emergence of gangs, the subcultural theory of Cohen can be useful. A subculture is a partial culture that has its own values, norms, needs, ways to behave and symbols (Dollinger/Raithel 2006, p. 85). According to Cohen subcultures emerge as a reaction on problems of adjustment that exist because of social inequality and for which a culture has no satisfying solution.

Therefore criminal activities are not goal-driven, but can be seen as reaction to status problems of underclass youth that are created because of inequalities in a society. Youth of the underclass have bigger difficulties to gain a higher status and to adapt to higher classes, which often leads to dissatisfaction, frustrations and conflicts. Subcultures offer their members the opportunity to satisfy their needs to belong. For instance gangs give their members status and respect (Social norms that cannot be reached are exchanged through own norms) and violence against their source of frustration is legitimated. Status conflicts are removed, because the gang members are all in the same situation and have the same social status. Criminal behaviour is committed, because the norms of the middle class can't be implemented and therefore they are denied (Cohen/Short 1958, p. 20; Dollinger/Raithel 2006, p. 87ff.).

According to this model, there are two different intervention possibilities. On the one hand, there is an ecological possibility. The social environment is important for individual behaviour and thereby the conditions of the social environment need to be improved. On the other hand, there is a pedagogical / psychological possibility, to strengthen the individual through empowerment programs.

Sociology: Anderson's stress theory

According to stress theory approaches deviant behaviour results as a stress reaction, because of the constellation of psychosocial burdens and insufficient resources (Dollinger / Raithel 2006, p. 73). Anderson subdivides stressors into three different levels:

- Stressors of the first level: Chronic stressors
- Stressors of the second level: Major life events
- Stressors of the third level: Daily hassles

The chronic stressors are the result of social conditions. These include for example pollution, noise, a high dwelling density, poverty or discrimination (Anderson 1991, p. 687ff.).

Mark was exposed to a lot of chronic stressors from his birth on. His home is a South African township, which is very dirty and noisy. In his early childhood he had to share a single room with all his family members. Additionally his family is very poor and has no sources of income except the child grants from the government.

Major life events are abrupt changes of the general living conditions (e.g. the death of a family member or serious illnesses) (Dollinger/Raithel 2006, p. 64). In the given case the serious illness and the death of Mark's stepfather is a major life event. Furthermore also the many changes of his centre of life and his traumatic experiences of several gang shootings.

The third level of stressors are daily hassles, which include dissatisfactions, psychosocial conflicts and tensions (e.g. a lack of appreciation, weak social support or the rumination about negative experiences) or the fulfilment of social roles, for example in school, at home or during free time that are connected with high challenges (Busse et al. 2006, p. 69). For Mark school is a major burden, because he isn't able to show a good performance at school due to his lack of concentration. But also in his role as a child that is placed in a children's home he had to cope with a lot of daily challenges, for example he had to stick to a strict daily routine.

According to Anderson there are also different factors that can help to cope with these stressors. He divides them into internal and external factors. Internal factors are emotional and cognitive skills, as well as skills to solve problems. External factors are social networks and external support (Anderson 1991, p. 688).

As possible interventions go along pedagogic and psychologic programs, which convey different coping strategies. In addition to that, the socio-economic circumstances and the social environment of the client are also a starting point to build social networks of support and to prevent or decrease negative influences (Dollinger / Raithel 2006, p. 145).

Planning and formulation of goals

The overall goal of the Marsh Memorial Homes is to offer a safe place for children whose homes are beset with financial difficulties, drug / alcohol problems or abuse. Furthermore it is a goal to reunite the children with their families and communities if it is possible. To reach this goal the relationships between family members need to be strengthened, but the children also need the necessary skills to make a reunification possible. For example they need to be strengthened against negative influences of their homes, like a high criminal rate.

The goals are expressed in the "Individual Developmental Plan (IDP)". This plan is based on the "Circle of courage model of Positive Youth Development". This model identifies the four human basic needs "belonging, mastery, independence and generosity", that are necessary for young people to be successful in any situation. These four principles are universal basic needs and strengths that are important for a positive development. If they are not satisfied the development of deviant ways of behaviour gets more likely. It is for example an important basic need to be connected with other people and to feel accepted to develop positive feelings of self-worth. If this need is not fulfilled, problematic behaviour manners can occur. Unattached people often try to gain attention or join a gang to get their need to belong fulfilled (Brendtro et al. 2014, p. 9ff.).

This Individual Developmental Plan is very development-oriented. There was a paradigm change in social work in South Africa. Today's social work is a development-oriented social work and not one that focuses on the healing of individuals. The development-oriented social work starts with resources and the development of resources and shows a community oriented approach. Aim of development-oriented social work is the setup of capacities of people and organisations, to fulfil social needs and develop social resources (Rehklau 2007, p. 213).

Table 1: Individual Developmental Plan - Mark Coetzee

BELONGING

Strengths	Development area	Developmental goals	Specific tasks	Who? When?
-Mark was removed from the care of his biological mother at an early age, but still has a strong relationship to his mother and enjoys the regular visits at her home for holidays and weekends. -His mother cares about Mark and is a responsible person, who takes good care of him.	-Support to adapt to the rules and structure of his current living environment at Marsh. -Maintain his sense of belonging at Marsh.	-To give him stability and adapt to the rules of his current living environment -To maintain the contact between Mark and his mother to promote positive attachments -To build good relationships with adults at Marsh	-Continue to arrange and supervise the regular contact between Mark and his mother for the holidays and every second weekend -Participation in life skills programmes with childcare workers -Contact with the internal social worker ones a quarter	-External social worker -Internal social worker -Mother
	- Mark already had a lot of changes in his living and family situation	-To give him stability and safety at Marsh	-Continue to follow a strict routine	-Childcare workers -External social worker -Internal social worker
	-Mark is part of a group who has negative influence on him	-To build relationships to peers with positive influence	-Encourage him to take part in activities in his house	-Childcare workers -Mark

MASTERY

Strengths	Development area	Developmental goals	Specific tasks	Who? When?
-Mark does his chores independently when he is at Marsh and doesn't need any assistance with his personal hygiene	-He often needs to be reminded to do his chores	-To do chores without requests	-Continue to do his chores independently -Do his chores on time -Give him a list with all his chores	-Mark -Childcare workers
-He has shown his actually achievement at school	-He absconded from school a few times -His grades dropped during the last term	-To stay in school and follow the rules of the school	-Give him consequences when he leaves school without permission -Investigate possible reasons for his absconding and deterioration in his school work	-Childcare workers -Mark -Internal social worker
-Mark enjoys to spend time outside		-To have enough opportunities to go	-Continue to encourage him to	-Childcare workers -Mark

and likes to play soccer		outside and take part in sports	spend time outside and play soccer together with other children	
-Mark knows how to be respectful towards adults	-Mark can be very disrespectful and rude when he is in a bad mood. He struggles to communicate his feelings.	-To treat adults and other children with respect at all times -To learn how to communicate his feelings	-Give him consequences for rude behaviour, as well as rewards for positive appropriate behaviour -Behaviour modification programme -Support him to communicate his feelings	-Childcare workers -Mark -Internal social worker

INDEPENDENCE

Strengths	Development area	Developmental goals	Specific tasks	Who? When?
-Mark does his chores independently	-Sometimes he has to be reminded to do his chores	- To help Mark to do his chores and other responsibilities by himself without requests	-Individual counselling	-Childcare workers -Mark -Internal social worker

GENEROSITY

Strengths	Development area	Developmental goals	Specific tasks	Who? When?
-Mark supports the younger children in the house with their homework		-To develop his helpful manners	-Continue to promote his helpful manners	-Childcare workers -Mark

Intervention

First steps and crisis intervention

The siblings Mark and Tamryn were placed in a children's home in 2011. The responsible social worker acted for the protection of the children, to prevent a grave endangerment for the child's physical, mental and social well-being. Therefore, the action of the social worker was a crisis intervention (Lüssi 2001, p. 415). In the following time, the social workers had a look at the dysfunctional social systems and used different methods, like for example resource maps to work towards family reunification.

Biographical work

According to Lattschar and Wiemann biographical work is a structured method in the pedagogical or psychosocial work that gives children the chance to remember, document and cope with past experiences, facts or live events (Lattschar / Wiemann 2008, p. 13).

Biographical work can have different aims and effects. First of all, the clients should get to know themselves better through the examination about their feelings, values, strengths and weaknesses. This examination can support them to develop their identity and a positive self-concept. Another function is to support people cope with demanding live events, because they can examine past burdens, but also become aware about own resources to cope with the problems. To write down traumatic experiences can also have a liberating effect. The method can also support people to connect their past, present and future. Thereby it can help children that are placed in children's homes to understand their past and the reasons for their removal of the family and to gain more clearness about their situation. Furthermore the work can help children to appreciate their lives more, because their positive experiences are put in the focus and therefore their own self-worth is strengthened. In addition to this there should be formulated a positive vision for the future and necessary goals. This needs to be formulated specific, measurable, achievable, realistic and timely. This enables the children to look into their future braver (Hölzer 2011, p. 32ff.).

In Mark's case the chosen technique for the biographical work was the design of a live story book. In a live story book the following topics should be approached: personal details of the child; details and information about the biological parents and siblings; details and information about the current placement of the child; the feelings of the child; the reasons for the placement; present and future of the child (Lattschar / Wiemann 2008, p. 105ff.).

Behaviour modification

Behaviour modification is a method to change behaviour manners. Thereby the problematic behaviour is analysed and from the analysis, targets for change are set. For the behaviour modification especially learning principles to increase desired behaviour and to decrease problematic behaviour manners are used (Bartmann 2013, p. 27).

The intervention is based on the theory of operant conditioning that was originated by B.F. Skinner. According to this theory the consequence that follows on a shown behaviour determines, whether this behaviour will be shown again in the future (Schermer 2005, p. 50).

For Mark there was established a rewards plan based on the principles of the positive reinforcement which lead to an increase of the probability of occurrence of the behaviour. Mark got a reward after he had shown a desired behaviour a specific number of times. After the stabilisation of the desired behaviour the behaviour modification system is removed little by little (ibid, p. 62ff.).

At first the behaviour of the boy was analysed. Then it was discussed with the child, what is the desired behaviour and it was explained exactly how to get a reward. Together there was looked for an effective reward and then the plan was used over a longer period.

Social group work – Anger management and drug prevention

Mark was also involved into social group work on the topics 'Anger management' and 'Drug prevention', because of his contacts with drugs and his extreme blow-ups of temper. These groups were conducted by a cooperating non-governmental organization.

Evaluation

The primarily aim of the organization to offer children at risk a save place away from neglect and abuse was achieved when they were placed in the children's home.

Then it was important to work out individual targets and implement interventions to facilitate a family reunification.

Mark lived in the children's home for six years. During his placement, Mark participated in different programs and interventions. He made use of the counselling and support, as well as

additional programs, like spiritual and cultural activities. Especially the behaviour modification method had a fast and positive impact on his behaviour manners and the overall situation. With the aid of the biographical work Mark got the chance for an intensive examination with his own past, present and future.

In January 2017 the client was released from the institution and reunited with his family and community. For the future it is very important to continue his therapeutic treatment so he has the chance to work through and cope with his past traumatic experiences. It is also important to continue the support of the family after the reunification to offer necessary assistance at an early stage and control the further process. Moreover the social workers can support the mother with her search for work so she can break the cycle of criminality and poverty and can live independently.

Desirable for the future would be a stronger political support to address the issues that occur in the townships of Cape Town on the macro level.

REFERENCES

1. Anderson, Luis (1991): Acculturative stress: A theory of relevance to black americans. In: *Clinical Psychology Review*, Vol. 11 . P. 685-702. N.p.: Elsevier Ltd.
2. Bartmann, Ulrich (2013): Verhaltensmodifikation als Methode der Sozialen Arbeit. Ein Leitfadens. 4. Edition. Tübingen: DGVT-Verlag.
3. Brendtro, L. / Jackson, W. / Mitchell, M. (2014): The Circle of Courage: Critical Indicators of Successful Life Outcomes. In: *Reclaiming Children and Youth*, 2014, Vol. 23 (1). P. 9-13. Lennox: Reclaiming Children and Youth.
4. Busse, A. / Plaumann, M. / Walter, U. (2006): Stresstheoretische Modelle. In: Kaufmännische Krankenkasse (Hrsg.): *Stress?: Ursachen, Erklärungsmodelle und präventive Ansätze*. P. 63-76. Heidelberg: Springer.
5. Cohen, Albert / Short, James (1958): Research in Delinquent Subcultures. In: *Journal of Social Issues*, July 1958, Vol. 14 (3), p. 20-37. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
6. Dilling, Horst / Freyberger, Harald (2016): Taschenführer zur ICD-10-Klassifikation psychischer Störungen. Mit Glossar und Diagnostischen Kriterien sowie Referenztabellen ICD-10 vs. ICD-10 vs. DSM-IV-TR: nach dem englischsprachigen Pocket Guide von J.E. Cooper. 8. Edition. Bern: Hogrefe.
7. Dollinger, Bernd / Raithel, Jürgen (2006): Einführung in Theorien abweichenden Verhaltens. Perspektiven, Erklärungen und Interventionen. Weinheim: Beltz.
8. Hölze, Christina (2011): Gegenstand und Funktion von Biografiearbeit im Kontext Sozialer Arbeit. In: Hölze, Christina / Jansen, Irma (Hrsg.): *Ressourcenorientierte Biografiearbeit. Grundlagen, Zielgruppen, kreative Methoden*. 2. Edition. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
9. Lattschar, Birgit / Wiemann, Irmela (2008): Mädchen und Jungen entdecken ihre Geschichte. Grundlagen und Praxis der Biografiearbeit. 2. Edition. Weinheim, München: Juventa-Verlag.
10. Lüssi, Peter (2001): Systemische Sozialarbeit. Praktisches Lehrbuch der Sozialberatung. 5. Edition. Bern, Stuttgart, Wien: Haupt.
11. Myers, David (2014): Psychologie. 3. Edition. Berlin: Springer-Verlag.
12. Pinnock, Don (2016): Gang Town. Cape Town: Tafelberg.
13. Rehklau, Christine (2007): Soziale Arbeit in Südafrika. In: Lutz, Ronald / Rehklau, Christine (Hrsg.): *Sozialarbeit des Südens. Schwerpunkt Afrika*. Band 2: Internationale Sozialarbeit. P. 205-228. Oldenburg: pfv.

14. Schermer, Franz (2005): Operante Methoden. In: Drinkmann, A. / Jungnithsch, G. / Schermer, F. / Weber, A. (Hrsg.): Methoden der Verhaltensänderung: Basisstrategien. Stuttgart: Kohlhammer.

THE IMPORTANCE OF SOCIAL WORK IN LITHUANIA

VILMA BLAŽEVIČIŪTĖ

Kolping University of Applied Sciences
Advisor lect. Evelina Darulienė

ANOTATION

In a world filled with injustices and incredibly complex, pressing challenges, we need people who are committed to making a difference in the lives of people within their communities more than ever before, and that's precisely where social workers come in. Through their commitment to bringing about positive social change, social workers play a prominent role in improving the lives of those who need it most. Sadly, there are people who still do not understand the importance of social work. That is why it is a necessity to talk about. In this article will be analysed the activities of the social workers, the current situation in Lithuania and people's attitude to social things in Lithuania.

INTRODUCTION

The relevance of the topic. In a world filled with injustices and incredibly complex, pressing challenges, we need people who are committed to making a difference in the lives of people within their communities more than ever before, and that's precisely where social workers come in.

Through their commitment to bringing about positive social change, helping individuals of all ages thrive in their local environment and being an advocate for those who have lost their voice, social workers play a prominent role in improving the lives of those who need it most. Though they work with both children and adults in vulnerable or disadvantaged populations, the benefits of a social worker's service is especially evident in children. Without the help of a passionate social worker, countless children would have gone without the support and guidance they needed in order to lead the healthy, fulfilling life they deserve. There are a lot of problems in Lithuania: alcoholism, physical abuse, bullying, self-efficacy and others. Mostly, people take care of them and try to ensure their happiness, social and economical position, Sadly, not often all people think about others who live worse than them. And to reduce the social difference between people and make the change try social workers.

The importance of this topic also show the facts : last year in Vilnius there was organized the conference to talk about the social work and social workers. Romas Lazutka, the professor, sociology from Vilnius university, said social workers are not able enough to solve all society's problems. We need to take attention of the community. What is more, changes are also needed from the politics sphere because social work very much depends on state's policy.

The problem of the research. Social workers are not able enough to solve all problems of the community. Sadly, people also have the passive attitude on social work, people's problem. They are sure that everyone is fault of their problems, but that's not the true. A big impact has the society. So in this research will be analysed some important ideas : time to educate people and change their attitude talking a social life and analyse who is fault of the problems in Lithuania.

The purpose of the article – to analyse the importance of the social work in Lithuania.

The objects of the article :

1. To analyse the activities of social workers

2. To describe the current situation in Lithuania (problems)
3. Present people's attitude to social things (social workers, other people problems) in Lithuania

Article development methods:

1. Literature sources's analysis
2. Statistical data's analysis

The activities of social workers

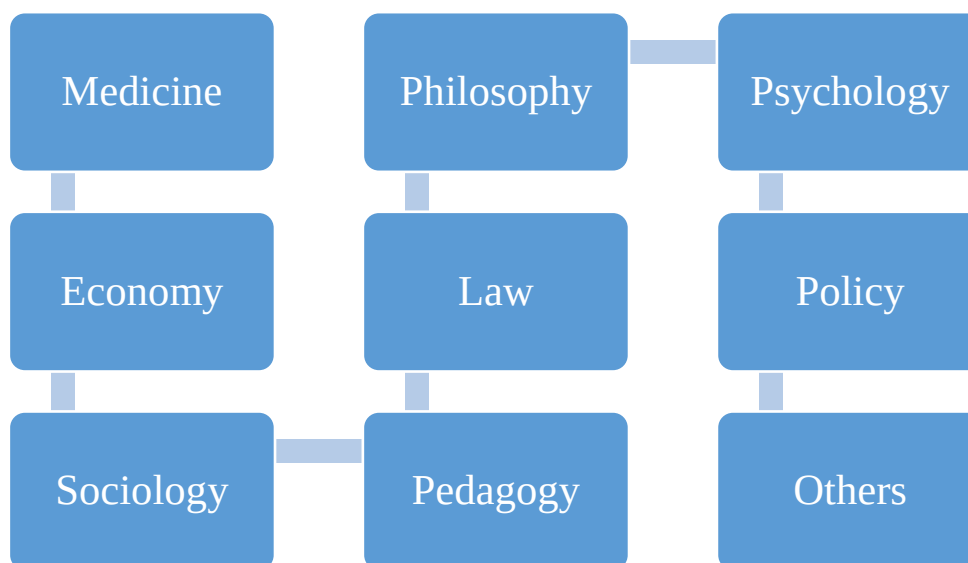
Social work involves working with some of the most disadvantaged and vulnerable people in society. It is working with individuals, groups and communities, putting into practice Social Work Values that aid people to overcome possible oppression they face. The actions of Social Workers are to promote social change, help solve problems and empower, liberate people to help enhance their well being (British Association of Social Workers, 2002). It needs to be understood that Social Workers must be vigilant against the possibility of exploitation or oppression of Service users through 'unethical Practices'. (Thompson, 2005).

According to the social worker of the Lazdijai district municipality Egidijus Aleksonis, every people should study social work for a little, whether they will work there or not. It teaches a lot of useful things for life : you discover yourself, find the people who become the authority for you, it educates your leadership, team work, helps to understand the behavior of people, their psychology, you become an empathy member of the community.

Social work is a profession that must exist in every democratic state in order to help the weakest social groups to be a part of society. In order for a person's right to live in dignity would become reality, that society would become tolerant to each other, sometimes is needed other people's moderation. And this exercise goes to social workers, specialists who know how to do it. However, if we want the change in society, the support and politics solutions are necessary too.

Social work is related with other professions. And social worker needs to have some skills from them. (see fig.1)

Figure 1. Professions that social work covers

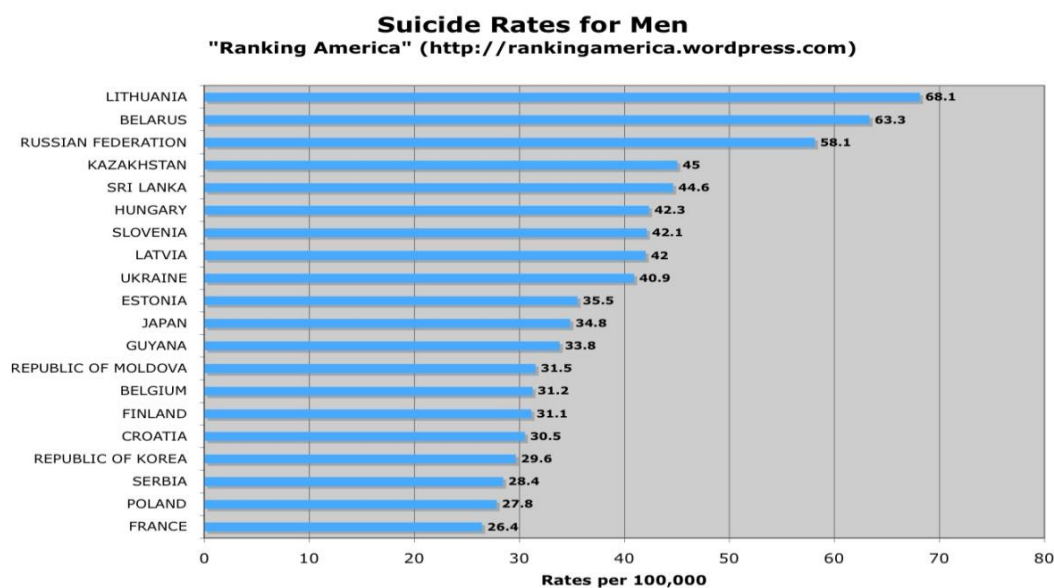

The current situation in Lithuania

According to the statistical data, there are 6000 social workers in Lithuania. But is this number big enough to change the current situation in Lithuania and solve all problems? Social work is a high-level professional activity that has big requirements for itself. For many people it is difficult to understand this work meaning, because it is something that is not visible to the eye but is felt by the heart. And 6000 people everyday work for others welfare, they do not count work hours and try their best.

The biggest problems in Lithuania are alcoholism, physical abuse, bullying and suicides. Talking about suicides, numbers are shocking. Every year in Lithuania dies almost 1000 people. Suicide is a phenomenon that is determined by the accumulation of biological, psychological and social risk factors. On the other hand, there are also protective factors that can reduce the risk of suicide. In other words, scientists today have no doubt that the phenomenon of suicide is primarily not so much a psychiatric problem as a public health problem in the sense that we can not firmly say: those who suffer from mental illness think about suicide and those who are not ill – do not. Very often, when a person retires from life, the most closest people of that person are very surprised and say they do not notice any alarming signs. According to the World Health Organization, the United States ranks thirty-ninth out of one hundred and one countries in terms of the suicide rate for men. Lithuania ranks first. For 100000 people go for about 68.1 men. (see fig.2)

Figure 2. Suicide rates of men (2009)

Data from World Health Organization
http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide_rates/en/

According to Eurostat, comparing different Europe's countries, in the first place by the number of deaths again was Lithuania. (see fig.3). This survey includes both genders – men and women. For 100000 people go 32 persons.

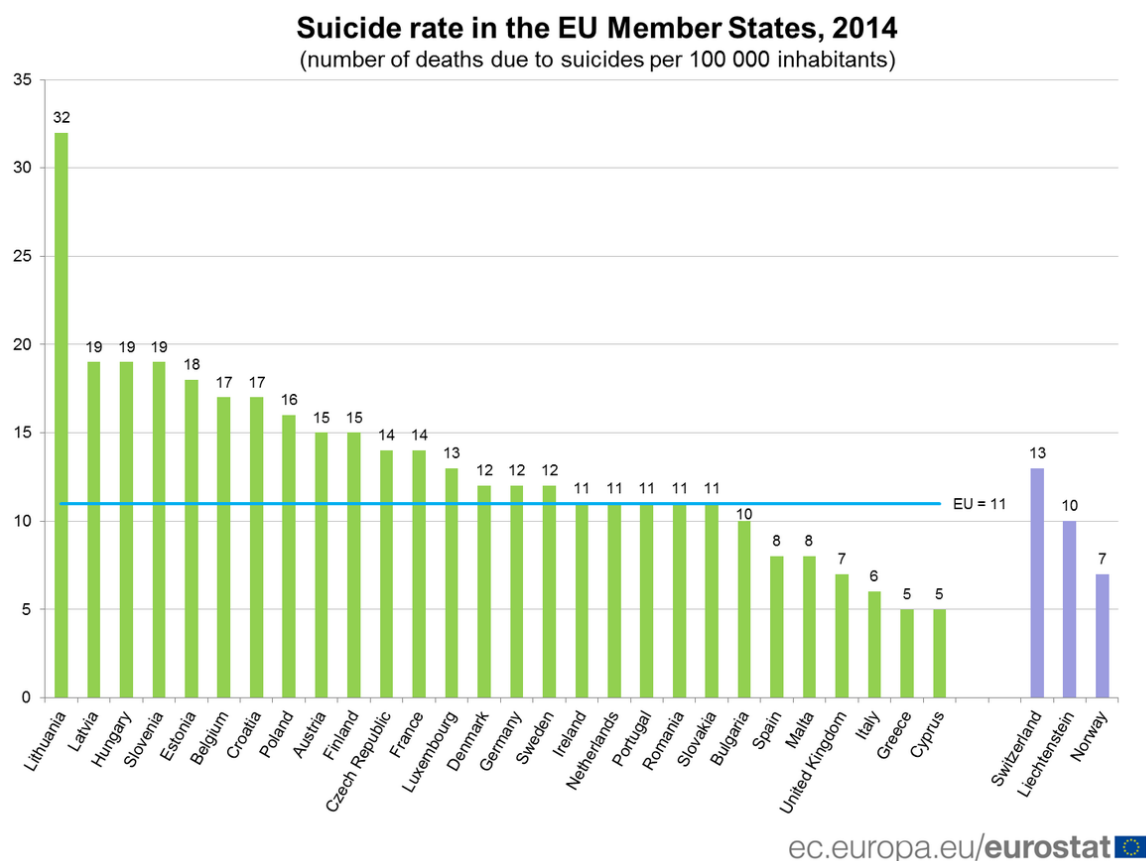

Figure 3. Number of deaths due to suicides (2014)

On the recent survey by the World Health Organization (2015), data shows that for 100000 people go 26.1 persons. This number is smaller than in 2014, so we can make a conclusion that preventive actions do a little change in our country. But this shows also that the situation for a bit becomes better and more and more people try to contribute to all actions which would help to save more citizens's lives. While social workers help people to recover and improve communities social and economical lives, they do more than it looks – it also helps to reduce the number of suicides, alcoholism. People feel happier, they can live a prosperous life and ensure their children's better future. So, both – social workers and community play the important roles in social politics.

People's attitude to social workers and problems in Lithuania

In Lithuania there have been done a lot of research about social workers' working conditions, professional well-being and there were found out problems that need to be solved immediately. Some areas must be improved : physical security, psychological, material conditions, responsibility and functions of social work specialists must be described in law acts. Sadly, a big part of Lithuania's society has a negative attitude about social workers. A social worker in our society is often mistakenly identified with a divisor of material things - a worker who will pay a social benefit, he will come up with an act, a food permit, etc. However, it should not be forgotten that the purpose of a social worker's activity is to help a person to solve social problems, to encourage him to change his / her own, in order to strengthen his ability to solve life's difficulties independently, and also to take advantage of social assistance. A professional social worker does not himself deal with human problems, but, as the popular proverb says, he will teach how to make a fishing rod for the person to catch fish himself. Person needs to learn how to do it himself. The social worker was and will be the closest one to people's everyday affairs and problems. This concerns the wide range of our spheres of life - disability, child development, family life stress, necessary conditions for old age, poverty, unemployment, violence, homelessness, various other social risks.

In deed, it is hard for social workers to do their job – help people when they do not want that help. But social worker is not the one person who would disturb people's lives, but otherwise – will try all possible options. And society should start learning to be more tolerant and intelligent. First, understand all risks, all aims of social work and later say that social workers are worthless.

The social worker's hours of work in a budgetary institution are the same as for all other specialists, from 8:00 am to 5:00 pm. However, it often happens that you need to work later than your work hours. After all, people are in trouble after 17:00, calling, asking for help, and you try never give up on helping, always get into another's trouble and experience it together with your client.

Maybe the main problem of a bad attitude to social work is that there are not good enough conditions and salary. Also, this profession is not so popular. Sometimes young people are scared of this type work. They do not want to work all the time will people who use alcohol, use physical abuse in family, etc. But it needs to be understood – to work this job – you need to be empathy, sensitive, responsible and you have to have enough psychological knowledge if you want to help others. Other people cannot discourage you from your dream. If you can dream, you can also do it, just try your best. People who take care of others deserves the biggest respect from others.

CONCLUSIONS

1. Having analysed the activities of social workers were found out the main things about this profession, like what they do (promote social change, help to solve problems and empower, liberate people to help enhance their well being) and what good impact it leaves. Also, according to the social worker of Lazdijai, it is necessary for everyone to study social work, just for the useful knowledge that will help for everyone to understand more about people's lives and learn to help somehow for them. As we learnt that social work includes knowledge and skills from many other profession and that is interesting.

2. Having described the current situation were found out the main problems of Lithuania's society. Also, found out the number of social workers and conditions of their work routine. Nevertheless, social work leaves a positive impact.

3. Having presented people's attitude to social work was found out the fact that a big part of Lithuania's community has wrong comprehension and does not understand the meaning of this profession. Also, there is a lack of information for young people who maybe want to become social workers, but the attitude from society discourage them.

LITERATURE

1. BNS, (2016) “Vien socialiniai darbuotojai visų socialinių problemų neišspręs“. Taken 2017.11.07: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/vien-socialiniai-darbuotojai-visu-socialiniu-problemu-neisspres-56-588863>
2. Zailskaitė, D. (2016) „Socialiniai darbuotojai: vietoj žadėto palengvinimo – naujos pareigos“. Taken 2017.11.07: <http://lsveikata.lt/aktualijos/socialiniai-darbuotojai-vietoj-zadeto-palengvinimo-naujos-pareigos-4485>
3. Eurostat Statistics Explained (2014) „File:Causes of death — standardised death rate, 2014 (per 100 000 inhabitants) YB17.png“. Taken 2017.11.07: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Causes_of_death_%E2%80%94_standardised_death_rate,_2014_\(per_100_000_inhabitants\)_YB17.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Causes_of_death_%E2%80%94_standardised_death_rate,_2014_(per_100_000_inhabitants)_YB17.png)

THE WAY OUT OF THE HELPLESSNESS - A CASE STUDY IN THE FIELD OF SOCIAL-PSYCHIATRIC SERVICES

DINAH, BOHN

Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt

ANNOTATION

The author did an internship in a social-psychiatric service in Stuttgart, Germany for 6 months. The case study was written based on the experiences made in this facility and is about a woman with learned helplessness. The process of supporting her on her way out of the helplessness is described and analyzed in this case study. Additionally, the methodical background, a possible explanation for the case development and a conclusion of the whole process are discussed.

All terms were translated by the author.

INTRODUCTION

Case studies have a longlasting tradition in the profession of social work. To analyze and to reflect current cases, your own actions and the results of your work is crucial for a social worker. A ‘case’ is not always just a person, it can be a situation, a process or a project. Therefore Graßhoff, Schweppe and Braun are saying that, because of its undetermined nature and its many possible appearances, you should reflect your work for yourself to really see what your actual case is or could be (2011, p.9).

Case reports are the basis for case studies. When you do a case study you take the details and facts out of your case reports and you try to reflect, to understand and to put them in relation to each other.

The following is a summary of the authors case study from spring 2017. It contains practical experiences, which were made during an internship with a social-psychiatric service in Stuttgart, Germany. The author worked on this case for 6 months. The facts that are relevant to understand the situation and the case, are described in the first chapter. In the next chapter, you can find a short summary of Lothar Böhnisch’ s ‘Theory of coping with life’ , which he developed for the use in social work. This theory will be used for trying to explain the development and the maintenance of the case.

The next chapter is written about the planned Interventions and the methodical approach in this casework. And for the last chapter, there will be an evaluation of the whole process during the 6 months of this casework.

Chapter 1: Case presentation

Mrs. C.1 always depended on her family for help and all her life they took care of her. Especially her mother concentrated intensively on caring for her until Mrs. C. moved into an assisted living home. In this facility, she was activated and motivated by the staff members, to take care of her own matters as much as she could. She got help if needed but it was expected, that she always tried to do it on her own before she asked for assistance. At that time, she was quite independent and did her laundry, grocery shopping and household mostly on her own. In 2012, she got to know an older man, who became her partner. At the end of the year, she moved out of the assisted living and moved in with him. When she moved in with him, she refused to take any help from social services or any other external assistance. Her partner took care of the household

and did everything for her. He even did not want her to do anything, he refused to accept any help from her and expected her, to let him do all tasks. They both did not go to any doctor's appointments for four years and they both became overweight. As they grew older her partner could no longer handle all the responsibilities and tasks in their everyday life. Their flat became dirty, untidy and unpleasant to live in.

Last year in April her partner died and Mrs. C. was left alone in the flat. After his sudden death, she needed help from other people to manage her daily life. She then accepted help from social workers of the social-psychiatric service.

After she attended some much-needed doctor's appointments and had a general health check, which she did not have the last couple of years, the social worker started to talk with her about her situation and her expectations for the future. Mrs. C. mentioned, that she would like to move out of her apartment because she feels very uncomfortable living there. She could not take care of herself and only managed to live there alone, because of the help of an old friend and neighbor.

Two years earlier Mrs. C. suffered from a psychosis. She heard little children talking in her flat, without any children being there. After the right treatment and medication, the symptoms faded and since then she didn't have a relapse.

The medicine she had to take every day since then, caused depressive mood-swings. When she sits all day long in front of her TV and basically does nothing other than being in her oneroom flat, she often falls into a depressive mood. But when her mood gets this bad she cannot motivate herself to be active or to do anything at all, which then makes her mood even worse. She cannot break this cycle without any help from other people. Sometimes she does not leave her bed all day when she feels this bad. She leaves the bed again when her neighbor helps her to motivate herself.

She did not know how to get out of her miserable situation and wanted the help of a social worker to plan her future and to change her living conditions.

Chapter 1.1: Theory of coping with life – Lothar Böhnisch

The Theory of coping with life tries to explain the coping behavior of people in difficult situations (Böhnisch, 2016, p.11). Böhnisch assumes that every human being wants to feel psychosocial self-efficacy, especially when they are confronted with a rocky stage of life. Some people, for example, search for it by oppressing others, that seem weaker as themselves. By showing others, that they seemingly have power over them, gives them the feeling of self-efficacy and they can cover up their own helplessness through that. In Böhnisch's view, this effort people put in, to feel self-efficient is coping (2016, p. 20).

The feeling of self-efficacy is strongly connected to self-confidence. When you feel socially approved and efficient, you get a sense of self-efficacy and therefore your confidence increases (Böhnisch, 2016, p. 20).

The desire to feel that way is described as primal in a human being by Böhnisch (2016, p. 20) When you cannot achieve it with your own capabilities and skills, it is possible that the pressure to feel efficient overcomes you. Some People try to take it out on other people or fall into self-harming behavior to release the inner pressure and to feel self-efficacy (Böhnisch, 2016, p. 21).

Böhnisch calls such deviant actions “messages of helplessness” (2016, p. 21), which occur when a person does not have the ability to reflect their own indisposition.

The inner pressure that develops, when you are not able to see and to address your own helplessness, can also cause physical discomfort. To release the pressure, you can speak to

someone and talk about your frustration. Böhnisch calls this the “thematization” (2016, p. 21). By addressing the issue, the tension can be eased by talking about it.

Social workers can thematize the problems of clients by counseling. As a result, they help to reduce their stress and to reflect their feelings. But some people never learned to address their problems and their helplessness, so they try to find other ways to reduce the anxiety they feel. There are many ways of how people cope with their own issues. In social work, we mostly work with the ones who take an antisocial road to accomplish their self-efficacy and to release their inner pressure (Böhnisch, 2016, p. 22).

In the Theory of coping with life, Böhnisch makes a difference between the outer and inner dissociation. The outer dissociation is often seen in men, they show and process their frustration through aggression or violence. They take their own helplessness out on other people to feel powerful. Women rather experience the inner dissociation, for example through self-harm. They can experience also eating disorders, drug abuse or depression (Böhnisch, 2016, p. 24). But in general, it is not gender-related which dissociation appears in whom. The ones that are affected by the outer dissociation are targeting other people, while the inner dissociation victimizes themselves.

Often the people who experience dissociation like this, do not know what happens in the moment when they show antisocial or unhealthy behavior. They are overwhelmed by their strain and it's common that they have a blackout and afterward they literally do not know what they have done. The inner pressure they feel is forcing them to do something to release it (Böhnisch, 2016, p. 22).

In social work, we would label such behavior as unhealthy and would have rather negative things to say about it. But the clients experience this behavior as positive because it causes some kind of relief for them and therefore triggers a good feeling (Böhnisch, 2016, p. 25). To help the clients get away from these unhealthy coping strategies, you can use “functional equivalents” (Böhnisch, 2016, p. 106). The essential process is the reframing of the shown antisocial behavior. The client learns new strategies, to handle the discomfort in a different way than being deviant or self-destructive (Böhnisch, 2016, p.106).

Chapter 1.1.1: Theory of coping with life as an explanation for the case development

Based on her own description of Mrs. C.’s past it is possible to postulate a theory of the development history of her case:

Mrs. C. has a minor learning disability and therefore it was always hard for her to keep up with her peers in school. She was a student below average and throughout her whole life, she felt like she is a step behind everybody else. She did not get credit for her efforts to do things on her own and to be a part of the community. Instead, she was despised by other people for not being good enough.

When she expressed helplessness, she got attention and affection from her family through their help and support. Mrs. C. got support from her family since she was little. Later she always had help from her partner and/or friends. She experienced self-efficacy through the reaction she caused when she needed help. When she tried to handle tasks independently and maybe did not accomplish the best results or even failed, she got a rather negative response from others. Naturally, she felt better when she got support and attention than when she got criticized for not doing it right. Probably she did not notice that throughout the years she expressed helplessness with increased regularity rather, than trying to do it on her own first. She felt more effective and socially accepted when she was helpless and needed assistance. The question, in this case, isn't:

‘why is she doing this?’ , we should ask: ‘why does she need this behavior?’ (Böhnisch, 2016, p. 14). It is ironic, but the helplessness is the only way she learned to feel like she can have an effect and be self-efficient. It is a positive experience for her when she can make people recognize her, even if it is through her need for help. As it is known in social work this behavior has counter-productive effects on our clients. This behavior entails that the clients do not get to know their abilities and do not use their resources. The helplessness becomes chronic.

Mrs. C. probably did not know what she was doing and maybe does not even know it now. We must understand the intention behind her actions. Her body remembers the negative feeling of being judged when she tried to do something on her own. Subconsciously it tries to avoid discomfort and Mrs. C. reaches for help rather than being in discomfort again. When she feels like she is in a difficult situation, she shows helplessness and does not have to face the possibility of failing.

There was one time in her life where she learned, that trying to do things on her own is rewarding and socially more accepted than asking for help premature. In the assisted living facility, she was motivated and expected to try everything on her own. She learned only to ask for help when it is really needed. She earned credit when she did her best and used her resources, even if sometimes, she still failed. When Mrs. C. talks about the time in the assisted living facility, she remembers that she felt better when she lived there but does not know why. Unfortunately, she did not spend a lot of time in the facility and nobody addressed her learned helplessness.

Counseling should be an essential part of the social worker’s doing in this case. Böhnisch points out, that counseling can help the clients to understand their own behavior. This is crucial because it is not possible to develop new coping strategies when they do not understand their old coping mechanisms.

In the present case of Mrs. C., it should be the priority, to address her unhealthy relationship with helplessness. She should learn, that she has access to assistance when needed, but should not take advantage of it when she does not really need it. Counseling and support in the right places could strengthen her self-confidence and her faith in her own abilities.

Chapter 2: Job Assignment

Mrs. C. did not want any external help and lived with her partner rather secluded. The socialpsychiatric service offered contact regularly, but she accepted it only sporadically. When her partner died last year in April she asked for appointments with a social worker and the support of the social-psychiatric service on a regular basis. Because the contact was so unsteady for several years, there needed to be clarification about her expectations on the help, before any support could be provided. Because receiving help from the social-psychiatric service is always on a voluntary basis, it is important to know exactly what are the existing expectations and what are the actual possibilities. To talk about the purpose of the help, in the opinion of the client and from the social workers point of view, is crucial to plan the next steps in the process appropriately.

Chapter 2.1: Goals

The methodical basis in this previously mentioned social-psychiatric service is the systemic consulting. This method sees the living systems as independent and not instructable. A disorder in the system is not considered a flaw but a quality, which has a particular purpose for the system (Schweitzer; Von Schlippe, 2007, p. 31).

In this Method, unconventional questions are supposed to encourage the client to think about his problems and possible solutions. Palmowski says, the client already knows the answer to the

problem but is unaware of it (2011, p.22). It is important to be neutral through this process otherwise it is possible that the client is influenced by the opinion of the counselor. Mrs. C. undeniably needed assistance in her day-to-day life. She could no longer live alone in her flat. She needed help to take care of her household and to do the shopping. She requested more help than the ambulant support through the social-psychiatric service could offer. More conversations with Mrs. C. revealed, that not only her daily tasks are a struggle for her, she also could need support in terms of her depressive mood-swings. When they occur she cannot motivate herself to leave the bed or to be active in any way, without external help. Her flat is bedraggled and reeks of old cigarette smoke and cat excrements. She says ‘she does not want to live in this hole anymore’, ‘I should move out and get more active again’ is her conclusion. ‘But I cannot do it alone’, she admits.

When she is asked, what would have to change, to make her feel better, she mentions that she would like the possibility of moving back into an assisted living.

To consider her preferences but also address her issues it would be reasonable to search for an assisted living facility where the individual clients are motivated to be active by the staff on a regular basis. Mrs. C. has to be motivated to do things on her own. She mentioned, that when she was living in such a facility she took care of her household, cooked and did her laundry independently. These resources should be activated again and they should be strengthened too.

Chapter 2.2: Intervention

Mrs. C. can reclaim her right to be supported by social services, based on the law for disabled people in Germany. To be able to participate and to be an active part of the community she is entitled to get the assistance she needs. One of the purposes of the legally defined help for the disabled people is to strengthen and to honor the addressees’ independence. Assisted living facilities are one of the possibilities to do that. To apply for a place in an assisted living, it is required to write a detailed social report about the client and the existing need for assistance. In Stuttgart, there is a standard form for this social report to apply for assisted living. It is called IBRP (Integrierter Behandlungs- und Rehabilitationsplan²). In addition to this form, you have to fill out another form for the social services department to apply for the needed financial support. Last but not least the client also needs a medical certificate to validate the existence of the disability.

In Stuttgart, there is a monthly conference with all the heads of the present assisted living facilities, plus an associate from the social services department. When the financial support is approved, the case is presented in this conference and it is discussed which facility is the most fitting for the individual needs of the client. The suitable facilities are presented to the coordinating social worker of the case. Together with the client the offered places are visited and discussed with the client and the manager of the facility. When client and manager agree that the place is indeed suitable for the client, the social services department is informed and they wait for its permission. When everything is approved, a contract for the future assistance in living is made between manager and client. The base of the IBRP is the need and the wishes of the client, everything in the process should be guided by them (Gromann, 2002, p.17).

The whole procedure was discussed with Mrs. C. beforehand. The social report consisted primarily of her own wording and before it was submitted, she approved everything that was written in the report with her signature.

The first place that was suggested by the conference, did not meet her expectations. She declined the offer of living there and a second recommendation from the conference was requested

by her social worker. Every assisted living facility in Stuttgart was overbooked at that time, Mrs. C. knew, that either way she had to wait a few months until she could move into an assisted living. Because of this fact, an intermediate goal was developed with her. Living in her messy flat, Mrs. C. was in great discomfort. Additionally, she needed more help in her daily life but the social-psychiatric service could not offer more than one-two hours per week.

To be able to offer more support, her social worker applied for ambulant assisted living in her own flat, with its set-up being the intermediate goal. This service was approved by the social services department until Mrs. C. could move into an assisted living facility. This service made it possible for her social worker, to give her assistance more often and to spend more time with her on a regular basis.

Chapter 3: Case Evaluation

At the beginning of the process, the expectations on each other for the future cooperation were discussed with Mrs. C.

She was accompanied by a social worker through the whole procedure of finding the right solution for her. She got as much support as possible in the ambulant setting of the socialpsychiatric service. She was counseled on the basis of the systemic theory. The social worker and the intern were her contact persons when she needed something. They also coordinated the appointments she had to attend and organized everything, that was necessary to apply for more support from the social services department. The goals, in this case, were to activate her resources and abilities and to make an independent life possible as far as practicable. All this by moving her into an assisted living facility, which was her own suggestion. In general, the room for assisted living was and is limited in the last couple of years. That is the reason why another solution was discussed with Mrs. C., to bridge the time until she could move into a facility. She did not want a temporary placement in a care home, so the possibility to stay in her flat, but to apply for more support through the social services department, became the intermediate goal.

At the end of the 6 months internship, the intermediate goal was accomplished. Mrs. C. is listed in line for moving into an assisted living facility and she got more support and assistance on a regular basis. One time a week she goes grocery shopping with her social worker and three to four times a week, she is picked up for activities with other clients, by her social worker. Because of the support expansion, doctor's appointments, for example, can be accompanied by her social worker too.

The additional assistance she got, helped her to get more motivated. She started to try to do things on her own, but still, asks for a lot of support even if it is not needed. The present service she receives is better than the previous setting she was in, but it definitely should be just a temporary solution. Sometimes Mrs. C. still gets depressive mood-swings and feels very uncomfortable in her current flat, but the ambulant service cannot always cover this. The whole process of getting into assisted living in Stuttgart is long and there is too little room for the many applications there are. Even if the assisted living is approved after 2-3 months (since the process started), you have to wait for at least half a year longer until there is a suitable place available. For example, a client needs a new life setting, has nowhere else to go but then has to wait up to almost a year, until the help that is needed can be offered. For Mrs. C. the temporary solution is the help and support through the social psychiatric service, but it is much to be hoped, that in the near future she can move into an assisted living. There she could receive even more support. She would have a contact person available all day and it would be possible to motivate and to accompany her more often. Her learned helplessness can be addressed and she could learn to understand her own

coping mechanisms. Through functional equivalents she can learn how to cope with difficult situations more healthy and how to address her problems in a better way. Her independence and her resources could be strengthened way more with a support-team all around the clock.

REFERENCES

1. Braun, A., Graßhoff, G., Schweppe, C. (2011). Sozialpädagogische Fallarbeit. Munich.
2. Böhnisch, L. (2016). Lebensbewältigung. Ein Konzept für die Soziale Arbeit. Weinheim and Basel.
3. Gromann, P. (2002). Integrierte Behandlungs- und Reha-Planung. Ein Handbuch zur Umsetzung des IBRP. In: Psychosoziale Arbeitshilfen 17. 2nd edition. Bonn.
4. Palmowski, W. (2011). Systemische Beratung. Stuttgart.
5. Schweitzer, J., Von Schlippe, A. (2007). Lehrbuch der systemischen Therapie und Beratung II. 2nd edition. Göttingen.

THE LIFE-WORLD-ORIENTED-CONCEPT AS A SCREENING TOOL IN CASE STUDIES – BRINGING TOGETHER THEORY AND PRAXIS IN GERMAN CHILD AND YOUTH CARE

SCHIEGERL, CLEMENS

Catholic University Eichstätt - Ingolstadt

Supervisor: Rossa, Markus

1. INTRODUCTION

Case studies play a key role in social work. Social work can be based on a set of different methods of conversation, the design of relationship building and the support processes. The right method can only be chosen after detecting the whole case. A Case focuses on the whole life of a client. The so-called "cases" are usually highly complex and dynamic in social work, because social work refers thematically to "life guidance", above all to the successful or failing organization of the everyday life of their clientele. "There are now many aspects of a successful everyday life, and nothing is straightforward, and nothing is just for itself" (Pantucek 2006: 1). To get a better overview of the life guidance, the environment, the problems and the useful help of the client, this text will deal with a current case from an internship at a child and youth care agency.

To establish and maintain a positive trust base between the client and the supervisor, transparency and anonymity are of immense importance. Therefore, the names are changed in the following report.

2. CASE DESCRIPTION

2.1. Case history

The present case study is about Luca K., a 16-year-old teenager, who has been supervised since April 2016 by the "Ambulanten Pädagogischen Einsatzteam" which can be translated as "Ambulant Pedagogical Task Force" (A.p.e).

Luca and his two brothers Maximilian (7) and Markus (14) live with their parents Mr. K. and Mrs. K. and with the grandfather in an old house in town X. Mr. K. (48 years) and Mrs. K. (35 years) spent their childhood in Romania until their families finally arrived in Germany in 2000. The mother and the father are no longer in touch with their families. The couple have experienced severe fatalities due to suicide in their families and apparently they are not fully processed. The mother is currently unemployed and only fulfills the tasks in the household conditionally, while the father deserves the livelihood through shift work in a local food company. The financial situation is very tense.

The three brothers don't have a big network of friends and spend their spare time mostly playing video games, watching TV and on their smartphone. The youngest of the brothers is preferred by the father, what is displayed by more affection (for example, sleeping in the parents' bed) and gifts. The father vehemently denies, but the mother confirms that this happens on a regular basis. The two older sons see themselves as "black sheep" of the family. They feel marginalized and disadvantaged, which often leads to quarrels in the family. Luca feeds mainly on biscuits and milk, which he usually consumes in front of the computer or television. In addition, he does not do any sports and it is, according to the mother, difficult to get him out from his room. Due to the unhealthy lifestyle, a body-mass-index of 35.92 was calculated and thus grade II obesity was diagnosed.

2.2. Case history

The family situation has been difficult for quite a while, since conflicts between the children and the parents are a constant issue. Ms. K. already addressed the youth welfare office in 2010, but she did not receive any support. At this time, the parents were overburdened with the school situation of the two older brothers, because of the bullying problems that led to massive school refusal. The topics of bullying were, according to the family: their origin (Romania), social stratum, hygienic problems and the lack of equipment with consumer goods. The absences in school exceeded 40 days and the certificate was not complied with.

Through the contact to a school social worker the bullying problem was worked on. Nevertheless, there was a massive school anxiety among the brothers. The overstrained mother only knew to help herself with verbal humiliation and physical violence against her sons. This reaction of the mother led to the children showing themselves extremely suspicious, socially and emotionally, and psychosomatic. A treating physician reported the missing hygiene of the brothers to the youth office.

Because of the lack of conflict resolution competences and the lack of communication culture there is always a quarrel in the family. Moreover, the financial situation is very precarious. The result is that the family is not able to participate adequately in the social life, which leaves especially the two older brothers in a never-ending cycle of bullying. The family lives very isolated and has only few social contacts. The other tries to solve the many problems by playing on the computer and consoles. She perceives herself as a loser and tries to blame herself for the family situation. This is compounded by a massive load on the level of the pairs, which Mr K. does not wish to address.

Therapeutically, Luca was treated clinically for the first time in March 2015. During his stay in the clinic, Luca was able to achieve a good graduation at the secondary modern school despite the massive school refusal and the absence of time. This enabled him to get a suitable training place as a media designer with a focus on print technology for the year 2016 near the place he lives. During the stay in the hospital, Luca was prescribed medicine for his depression (Quetiapine retard capsules 0-0-150 mg), which he left out without consultation with the doctor. The reason for this, concerning Luca, was that the drugs would make him tired and cause headaches. Due to the recurring depression, Luca was unable to pursue his duties in education. Already in December 2016 his absences in operation and the training school were so massive, that he could not make up for the learning material he missed out on. He returned to hospital in February 2017 after consulting his psychologist and psychiatrist. In consultation with the employer, Luca can begin his training in September 2017 again.

The following support measures have been formulated specifically for Luca:

- Finding appropriate employment
- Building self-confidence
- Learning of solving strategies
- Expansion of consciousness for hygiene
- Transfer of self-employment experience
- Promoting social integration

3. CASE COMPREHENSION

To understand the case, it is important to consider the totality and complexity of process and events as well as the resulting impact on Luca. For this purpose, it is necessary to clarify the case from different professional perspectives and to explain it based on theoretical aspects. Through theoretical foundations, the actions of individual persons should be better understood and a better

understanding of the case should be obtained.

3.1 Theories of Reference Sciences

3.1.1 Right

According to Section 6 (2) of the German constitution (GG), which is particularly important for child and youth welfare, the care and education of the children is the natural right of the parents and the obligation to which they are primarily responsible. The state community is guarding their activities. The so-called "Guardian Office" of the state was concretized in §8a Social Law Book (SGB) VIII. In this context, the following is stated: If the youth office is aware of the weight of the risk to the well-being of a child or a young person, it must assess the risk of danger in the interaction of several specialists. The term "child welfare risk" is defined in detail in §1666 Bürgerliches Gesetz Buch (BGB) para. 1. If the child's physical, mental or emotional well-being or his / her property is compromised, and if the parents are not willing or able to avert the danger, the family court must take the measure necessary to prevent the danger. In this case the mother Ms. K. was willing to accept help. She turned herself to the youth office. In the case of Luca, according to §31 SGB VIII, a social-educational family allowance (SPFH) was regarded as a suitable measure for the family. It is intended to support the families in their educational tasks, to deal with everyday problems, to solve conflicts and crises, to get in touch with government agencies and institutions and to provide help for self-help. Luca also ordered a social group work according to §29 SGB VIII. Through the participation in social group work, older children and adolescents are to be helped in the overcoming of development difficulties and behavioral problems. Social group work is to promote the development of older children and adolescents through social learning within the group on the basis of a group-pedagogical concept. (See Stasheit 2005: GG, BGB, SGB VIII)

3.1.2 Psychology

During his stay in the clinic, Luca was diagnosed with a depression, whereupon he was given medication. This "depression" can have different causes (reactive, endogenous, physically justifiable, etc.) and is accompanied by psychological, psychomotor and vegetative-somatic symptoms. (See Faust et al 1995: 111)

Luca was taught by his parents that he can't achieve anything being a complete failure, he was not valued and experienced a lot of humiliation. During his school years, he also experienced destabilizing experiences by bullying his schoolmates. This gave him a negative self-image, which leads to a low self-esteem. In addition, he often complained about fatigue at school and at work, which resulted from his disturbed sleep rhythm. His work and the associated vocational school could no longer be visited due to somatic symptoms. Luca laments his four months of knee pain, which do not allow him to go to work and vocational school. A nuclear spinal examination could not find any cause for the symptoms. Luca tries to draw attention to his inner emptiness, need, loneliness and his need for love, security and belonging through his symptoms. To be part of the family, to be loved and to be seen, Luca tries to seek for attention through behaviors such as mood swings, withdrawal, nausea, stomach and knee pain, diminished work and school attendance. This behavior strains and stresses the parents very much. For the treatment, resource-oriented discussion, mindfulness exercises, elements of self-management therapy, emotions card memory and cognitive behavior therapy were planned and implemented.

4. THEORY OF SOCIAL WORK

In the following, the life-world-oriented concept of Hans Thiersch is applied to this case. Firstly, the contents of the theory are described, which enables a theoretical screening and make the need for action visible.

4.1. Life-world-oriented social work according to Hans Thiersch

Life-world orientation combines the analysis of current specific living conditions with pedagogic consequences. It emphasizes the interplay of problems and possibilities, of strengths and weaknesses in the social field, and gains from it the action repertoire between trust, low-swalling, access possibilities and joint constructions of aid drafts.

The life-world orientation can only be understood in the context of its theoretical assumptions and concepts. These are scientific concepts that capture social situations and derive social-work based on life-world-oriented. Thiersch uses four different scientific concepts, which are examined in the following. Hans Thiersch also calls for structural and operational maxims to which social work should be oriented and developed (see Thiersch 2005: 167). These are also enumerated and explained later.

4.1.1 Scientific concepts

1. Hermeneutic-pragmatic education

In this conception, the question of everyday life and the individually interpreted world of people is at the forefront. It is interested in the everyday practice of understanding and acting on it. The focus is on the reality of life in its historical, cultural and social dimension. (See Thiersch 2004: 17)

The hermeneutic-pragmatic educational science "... reconstructs this everyday practice and practice to develop [...] methods of "higher understanding "[...] higher understanding is made possible by the relief from the everyday pressure of action. This makes a critical distance to the everyday practice to be clarified, without devaluing the perspectives of everyday life and the actions in everyday life"(Thiersch 2005: 167).

2. Phenomenological-interactionist paradigm

This is also about everyday life, but the focus is on the analysis of everyday life and life. According to this, everyday life is structured in three central dimensions: the time experienced, the experienced space, and the experienced social references (see Thiersch 2004: 18). The coping with everyday life is characterized by interpretive and action strategies. The human being is regarded not only as a representative of social structures, but also in his own individual circumstances, which he himself can influence and shape actively. In this perspective, discrepancies, breaks and stressful structures in everyday life as well as options for action are brought into view. (see Thiersch 2005: 168).

In the following, the three central dimensions are related to the case of Luca in order to understand the everyday life of Luca in a better, theoretically more reflected, way.

Experienced time

Luca has had to experience difficult times already in his early years, for example excessive bullying situations already in elementary school. The reasons for the bullying were his romanian roots, the social status, hygienic problems and that the family has little consumer goods. Even the sudden death of his uncle and his dog, of which he could never really comprehend and conquer, gives him a hard time. In addition, his mother has physically abused him during his childhood when he has neglected his duties in the household. Due to overload, she banged the kids heads against each others. In addition, Luca and his younger brother Maximilian were often verbally humiliated by both parents. Humiliation and devaluation were early experiences of Luca. Communication took exclusively place in an accusation. To make matters worse, Luca has a low self-esteem because of his outward appearance (acne, overweight, no branding). He currently has a training place, which he cannot attend due to a hospital stay. He knows he has give it a new start next year. Nevertheless, it is worth mentioning that, despite many absences and a longer hospital

stay, Luca has managed to obtain a good qualifying secondary school qualification and has found a training place that fits his interests. Luca also has great plans for the future, because he wants to get his Abitur and study computer science.

Experienced space

The families housing situation is still very precarious. Luca, together with the other four family members and his grandfather, lives in an old, very small house. The two younger brothers have to share room and a bed due to the lack of space. Luca also only owns one bed and a desk, which is due to the size of his room. The children do not have their own space for their personal belongings and their chores are mostly done in front of the television in the living room. The house is in a very poor condition and due to financial problems, the interior is very old and beat up. It is chaotic and untidy. The family lives in a district, which is characterized by social buildings and busy streets. Because of the location of the house, the family is dependent on leisure activities and purchases on the car. The children are driven to school or to the workplace by the father or the grandfather. If Luca wants to meet friends in the city center, he has to ask his parents if they could take him there, or has to take a long walk. Luca often lacks the money to use public transport.

Experienced social references

Luca's social situation has remained intact due to the spatial situation, the location of the house and his financial bottlenecks. Luca does not have a permanent group of friends until now, but only acquaintances with whom he is doing something during the school days at the playground. Because of his appearance and his low self-confidence, it is hard for him to approach people. For a year now, Luca is in a relationship with a girl of the same age, but this happens exclusively online. The mother is very skeptical about the relationship because she sees Luca's girlfriend as a bad influence. The reason for this attitude towards the girlfriend are, according to the mother, sexual hints in news and photos. Since Luca does not pursue any hobby, he also lacks any connection in a club. He had attended a training of the Archery club, but after the one-time attempt he could not be encouraged to continue. His family gives him little reserve, and therefore, although he still lives at home, he seldom contacts them and goes out of their way. Only his younger brother stops him, as he takes Luca sometimes to the neighbors to spend an afternoon there.

3. Critical everyday theory

In this theory, everyday life has been regarded as dialectical. On the one hand, it is characterized by the relieving function of routines which enable safety and productive action. On the other hand, routines also create narrowness, immobility, and narrow-mindedness (Borniertheit), and limit human life in its basic needs and possibilities (see Thiersch 2004: 18). The aim of this theory of everyday life is to reveal undiscovered and hidden possibilities. Life-world-oriented social work should therefore respect, but also criticize, everyday life and should help to gain resources to generate hidden possibilities and potentials (Thiersch 2005: 168).

4. Analysis of social structures

This theory says that the experienced reality is always determined by the social structure and resources. The lifeworld is a place of experience and coping and is the interface between objective and subjective, of structures and action patterns. The concept of life orientation is based on the depiction of the socio-social resources of the world of life, including material, social and ideological resources. But also to the studies on the social and social determinations of life patterns such as gender roles, migration cultures, work and employment opportunities. Life-world

orientation is interesting in the context of structures and experiences, the mediation of objective-social-structural and subjective-qualitative research approaches (see Thiersch 2004: 18 f).

5. Structural and action maxima

Thiersch names a total of nine objectives, which he calls the "structure and action maxim" on which social work should be oriented and developed. According to Thiersch the offer of social work has to follow the goals of prevention, everyday orientation, integration and participation.

Furthermore, Thiersch says that the maxim of decentralization, the different structural maxima planning and intervention, maxim of integration, democratization and reflection which means that life-world orientation is associated with critical reflexivity should be part of the social work. The professional action has to orientate on these five maxims. (see Thiersch 2005: 175 f, Thiersch 2012: 35 f.)

6. Intervention

The planned and implemented intervention is an educational program with the theme "raft construction". The children and adolescent who participate in this project are supervised by the company "A.p.e" gGmbH or the cooperation partner "Balu". The legal basis for the work is § 29 i.V.m § 27 KJHG / SGB VIII. Participation in this social group work is voluntary and must be clarified with the youth welfare service or approved by the supervisor's assistance plan. In advance, a registration for this project, a packing list and a form of information on the health of the child are forwarded to the parents, which must be filled in at the start of the project.

7. Implementation of the measure

The "raft construction" project started on the second day of the project. The materials (floaters, wood, ropes) were provided to the young people. At first, the young people received no instructions from the supervisors who initially took an observing role. It was observed that there was no communication between the young people and the construction was slow. After 15 minutes, the young people came to the caretakers and asked for help. A reflection round took place, in which the young people developed possibilities for a more productive work. Important tasks and a strategy for raft construction were developed with the help of the supervisors. Important rules were that everyone can pronounce his idea and is only allowed to express constructive criticism. The young people were looking for a work partner and chose a task which they did in teamwork. The attendants again took an observing role but were available for questions. After about two hours, the raft was left in the water for the first time. The construction still had problems with the balance so the floating bodies had to be worked on again. After the raft had been finished, a new reflection round took place. In this, experiences were exchanged with the materials of raft (wood, cords and plastic), teamwork and communication. For the strengthening of the team feeling a graduation circle was formed in which the young people could "clap" each other and exchanged a mutual praise. The measure ended with a three-hour raft trip on the Kochlsee.

8. Evaluation and final remarks

In my opinion, the educational program was the right intervention for Luca. A strengthening of the self-awareness and the promotion of his social competence could be observed during the excursion. In addition, he was able to provide himself with some new solving strategies, which he can also use in his everyday life. Interacting with peers without being excluded, the feeling of belonging to a group and the experience of self-efficacy were important experiences for Luca. Thanks to the homogeneous group constellation and the reflections, many goals could be

achieved. However, more time should have been spent on this project, as the time pressure hindered us not to discuss all interactions between the young people, which certainly would have resulted in an even better effect.

The life-world-oriented theory of Hans Thiersch helps to illuminate the life of Luca and thus to look at his everyday life more closely. By the action and structural maxim of the theory, which could be integrated into the educational program, a suitable help was offered for Luca, in which various goals were achieved. Luca expressed the wish to be able to participate in future educational programs. During the course, he has been able to gain positive experiences and to learn new problem solving strategies that help him to cope with everyday difficulties. After his stay in the Hospital, he would like to start his education again and complete it with success. He continues to pursue his goal of studying computer science and is currently on a good path to accomplish this.

The family will continue to be supported by the installed social-family-support. In addition, Luca is currently being looked after by a Children's and Children's Hospital, so that he can be recruited once again. The mother is also currently in inpatient psychiatric care, which I believe is promising. Additionally, a household help was installed for the family, which supported the family during this time.

REFERENCES

1. Faust, V./Hole, G./ Wolfersdorf M. (1995): Depressionen. In: Faust (Ed.) Psychiatrie – Ein Lehrbuch für Klinik, Praxis und Beratung. Stuttgart, Jena, New York: Fischer Gustav, pp. 110 – 117
2. Hautziger, M. (2003): Kognitive Verhaltenstherapie bei Depressionen. Weinheim: Beltz, 6 ed.
3. ICD 10: Icd 10 Code. Online: URL: <http://www.icd-code.de/> (access 03.02.2017)
4. Pantucek, P. (2006): Fallstudien als "Königdisziplin" sozialarbeitswissenschaftlichen Forschens. In: Vito Flaker und Tom Schmid (Ed.): Von der Idee zur Forschungsarbeit. Forschen in Sozialarbeit und Sozialwissenschaften. Online: URL: http://www.pantucek.com/texte/200605_fallstudien.pdf (access 01.02.2017)
5. Stascheit, U. (2015): Gesetze für Sozialberufe – Die Gesetzssammlung für Studium und Praxis. Fachhochschulverlag, 26. ed.
6. Straub, S./ Cornelissen, L.: N.e.w. Institut Freiburg, Online im Internet: <http://www.new-institut.de/erlebnispädagogik/definition-erlebnispädagogik/> (access 10.2.2017)
7. Thiersch, H./ Grunwald, K. (2004): Praxis Lebensweltorientierter Sozialer Arbeit – Handlungszugänge und Methoden in unterschiedlichen Arbeitsfeldern. Weinheim and Munic: Juventa
8. Thiersch, H./ Grunwald, K./ Köngeter, S. (2005): Lebensweltorientierte Soziale Arbeit. In: Thole, W. (Ed.): Grundriss Soziale Arbeit. Ein einführendes Handbuch. 2. überarbeitete und aktualisierte Auflage November 2002 Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften/GWV Fachverlag GmbH, pp.161-178
9. Thiersch, H./ Otto, H.-U. (2012): Lebensweltorientierte Soziale Arbeit – Aufgaben der Praxis im sozialen Wandel. Weinheim und Basel: Beltz, Juventa, 8. ed.
10. Wittchen, H.-U./ Nelson, C. B./ Lachner, G. (1998): Prevalence of mental disorders and psychosocial impairments in adolescents and young adults. In: Psychological Medicine. Vol 28, pp. 109 - 126